

МУСТАҚИЛЛИК КЎНҒИРОҒИ ЖАРАНГИ

**ЕТМИШ ЙИЛДА БИТМАГАН
МАКТАБ ҚУРИЛИШИ ЯҚУНЛАНИБ,
ИСТИҚЛОЛИМИЗНИНГ ЎН ЙИЛЛИК
ТЎЙИГА ТУХФА БЎЛДИ**

Бизнинг қишлоғимиз Тошкент вилояти Зангиота туманидаги Алишер Навоий номидаги ширкат хўжалигининг Жалоир бўлими ҳисобланади. Қишлоқ собиқ шўролар даврида етмиш йил колхоз тузумида яшаган бўлса ҳам, шу ўтган давр ичида битта мактаб қурилмади. Аҳоли сонининг ошиб боришига қарамай, болалар Сирғали ва атрофдаги бошқа мактабларга қатнаб ўқир эдилар.

Оллоҳга шукурким, Ватанимиз мустақилликка эришгандан сўнг қишлоғимиз тўла газлаштирилди ва ичимлик суви билан таъминланди. Лекин мактаб йўқ эди. Президентимизнинг халқ таълимига катта эътибор бераётганлиги туфайли, туман ҳокими Ҳ.Нурматов ва хўжалик раиси З.Абдуллаевлар маслаҳатлашиб, богча учун қурила бошлаган, битмай ярим йўлда қолиб кетган объектни мактаб биносига мослаштириб, уч юз ўқувчига мўлжалланган тўққиз синфли мактаб биносини бунёд қилдилар. Ҳозирда бу мактаб биносининг синфлари жиҳозланиб, пардозланмокда ҳамда газ билан иситиладиган қурилмалар ўрнатилиб, водопровод қувурлари орқали сув келтирилди.

Буларнинг ҳаммаси Ватанимиз мустақиллигининг ўн йиллик тўйига қўшилган муносиб ҳисса десак муболага бўлмайди.

Қувонарлиси, ўтган 70 йил мобайнида ўз қишлоғида мактаб кўнғироғини эшитмаган болалар бу йил янги мактабда дарсга чорловчи кўнғироқ овозини эшитадилар.

Раҳимжон ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими

ДИҚҚАТ! ТЕСТ СИНОВЛАРИ НАТИЖАЛАРИ ЭЪЛОН ҚИЛИНДИ

Ва ниҳоят абитуриентлар орзиқиб кутган кун келди. Давлат Тест Маркази томонидан бу йилги тест синовлари жавоблари эълон қилинди. Ота-онаю абитуриентлар олий таълим муассасаларида.

Ҳа, бу йилги натижалар ўтган йилгига нисбатан анча юқорирок бўлди. Тошкент Давлат Авиация институтининг энг кўп ариза тушган "Авиасозлик ва космик техникасидан фойдаланиш" факультетида ўтган йилга нисбатан грантга ўтиш бали 20 фоизга ўсган. Контрактга ўтиш баллари эса 92,90 ни ташкил этиб турибди. Рус гуруҳларида ўтиш балларининг яна ҳам юқори даражада эканлиги кузатилди. Қисқаси абитуриентларнинг баллари бир-бирини қувиб, ўзиб кетмокда.

Ўтган йили бюджетга ўтиш бали 104,00 бўлган эди. Бу йил эса бу кўрсаткич 123,60 га ўсди, — дейди биз билан суҳбатда қабул ҳайъати ходими Ҳожиакбар Халилов.

Шунда маънос турган бир йигитга кўзим тушди.

—Хафа кўринасиз?

— Кирилмадим, 82,60 балл олибман.

— Келаси йил ҳам шу факультетга топшириш ниятингиз борми?

— Худо хоҳласа, келаси йил албатта кираман, — дейди. "Авиасозлик ва космик техникасидан фойдаланиш" факультети абитуриенти Анвар Ваҳобов.

— Хўш, тўлов контракт таълимига баллар қандай бўлган?

— Отабек Хуррамов: — Иқтисод йўналиши бўйича: 140,10 балл билан контрактга қабул қилинбман. Тўлов миқдорини аниқ билгач, банкдан кредит олиш ҳақида ўйлаб кўраман.

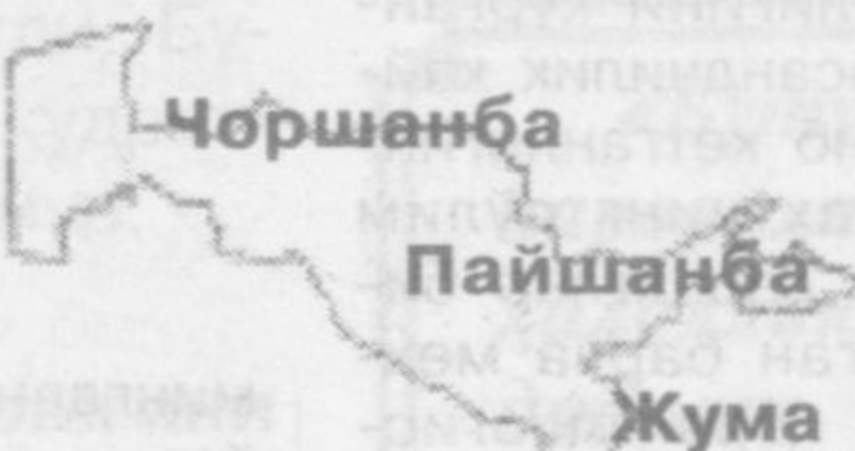
Албатта, ҳар бир йигит-қиз илм олишга, мутахассис бўлишга ҳақлидир. Лекин бунга уларнинг ҳаммаси ҳам осонликча эришолмайди. Бу йил талаба бўлолмаганларга келаси йили албатта омад қулиб боқади, дея умид қиламиз.

Фарҳод ЭРДОШЕВ,
"Маърифат" муҳбири

ОЛИЙ МАЖЛИСДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бюджет, банк ва молия масалалари қўмитасининг тегишли вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг раҳбарлари иштирок этган йиғилишида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг 2001 йил биринчи ярим йиллигидаги ижро-

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

си қизғин ва атрофлича таҳлил қилинди.

ТУРИСТЛАР ТАШРИФИ КЎПАЙДИ

Юртимизга ташриф буюраётган туристлар сони кескин ошиб бораётгани боис, пойтахтимиздаги замонавий "Sheraton-Toшкент" меҳмонхонасида Халқаро туристик форум ўтказилди ва тадбирда Буюк Ипак йўли бўйлаб туристик саёҳатларни ташкил этишда Ўзбекистон халқаро доирада алоҳида ўрин тутаётгани эътироф этилди.

— Она тили ва адабиёт дарслари халқимизнинг маданияти, маданиятининг улкан хазинаси ҳисобланиб, у миллат руҳини, тафаккурини, шакллантирувчи ҳамда уни ифодаловчи энг асосий восита ҳисобланади, дейди тажрибали ўқитувчи Мўътабар Йўлдошева.

Самарқанд вилоятининг Тойлоқ туманидаги 5-ўрта мактабда болажонларни имкон қадар жаҳон ва халқимизнинг бой маънавий ва маданий мероси билан яқиндан таништиришни ўзининг олий мақсади деб

билган муаллима доимо дарсларни қизиқарли ўтиш учун кўплаб ноанъанавий дарслар ташкил қилади. Бундан ташқари М.Йўлдошева мактабда адабиёт тўғрисида ҳам ташкил этганки, унда таълим олаётган ўқувчилар адабиётнинг сеҳрли ва жозибали оламига тобора чуқурроқ кириб бориб, буюк сўз соҳибларининг ноёб асарлари билан дўст тутиниб, ўз тажрибаларини, илм ва дунёқарашларини ҳам бойитиб бормоқдалар.

Суратда: М.Йўлдошева.

Р.АЛЬБЕКОВ олган сурат.

**Асрларга тенг
йиллар**

3—8-бетлар

**«Мен сени
кутлайман,
эй азиз Ватан!»**

9-бет

**Ўқитувчиларнинг август
кенгашларига
тавсиялар**

10—16-бетлар

**«Ўзбек
актёрларини дунё
таниса»**

22-бет

**Таълим кредити
қандай берилади?**

23-бет

ОЧИҚ МУЛОҚОТ
ТАРЗИДА ЎТДИ

Истиқлол йилларида Республика парламенти томонидан жаҳон андозаларига тўлиқ жавоб берадиган бозор иқтисодиёти-ни ривожлантиришни таъминловчи ҳуқуқий асослар яратилди. Бу борада парламент ва ижроия ҳокимиятлари бир мақсад сари жипслашиб ҳаракат қилмоқда. Сессия чақирилиши жараёнида мамлакатимизда пул-кредит сиёсати бўйича Олий Мажлис таркибида фаолият юритаётган барча қўмиталарнинг фикр-мулоҳазалари ўрганилиб, инobatга олинади ва ҳар йили пул масаласи, унинг ялпи ички маҳсулотга нисбатан параметрлари Олий Мажлис сессиясида кўриб чиқилади ҳамда тасдиқлаб берилади. Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси биносида Олий Мажлисининг II-чақириқ 6-сессияси олдидан Бюджет, банк ва молия масалалари қўмитасининг оммавий ахборот воситалари ходимлари ва журналистлар иштирокидаги матбуот анжумани бўлиб ўтди. Унда мазкур қўмита раиси А.Аҳадов, қўмита раисининг ўринбосари Р.Каримов ва соҳанинг етуқ мутахассислари иштирок этдилар. Анжуманда қўмита томонидан тайёрланган "Кимматли қоғозлар бозорида инвесторларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни лойиҳаси ва бу қонуннинг асосий моҳияти акционерлар ҳуқуқини ҳимоя қилишга қаратилганлиги хусусида фикр юритилди. Анжуманда журналистлар соҳа мутахассисларига ўзларини қизиқтирган бир қанча саволлар билан мурожаат этдилар.

Райҳон ХОЛМУРОВА
"Маърифат" мухбири

Муайян мақсадга йўналган таълим ислохотлари тобора чуқурлашиб борар экан, республика халқ таълими мутасаддилари соҳа вакилларига ҳар томонлама қулай шарт-шароитлар, имкониятлар яратиб беришга

риш, назорат қилиш ёки амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида ташриф буюрувчи ваколатли ташкilotлар вакиллари масъулиятини оширади.

Шу билан бирга қайси мактабга қайси раҳбар ёки назорат ташкilotларининг неча бор ташриф буюрганлиги ёки бормаганлиги, ташриф натижалари яққол намоён бўлади. Ва ўз-ўзидан турли асосиз текширувларнинг олдини олади.

"Мониторинг натижаларини қайд этиш дафтари" 2001-2002 ўқув йилидан бошлаб барча турдаги таълим муассасаларида юритилади. Тартибга чорловчи дафтарнинг самараси унга нечоғли муносабатда бўлишингизга боғлиқ.

Бунинг учун эса вилоятлар халқ таълими бошқармалари орқали тарқатилаётган

Yangicha ish usuli

йилидан бошлаб юритилади.

2. Дафтар мониторинг олиб боровчиларнинг фаолиятида изчиллик ва узвийликни таъминлаш, барча текширувчиларни ҳисобга олиш ва тартибга солиш ҳамда ўқув-тарбия муассасалари раҳбарлари масъулиятини ошириш мақсадида юритилади.

3. Дафтарга ваколатли ташкilotлардан мониторинг (назорат ёки амалий ёрдам) мақсадида ташриф буюрган масъул ходимларнинг хулосалари ва таклифлари қайд этилади.

4. Дафтарга қайд этиладиган хулоса ва таклифлар қисқа ва аниқ ифодаланади.

5. Дафтар ташкilot (муассаса) раҳбаридида сақланади. У мониторинг учун ваколатли бўлган барча орган вакилларига кузатув натижаларини қайд этиш

шарифи, лавозими ва иш жойи қайд этилади. Агар келган шахс жамоатчи ходим (эксперт) бўлса, у ҳолда 4-устунга уни юборган ташкilotнинг номи ёзилади.

11. 5-устунга ташриф мақсади ва мониторингнинг ўтказиш асоси (юқори ташкilotнинг иш режаси, буйруғи, раҳбариятнинг оғзаки топшириғи, фуқароларнинг аризалари ва бошқалар) ёзилади.

12. 6-устунда ўрганилган ва таҳлил этилган масалалар қисқача баён этилади.

13. 7-устунда мониторинг жараёнида аниқланган камчиликлар, уларни бартараф этиш юзасидан берилган аниқ кўрсатма ва топшириқлар ҳамда бажариш учун белгиланган муддатлар ёзилади.

14. 8-устунда берилган

ТАРТИБГА ЧОРЛОВЧИ ДАФТАР

асосий иш сифатида қарамоқда. Бу борада амалга оширилган ишлардан бири Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги томонидан тайёрланган "Мониторинг натижаларини қайд этиш дафтари"дир. Ушбу дафтар аввало таълим тизимида фаолият кўрсатаётган педагогик ходимлар, раҳбарлар ва услубчиларга амалий ёрдам беришни кўзлайди. Шунингдек, амалга оширилаётган ислохотлар изчиллиги ва узвийлигини таъминлашга хизмат қилади.

Қолаверса, таълим муассасаси фаолиятини текши-

ушбу дафтарни тезроқ олишнингиз ва 1 сентябрдан уни қўллашингиз лозим бўлади.

МОНИТОРИНГ
НАТИЖАЛАРИНИ ҚАЙД
ЭТИШ ДАФТАРИНИНГ
ЮРИТИЛИШИ ҲАҚИДА
КЎРСАТМА

1. Мониторинг натижаларини қайд этиш дафтари (кейинги ўринларда "дафтар") Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар халқ таълими бошқармалари, туман (шаҳар) халқ таълими бўлимлари ҳамда барча турдаги ўқув-тарбия муассасаларида 2001-2002 ўқув

учун мазкур дафтарни бериши шарт.

6. Мониторинг олиб бориш учун келган масъул шахс унинг натижаларини дафтарда қайд этиши шарт.

7. Журналнинг титул варига ташкilot (муассаса)ларнинг номи ёзилади.

8. Ҳар бир кўшсаҳифа тўртта ташриф натижаларини қайд этишга мўлжалланган.

9. 1-устунга ташрифнинг тартиб рақами, 2-устунга ташриф санаси ва соати.

10. Дафтардаги 3-4-устунда ташкilot (муассаса)га ташриф буюрган масъул шахснинг исми

кўрсатма ва топшириқларнинг ижроси ҳақида аниқ маълумотлар қайд этилади. Бу устун мониторинг билан қамраб олинган ташкilot (муассаса) раҳбари томонидан тўлдирилади. Топшириқнинг ижросини исботлайдиган ва асос бўлиб хизмат қиладиган ҳужжатлар алоҳида папкада жамланиб борилади.

15. Мониторинг натижаларини қайд этиш дафтарининг юритилиши ҳамда қайд этилган кўрсатма ва топшириқларнинг ижроси юқори ташкilot томонидан доимий равишда назорат қилинади. Дафтар ҳар беш йилда янгиланиб борилади. Тўлган дафтарлар архивда сақланади.

Bir viloyatdan ikki xabar

ДАРСЛИКЛАР ТАЪМИНОТИГА
БАҒИШЛАНДИ

Маълумки, бугунги кунда ўқувчиларни дарсликлар ва ўқув қўлланмалари билан тўла-тўқис таъминлаш долзарб масалалардан бири бўлиб қолмоқда.

Республика таълим муассасаларида ўқувчиларни дарсликлар билан таъминлашнинг энг мақбул усулларини ташкил этиш, дарсликлар савдоси билан шуғулланувчи идоралар билан самарали ҳамкорликни йўлга қўйиш, кам таъминланган, серфарзанд оилаларнинг болаларини дарслик ва ўқув қўлланмалари билан таъминлашда муайян қулайликлар, имтиёзлар яратиш бўйича, мактаб кутубхонаси захирасидаги дарсликлардан унумли фойдаланиш, бу ишларга ҳомийлар, оталиқ ташкilotларнинг маблағларини жалб қилишнинг турли шакл ва усуллари

қўйдаланилмоқда.

Жиззах вилояти таълим муассасаларида ҳам бу борада бир қатор ижобий ишлар қилинмоқда. Жумладан, дарсликларни харид қилиш учун вилоят ҳокимлиги томонидан 10 миллион сўм, туман ҳокимликлари томонидан эса 19 миллион сўм айланма маблағ ажратилди. Вилоятнинг Дўстлик туманидаги 18та умумий таълим мактаблари ўқувчиларини дарсликлар ва ўқув адабиётлари билан таъминлашда Осиё ривожланиш банки ло-йиҳаси асосида ижара шакли жорий этилаётганлигидан кўпчилик хурсанд бўлишмоқда.

Вилоятнинг Зафаробод туманида вилоят халқ таълими бошқармаси, Вилоят китобсавдо ва "Ўздав китобсавдо таъминоти" ОАЖнинг ўзаро ҳамкорлигида ўтказилган кўргазмали семинар айнан шу соҳадаги

ишларни энг мақбул асосларда ташкил этиш масалаларига бағишланганлиги билан муҳим аҳамиятга эга бўлди. Мазкур семинар кўргазмаси бўлиб ўтган тумандаги 2,3,12,13-умумий таълим мактабларида амалга оширилаётган ибратли ишлар иштирокчиларга маъқул келди. Шуниси эътиборлики, мазкур мактабларнинг ҳар бирига ҳимий ташкilotлар томонидан шу мақсадларда 800 минг сўмдан 2 миллион сўмгача маблағ ажратилган.

Бундан ташқари туманининг ҳар бир мактабидида бевосита дарсликлар, ўқув ашёлари билан савдо қиладиган шаҳобчалар очилган. Энг эътиборлиси, ҳисоб-китобларга қараганда Зафаробод тумани мактабларида таълим олаётган 10711 ўқувчининг 40 фоизи ҳимий ташкilotлар, 19 фоизи алоҳида жисмоний шахслар, 38 фоизи мактаблар кутубхонаси захирасидан, атиги 3 фоизи эса ота-оналар ҳисобидан дарсликлар билан таъминланганликлари.

асослари" ҳамда "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш" бўйича алоҳида ўқув предметлари киритилиши муносабати билан шу ўқув предметлари таълимини самарали ва мазмунли ташкил қилиш масалаларига бағишланган семинар-кенгаш ўтказилди.

Йиғилишда вилоят, туман (шаҳар) халқ таълими бошқармаси ва бўлинмалари раҳбарлари, малака ошириш институти бўлим мудири, методбирлашмаларнинг раҳбарлари умумий таълим мактабларининг маънавияти ва маърифати ишлари бўйича директор ўринбосарлари иштирок этдилар. Қўтарилган масалалар юзасидан Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазир-

Жиззах шаҳрида 2001-2002 ўқув йилидан Республика умумий таълим муассасалари ўқув режасига кўра, "Миллий истиқлол ғояси ва маънавият

МУҲИМ ВА ФОЙДАЛИ ТАДБИР

лигининг умумий ўрта таълим бош бошқармасининг бошлиғи А.Зокиров, Низомий номи Тошкент давлат педагогика университети кафедра мудири, профессор О.Ҳасанбоева, Республика таълим марказининг ижтимоий фанлар бўлими бошлиғи Н.Исмаиловлар нутқ сўзлашиб, йиғилганларга янги дарслик сифатида ўқитилаётган "Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари" фанини ўқитиш бўйича амалга оширилган тажриба — синовларининг хулосалари, бу фани умумий таълим муассасаларида ўқитиш самарадорлигини ошириш, мавжуд дарсликлар ва ўқув қўлланмалари, методик хизмат кўрсата олиш, ўқитувчиларни танлаш, малакасини ошириш масалаларида доир янги маълумотлар ва тавсиялар бердилар.

Хуллас, бу тадбир таълим муассасаларида янги 2001-2002 ўқув йили бошланиши олдидан муҳим ва фойдали тадбир бўлди.

Қ.МАТҚУРБОНОВ
Б.ЖОВЛИЕВ
"Маърифат" мухбирлари

"ЛОЧИН"
ЯНА ГАВЖУМ

мингдан ортиқ ўғил-қизлар мириқиб дам олганлигини айтиб ўтди.

— Меҳмонлар тўққиз гуруҳга бўлиниб дам оладилар, деди В.Шаповалова.— Уларга тўрт маҳал иссиқ овқат, турли-туман ширинликлар берилади. Болаларни озиқ-овқат билан Тошкент шаҳар савдо департаментининг "Меҳрли савдо" фирмаси таъминламоқда. Уларнинг кўнгилли дам олишлари учун барча шароитларни яратганмиз. Болалар пойтахтнинг диққатга сазовор жойларини томоша қилишади, М.Улугбек номидаги маданият ва истирожат боғида бир кун аттракционлардан беғул фойдаланишади.

Маросимда Ўзбекистон Республикаси таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси раиси Зоир Кодиров, Тошкент шаҳар таълим ва фан ходимлари касаба уюшма қўмитаси раиси Тоғба Акрамовлар иштирок этишди.

Yoz o'tmoqda soz

Таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси раиси З.Кодиров сўз олар экан, болаларнинг марокли дам олишлари учун барча шароитлар муҳайё этилганини таъкидлаб ўтди ва болаларга касаба уюшмалари қўмитаси фаолияти ҳақида жуда қизиқарли маълумотларни берди.

Мадҳиямиз айтилиб, оромгоҳнинг тўртинчи мавсуми бошланганлигидан дарак берувчи байроқ кўтарилгач, болалар томонидан тайёрланган концерт дастури намойиш этилди.

Уша куни болаларнинг қувончи чексиз бўлди. Буни болалар ижро этган турли халқларнинг рақсларидан, турли тилларда янраган қўшиқлардан, миллий анъаналаримиз акс этган кичик-кичик сахна кўринишларидан ҳам билса бўларди.

"Лочин"нинг парвози Тошкентга ташриф буюрган меҳмон болалар билан янада юксак бўлади.

Шарифа МАДРАХИМОВА

Хеч болаларнинг чин дилдан қувонганлигини кўрганмисиз? Уларнинг беғубор қоқишларида хурсандчилик кайфиятини кўргангизда, ўзингиз ҳам суюниб кетганлигингизни эслай оласизми? Кунни кеча пойтахтнинг сўлим "Хувайдо" номи маҳалласида жойлашган, дараклар билан бурканган "Лочин" оромгоҳига йиғилган барча меҳмонлар ана шундай кўтаринки кайфиятда қорақалпоғистонлик ва хоразмлик болажонлар қувончига шерик бўлишди.

Ушбу оромгоҳ Республика таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси марказий қўмитаси тасарруфида бўлиб, бу ерда Тошкент шаҳрида жойлашган олий ўқув юртларида хизмат қиладиган минглаб устоз-мураббийлар фарзандлари дам олишади. 3 мавсум дам олган пойтахтлик ўқувчилар ўрнига 4-мавсумда бу ерга Қорақалпоғистон Республикасидан 200 нафар, Хоразм вилоятидан 150 нафар ўқувчилар таклиф этилди. Улар 20 кун давомидида "Лочин"да ўз уйларидагидек дам олишади, мазза қилиб ўйнашади, турли кўрик-танловлар ўтказишади.

Оромгоҳ раҳбари Валентина Шаповалова меҳмонларни оромгоҳ билан таништирар экан, ўтган уч мавсумда

АСРЛАРГА ТЕНГ ЙИЛЛАР

Мустақиллик дарслари

КИРИШ

Ватанимиз ўз мустақил тараққиётининг дастлабки ўн йиллигини яқунламоқда. Бу йиллар моҳиятан юртимиз тарихида ўта масъулиятли ва шарафли даврни ташкил этди. Ҳар биримизнинг ҳаётимизда, мамлакат тақдирида муҳим ва кескин ўзгаришлар юз берди. Турмуш тарзимиз ўзгариб бормоқда. Ўзлгимизни англай бошладик. Юртимизда ва шахсий ҳаётимизда содир бўлаётган мураккаб ҳодисалар ва жараёнларни ҳаққоний таҳлил этадиган бўлиб қолдик. Миллий истиқлол ғояси бизнинг имонимиз мезонига айланиб, қарамлик, боқимандалик кайфиятидан озод бўла бошладик. Келажақ тақдиримиз ўз фаолиятимизга боғлиқ эканлигига ишонч ҳосил қилмоқдамиз.

«Ўтган даврнинг ҳар бир йилини аҳамияти жиҳатидан тарихимизнинг ўн йилликларига, ҳатто асрларига тенглаштириш мумкин, десак муболаға бўлмайди».

Ислом КАРИМОВ

Ватан Мустақиллиги учун кураш тарихидан

Тарихда биронта халқ, бирон бир миллат ўз мустақиллигини ҳеч қачон осонлик билан қўлга киритмаган. Шу билан бирга, истиқлолга эришиш ва унинг неъматларидан фойдаланиш бир кунлик ва ҳатто бир неча йиллик иш эмаслиги ҳам тарихдан маълум.

Ватанимиз мустақилликка эришгандан сўнг, халқимизнинг ўз тарихига бўлган қизиқиши ортиб бормоқда.

«Одамзод борки, авлод-аждоди кимлигини, насл-насабини, ўзи туғилиб вояга етган қишлоқ, шаҳар, хуласки, Ватанимизнинг тарихини билишни истайди».

И.А.КАРИМОВ

Тарихимизни ўрганар эканмиз, у умумжаҳон цивилизацияси бешикларидан бири бўлганига ишонч ҳосил қилдик.

«Тарихда «Турон», «Туркистон» ва «Мовароуннахр» номи билан машҳур бўлган Марказий Осиё, айниқса, Ўзбекистон ҳудудида минглаб йиллар давомида юксак маданият гуллаб-яшнади, қудратли давлатлар мавжуд бўлди. Улар инсоният тарихида сезиларли из қолдирди».

И.А.Каримов. Маънавий юксалиш йўлида.
Т., «Ўзбекистон», 1998, 379-бет.

Халқимизнинг Ватан Мустақиллиги учун кураш тарихидан сўз кетар экан, бу йўлда ўз юртининг бахт-саодати учун ҳаёт-мамот жангларида жонини қурбон қилган аждодларимизнинг муқаддас номларини ғурур билан тилга оламиз.

Тўмарис, Широқ, Спитамен, Нажмиддин Кубро, Темур Малик, Жалолддин Мангуберди, Махмуд Таробий, Амир Темур, Мадали Эшон, Номоз Примкулов ва бошқалар ажнабий босқинчиларга қарши озодлик учун кураш олиб бордилар ва улар ўзларининг метин иродалари, сабот-матонатлари, ғайрат ва жасоратлари билан ўз замондошлари қалбидан чуқур жой олдилар ҳамда келгуси авлодлар хотирасида абадий сақланиб қоладилар. Шу муносабат билан уларнинг баъзилари кўрсатган жасоратлар ҳақида тўхталиб ўтамиз.

Милoddан аввалги 530 йилда массагетлар йўлбошчиси малика Тўмарис Кир II бошчилигидаги ажнабий босқинчиларга қарши курашда қаҳрамонлик намуналарини кўрсатди. Тўмарис халқимиз орасида озодлик учун курашчи ва Ватанга садоқат рамзи сифатида қадрланади.

Аҳомонийлар шоҳи Доро I милoddан аввалги 519-518 йилларда Ватанимиз устига қўшин тортиб, уни таслим этмоқчи бўлди. Оддий йилқибоқар Широқ ўз Ватанига бостириб кирган душманларга хийла ишлатиб, уларни чалғитиб, Қизилқумнинг ҳалоқатли жазирама

даштларига бошлаб борди ўз жонини қурбон қилиб, Ватани ва халқини ёвуз босқинчилардан асраб қолди. Широқ халқимиз хотирасида миллат ва Ватанга фидойилик ҳамда ватанпарварликнинг ёрқин тимсолига айланди.

Ёки Спитамен жасоратини олайлик. Маълумки, милoddан аввалги IV асрда юнонистонлик Искандар Зулқарнайн Ватанимиз ҳудудига бостириб кириб, халқимиз бошига қанчадан-қанча қулфатларни солди. Халқ қаҳрамони Спитамен бошчилигида Самарқандда қўтарилган қўзғолон Искандар Зулқарнайн қўшинларига катта талофат олиб келди. Бу қўзғолон бутун бактриялик ва сўғдиёналикларни озодлик учун курашга илҳомлантирди.

VIII асрнинг бошларида араб босқинчилари Мовароуннахр ҳудудларини босиб олдилар. Истилочиларга қарши 10 йилдан ортиқ давом этган халқ қўзғолонига Муқаннаш бошчилик қилди. Бу қўзғолон кейинги авлодлар учун халқимизнинг эрк, озодлик ва мустақиллик йўлида олиб борган курашларида муҳим босқич бўлди.

XIII асрнинг бошларида Чингизхон бошлиқ мўғул истилочилари мамлакатимизга юриш бошлади. Мамлакат даҳшатли олов ичида ёнди. Хўжанд шаҳри ҳокими ва жасур саркарда Темур Малик халқни мўғул босқинчиларига қарши чорлади ва унинг мардона курашлари душманни саросимага солди.

Мўғул босқинчиларига қарши курашда Шайх Нажмиддин Кубро жасорати тилларда дoston бўлди. Оддий чумолига ҳам озор бермасликни тарғиб қилиб юрган руҳоний Нажмиддин Кубро халқни мўғул истилочиларига қарши «Ё ҳаёт, ё мамот!», «Ё Ватан, ё шарафли ўлим!» деб курашга чорлади. Урганч шаҳри ичида донишманд Кубро борлигини билган Чингизхон уни шаҳардан бемалол чиқиб кетишига ижозат беради. Лекин, Кубро Чингизхоннинг бу мурувватини қабул қилмади ва жангга кирди, қўлида озодлик байроғини маҳкам тутиб жон таслим этди.

Ёки Хоразмшоҳлар сулоласининг энг машҳур вакили Жалолддин Мангубердининг мўғул истилочиларига қарши олиб борган курашини олайлик. У ўз қўшинлари билан 11 йил давомида душманнинг Фарб мамлакатларига ва Жанубга қараб юришини тўхтатиб қўйди.

Жалолддин Мангуберди «Ғаним олдида бош эгмади, тиз чўкмади, Ватан дея ҳалок бўлди».

И.А.Каримов. Маънавий юксалиш йўлида.
Т., «Ўзбекистон», 1998, 373-бет.

Жалолддин Мангуберди жасорати тўғрисида Чингизхоннинг ўзи: «Отадан дунёда ҳали бундай ўғил туғилмаган, у саҳрода шер каби ғолиб жангчи, дарёда наҳанг каби ботир», дея ҳайратга тушиб айтган гаплари тарихий манбалардан маълум.

Мовароуннахрни мўғул истилочиларидан озод этиш, тобора парчаланиб бораётган мамлакатни бирлаштириш, унинг мустақиллигини таъминлаш, мўғул истилочилари зулми остида ночорлашиб ва қашшоқлашиб бораётган халқ турмушини ўнглаш йўлида олиб борилган кўп йиллик курашларга соҳибқирон Амир Темур бошчилик қилди. Амир Темур мамлакатни душмандан озод этиш, унинг ҳудудларини мустаҳкамлаш, барча ўлкаю ҳокимликлар ўртасида аҳилликни, биродарликни барқарор этишни ўзининг асосий вазифаси деб билди. Бу мақсадни амалга ошириш учун у Мўғулистон сари 7 бор ҳарбий юришлар қилди, уларнинг ҳаммасида ғалаба қозонди. Мовароуннахрнинг шарқий ва шимолий ҳудудлари дахлсизлигини таъмин этди. Бунинг натижасида Мовароуннахр марказлашган қудратли давлатга айланди. Шундай қилиб, Амир Темур:

- шаръий ва инсоний қонунлар устуворлигини таъминлайдиган;
- кучли ва қудратли лашкарларга суянадиган;
- фуқаронинг манфаатларини бир дақиқа бўлса ҳам кўздан қочирмайдиган;
- мамлакатда тинчлик ва осойишталикни таъмин этадиган;
- ўзга давлатлар билан савдо ила тинч-тотувликни йўлга қўядиган;
- адолат тарозисига тўла амал қиладиган марказлашган давлат тузди.

Ўзбекистоннинг бугунги озодлигини мустаҳкамлаш даврида Амир Темур биз учун буюк давлат асосчиси сифатида қадрлидир. У давлат пойдеворини қурган, давлатнинг ҳуқуқий асосларини барпо этган унинг давлатчилик борасидаги фикрлари нафақат ўз даври, балки келгуси авлодлар учун ҳам катта аҳамият касб этади».

И.А.Каримов. Маънавий юксалиш йўлида.
Т., «Ўзбекистон», 1998, 410-бет.

Тарих тақозоси билан XVI-XVIII асрларда мамлакатимиз уч хонликка бўлиниб кетди. Хонлар, амирлар ва беклар ўртасида асрлар оша давом этган ўзаро низо ва урушлар пировардида мамлакатни инқирозга туширди. Бундан фойдаланган Чор Россияси XIX асрнинг иккинчи ярмида Туркистонни босиб олиб, ўз ҳукмронлигини ўрнатди. Оддий меҳнаткаш халқ ҳам, маҳаллий амалдорлар ҳам мустамлакачилар зулми остида эзилди.

Чоризм истибдодига қарши Ўрта Осиёда тинимсиз қўзғолонлар ва халқ ҳаракатлари бўлиб турди. 1892 йилги Тошкент қўзғолони, 1898 йилги Андижондаги Мадали Эшон қўзғолони, XX аср бошларидаги Намоз ботир бошчилигидаги Самарқанд вилоятидаги қўзғолонлар бунинг ёрқин мисолидир. 1916 йилда Туркистонда чоризм мустамлакачилик зулмининг янада кучайиши, оғир иқтисодий танглик, очарчилик ва қашшоқликнинг авж олиши муносабати билан истибдодга қарши ҳаракатларнинг янги тўлқинлари бошланди. 1916 йилда тарихда машҳур бўлган Жиззах қўзғолони бошланиб, бу ҳаракат кўп ўтмай Туркистоннинг бошқа жойларига ҳам тарқалди.

XIX аср охири ва XX аср бошларида Туркистоннинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида жадидчилик ҳаракати кенг тус олди. Бу ҳаракатнинг энг таниқли намоёндалари Махмудхўжа Бехбудий, Абдурауф Фитрат, Абдулла Авлоний, Абдулҳамид Чўлпон, Абдулла Кодирий, Убайдулла Хўжаев, Мунаввар Қори, Полвонийёз Хожиясупов ўз олдларига маҳаллий халқни маърифатли қилишни, чор мустамлакачиларига қарши миллий мустақиллик учун кураш олиб бориб, эрк ва озодликка эришишни асосий мақсад қилиб қўйдилар. 20 йилларга келиб Ўрта Осиёда қизил шўролар ҳукуматининг янги истилочилик сиёсати қарши озодлик ва истиқлол учун курашлар авж олиб кетди. Бундай ҳаракатларнинг бошида меҳнаткаш халқ ичидан чиққан чоризм ва шўролар мустамлакачилигининг ижтимоий зарарли оқибатларига халқни курашга бошлаган қаҳрамонлар турар эди. Улар Эргаш, Мадаминбек, Шермуҳаммадбек, Нурмуҳаммадбек ва бошқалар бўлиб, мамлакат озодлиги учун курашган истиқлолчилар эдилар. Коммунистик мафкура ва сиёсат уларни «босмачилар» ва бундай ҳаракатларни «босмачилик ҳаракатлари» деб бузиб талқин этди. Туркистонда миллий истиқлолчилик ҳаракатлари 30-йилларнинг ўрталаригача давом этди. Юз минглаб ватандошларимиз озодлик учун курашда қурбон бўлдилар.

Бу ерда бир муҳим фикрни таъкидлаб ўтиш жоиздир. Курашлар оловида неча бор қуйиб ёнган бу табаррук замин ана шундай оғир, мусибатли ўтган тарихимиз давомида ҳам дунёга машҳур, жаҳон маданиятига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган фозилу-фузалоларни етиштирди. Булар ал-Хоразмий, Аҳмад ал-Фарғоний, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино, Имом ал-Бухорий, Мотуридий, Марғиний, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий, Муҳаммад Бобур ва бошқалардир.

«Бутун умрини имон ва эътиқод, ватанпарварлик ва инсонпарварлик, поклик ва ҳалолик, илм ва маърифат, адолат ва диёнат йўлида фидо этган зотларнинг мўътабар хоклари макон топган замингина муқаддасдир. Азар шундай инсонлар бўлмаса, улар даҳосининг нафаси сезилиб турмаса, ҳар қандай замин оддий тупроқ бўлиб қолаверади».

И.А. Каримов. Биз келажагимизни ўз кўлимиз билан курашимиз.
7-жилд. Т., «Ўзбекистон», 1999, 184-бет.

(Давоми 4-бетда)

(Давоми. Боши 3-бетда)

Ватан Мустақиллигининг қўлга киритилиши

XXI аср бўсағасида Ватанимиз тарихида буюк воқеа содир бўлди. Президент Ислам Каримов 1991 йил 31 август куни Республика Олий Кенгазининг навбатдан ташқари олтинчи сессиясида Ўзбекистоннинг Давлат Мустақиллигини эълон қилди.

1 сентябр Ўзбекистон Республикасининг Мустақиллик байрами куни сифатида нишонланадиган бўлди.

Ўзбек халқининг муқаддас тарихий орзуси ушалди. У сиёсий мутелик ва асоратдан қутилди. Дунё харитасида яна бир мустақил, озод, суверен давлат — Ўзбекистон Республикаси пайдо бўлди.

Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги халқимизнинг узоқ йиллар давомида олиб борган оғир ва машаққатли курашининг қонуний натижаси бўлди. Ўзбекистон халқи ўз мустақиллигини қувонч билан қутиб олди ва маъқуллади. Бунга 1991 йил 29 декабрда «Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши томонидан эълон қилинган Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигини маъқуллайсизми?» мавзuida ўтказилган референдум натижалари яққол мисол бўла олади. Умумхалқ референдумида сайлов рўйхатида киритилганларнинг **94,1** фоизи ёки **9 млн. 898** минг **707** киши қатнашди. Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигини ёқлаб **9 млн. 718** минг **555** киши ёки референдумда қатнашганларнинг **98,2** фоизи овоз берди.

«Истиқлол биз учун тараққиётнинг бутунлай янги, кенг уфқларини очди. Ўз келажакимизни ўз қўлимиз билан яратадиган бўлдик. Ҳаётимиз ва умумий хонадонимизни миллий манфаат ва қадриятларимизга, умум эътироф этилган демократик мезонларга монанд қилиб қуришдек ноёб тарихий имкониятга эга бўлдик».

И.А. Каримов. Янгича фикрлаш ва ишлаш — давр талаби. Т., «Ўзбекистон», 1997, 105-бет.

Ўзбекистон халқи мустақиллик туфайли қуйидаги имкониятларга эга бўлди:

- ўз тақдирини ўзи белгилаш, давлат ва жамиятнинг сиёсий тизимини мустақил яратиш, демократик йўл билан сайланган органлар орқали ҳокимиятни бутун тўлалиги билан бошқариш;

- ишлаб чиқариш ва илмий-техник имкониятларга, табиий ва хом-ашё ресурсларига тўла эғалик қилиш ва улардан мамлакат манфаатлари йўлида фойдаланиш;

- тараққиёт йўлини жаҳон тажрибалари, тарихий анъаналар ва халқнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мустақил танлаш;

- тарихимизни ҳолисона ёритиш, миллий ва диний қадриятларимизни қайтадан тиклаш, ҳаётимизни эски ҳукмрон мафкура ва мустабид тузум асоратидан халос этиш;

- ёш авлодни ҳақиқий ватанпарвар ва юртпарвар этиб тарбиялаш, уларга замон талаблари даражасида билим ва касб-хунар бериш;

- ижоднинг барча турларини ривожлантириш, одамларнинг истеъдод ва қобилиятларини тўла намоён этиш;

- юртимиз хавфсизлиги, фуқаролар тинчлиги ва миллатлараро тотувликни таъминлаш;

- халқро муносабатларда мустақил субъект сифатида иштирок этиш, барча нуфузли ташкилотларга тенг ҳуқуқлилик асосида аъзо бўлиб кириш, бошқа мамлакатлар билан ўзаро манфаатли шартнома ва битимлар тузиш.

Шундай қилиб, **мустақиллик халқимизга ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини берди.**

Келгусида қадам мустақиллик берган имкониятларни воқеликка айлантиришни, бунинг учун эса мамлакатда ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маърифий ислохотларни босқичма-босқич, изчиллик билан ўтказиб, озод ва обод ватанни барпо этиш тақозо қилинди. Бу улғ мақсадга етишиш учун, энг аввало, мустақиллиқни ҳар қандай душманлардан сақлаб қолиш зарур эди.

Бу эса биздан доимо огоҳ бўлишни талаб этарди.

Огоҳ бўлайлик!

«Огоҳ бўлинг, одамлар!» — деган даъват ҳамиша бонг ургандек янграб туриши керак. Фахрланиш мумкин ва лозим бўлган бебаҳо қадриятлар — ўз мустақиллигимизни, тинчлигимизни, жамиятда миллатлар ва фуқаролар ўртасидаги тотувликни асранг. Ўз эр-

кимизни қандай тасарруф этиш, уни бугунги мураккаб ва баъзан шафқатсиз дунёдаги ҳаддан зиёд хавф-хатарлардан сақлаш ҳар биримизга боғлиқдир».

И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт қафолатлари. Т., «Ўзбекистон», 1997, 10-бет.

Мустақиллик жуда катта масъулиятдир. Мустақилликни асраш уни қўлга киритишга нисбатан оғирроқ вазифадир. Маълумки, жаҳон тарихида халқлар ўз сиёсий мустақиллигини қўлга киритгандан кейин уни сақлаб қолиш, халқни бу масъулиятли ишга сафарбар этишга жиддий ёндаша олмаганлиги сабабли яна қарам бўлиб қолганлигини кўрсатувчи мисоллар кам эмас.

Ўзбекистоннинг мустақиллигини кўролмайдиган ҳам ташқи, ҳам ички ғанимлар мавжудлиги ҳаммамизга маълум. Энг хавфлиси — ички ёвуз кучларнинг жамиятимиз ҳаётига солаётган таҳдидидир. Бундай уринишлар 1991 йил декабрда Наманганда, 1999 йил 16 февралда Тошкентда содир бўлди. Сиёсий, диний экстремистлар томонидан Тошкентда уюштирилган террорчилик ҳаракати оқибатида **16** нафар бегуноҳ инсонлар шәхид кетди, **120** нафар киши тан жароҳати олди. Ўзбекистон марказида диний экстремистлар махсус машиналарга, худди Афғонистону Чеченистонда террорчилар ишлатаётган қўлбола бомбаларни жойлаб, энг муҳим маҳкамалар қошида портлатдилар. Бу даҳшатли фалокат аламзада душманининг иложи бўлса мустақил давлатга сидқидилдан хизмат қилаётган ўз падари бузрукворларини ҳам маҳв этишга тайёр эканликларини кўрсатди. Минг абад шукурлар бўлсинки, 16 феврал воқеалари ташкилотчиларининг ёвуз ниятлари амалга ошмади, Юртбошимиз ва давлатимизнинг бош-қа раҳбарлари омон қолдилар. Террорчилар ўз қилмишларига яраша жазоландилар.

Ватан тинчлиги, барқарорлиги — барчамизнинг ҳаётини ишимиздир. 1999 йилнинг 16 февралда Тошкентда юз берган қўпуровчилик ҳаракати барчамизни сергак бўлишга ундаб, мустақиллигимизни ҳимоя қилишга тайёр туришимизни кўрсатди. 1999 йил 16 феврал куни мазкур фожеали воқеалардан 2 соат кейин Вазирлар Маҳкамасининг йиғилишида Президентимиз Ислам Каримов яна бир бор халқимизга қуйидаги сўзлар билан мурожаат этди:

«Мен, эй одамзот, огоҳ бўлинглар, огоҳ бўлинглар, огоҳ бўлинглар, деб доим куйиб-ёниб даъват этаман. Бу гап эҳтимол баъзи бировлар учун ортиқчадай туюлар. Лекин мен огоҳлик, огоҳ бўлиш ҳақида гапирганимда бугунгига ўхшаш воқеаларни назарда тутаман».

И.А. Каримов. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт—пировард мақсадимиз. 8-жилд. Т., «Ўзбекистон», 2000, 7-бет.

Жамиятни демократиялаш йўлида

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуришга йўналтирилган чуқур ислохотлар ўтказилди. Уларнинг қўламини ва моҳиятини англаш учун собиқ иттифоқдан, эски мустабид тузумдан бизга қандай сиёсий мерос қолганини эслаш зарур.

Ўзбекистон кейинги 130 йил давомида сиёсий қарамлик, мустамлакачилик зулмини бошдан кечирди. Халқимиз ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқидан маҳрум этилган, ўз тараққиёт йўлини ўзи белгилай олмас эди. Миллий давлатимиз инкор этилиб, халқнинг хоҳиш иродасига қарши ўлароқ, собиқ совет империясининг маъмурий-худудий қисмига айлантирилган эди. Халқ ўз юртбошини танлаш, сайлашдан маҳрум эди, ҳукумат аъзолари, вазирлик ва идоралар бошлиқлари, ҳатто вилоят раҳбарлари ҳам марказ томонидан тайинланарди. Бизга маъмурий буйруқбозлик бошқарув усулига қурилган, ўта мафкуралашган, халқни юввош, иткор оломон деб биладиган тоталитар тузум мерос бўлиб қолган эди.

Мустақиллик яратган имкониятлар туфайли мамлакатимизда инсон манфаатлари, тинчлиги ва фаровонлигига хизмат қилувчи эркин, очиқ ижтимоий-сиёсий тизим барпо этишни таъминловчи кенг қамровли демократик ислохотлар амалга оширилди.

Ўзбекистон миллий-ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти қурилишида халқро тан олинган демократик тамойилларга, ривожланган демократик давлатлар тажрибасига ҳамда кўп минг йиллик ўзбек давлатчилиги тарихи ва ўзига хос миллий-маънавий, ахлоқий қадриятларга таянди.

1992 йил 8 декабрда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинди.

«Хур Ўзбекистонимизнинг тарихида биринчи Конституцияни қабул қилиш — жумҳуриятимизнинг янгидан туғилишидир, ҳуқуқий мустақиллигимизга мустаҳкам пойдевор қуришидир... Конституциямиз асосий қонунимиз сифатида давлатни давлат қиладиган, миллатни миллат қиладиган қонунларга асос бўлиши муқаррар... Конституция ўзининг туб моҳияти, фалсафий ғоясига кўра янги ҳужжатдир. Унда коммунисттик мафкура, синфилик, партиявийликдан асар ҳам йўқ. Жамики дунёвий неъматлар орасида энг улғи — инсон деган фикрнинг илгари сурдик ва шу асосда «фуқаро — жамият — давлат» ўртасидаги ўзаро муносабатнинг оқилона ҳуқуқий ечимини топишга интилдик».

И.А. Каримов. Ўзбекистон—келажаги буюк давлат. Т., «Ўзбекистон», 1992, 44-бет.

Вакиллик ҳокимиятини вужудга келтиришнинг энг демократик тизими — қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти барпо этилди.

Давлат бошқарувининг янги, замонавий, самарали, энг мақбул тизими — Президентлик республика бошқаруви амал қилмоқда.

Парламентчиликда демократик асослар яратилди, демократик давлатларга хос парламентаризм шаклланди.

Республика парламенти — Олий Мажлис 10 йил давомида давлатимизнинг асосий қомуси бўлган Конституцияга мувофиқ **500** га яқин қонун, **10** та кодекс, **2** миллий дастур ва мингдан ортиқ қарорлар қабул қилди.

Ўзбекистонда давлат бошқаруви тизими тубдан ислох қилинди. Миллий давлатчилик анъаналарини ўзида мужассамлаштирган кучли ижроия ҳокимият — Вазирлар Маҳкамаси тузилди.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва 1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган «Судлар тўғрисида»ги Қонун асосида суд ислохотлари ўтказилди. Суд тизими беш йил муддатга сайланадиган Конституциявий суд, Олий суд, Олий ҳўжалик суди, Қорақалпоғистон Республикаси Олий суди ва Олий ҳўжалик суди, Тошкент шаҳар, вилоят, туман, шаҳар судлари ва ҳўжалик судларидан иборат.

Ўзбекистон Республикаси маҳаллий ҳокимияти идораларини қайта ташкил этиш тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ вилоят, туман, шаҳарларда ҳокимлик ташкил этилди. Ҳокимият қошида ижроия аппарати тузилди.

«Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонунга биноан шаҳар, шаҳарча, қишлоқ ва овулларда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари — маҳалла қўмиталари ташкил этилди.

Бугунги кунда **8,5** мингдан ортиқ маҳалла йиғинлари ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари миллий анъаналарга мувофиқ, мамлакат ижтимоий ҳаётида жуда катта ўрин эгалламоқда.

Ўзбекистонда демократик жамиятга хос сайлов тизими барпо этилди.

Республикада **4** сиёсий партия (Халқ демократик партияси, «Фидокорлар» миллий демократик партияси, «Адолат» социал-демократик партияси, Миллий тикланиш демократик партияси), Халқ бирлиги ҳаракати, касаба уюшмалари ташкилотлари, ёшлар ва хотин-қизлар ҳаракатлари, **300** республика ва халқро ноҳукумат ташкилотлари, жамғармалар ва фуқароларнинг бошқа бирлашмаларини ўзида мужассамлаштирган ижтимоий-сиёсий тузум вужудга келди.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий Мажлисининг Ваколатли институти таъсис этилди. Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси миллий маркази, ҳаракатдаги қонунчилик мониторинги институти халқро ташкилотлар билан ҳамкорликда фаолият кўрсатмоқда.

Демократик институтларнинг муҳим тармоғи бўлган эркин оммавий ахборот воситалари (ОАВ) вужудга келди. Республикада **390** номда газета, **110** номда журнал чоп этилмоқда, **3** ахборот агентлиги, **50** дан ортиқ телерадиокомпания ва студиялар ишлаб турибди. ОАВнинг катта қисми мустақил. Шундай қилиб, мустақилликнинг 10 йили давомида мамлакатимизда демократик фуқаролик жамият асослари яратилди.

«Ислохотлар жараёнида республикада янги, демократик сиёсий тузумнинг асослари яратилди. Бу тузум сиёсий ташкилотларнинг, мафкура ва фикрларнинг турлитуманлиги асосига қурилган бўлиб, давлат ва жамиятни бошқаришда фуқароларнинг кенг иштирокини таъминлайди».

И.А. Каримов. Янгича фикрлаш ва ишлаш — давр талаби. Т., «Ўзбекистон», 1997, 109-110-бетлар.

(Давоми 5-бетда)

(Давоми. Боши 3—4-бетларда)

Тараққиётнинг ўзбек модели

Мустақиллик шарофати билан халқимиз ўлкадаги бекиёс бойликнинг абадул-абад ҳақиқий эгаси бўлиб қолди. Ўзбекистон бойликлари бекиёсдир, унинг майдонлари ва боғларида ҳосил мўл, у ер ости хазинаси-га бой мамлакатдир.

Меҳнаткаш халқимиз диёримизнинг серҳосил ерларидан ҳар йили:

- **3,5** миллион тоннадан ортиқ дон;
- **4,5** миллион тоннадан зиёд мева, сабзавот ва картошка;
- **500** минг тоннага яқин узум етиштилади.

Бугунги кунда қишлоқларда **43,8** минг фермер хўжаликлари фаолият кўрсатмоқда.

Дехқон хўжалиklarининг суғориладиган майдонлари ўтган 10 йилда **294** минг гектардан **401,5** минг гектарга, фермер хўжалиklarиники эса **5,3** минг гектардан **632** минг гектарга ортди.

Ўзбекистонда **100** га яқин турдаги минерал хом ашёни ўзида мужассам этган фойдали қазилмаларнинг **2,7** мингта конлари аниқланган. Мамлакатнинг умумий минерал хом ашё салоҳияти **3,3** триллион АҚШ доллари миқдорида баҳоланмоқда. Республика конларидан ҳар йили **5,5** млрд. АҚШ доллариға тенг фойдали қазилмалар қазиб олинмоқда. Олтин захиралари бўйича Республика жаҳонда тўртинчи ўринни, мис бўйича 10-11 ўринни эгаллаб турибди.

Мустақиллик йилларида нефть ишлаб чиқариш **2,7** марта, газ **1,3** марта ўсди. Энергия манбаси билан мамлакат ўзини-ўзи таъминлашга эришди.

«Ер, ер ости бойликлари, бошқа табиий бойликлар, авлод-аждодларнинг меҳнати билан яратилган иқтисодий, илмий-техникавий ва маънавий куч-қудрат ва имкониятлар миллий бойлик, одамлар фаровонлигининг кафолати, ижтимоий тараққиёт ва равнақнинг асоси бўлиб хизмат қилади».

И.А. Каримов. Миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. Т., «Ўзбекистон», 1996, 37-бет.

Президент Ислам Каримов мамлакатимиз мустақилликка эришган дастлабки даврдан уни миллий давлат, ижтимоий-иқтисодий ва маънавий камол топтирувчи ўз тараққиёт йўлини ишлаб чиқди. Назарий ва амалий жиҳатдан пухта ишлаб чиқилган бу дастур яшаб турган фуқароларнинг тақдирини эгаси, балки уларнинг келажақ авлодларининг тақдирини ҳам ўйлаб тузилган бўлиб, ўша даврда ҳукмрон бўлган якка ҳокимлик тизимининг иллатларини тезроқ бартараф этиш, мамлакатимизнинг ривожланган, маданиятли мамлакатлар даражасига чиқиб олишини таъминлашни кўзда тутган эди. Бу ҳақиқатан ҳам Президент номи билан жаҳонга танилган **тараққиётнинг ўзбек модели эди.**

Тараққиётнинг ўзбек модели куйидаги тамойилларга асосланади:

1. Иқтисодиётни мафкурадан тўла холи қилиш, иқтисоднинг сиёсатдан устунлиги.

2. Бозор муносабатларига ўтиш давлатнинг бошқаруви асосида амалга оширилади. Давлат бош иқсодотчидир. Бозор муносабатларига ўтиш чуқурлаша борган сари давлатнинг бу соҳадаги таъсири камая боради.

3. Ислохотларининг бутун жараёнлари мустаҳкам ҳуқуқий асосларга қурилади. Қонунлар барча хўжалик субъектлари томонидан оғишмай бажарилиши зарур.

4. Бозор муносабатларига ўтиш аҳолининг муҳтож ва кам таъминланган қисмини моддий қўллаб-қувватлашга қаратилган тадбирларни қабул қилиш ва кишиларни ислохотларга руҳан тайёрлашдан иборат кучли ижтимоий сиёсат билан қўшиб олиб борилади.

5. Бозор ислохотлари босқичма-босқич ва изчил равишда, яъни инқилобий сакрашларсиз амалга оширилади.

Ислохотларнинг ўзбек модели бундан олдин яратилган ва мавжуд бўлган моделларнинг бирортасини такрорламаган ҳолда, ўз моҳияти ва мазмуни жиҳатидан бутунлай янги тараққиёт модели бўлиб, у куйидагиларга асосланади:

- бозор иқтисодиёти ва демократия тамойилларига асосланадиган жамиятни барпо этишга;
- СССР парчалангандан кейинги Ўзбекистон иқтисодиётининг ҳақиқий ҳолатига;
- халқнинг менталитети ва тарихий анъаналарига, ислохотларни амалга оширишнинг у ёки бу суръатларига аҳолининг тайёрлик даражасига;

— «фалаж қилиб даволаш»дан воз кечишга.

Ислохотлар ва иқтисодий тараққиётнинг бош мезони, Президент таъкидлаганидек, ислохот-ислохот учун эмас, балки **ислохот инсон учун, мамлакат аҳолисининг фаровонлиги ва турмуш даражасини кўтаришга қаратилганлигидадир.**

Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш, кўп укладли иқтисодиётни шакллантириш иқтисодий ислохотларнинг устувор йўналиши деб белгиланди. Бу борада **20** дан ортиқ махсус дастурлар ишлаб чиқилди ва уларни амалга оширишга давлат бошчилиги қилди. 1991-1998 йилларда давлат ихтиёрида бўлган бир миллиондан ортиқ квартираларнинг **98** фоизи фуқароларнинг хусусий мулкига айлантирилди. Бунда ҳар **3** квартиранинг биттаси уруш фахрийлари, ўқитувчилар ва ижодкор зиёлиларга бепул берилди. Давлатга қарашли кичик корхоналар, маиший хизмат муассасалари, дўконлар хусусийлаштирилди.

1994 йилдан бошлаб ўрта ва йирик корхоналар акциядорлик жамиятларига, ижара корхоналарига айлантирила бошланди, бу жараёнга аҳоли ва чет эллик инвесторлар кенг жалб қилинди. Давлат мулкни сотиш бўйича ким ошди савдолари ва танловлар ташкил этилди.

Мустақиллик йилларида ўрта ва кичик бизнес ривожлантирилди. 2000 йил ўрталарида уларнинг сони **175** мингдан ортди.

Аграр ислохотлар жараёнида собиқ совхоз ва колхозлар ширкат хўжалиklarига айлантирилди. Ширкатлар сони 2000 йилнинг ўрталариға келиб **1500** тадан ошди. Қишлоқда деҳқон ва фермер хўжалиklари ташкил этилди. Иқтисодий ислохотлар натижасида республикада кўп укладли иқтисодиёт, мулкдорлар табақаси шаклланди. 2000 йилда корхона ва хўжалиklarнинг **88** фоизини хусусий мулк, акциядорлик жамиятлари, қўшма корхоналар, кооперативлар, ширкат хўжалиklари ташкил этди.

Мустақилликнинг 10 йиллиги давомида иқтисодий ислохотларнинг самарали амалга оширилганлигини кўрсатувчи қуйидаги рақамларга мурожаат қилайлик:

Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулот (ЯИМ)нинг ўсиши таъминланди.

ЯИМ олдинги йилга нисбатан 1996 йилда **101,7**, 1997 йилда **105,2**, 1998 йилда **104,4**, 1999 йилда **104,4**, 2000 йилда **104** фоизга ўсди.

1996 йилдан бошлаб Ўзбекистон саноати йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Олдинги йилга нисбатан саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш 1997 йилда **106,5**, 1998 йилда **105,8**, 1999 йилда **106,1**, 2000 йилда **106,4** фоизга кўпайди. Умуман, саноат маҳсулотлари мустақиллик йиллари давомида **30** фоизга ўсди.

Республикада истеъмол буюмлари ишлаб чиқариш сезиларли даражада ошди. Натижада республика импортида озик-овқат маҳсулотларининг улуши мустақилликнинг дастлабки йилларидаги **73,8** фоиздан **15** фоизга камайди.

1994-2000 йилларда иқтисодга жалб этилган инвестициялар **24,4** млрд. АҚШ долларини ташкил этди.

1991-2000 йилларда **1713** корхона ва бошқа ишлаб чиқариш муассасалари қурилди, маҳсулотларнинг **8,5** мингдан ортиқ янги турларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди.

Нефть ишлаб чиқариш (газ конденсати билан) **2,7** баробар кўпайди.

Дон маҳсулотлари етиштириш **2** баробардан кўпроқ, шу жумладан, бугдой деярли **6** баробар кўпайди.

Мамлакатнинг дон ва ёқилги мустақиллигига эришилди.

Саноатнинг автомобилсозлик, микробиология, целлюлоза-қоғоз, қанд, фармацевтика ва бошқа янги тармоқлари юзага келди.

Жаҳоннинг етакчи фирмаларининг ҳаво кемалари билан таъминланган Ўзбекистон ҳаво йўллари авиакомпанияси дунёнинг **25** мамлакатини билан ҳаво алоқаларини ўрнатган, у мустақиллик йилларида **20** миллиондан кўп йўловчига хизмат қилди.

Иқтисодиётда банд бўлганларнинг умумий миқдоридан **76** фоизи, ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқарувчиларнинг **70** фоизи ва саноат бўйича **65,4** фоизи, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларнинг **99** фоизи нодавлат сектор улушига тўғри келади.

Чет эл сармоялари иштирокида **3800** дан ортиқ корхоналар яратилди.

Янги банк, молия, солиқ тизимлари, хом ашё биржалари жамғармалари тизими, суғурта, аудитор, лизинг компаниялари ва бошқа тузулмалар вужудга келтирилди.

Республикада Марказий Осиёдаги энг йирик биржа маркази фаолият кўрсатмоқда. У замонавий компьютер техникаси ва телеалоқа тизими билан жиҳозланган.

«Мустақилликнинг дастлабки йилларидаги иқтисодий ислохотларнинг асосий натижаларини баҳолаган ҳолда шунини тўла асос билан айтиш мумкинки, биз белгиланган янгиланиш ва тараққиёт дастуридаги кўпгина ишларни амалга оширишга муваффақ бўлдик.

Иқтисодиётимиз вужудга келтирилган мустаҳкам ҳуқуқий нормалар негизида институционал ўзгаришларга таяниб, бозор иқтисодиётига босқичма-босқич кириб, барқарор ва собитқадам бўлиб бормоқда».

И.А. КАРИМОВ

Аҳолини ижтимоий ҳимоялашга алоҳида эътибор берилди:

— ҳозирги кунда мамлакатнинг **2** млн. **640** минг фуқароси нафақа ва моддий ёрдам олади. Бундай тўловлар миқдори 2000 йилда **187,8** млрд. сўмни ташкил этди;

— фақат 2000 йилнинг ўзида аҳолининг кам таъминланган қисмига фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш органлари — маҳалла йиғинлари орқали **54,2** млрд. сўм миқдорида нафақа, кўмак ва бошқа турдаги ёрдамлар берилди;

— олий ўқув юртларининг **142** минг талабаси ҳар йили **6** млрд. **600** млн. сўм стипендия олади. Кейинги 3 йилнинг ўзидагина стипендиялар миқдори **3,8** баравар ортди;

— мустақиллик йилларида мамлакатда **70** млн. кв.м. турар жойлар, **19,5** минг ўринли касалхоналар, **95,7** минг марта ташрифли поликлиникалар, **805,9** минг ўринли мактаблар, **15,3** минг академик лицейлар ва **126,5** минг ўринли касб-хунар коллежлари фойдаланишга топширилди;

— аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш ва газлаштириш бўйича кенг қамровли дастурлар амалга оширилмоқда. 1991-2000 йилларда **22,6** минг километр сув қувурлари ва **54,1** минг километр газ қувурлари ўтқизилди. Аҳолининг уй-жойларини газлаштириш даражаси **46,2** фоизгача, ичимлик суви билан марказлашган ҳолда таъминлаш эса **64,2** фоиздан **77,6** фоизгача кўтарилди.

Ёш оилаларни қўллаб-қувватлаш дастури амалга оширилмоқда:

— республикада аҳолига тиббий ва ижтимоий хизмат кўрсатишнинг ривожланган тизими бунёд этилди. Мустақиллик йилларида амбулатория-поликлиника муассасаларининг сони **3** мингдан **4,8** минггача ёки **1,6** баравар ортди;

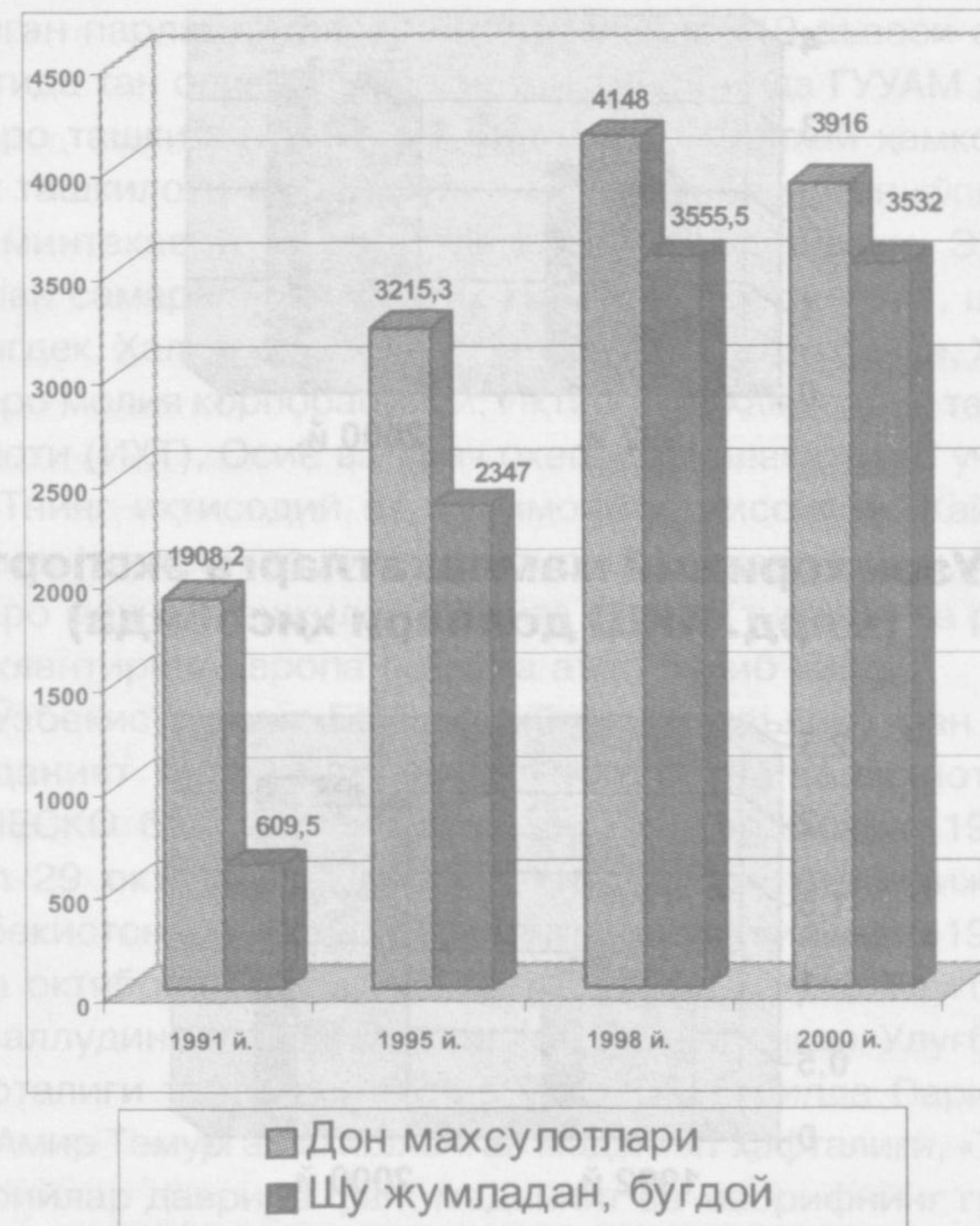
— аҳолига **81,5** мингдан ортиқ шифокорлар турли ихтисосликлар бўйича малакали тиббий ёрдам кўрсатмоқда;

— 1994 йилда аҳолининг дори-дармонга бўлган эҳтиёжи республикада ишлаб чиқарилган маҳсулот ҳисобига бор-йўғи **4,5** фоизга қондирилди эди. Ҳозирги вақтда катта миқдорда сармоя жалб этилганлиги ҳисобига, бу кўрсаткич **25** фоизгача ўсди;

— етим болалар ва фарзандсиз оилалар тўғрисида ғамхўрлик «Киндердорф» — «Болалар маҳаллалари» Австрия лойиҳасининг Ўзбекистон ҳудудида амалга оширилишида ҳам намоён бўлмоқда. Бу ерда ота-онасиз етим болалар ва фарзандсиз оилаларнинг кўпчилиги уй-жойли ва бус-бутун оила бўлиб яшаш бахтига муяссар бўлмоқда.

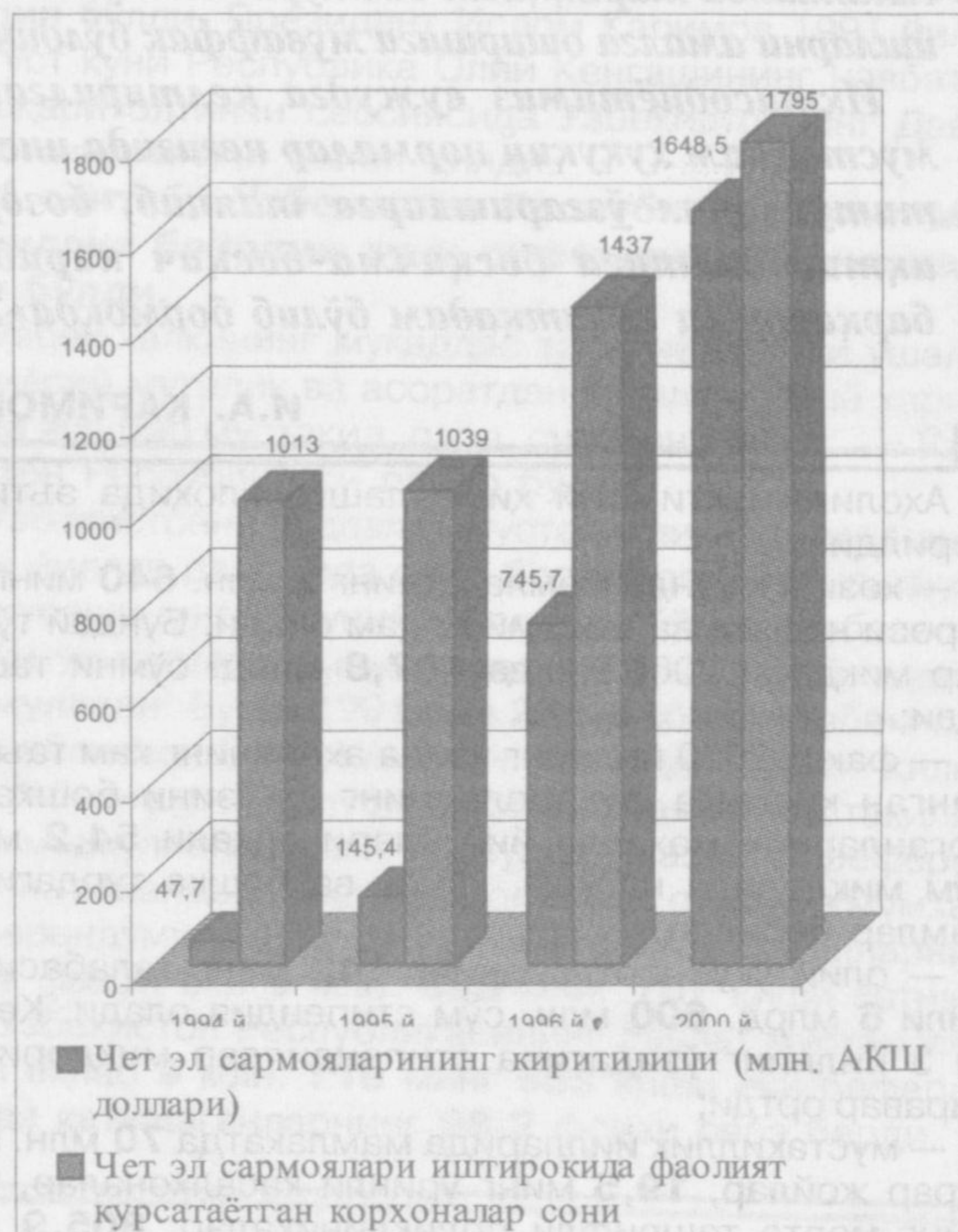
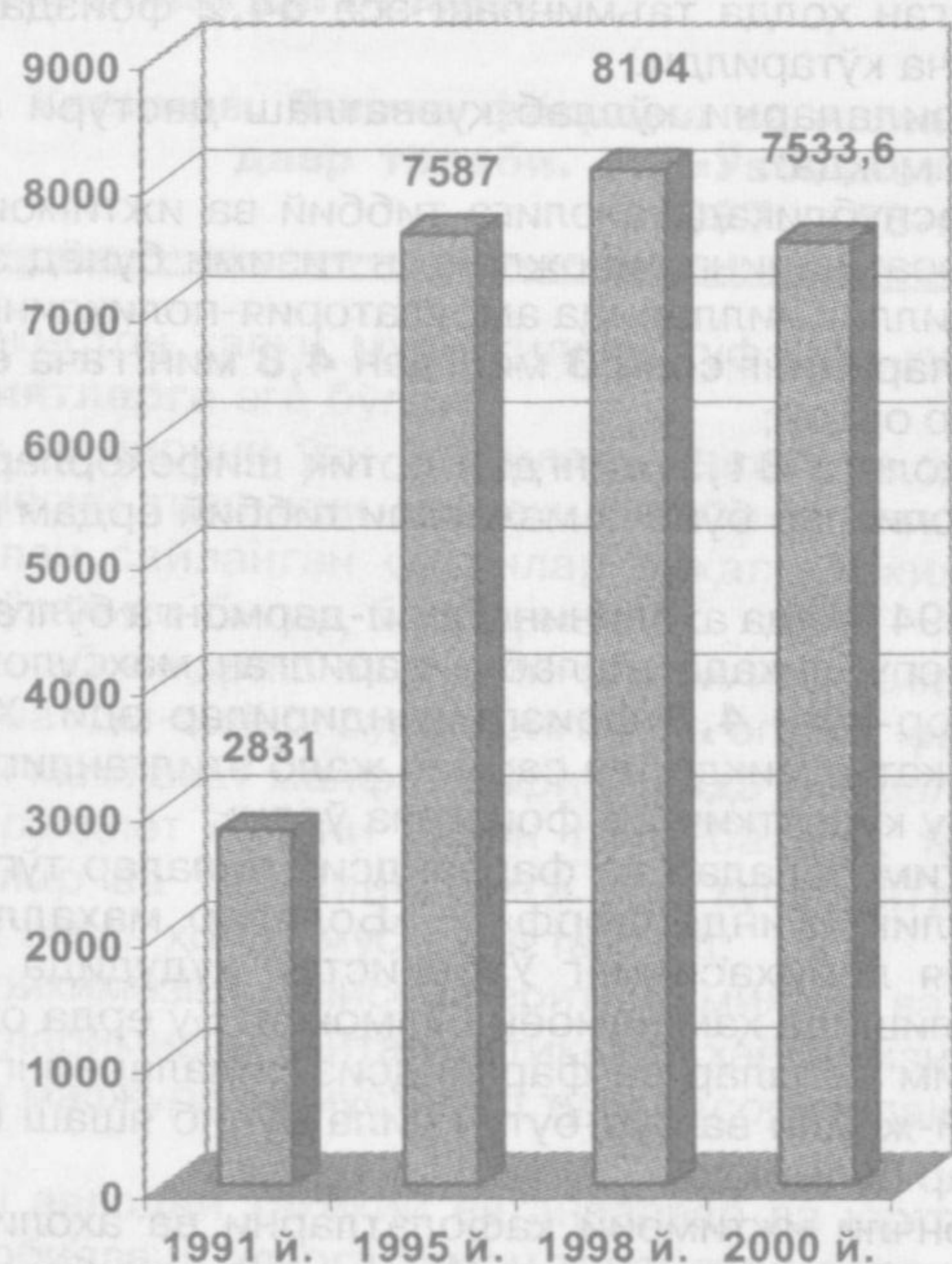
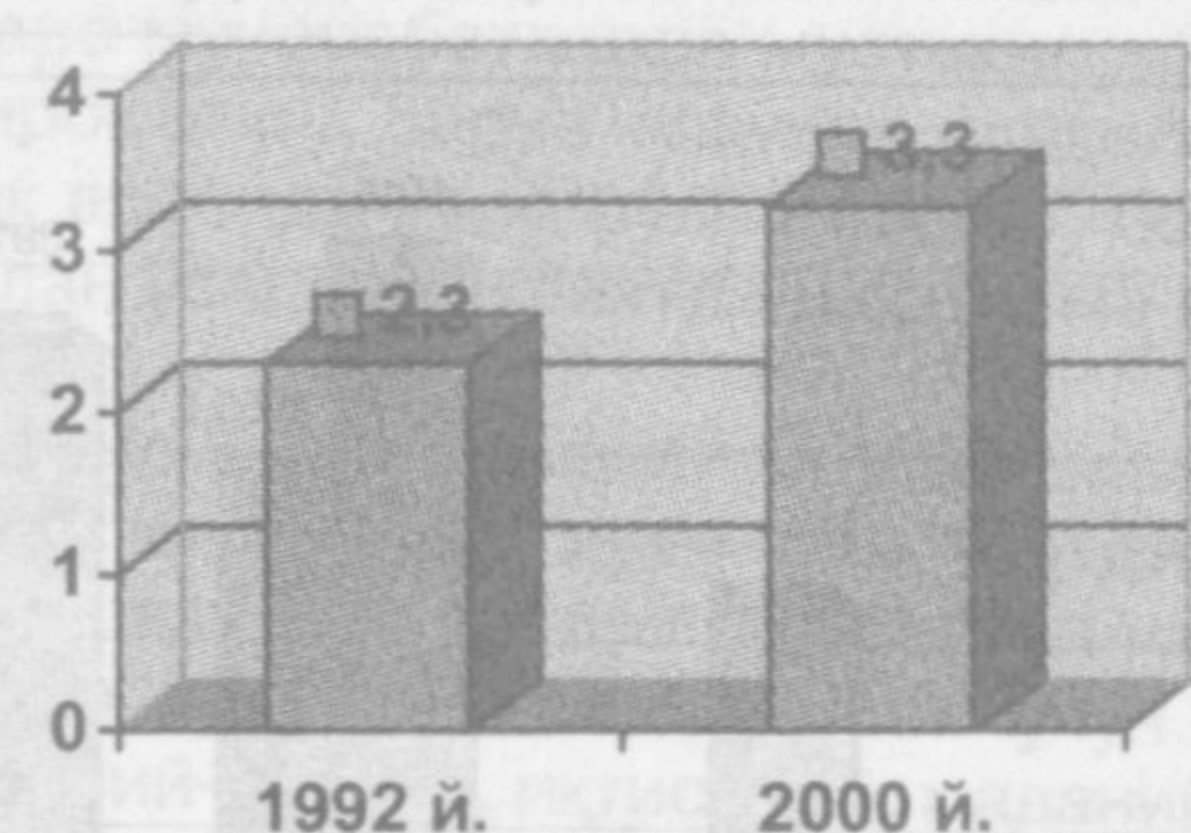
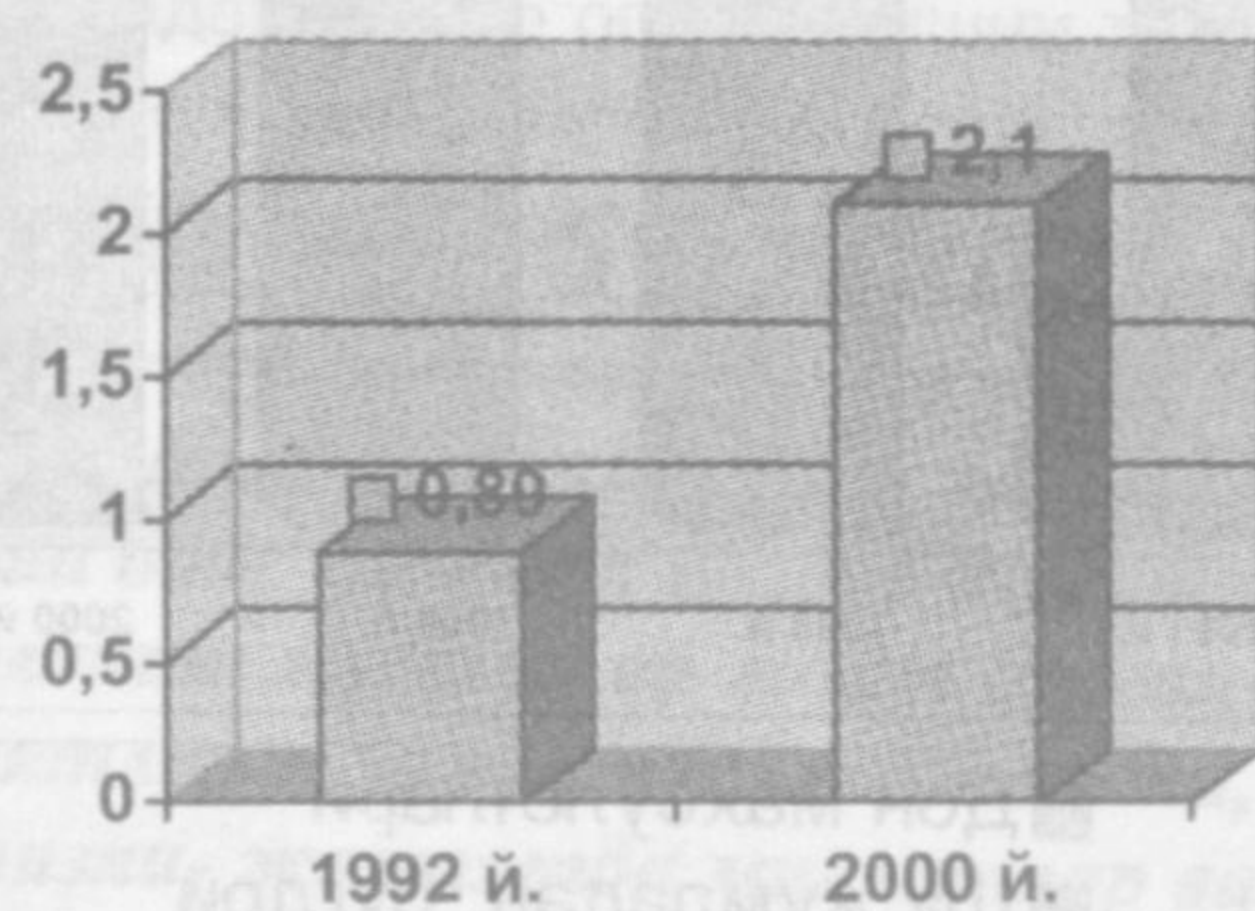
Ишончли ижтимоий кафолатларни ва аҳолини ижтимоий ҳимоялаш чораларини таъминлаш бозор ўзгаришларининг ҳамма босқичлари орқали ўтади ва жамиятимизни янгилашдан иборат ғоя кенг жараённинг бошқа йўналишларини ҳам қамраб олади.

Ғалла ишлаб чиқаришнинг ўсиши, минг тонна ҳисобида

(Давоми 6-бетда)

(Давоми. Боши 3—5-бетларда)

Чет эл сармоялари киритилиши ва чет эл сармоялари иштирокида фаолият кўрсатаётган корхоналар сонининг ўсиши**Нефт ва газ конденсати ишлаб чиқаришнинг ўсиши, минг тонна ҳисобида****Экспортнинг умумий ҳажми (млрд. АКШ доллари ҳисобида)****Узоқ хорижий мамлакатларга экспорт (млрд. АКШ доллари ҳисобида)****Маънавий-маданий юксалиш йўлида**

Жамият маънавияти мамлакат барқарорлиги, тараққиётининг муҳим шарт ва кафолатидир. Бирон-бир мамлакат ўз маънавий имкониятларини, одамлар онгида маънавий ва ахлоқий қадриятларни ривожлантирмай, халқнинг миллий руҳини уйғотмай ва мустақамламай туриб, юксак тараққиёт даражасига кўтарила олмайди. Маънавият инсонни руҳий покланиш ва юксалишга даъват этадиган, инсон ички оламини бойтадиган, унинг имон-иродасини, эътиқодини мустақамлайдиган, виждонини уйғотадиган қудратли ботиний кучдир. Шунинг учун ҳам мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ жамият маънавиятини юксалтириш ватанимиз тараққиётининг устувор йўналиши деб белгиланди.

«Моддий ислохотлар, иқтисодий ислохотлар ўз йўлига. Уларни ҳал қилиш мумкин. Халқнинг таъминотини ҳам амаллаб туриш мумкин. Аммо, маънавий ислохотлар — қуллик ва мутелик исканжасидан озод бўлиш, қадни баланд тутуш, ота-боболаримизнинг удумларини тиклаб, уларга муносиб ворис бўлиш — бундан оғирроқ ва бундан шарафлироқ вазифа йўқ бу дунёда».

И.А. Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. Т., «Ўзбекистон», 1996, 202-бет.

Жамият маънавиятини юксалтиришда тарихий хотира, аجدодлар тарихини билишнинг, миллий ва ахлоқий қадрият ҳамда анъаналарнинг, муқаддас динимизнинг ўрни ва аҳамияти катта. Бирон-бир халқ ўз тарихини билмай, асрлар оша яратилган маънавий меросга таянмай ва уни янада ривожлантирмай туриб, ўз келажагини тасаввур эта олмайди. Шу боисдан юртбошимиз Ислон Каримов ташаббуси билан мустақил тузум даврида сохталаштирилган халқимиз тарихини ҳолисона, ҳаққоний ёритиш, уни чуқур ўрганиш борасида муҳим тадбирлар амалга оширилди, бунга тааллуқли дастлабки адабиётлар нашр этилди.

Мустақиллик йилларида бой меросимизни тиклаш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Миллий маданиятимизга, жаҳон цивилизацияси тараққиётига буюк ҳисса қўшган бобокалонларимизнинг маънавий мероси халқимизга қайтарилди, таваллуд топган кунлари бутун мамлакат ва халқро миқёсда нишонланди.

ЮНЕСКО билан ҳамкорликда қуйидаги буюк алломалар, давлат арбоблари, мутафаккирлар ва шоирларимизнинг юбилейлари нишонланди ва нишонланди:

- 1994 й. — Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги;
- 1996 й. — Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги;
- 1997 й. — Бухоро ва Хива шаҳарларининг 2500 йиллиги;
- 1998 й. — Аҳмад-ал Фарғоний таваллудининг 1200 йиллиги;
- 1998 й. — Имом ал-Бухорий таваллудининг 1225 йиллиги;
- 1999 й. — Жалолiddин Мангуберди таваллудининг 800 йиллиги;
- 1999 й. — «Алпомиш» эпосининг 1000 йиллиги;
- 2000 й. — Камолiddин Бехзод таваллудининг 545 йиллиги;
- 2001 й. — «Авесто» яратилганлигининг 2700 йиллиги;
- 2001 й. — Термиз шаҳрининг 2500 йиллиги.

Мустақиллик йилларида бу буюк шахсларнинг хотирасига бағишлаб барпо этилган ёдгорликлар мажмуаси жамият маънавиятини юксалтиришга, миллий онг ва миллий ғурурни кўтаришга ҳамда халқимиз, айниқса, ёшлар онгида мустақиллик мафкурасини шакллантиришга хизмат қилмоқда.

Кўплаб Шарқ алломаларининг ўнлаб нодир ва ноёб асарлари ўзбек, инглиз, француз, немис, япон ва бошқа хорижий тилларда нашр этилди. Булар қаторига Имом ал-Бухорий, Аҳмад ал-Фарғоний, Муҳаммад ат-Термизий, Бурҳониддин Марғиноний, Имом ал-Мотуридий, Маҳмуд аз-Замахшарий, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий, Муҳаммад Бобур, Камолiddин Бехзод, Шарафиддин Али Яздий, ан-Насавий ва бошқаларни киритиш мумкин.

ЮНЕСКО ҳомийлигида Шарқ маданияти санъати ва тарихига бағишланган лазер дисклари чиқарилди.

Ватанимиз озодлиги йўлида шаҳид кетган Абдулла Қодирий, Ғафур Ғофур, Фитрат, Усмон Носир ва бошқа халқ жигарбандларининг номи, иззат-икром, ҳурмати ўз жойига қўйилди. Ислон Каримов ташаббуси билан Тош-

кентда мустақиллаштириш даври қурбонлари хотирасини абадийлаштириш мақсадида «**Шаҳидлар хотираси**» ёдгорлик мажмуи, фашизмга қарши ватан озодлиги учун жон фидо этган халқимизнинг фарзандлари хотирасини абадийлаштириш мақсадида «**Хотира майдони**» барпо этилди.

Мустақиллик шарофати билан диний қадриятлар, диний эътиқод қайта тикланди. Республикада 15 диний конфессия рўйхатга олинган ва расман фаолият кўрсатмоқда, 170 дан ортиқ диний ташкилотлар ишлаб турибди, уларда Ўзбекистонда яшовчи 130 миллат ва элат вакиллари ўзларининг диний эҳтиёжларини қондирмоқдалар. 1,7 мингдан ортиқ масжидлар, христиан ибодатхоналари, синагогалар ва бошқа диний марказлар таъмирланди ва янги қурилди, 10 диний таълим муассасаси фаолият кўрсатмоқда, Тошкент Ислон университети очилди.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон халқи биринчи марта бевосита ҳукумат ҳомийлигида ҳаж ва умра амалларини адо этиш имкониятига эга бўлди.

Ҳақли равишда қайта тикланиш ўн йиллиги деб айтиш мумкин бўлган даврда Ўзбекистон ҳудудида халқнинг улугвор ва шонли таърифига оид 2000 дан ортиқ ёдгорликлар таъмирланди.

Ҳозирги вақтда Республикада 88 музей, 40 театр, 1370 кинотеатр, 6000 дан ортиқ кутубхоналар фаолият кўрсатмоқда.

Узоқ асрлар қаъридан чиқиб келаётган инсонпарвар урф-одатлар ва анъаналар, маданий қадриятлар эҳтиётлаб асралмоқда ва бойитилмоқда. Мақомчилар, тўй-маросим кўшиқлари, шоир-бахшилар ва фольклор-этнографик дасталарнинг ўнлаб кўрик-танловлари ўтказилди. Шу билан бир қаторда пианиночи ва скрипкачиларнинг симфоник ва камера мусикалари, замонавий эстрада ғуруҳларининг фестивал ва танловлари бўлиб ўтмоқда.

Мамлакатимизда ўзбек тилининг халқ ва давлат турмушидаги ўрни ҳамда аҳамияти қайта тикланди, унинг раванқи, қўлланилиши ва муҳофазаси давлат томонидан таъминланиши белгилаб қўйилган. Шу билан бирга Ўзбекистонда истиқомат қилаётган барча миллат ва элатларнинг тиллари, кадр-қиммати ҳам ўз ўрнига қўйилган.

Мустақиллик йилларида республикада оммавий жисмоний тарбия ва спорт соҳаларида улкан ўзгаришлар юз берди. Масалан:

— Ўзбекистоннинг спорт мажмуаси 46 мингдан ошди турли иншоотлардан, шу жумладан, ўйингоҳлар, спорт заллари, майдонлар ва ҳовузелардан иборат;

— бадантарбия ва спорт билан 7 миллионга яқин одам шуғулланади;

— мустақиллик йилларида Ўзбекистон спортчилари Олимпиадалар, Осиё ўйинлари, Осиё ва жаҳон чемпионатлари ҳамда бошқа халқаро мусобақаларда 3000 дан ортиқ олтин, кумуш ва бронза нишонларини қўлга киритдилар.

«Ижтимоий ҳаётимизни ислоҳ қилиш ва янгилаш бошланиб кетганлиги боис маънавий маданиятнинг қудратли қатламлари очилди. Улар халқ руҳиятини ватанпарварлик, миллий ифтихор, бугунги дунё учун бағрикенглик томон кескин ўзгартириб юборди».

Бу эса мустақиллик йиллари мобайнида миллатлараро тотувлик манбаи бўлиб келган ягона маънавий-руҳий негизни вужудга келтиради».

И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., «Ўзбекистон», 1997, 142-143-бетлар.

Баркамол авлод — келажагимиз. Президентимиз Ислон Каримов ташаббуси билан таълимни тубдан ислоҳ қилиш йўллари ишлаб чиқилди. 1997 йил 27 августда Олий Мажлиснинг IX сессиясида Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинди. Миллий дастурнинг мақсади таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан тўла халос этиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш миллий тизимини яратишдан иборатдир.

Мустақиллик йилларида 300 дан ортиқ янги турдаги таълим муассасалари очилди. Фақат 1998-2000 йиллар мобайнида 160 минг ўқувчиға мўлжалланган замонавий 260 та касб-хунар коллежлари, 47 та академик лицейлар қурилиб фойдаланишга топширилди. Булар учун 135 млрд. сўм маблағ сарфланди.

(Давоми 7-бетда)

(Давоми. Боши 3—6-бетларда)

Ўрта махсус ўқув юртларига зарур бўлган жиҳозлар сотиб олиш учун жалб қилинган чет эл инвестицияларининг миқдори **150** млн. АҚШ долларини ташкил этди.

Иқтидорли талабаларни қўллаб-қувватлаш «Умид», педагогик кадрларни хорижда тайёрлаш ва қайта тайёрлашни таъминлаш бўйича «Устоз» жамғармалари ташкил этилди. Ҳозирги вақтда **3** минг талаба ва аспирантлар чет мамлакатларда таълим олмақдалар, **2,2** минг педагоглар малакаларини оширдилар.

Республикада **62** та олий ўқув юрти, жумладан, **16** та университет, **9575** та мактаб фаолият кўрсатмоқда. Умумтаълим мактабларида ўқишлар **7** тилда олиб борилади.

«Билимдон, профессионал жиҳатдан саводли ҳамда ғайрат-шижоатли шахсларни, ўз мамлакатимизнинг чинакам ватанпарварларини тарбиялай оладиган, уларни буюк миллий маданиятнинг улкан маънавий мероси билан бойита оладиган, жаҳон фани ва маданияти дурдоналаридан баҳраманд эта оладиган мамлакатгина, миллатгина буюк келажакка эришиши мумкин».

И.А. Каримов. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т., «Ўзбекистон», 1996, 361-бет.

Ватан хавфсизлигининг таъминланиши

Мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ Ватан хавфсизлигини мустаҳкамлаш, ҳудудий бутунликни сақлаш давлатимизнинг диққат-эътиборидадир. Шу давр мобайнида миллий хавфсизлик концепцияси ишлаб чиқилди, 1996 йил 24 апрелда «Миллий хавфсизлик тўғрисида» Қонун қабул қилинди.

Миллий хавфсизлик, аввало, мамлакатнинг мудофаа қобилиятига боғлиқ. Шу боисдан мамлакатнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш чоралари кўрилди. 1991 йил сентябрда Ўзбекистон Республикаси мудофаа вазирлиги тузилди. Ўзбекистон Парламентининг 1992 йил 14 январда қабул қилинган «Ўзбекистон ҳудудида жойлашган ҳарбий қисмлар ва қўшинларни ўз тасарруфига олиш тўғрисида»ги қарори асосида Ўзбекистоннинг ўз қуроли кучлари ташкил этилди.

Ўзбекистон Қуроли Кучлари қуруқликдаги қўшинлар, ҳарбий ҳаво кучлари, ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинлари, махсус ва муҳандислик-қурилиш қўшинлари ҳамда Миллий гвардиядан иборат.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-моддасига мувофиқ Президент мамлакат Қуроли Кучларининг Олий Бош Қўмондони ҳисобланади.

Ўзбекистонда юқори малакали офицер кадрлар тайёрлаш тизими яратилди.

Тошкентда олий қўмондонлар тайёрловчи Ҳарбий Академия фаолият кўрсатмоқда. Ҳарбий Академия замонавий ҳарбий билимларни эгаллаган, шарқий саркардаларнинг, аввало соҳибқирон Амир Темурнинг ҳарбий санъатини, жаҳон ҳарбий илми ва жанговар тайёргарлигининг илғор тажрибаларини ўзлаштирган олий қўмондонларни тайёрлаб чиқармоқда.

Мустақиллик йилларида Қуроли Кучларимизни замонавий ҳарбий техникалар, қурол-аслаҳалар билан таъминлаш даражаси тобора ўсиб бормоқда.

Ўзбекистон 1995 йил июл ойида НАТОнинг «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» дастурига қўшилди. Бу дастур томонидан АҚШда, Қозоғистон ва Ўзбекистонда уюштирилган ҳарбий машқларда Ўзбекистон ҳарбий қисмларининг иштироки зобит ва аскарларнинг ҳарбий-техник тайёргарлигини янада кўтаришга хизмат қилмоқда.

— Шимолий Каролина (АҚШ)даги Кемп Лежон денгиз пйедалари полигонидида ўзбекистонлик аскарлар НАТОнинг «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» дастурида **16** иштирокчи мамлакат армиялари вакиллари ҳамкорлигидаги машқларда қатнашдилар.

— Ўзбекистонлик десантчилар Ўзбекистон ҳудудида америкаликлар билан ҳамкорликда ўтказилган «Ульт-рабаланс-96» тажриба машқларида юсак маҳоратларини намойиш этдилар.

— Тошкент, Чирчик, Самарқанд ҳарбий билим юртлари курсантларининг терма взводи 1997 йил май-июн ойларида Норвегияда ўтказилган «Кооператив банкерс-97» машқларида қатнашди.

— Луизиана штатидаги Форт Полк ҳарбий базасида 1997 йил июн-июл ойларида ўзбекистонлик аскарлар иштирокида «Кооператив наггет-97» ҳамкорлик машқлари бўлиб ўтди.

МДХнинг қўллаб-қувватларида қонунсизлик авж олиб турган ҳозирги кунда Ўзбекистонда жиноятчиликнинг энг кам даражада содир бўлиши ва тобора камайиб бориши кузатишмоқда. Гап бу ерда, баъзиларнинг айтишича, жазонинг қаттиқлигида эмас, балки жиноят қонунчилигининг изчил тизимида ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларнинг аниқ ва пухта фаолиятидадир.

Прокуратура, милиция ва автоинспекциянинг минглаб ходимлари кечаю-кундуз фуқароларнинг ҳаёти, мол-мулки, соғлиги, иззат-обрўси ва кадр-қимматини ҳимоя қилмоқдалар.

Ҳозирги пайтда халқаро террористик марказларнинг ҳомийлиги ва молиявий қўллаб-қувватлаши оқибатида хорижий мамлакатларда ташкил топган айрим экстремистлар гуруҳи Ўзбекистонга таҳдид қилмоқда. Уларнинг бир гуруҳ жангарилари 1999 йилда Янгиободда, 2000 йилда Сарийосиё ва Узун туманларига бостириб кириб, мамлакатимиз тинчлигини бузишга уриндилар. Ўзбекистон Қуроли Кучлари уларни бутунлай тор-мор этиб, мамлакат тинчлиги, эл осойишталигини ҳимоя қилишга қодир эканлигини кўрсатдилар.

Ҳеч қандай ёвуз экстремистлар Ўзбекистонни ўзи танлаган йўлидан қайтаролмайди. Бунинг гарови халқимизнинг огоҳлиги, мамлакатимизнинг мудофаа салоҳияти ва мустаҳкам Қуроли Кучларидир.

Халқаро терроризмга, диний ва сиёсий экстремизмга қарши курашни ташкил этиш бўйича жаҳон ҳамжамияти томонидан ўтказилаётган нуфузли йиғилишларда Ўзбекистон фаол қатнашмоқда, ўзининг самарали таклифларини илгари сурмоқда.

«Экстремизм, наркобизнес, уюшган жиноятчилик ва халқаро террорга қарши ялпи кураш олиб борилмас экан, мақсадга эришиб бўлмайди. Айниқса, якка-ёлғиз, тарқоқ ҳолда ва ноизчил усуллар билан кураш олиб бориш истиқболсиз экани тобора равшанлашмоқда».

И.А. Каримов. «Халқ сўзи» газетаси, 2001 йил 20 июн.

— Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг 1999 йил ноябр ойида Истанбулда бўлган саммитида террорчиликка қарши давлатлараро миқёсдаги курашни мувофиқлаштирувчи халқаро марказ тузиш ҳақида таклифни илгари сурди. Саммит иштирокчилари бу таклифни маъқулладилар.

— 2000 йил 20-21 апрел кунлари Тошкентда Марказий Осиё иқтисодий ҳамжамияти давлатлараро кенгаши бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон ва Тожикистон Президентлари минтақавий хавфсизлик ва мамлакатлараро муносабатларга доир масалаларни муҳокама қилдилар. Тўрт давлат бошлиқлари «Террорчилик, сиёсий ва диний экстремизм, халқаро уюшган жиноятчиликка қарши кураш ва минтақа давлатларига таҳдид соладиган бошқа хавф-хатарнинг олдини олишга қаратилган ҳамкорлик тўғрисида шартнома»ни имзоладилар. Бундай шартноманинг имзоланиши Марказий Осиёдаги бугунги вазиятдан келиб чиққан муҳим воқеа ва оқилона қадам бўлди.

— 2000 йил 21 июнда Москвада бўлиб ўтган МДХ давлат бошлиқларининг саммитида террорчиликка қарши кураш марказини тузишга қарор қилинди.

— 2001 йил июн ойи бошларида Минск шаҳрида бўлиб ўтган МДХ давлат бошлиқларининг саммитида жиноятчилик, террорчилик ва экстремизмнинг турли кўринишларига қарши биргаликда чора кўриш масаласи муҳокама қилинди.

— 2001 йил 14-15 июн кунлари Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо давлатлар раҳбарларининг саммитида террорчилик, айирмачилик ва экстремизмга қарши кураш борасидаги Шанхай конвенцияси имзоланди.

«Ҳарбий қурилиш соҳасидаги мақсад профессионал армияни, ўз таркибида яхши тайёрланган ва таълим олган, ўз халқига, она заминида садоқатли бўлган, ўз Ватанининг шаъни ва кадр-қимматини охиригача ҳимоя қила оладиган жангчиларга эга бўлган армияни босқичма-босқич вужудга келтиришдан иборат бўлиши лозим. Мақсад, миқдор жиҳатдан унча катта бўлмаган, лекин яхши шайланган, замонавий қурола ва ҳарбий техника билан бекаму кўст қуролланган, Ўзбекистоннинг хавфсизлигини мустақил равишда ва пухта таъминлашга қодир бўлган Қуроли Кучларни шакллантиришдир».

И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари.Т., «Ўзбекистон», 1997, 163-бет.

Халқаро ҳамкорлик

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигини қўлга киритган дастлабки кунлариданоқ жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш, халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш йўлини танлади. Президентимиз Ислон Каримов ўзининг асарлари, маъруза ва нутқларида ташқи сиёсий ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг асосий тамойилларини назарий ва амалий жиҳатдан пухта асослаб берди. Ташқи сиёсатга тинчлик, барқарорлик, ҳамкорлик йўли асос қилиб олинди.

Мамлакатимизнинг жаҳон халқлари тинчлиги ва хавфсизлигига мос бўлиб тушган тинчликсевар ташқи сиёсати, унинг жаҳонда мустақил давлат сифатида тезда тан олиншини таъминлади. Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигини дунёдаги барча нуфузли давлатлар тан олди, уларнинг **120** таси билан дипломатик, сиёсий, иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий алоқалар ўрнатилди.

Ўзбекистон Республикасининг «Ташқи сиёсий фаолиятининг асосий принциплари тўғрисида», «Чет эл инвесторлари ва хорижий инвесторлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида», «Ташқи иқтисодий фаолият тўғрисида»ги Қонунлари, унинг халқаро майдонда фаол ва кенг қўламли ҳамкорлик қилиши учун ҳуқуқий кафолат бўлиб хизмат қилмоқда.

1992 йилнинг 2 март куни Ўзбекистон Республикаси ўзининг хоҳиш иродаси ва таклифига кўра энг нуфузли халқаро ташкилот—Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қабул қилинди ва шу куни БМТнинг Нью-Йоркдаги биноси олдида Мустақил Ўзбекистон Республикасининг байроғи кўтарилди. 1993 йилда Тошкентда БМТнинг ваколатхонаси очилди. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятининг тўла, тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида БМТ фаолиятида иштирок этмоқда.

1992 йилнинг феврал ойида республикаимиз Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти (ЕХХТ)га кирди. Кейин **105** та мамлакатни ўзида бирлаштирган Қўшилмаслик ҳаракати аъзосига айланди. 1992 йилнинг октябр ойида эса дунёнинг энг кекса ташкилотларидан бўлган парламентлараро иттифоқнинг 119-аъзоси сифатида тан олинди. Ўзбекистон 1999 йилда ГУУАМ халқаро ташкилотига, 2001 йил июнда Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо бўлиб кирди. Ўзбекистон кўпгина минтақавий ташкилотлар, Европа иттифоқи, ЭКО билан самарали ҳамкорлик қилмоқда. Ватанимиз, шунингдек, Халқаро валюта фонди, Бутунжаҳон банки, Халқаро молия корпорацияси, Иқтисодий ҳамкорлик ташкилоти (ИХТ), Осиё ва Тинч океани мамлакатлари учун БМТнинг иқтисодий ва ижтимоий комиссияси, Қайта қуриш (тиклаш) ва ривожлантириш Халқаро банки, Халқаро меҳнат ташкилоти, Қайта қуриш (тиклаш) ва ривожлантириш Европа банкига аъзо бўлиб кирди.

Ўзбекистоннинг БМТ ҳомийлигида таълим, фан ва маданият билан шуғулланувчи халқаро ташкилот — ЮНЕСКО билан алоқалари кенгайиб бормоқда. 1993 йил 29 октябрда ЮНЕСКОнинг қароргоҳи Парижда Ўзбекистон ЮНЕСКОга аъзоликка қабул қилинди. 1994 йил октябрда Парижда ватандошимиз Мирзо Улуғбек таваллудининг **600** йиллигига бағишланган Улуғбек ҳафталиги тантанали бўлиб ўтди. 1996 йилда Парижда Амир Темурга бағишланган маданият ҳафталиги, «Темурийлар даврида фан, маданият ва маорифнинг гул

(Давоми 8-бетда)

(Давоми. Боши 3—7-бетларда)

лаб яшнаши» мавзусида халқаро конференция ва кўргазмалар бўлиб ўтди. 1997 йилда жаҳон маданиятининг дурдоналари ҳисобланган қадимий шаҳарларимиз Бухоро ва Хива шаҳарларининг 2500 йиллик муборак саналари Парижда кенг нишонланди, халқаро анжуман ва кўргазмалар ўтказилди.

Ўзбекистон собиқ СССР парчалангандан кейин ташкил топган Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатлари билан кўп томонлама ва икки томонлама ҳамкорлик қилишда фаол қатнашмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов мустақиллик йилларида Украинага уч бор сафар қилди, Ўзбекистон билан Украина ўртасида сиёсий, иқтисодий, техникавий, маданий алоқалар йўлга қўйилди. Икки давлат ўртасидаги товар айирбошлаш ҳажми 300 млн. АҚШ долларида ортди. Ўзбекистон Украинага пахта, рангли металл, газ, тамаки, газлама ва бошқа турдаги маҳсулотларни етказиб беради. Украинадан Ўзбекистонга техника асбоб-ускуналари келтирилади. Бугунги кунда Ўзбекистонда 20 дан ортиқ Ўзбек-Украина қўшма корхонаси фаолият кўрсатмоқда.

Ўзбекистон ташқи сиёсатида Марказий Осиёдаги янги мустақил давлатлар — Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Туркменистон муҳим ўрин тутди. Марказий Осиё иқтисодий ҳамжамияти, унинг Марказий Осиё ҳамкорлик ва тараққиёт банки ташкил этилди. Ҳамжамият давлатлари ўртасида иқтисодий интеграция дастури ва биргаликда сармоя сарфланадиган 53 та лойиҳа амалга оширилмоқда.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон жаҳондаги нуфузли давлатлар — АҚШ, Германия, Буюк Британия, Франция, Италия, Япония, Хитой, Жанубий Корея, Туркия, Эрон, Покистон ва бошқа юздан ортиқ мамлакатлар билан ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатди ва алоқалар тобора кенгайиб, чуқурлашиб бормоқда. Бугунги кунда Ўзбекистонда жаҳондаги 80 га яқин мамлакатнинг сармоялари иштирокида барпо этилган 1810 та замонавий қўшма корхоналар фаолият кўрсатмоқда. Хорижий сармоялар иштирокида ишлаётган қўшма корхоналар жумласига «ЎзДЭУавто», «СамКўчавто», «Зарафшон-Ньюмонт», Кўкдумалоқ компрессор станцияси, Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи ва бошқалар кирди.

Ўзбекистон мустақиллигининг дастлабки йилларида Халқаро муносабатларни йўлга қўйиш ва ривожлантириш, халқаро нуфузини кўтариш бобида асрларга тенг ишлар амалга оширилди:

- Ўзбекистонни 165 давлат тан олди.
- Жаҳоннинг 120 дан ортиқ мамлакатлари билан дипломатик алоқалар ўрнатилди.
- Тошкентда 35 мамлакатнинг элчихоналари очилди.
- Республикада 88 та хорижий мамлакат ваколатхоналари аккредитация қилинган, 24 ҳукуматлараро ва 13 ноҳукумат ташкилотлари фаолият кўрсатмоқда.
- Ўзбекистон 30 та нуфузли халқаро иқтисодий ва молия ташкилотларининг тенг ҳуқуқли аъзоси.
- Жаҳоннинг 140 мамлакати билан савдо-иқтисодий муносабатлар ўрнатилган.
- Мустақиллик йилларида Ўзбекистон иқтисодиётига 12 млрд. АҚШ доллари миқдорида хорижий инвестициялар жалб қилинди.
- Хорижий сармоя иштирокида 3800 дан ортиқ корхоналар барпо этилди.
- Ташқи савдо обороти миқдори 6 млрд. дан ортиқ АҚШ долларини ташкил этади.
- Жаҳоннинг 80 мамлакатига Ўзбекистон маҳсулотлари экспорт қилинади ва турли хизматлар кўрсатилади. Экспортнинг умумий ҳажми деярли 2 баравар, узоқ хорижий мамлакатларга эса 2,4 баравар ошди.
- Ташқи савдо балансининг ижобий қолдиғи 2000 йилда 317 млн. АҚШ долларини ташкил этди.

«Халқаро ҳамжамият Ўзбекистоннинг, у пухта ўйлаб амалга ошираётган изчил ташқи ва ички сиёсатининг нотинч Марказий Осиё минтақасида вазиятни барқарорлаштириш ҳамда кескинлик кенг тарқалашининг олдини олишдаги аҳамиятини ва қучайиб бораётган ролини борган сари кўпроқ англамоқда».

И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари.Т., Ўзбекистон, 1997, 171-172-бетлар.

XXI асрга ишонч билан дадил қадам

Мухтасар айтганда, 10 йил тарих учун қисқа муддат, лекин мустақил тараққиётнинг ҳар бир йилида асрларга татигулик бунёдкорлик ишлари амалга оширилди.

Ўзбекистон халқи:

- демократик ҳуқуқий давлатнинг ва фуқаролик жамиятининг мустаҳкам асосларини яратиб,
- иқтисодиётни тузилмавий қайта қуришни ва чуқур бозор ислохотларини амалга ошириб,
- жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш курсини изчилик билан олиб бориб,
- халқнинг маънавий меросини қайта тиклаб ва жаҳон маданиятининг замонавий бойликларини ёшларга очиб бериб,
- мамлакат хавфсизлиги, барқарорлиги ва ўзи танлаган йўлидан оғишмай боришини таъминлаб,

XXI асрга ва янги минг йилликка мустаҳкам қадам қўйди, келажакка умид ва ишонч билан бормоқда, истиқболдаги тараққиёт ва фаровонликка кафолат бўлиб хизмат қилмоқда.

«Ўз давлатчилигимизни ва мамлакатимизнинг иқтисодий базасини яратиш, республика ва унинг халқи манфаатларини ҳимоялаш учун аниқ мақсадни кўзлаб қаттиқ меҳнат қилинган қийин йиллар ортда қолди...

Мамлакатимиз XXI асрда жаҳон иқтисодиёти, маданияти ва сиёсатида муносиб ўрин олиш учун тарихий имкониятларга эга».

И.А. Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари.Т., «Ўзбекистон», 1997, 194-195-бетлар.

Хулоса

Мустақил тараққиётнинг 10 йили давомида халқимизнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий-маърифий ҳаётида эришилган ютуқлар Юртбошимиз Ислон Каримовнинг ижодий, толмас ва бунёдкорлик меҳнати билан чамбарчас боғлиқдир.

XX асрнинг сўнгги чораги инсоният бағридан оқил, одил, узоқни кўра оладиган, тинчлик ва тараққиётга интиладиган истеъдодли сиёсий арбобларни етказиб чиқарди. Улар орасида Президентимиз Ислон Абдуғаниевич Каримовнинг номи муносиб ўрин олган. Бу — Президентимизнинг кўп қиррали фаолияти жаҳон афкор оммаси томонидан эътироф этилиши эди. Шу боис юртбошимизнинг кўксини жаҳондаги нуфузли давлатларнинг энг олий даражадаги хизматлари учун бериладиган нишонлар безамокда.

«Тарих халқ ҳаётининг энг мураккаб дамларида шундай бир шахсни танлайдики (буни сиёсий селекция деб аташ мумкин), миллат тақдири унинг иродаси, қатъиятлиги, масъулиятчилигига боғлиқдир. Ислон Каримов ҳозирги Туркистон тарихида худди шундай буюк шахс ҳисобланади. Унинг сайёи-ҳаракатлари туфайлигина мустақил Ўзбекистон тез ва изчил мустаҳкам барқарорликка эришди, тараққиёт йўлидан жадал ривожланаётган давлатга айланди».

Чингиз АЙМАТОВ

Ислон Каримовнинг обрў-эътибори давлатимизнинг шон-шавкати билан уйғунлашиб кетган. Унинг сиймосига хос қуйидаги фазилатлар ҳар биримиз учун намунадир:

- Ватанга муҳаббат;
- ўз халқига садоқат;
- мамлакат ва халқи тақдири учун юксак масъулият ҳисси;
- келажакни олдиндан кўриш;
- ўсиб келаётган ёш авлодга оталарча ғамхўрлик қилиш;
- халқнинг урф-одатлари, аънаналари ва тари-

ҳига, буюк аجدодларга ҳурмат ва юксак эътибор, адолат тамойилларига, шахс ва жамият тараққиётида миллий ва умуминсоний кадриятлар мутаносиблигига садоқат.

«Менинг тақдирим халқимнинг тақдири билан чамбарчас боғлиқдир. Биз ҳеч қачон ўзимиз танлаган мустақиллик йўлидан қайтмаймиз. Биз буюк келажакни, озод ва фаровон ҳаётни қуриш мақсадида матонат ва қатъийлик билан меҳнат қиламиз».

И.А. КАРИМОВ

Фойдаланилган адабиётлар

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Т., «Ўзбекистон», 1992 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон — келажак буюк давлат. Т., 1992 йил.

Каримов И.А. Бизнинг буюк келажакимизнинг ҳуқуқий кафолати. Т., «Шарқ», 1993 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий истиқболнинг асосий тамойиллари. Т., «Ўзбекистон», 1995 йил.

Каримов И.А. Ҳозирги босқичда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари. Т., «Ўзбекистон», 1996 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., «Ўзбекистон», 1997 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли. Т., «Ўзбекистон», 1993 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларини чуқурлаштириш йўлида. Т., «Ўзбекистон», 1995 йил.

Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Т., «Ўзбекистон», 1998 йил.

Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни-халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат қилсин. Т., «Ўзбекистон», 1998 йил.

Каримов И.А. Ватан—саждагоҳ каби муқаддасдир. Т., «Ўзбекистон», 1998 йил.

Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда.Т., «Ўзбекистон», 1999 йил.

Каримов И.А. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан қурамыз. Т., «Ўзбекистон», 1999 йил.

Каримов И.А. Хушёрликка даъват. «Маърифат» газетаси, 1999, Т., «Ўзбекистон», 1999 йил.

Салимов О.У. Ўзбекистон: 5 йил демократия ва бозор иқтисодиёти йўлидан. «Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти» курси учун қўлланма. I қисм. Т., 1996 йил.

Салимов О.У., Усмонов Қ., Фаниев Д. Янги Ўзбекистоннинг етти зафарли йили. Т., «Шарқ», 1998 йил.

Саидов А. Мустақиллик қомуси. Т., «Ўзбекистон», 1993 йил.

Жалолов А. Мустақиллик масъулияти. Т., «Ўзбекистон», 1996 йил.

Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти. Сиёсий партиялар, мафкуралар, маданиятлар. Т., «Шарқ», 1998 йил.

Мустақиллик изоҳли илмий-оммабоп луғати. Т., 1998 йил.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Т., 1997 йил.

Миллий истиқлол гоёси: асосий тушунча ва тамойиллар. Т., «Ўзбекистон», 2000 йил.

Муродов Х., Муҳаммадиев Н., Жалолов Ф. Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти сафида. Т., Ф.Фуллом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2000 йил.

Раҳматов О. Огоҳлик — муқаддас бурч. Т., «Мовароуннахр», 2000 йил.

Фуломов С., Усмонов Қ. Мустақиллик Ўзбекистонга нима берди? Т., ОЎМТВ қошидаги ЎАЖБНТ нашриёти, 2000 йил.

Тузувчилар:
Саидахор ФУЛОМОВ,
Оқил САЛИМОВ,
Қамар УСМОНОВ,
Дўнан ФАНИЕВ.

Таълимий мақсад: ўқувчиларга мустақиллик ҳалқимизнинг XX аср сўнггида қўлга киритган улкан тарихий ғалабаси эканлиги, 10 йиллик тарихий ҳаётимизда алоҳида босқич, янги бир давр бўлиб қолганлиги ҳақида маълумотлар бериш.

Тарбиявий мақсад: энг азиз ва улуғ байрамимиз — истиклолимизнинг 10 йиллиги ҳалқимиз томонидан кенг нишонланишини ўқувчилар онгига етказиш, маънавиятнинг юксалишига ва буюк мақсадларимизга йўналтирувчи энг аҳамиятли дарс бўлишига эришиш.

Шунингдек, мустақиллик йўлида аждодларимизнинг олиб борган курашлари моҳияти, уларнинг онгига асосий эзгу ғоя истиклол — мустақиллик бўлганлигини синдириш орқали уларда аждодларимиз меросига ворислик ва ифтихор туйғуларини уйғотишга эришиш.

Аллоҳ берган улуғ неъмат истиклолни кўз қорачигидек масъуллик ҳиссини англатиш орқали уларни юрт қайғусига, қувончи билан яшашга ўргатиш, улуғ юртининг келажаги йўлидаги фаолиятга тайёрлаш.

Дарсининг жиҳози:

1. Ўзбекистон Президенти ҳақидаги альбом, расмлар.
2. Ўзбекистоннинг давлат рамзлари.
3. Амир Темур тузуқлари, расмлари.
4. Тўмарис, Широқ, Спитамен, Мангуберди, Муқанна, Дукчи Эшон, ҳадидларимиз тўғрисидаги адабиётлар ва расмлар.
5. Сурхон тоғларида қурбон бўлган 14 баҳодир ҳақида. Расмлар ва маълумотлар.

Дарсни ташкил қилиш: дарс фанлараро боғланган интеграллашган дарс-композиция.

Дарсининг бориши:

- а) ўқитувчининг Мустақиллик ва Билимлар куни билан табрикловчи кириш сўзи;
- б) дарсда иштирок этаётган истиклолни мустақамлашда фидойий бўлган маҳалладошларимиз, ота-оналаримиз ва бошқа меҳмонлар билан таништириш.

Дарсининг режаси:

1. Истиклол нури билан нурафшон бўлган Ватан.
 2. Асрлар орзуси, аждодлар армони — истиклол.
 3. 10 йиллик тарих мустақил давлатимиз тарихининг алоҳида босқичидир.
 4. Истиклол иқболи огоҳликдир.
 5. Жоним билан асрайман сени, муқаддас маскан.
- Азиз ўқувчилар! Бугун бизга берилган тақдирнинг улуғ неъматини бўлган истиклолимизнинг 10 йиллиги нишонланаётган улуғ кундир. Мустақиллик байрами ҳалқимизнинг XX аср сўнггида қўлга киритган улкан тарихий ютуғидир. Шу 10 йил ичида сизу биз истиклолнинг илк маъсум шамолларидан баҳраманд бўлдик. Истиклол туфайли унутилаёзган маънавиятимиз, қадриятларимизга эга бўлдик. Хуллас, бугун ана шу эгалик ҳиссини бизга қайтариб берган Аллоҳга, Юртбошимизга, истиклолимиз учун жон фидо қилаётган юртдошларимизга шукроналик келтирадиган кундир. Бугун мана шу 10 йил ичида тарихда "ўтиш даври", деб аталган оғир ва шарафли даврда ўз меҳнатлари билан юртимизда, шахримизда, маҳалламизда "Энг намунали оила", деб танилган бир гуруҳ меҳмонларимиз ҳам сизу биз билан улуғ, мўътабар байрамимизни нишонлашга келишди. Келинг, азиз ўқувчилар, шу улуғ байрам билан барчани яна бир карра

табрикласак ва шу улуғ кунга жонларини тикиб "тамал тошини" қўйганлар олдида бош эгиб эъозласак.

1-ўқувчи: Ассалом, она юрт тонлар ўлкаси,
Таъриф тавсифининг йўқ ниҳояси.
Сенга бағишлар муқаддас кўшиқ
Бу ўзбек элининг ўз маҳияси.

Ўзбекистон Республикаси маҳияси ижро этилади.

2-ўқувчи: Азиз тенгдошлар!
Биз мактабда 9 йил ўқиб, Ватан, истиклол, маънавият ҳақида маълум тушунчаларга эга бўлдик. Инсон зоти, жамики жонзот борки, сеҳрли маскан бўлган Ватан деб, унинг ҳимоясига ўз жонларини тикиб келганлар.

3-ўқувчи: Ҳақиқатдан ҳам шабнам учун Ватан майсанинг яноғи, парвона учун унинг чироғи Ватан, инсон учун туғилиб ўсган тупроқ кучоғи Ватандур.

Киндик қон тўкилган мўтабар тупроқ.

Азиздир мен учун,
жонимдан азиз.
Бу тупроқда унган
ҳар яшил япроқ,
Азиздир мен учун,
жонимдан азиз.

4-ўқувчи: Бугун шу жонимиздан азиз бўлган жаннатмакон

Широқ, Муқанна, Жалолiddин Мангуберди, истиклол учун жон фидо қилган Мадали Эшон, Бехбудий, Чўлпон, Фитрат, Авлоний, буюк ўзбек давлатчилигининг кучини, қудратини адолат билан юксаликка олиб чиққан соҳибқирон Амир Темур, Улугбек, Ҳусайн Бойқаро, Бобур, Туркистоннинг шарқона исломий маданиятини жаҳоншумул аҳамият касб эттирган Исмоил Бухорий, Абу Исо ат-Термизий, Форобий, Беруний, Ибн Сино, Яссавий, Нақшбанд, Алишер Навоий каби Ватан фарзандларидир. Ўзбек халқи улар билан фахрланади.

Инсон дор тагида тайёр турса-ю,
Мағрур тура билсанг ўлмоқ ҳам шараф.

Дилда яшамокка истак бўлса-ю,
Кўзни юмармиди бечора Машраб,
Сотқинлар бўлмаса ҳаётда агар".

9-ўқувчи: Фақат шеър битмасди забардаст Чўлпон.
Кучга тўла эди унинг билаги.
Ўзбек шу тупроқда яшаб бахт топган
Балки тўхтамасди ботир юраги
Сотқинлар бўлмаса ҳаётда агар.

10-ўқувчи: Кетармиди

лар.

Оқ кийимда "аскарларнинг" чиқиши.

13-ўқувчи:
Бу дунёда яхши,
ёмон кунлар кўрдим,
Ўкинчим йўқ, майли йиллар қаддим эгсин.
Мен ҳамон аскарингман, она юртим,
Сен томонга отилган ўқ менга тегсин.

Ҳали комил айтолмасман маконимни,
Бекам одил санолмасман замонимни,
Лек киприқда асрагайман давронимни,
Бу даврингга отилган ўқ менга тегсин.

Юртим олис йўлга чиққан қарвонинг бор,
Қарвонингга посбон уйғоқ қарвонинг бор.
Эл дардига ҳаловатсиз ўғлонинг бор,
Шу ўғлонга отилган ўқ менга тегсин.
Тонг нурисан, Ватан, кўнглим осмонида,
Эркинг азал аждодларнинг иймонида.
Меҳринг обод авлодларнинг иймонида
Шу иймонга отилган ўқ менга тегсин.

17-ўқувчи: Хурлик бермоқ бўлса, халққа мақсади,
Шу йўлда айланса тўғга, яловга
Агар ким ўлимга тикка бокса-да,
Юрт учун киролса, не-не оловга
Уни унутмагай озод бўлган халқ.

18-ўқувчи: Кимда-ким эрк учун, истиклол учун
Ўқ зарбидан қулаб, яна керса қад
Дунёда тинчликнинг бўлмоғи учун
Бир зарра бўлса, юрт бўлса обод
Уни унутмагай озод бўлган халқ.

19-ўқувчи: Ҳа, азизлар! Бугун она юртимиз Ўзбекистонда истиклол байрамидининг 10 йиллик тўйининг саррин шамоллари ҳаётдир. Айни чоғда 100 йилларга тенг даврнинг ютуқларини сарҳисоб қилсак, 1991 йил 31 августда Ўзбекистон Республикасининг Мустақиллиги эълон қилинди. Ўзбекистон парламент йўли билан ўзининг ҳақиқий давлатчилигига эришди.

20-ўқувчи: 1992 йил 2 мартда тарихда биринчи марта Ўзбекистон Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо бўлди. Истиклол туфайли пойтахтимиз Тошкентнинг марказида Амир Темур ҳайкалининг ўрнатилиши миллатнинг ўзлигига қайтаётганлигининг ифодасига айланди. Буюк боболаримизнинг юбилейлари бутун дунёда ва юртимизда нишонланиши тантаналарида ҳалқимизнинг кўҳна тарихи ва маданиятига жаҳон аҳлининг яна бир карра тан бераётганлигига гувоҳ бўлдик.

21-ўқувчи: Истиклол бизга ўз тарихимизни қайтарди. Ҳақиқатдан биз ўзимизни англаб, ўзлигимизга қайтишимиз ўз тарихимизни билишдан бошла-нишини англаб етдик.

22-ўқувчи: Тонг отди қоп-қора тун бағрин ёриб,
Қон-қардош миллатлар қувончи чексиз.
10 ёшли ўғлоннинг савлатин кўриб,
Бахтиёр элатлар ишончи чексиз.
Ўзбекнинг орзуси истиклолдир бу
Қувонинг юртдошлар, бахт-икболдир бу.

23-ўқувчи: Ҳа, азиз замондошим! Қуёш юзин ҳеч қандай юксалик тўса олмаганидек, улуғ мақсадлар йўлида иқтисодиётда, сиёсатда, маърифатда, соғлиқни сақлашда, бунёдкорликда, қўйинги, барча-барча ижтимоий соҳаларда кўҳна заминимизнинг маърифий булоқларининг кўзини очиб "Буюк келажак сари" юз тутаётган юртимизнинг, миллатимизнинг эзгу чўққилар сари интилишини ҳеч ким, ҳеч қандай куч тўхтата олмайди. Биз бугун мустақиллик деб аталмиш чўққидан туриб орқага бир назар ташладик. Биз кўзлаган чўққилар бизни қуёш нурига олиб чиқишига имонимиз қомилдир.

Дарс якунида эрк, озодлик, Ватан тушунчалари акс этган шеърлар айтилади ва "Ҳеч кимга бермаймиз, сени Ўзбекистон" (яккаҳон ва синф ижросида) кўшиғи куйланади.

Мавжуда ВОХИДОВА,
Тошкент шаҳар Ҳамза
туманидаги тарих
фанига ихтисослашган
маҳсус мактабнинг,
олий тоифали тарих фани
ўқитувчиси.

МЕН СЕНИ ҚУТЛАЙМАН, ЭЙ АЗИЗ ВАТАН!

ёхуд ўрта умумтаълим мактабларида дарси қандай ўтилади?

Ўзбекистонимиз замини муқаддас истиклол нурлари билан нурафшон бўлганига 10 йил тўлди. Мана, 10 йилдирки, ихтиёримиз ўзимизда, қарам бўлмай мустақил юртининг мустақил фуқароси бўлиб истиклолда яшаб келмоқдамиз.

Истиклол бунчалар гўзал бу номинг,
Нон каби эъозли жондек ширин бол
Ер шари йўллади оташ саломин
"Ассалом, Ўзбегим, кутлуғ Истиклол".

5-ўқувчи: "Маҳиям" кўшиғи
яккаҳон ва синф иштирокида.
Кўшиқ:
Тонг билан янграйди "Маҳиям"
Порлайди юксакда куёшим
Эл кўркам, дил кўркам,
юрт кўркам,
Қарвонинг бошлайвер Юртбошим.

6-ўқувчи: Ҳа, азизлар "Истиклол" деб аталмиш буюк қарвон жасур сарбони билан 10 йилдирки, улуғ йўлдадир. Савол шуки, юз йилларга тенг даврнинг хусусиятлари нимада?

7-ўқувчи: Ҳар бир халқ ўзининг ибтидоий давридан бошлаб мустақилликка интилган.

"Мозий истиклол тарозисидир" дейдилар. Бугун бу тарихий кунда истиклол ўзбек халқи ҳаётида бемисл тарихий бурилиш ясаб, аждодларимизнинг қалбидаги армони ушалган улуғ кунда Ватан озодлиги учун курашган, истиклол душманлари, Ватан хоинлари, сотқинлар томонидан умри хазон бўлган, лекин номлари, авлодлари хотирасида мангу яшайдиган Ватандошларимизни эслаб, хотирламоқ ҳам хайрли, ҳам савобдир.

8-ўқувчи: Улар Ватан озодлиги йўлида курашган Тўмарис,

тўймай чорак аср яшаб
Қўроғин зарбидан
яна бир шоир
Қатагон бўлмаса
ҳаётни ташлаб,
Усмон ётармиди айтолмай хайр.

Сотқинлар бўлмаса ҳаётда агар.

11-ўқувчи: Ана шундай фидойий аждодларимиз хурлик, эркинлик, озодлик душманлари томонидан маҳв этилган. Истиклолимизнинг 10 йиллиги тарихида ҳам бундайин разил ниятли ватанфурушлар борлигининг гувоҳи бўлдик. Улар ўз қадр ва қимматларини билмай, ҳаёт мазмунини англамай, эзгу ғоялар учун кураш завқини тўймай, истиклол нашидасини сурмай ўтиб кетаётган сотқинлардир. Улар машъум 16 февралда, улар ўша машъум август ойида Сурхондарёнинг тоғли туманларида бош кўтарган, инсонийлик қиёфасини йўқотган, отасига қўл кўтарган, онасининг сўтини ҳаром қилган, оқпадар, разил кимсалар эди.

12-ўқувчи: Уларнинг йўлига қалқон бўлган бегуноҳ юртдошларимиз 14 забардаст ўғлонимиз: самарқандлик лейтенант Сайёр Саъдинов, сирдарёлик катта лейтенант Алишер Салимов, фарғоналик лейтенант Бобуржон Ғаниев, самарқандлик катта сержант Маъруфжон Ражабов, сержант Улугбек Барноев ва уларнинг жанговар сафдошлари... яна бир карра Ватан, шу Ватан эгаси — миллатнинг сотилмаслигини, жаҳоннинг жамики олтинку жавахирларини тўплаб сарфласалар ҳам унга етиша олмаслигини кўрсатиб қўйди. Олтинку жавахирлардан қиммат жонларини душман ўқига тўтиб, ору номусини, миллатини, сизу бизнинг истиклолимизни, истиклолни асради-

14-ўқувчи: Қадрдон тенгдошим! Ҳақиқатдан ҳам тарихда миллатларнинг ҳаётида рўй берган бурилишларда иймон-этиқод, Ватанга муҳаббат синалган. Чунки иймон ҳам пайғамбаримиз Муҳаммад (С.А.В.) айтганларидек, кучайиб-сусайиб турган. Ислохотлар даврининг авлодлари оталарига нотаниш бўлган ўзгача воқеликда янги муносабатларга кириша бошлашди.

15-ўқувчи: Ўзбекистон бўйи
бастинг кўрсат энди,
Паҳлавоним сенга навбат етди энди,
Олам узра хилпирасин абад энди,
Соҳибқирон Темур туғи яшил байроқ,
Иншооллоҳ, иншооллоҳ, иншооллоҳ.

Қадим олтин бешик
авлод масканисан,
Алишерлар, Улугбеклар
Ватанисан,
Яшнагани ўз аслига қайтганисан.

Турон юрда ёнсин яна ёнган чироқ
Иншооллоҳ, иншооллоҳ, иншооллоҳ.

16-ўқувчи: Биз Ватан, миллат, истиклол йўлида хизмат қилган, бу йўлга ўзларини фидо қилган аждодларимиз, юртдошларимиз тўғрисида қанчалик ҳақиқатни айтсак, улар бизга шунчалик руҳий мадад ато этадилар.

Биз авлодлар уларни ҳеч қачон унутмаймиз.

Ким агар жон тикиб Ватан йўлида
Миллат орзуси деб елса-югурса
Адолат йўлида иймон йўлида,
Ҳар доим бир томон — ҳаққа интилиш.
Уни унутмагай озод бўлган халқ.

МУҲИМ ВАЗИФА

Ёхуд халқ таълими ходимларининг анъанавий август кенгашлари ва таълим ислохотларининг II босқичида амалга ошириладиган ишлар

2001-2002 ўқув йилида тарих, ҳуқуқ, инсон ва жамият, дин тарихи фанларини ўқитиш бўйича ўқитувчиларнинг анъанавий август кенгашига

ТАВСИЯЛАР

2001-2002 ўқув йилида тарих фани ўқитувчиларининг шўъба йиғилишларида Давлат таълим стандартлари ҳамда янги мазмундаги дастур асосида ўқувчилар эгаллаши зарур бўлган тушунча, билим, малака, кўникмаларга асосий эътиборни қаратган ҳолда ўз иш режаларини белгилашлари мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, Президент И.А.Каримовнинг "Миллий мафкура — келажак пойдевори" (2000 йил 6 апрель) "Хотира ва Қадрлаш куни"да (2001 йил 9 май) сўзлаган нутқи, йиғилишда билдирилган фикрлар, айниқса, ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитишда ўқувчи-ёшлар қалби ва онгида миллат, Ватан, имон-эътиқод ҳиссини мустаҳкамлаш, уларни ёт ғоялар таъсиридан асраш билан бирга келажакимиз эгаларига миллий мафкура ва миллий ғояни сингдириш масалалари ўқитувчилар диққат марказида бўлиши керак. Тавсия этилаётган мавзуларни режалаштириётганда ўқитувчи маҳаллий материалларни ҳисобга олган ҳолда 20 фоизга ўзгартириши мумкин. Ўзбекистон ва Жаҳон тарихини дастур асосида ўрганишни қуйидагича режалаштириш тавсия этилади:

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ

5-синф (34 соат)да "Ватан тарихидан ҳикоялар" курсида энг қадимги даврдан ҳозирги кунгача бўлган мамлакатимиз тарихидан энг муҳим воқеалар фан асослари сифатида эмас, балки ҳикоялар тарзида ўрганилади. Ушбу синфда "Ватан тарихидан ҳикоялар" (Б.Аҳмедов 1998 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

6-синф (34 соат)да юртимиз тарихининг энг қадимги даврдан миллоднинг V асригача бўлган давр ўрганилади. Бу синфда "Ўзбекистон тарихи" (А.Сагдуллаев 1998-1999 й) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

7-синф (51 соат)да мамлакатимиз тарихи миллоднинг V асрдан XVI асргача бўлган давр қамраб олинади. Мазкур синфда "Ўзбекистон тарихи" (А.Муҳаммаджонов 1999 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

8-синф (51 соат)да Ўзбекистон тарихининг XVI асрдан, XIX асрнинг биринчи ярмигача бўлган давр қамралади. Мазкур давр тарихини "Ўзбекистон тарихи" (Н.Норкулов 2001 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

9-синф (51 соат) тарихимизнинг XIX аср ўрталаридан XX асрнинг 1917 йил февралига қадар бўлган даври қамраб олинади. Бу давр учун "Ўзбекистон тарихи" (Ж.Раҳимов 1999 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

10-синф (68 соат)да эса Ўзбекистон тарихининг 1917 йил февралидан халқимизнинг миллий истиқлолга эришувига қадар бўлган давр ўрганилади. Мазкур давр тарихининг янги дарслиги нашрдан чиқмагани сабабли (К.Оқилова ва б. 1995 й) 9-синфлар учун "Ўзбекистон тарихи" ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

11-синф (68 соат)да Мустақиллик даври тарихи ўтилади. Ушбу синфда (Н.Жўраев ва б. 1998) "Ўзбекистон тарихи" дарслигидан фойдаланилади. 2001 йил Ўзбекистоннинг халқаро микёсдаги нуфузи ортиб боришига сабаб бўлган тарихий ўзга-

ришлар, воқеалар хусусида алоҳида тўхталиб ўтишга эътибор қаратиш керак. Президент И.А.Каримовнинг кейинги йилларда чоп этилган асарлари, маърузалари, нутқларидан кенг фойдаланиш мумкин. Умуман, Ўзбекистон тарихи материалларини чуқурроқ ўрганиш имкониятини яратиш ҳамда рейтинг тизимида унумли фойдаланиш мақсадида дастурнинг айрим бўлимларида захира дарс, умумлаштириш дарслари, шунингдек, ўлкашунослик материални ўрганиш учун тегишли вақт ажратилган бўлиб, улардан фойдаланишнинг ўрни, ҳажми ва характери ҳақидаги масалани ўқитувчи ўзи ҳал қилади. Ўлкашунослик материаллари ўрганилаётганда саёҳатга борилган жой номи ва боришдан мақсад қисқача синф жаридасида қайд этилиши керак.

ЖАҲОН ТАРИХИ

Жаҳон тарихи Ўзбекистон тарихи билан (5-11 синф) ёнма-ён ўқитилади. Баъзи мавзуларда умумийлик бўлиши мумкин. Бироқ, "Жаҳон тарихи" Ўзбекистон давлати мавзусини кенг маънода ўрганади. Чунончи, 5-синфда (34 соат) "Жаҳон тарихидан ҳикоялар" ўқитилади.

Бу янги курсни ўқитишдан асосий мақсад — ўқувчиларга қадимги даврдан то ҳозирги кунгача бўлган дунё тараққиётидаги энг муҳим воқеалар ҳақида содда тушунчалар беришдир. Шунингдек, инсоният босиб ўтган йўл, тарихий даврлар, Ватан тарихи, жаҳон тарихидан ҳикоялар билан ёнма-ён равишда ўқувчиларда тасаввур ҳосил қилиниб, уларни мустақил равишда йил ва даврларни ҳисоблашга ўргатиш, Жаҳон тарихи тизимида Ўзбекистоннинг ўрнини белгилаш ва ватанпарварлик ҳамда умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялашдан иборатдир. Мазкур давр тарихи "Жаҳон тарихидан ҳикоялар" (У.Жўраев ва б. 2001 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

6-синф (34 соат)да энг қадимги давр, Қадимги Шарқ, Қадимги Греция ва Рим тарихи ўрганилади. Мазкур давр тарихи

"Жаҳон тарихи" (Кабилов 2000 йил) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

7-синф (51 соат)да ўрта асрлар даври (Миллодий 476-1640 йилгача) қамраб олинган. Ушбу синфда (Т.Салимов ва С.Маҳкамов 2000 й) "Жаҳон тарихи" ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

8-синф (51 соат)да Янги давр (1640-1870 й) ўқитилади. Мазкур давр тарихи (Р.Фармонов 2001) ўқув қўлланмасидан ДТС ўқув дастури асосида фойдаланилади.

9-синф (51 соат)да Янги даврнинг Франция - Пруссия урушидан бошлаб (1870 й) I-жаҳон урушигача (1914 й) бўлган тарихий вақеалар ўрганилади. Мазкур давр тарихи (М.Лафасов 2001) ўқув қўлланма асосида, дастурига ижодий ёндашилган ҳолда фойдаланилади.

10-синф (68 соат)да Жаҳон тарихининг энг янги даври (1914-1945 й) ўрганилади. Бу даврни ўқитишда (Г.Ҳидоят 1999 йил) "Жаҳон тарихи" ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

11-синф (68 соат)да Энг янги давр (1946-1999 й.) ўрганилади. Рус мактабларида (Г.Ҳидоят "Шарқ" нашриёти) "Жаҳон тарихи" ўқув қўлланма асосида, ўзбек тилида мазкур ўқув қўлланманинг таржимаси бўлмаганлиги сабабли ("Ўқитувчи" 1995) "Энг янги тарих" дарслигидан ижодий фойдаланилади.

ҲУҚУҚ

Мазкур ўқув йилида 8-синфда "Ўзбекистон давлати ва ҳуқуқ асослари", 9-синфда "Конституциявий ҳуқуқ" курслари ўқитилади.

8-синф учун янги "Давлат ва ҳуқуқ асослари" ўқув қўлланмаси (О.Каримова ва Х.Тўйчиевалар) яратилади. Ўқув қўлланма УЎТ ДТС талабларига тўлиқ жавоб беради.

9-синфда "Конституциявий ҳуқуқ асослари" фани ўқитилади. Бу фан бўйича ҳам ўқув қўлланмаси (Костецкий В.А. 2001 й) мавжуд.

Мазкур курсни ўқитиш масалаларида шунга алоҳида эътибор қаратиш керакки, демократик ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамиятини барпо этиш учун юксак ҳуқуқий тафаккур, ҳуқуқий маданият зарурдир. Бунга эришишда ёшларнинг ҳуқуқий ҳаётдан билимли бўлиши муҳим аҳамият касб этади.

Шунингдек, бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг Олий Мажлис 1-сессиясида "Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз" маърузасида баён қилинган, давлат қурилиши ва фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнида эркинлаштириш масалаларига эътибор бериш керак.

Ушбу фанни ўқитиш жараёнида "Конституция ва биз" (М.Тансиқбоева ва б. 1998.) қўлланмасидан, 1-4 синфлар "Конституция алифбоси" ўқитувчилар учун методик қўлланма (О.Омонова), "Конституция сабоқлари" ўқитувчилар учун услубий қўлланма. (О.Каримова), «Давлат ва ҳуқуқ асослари» (О.Омонова) ва мамлакатимиз-

нинг Асосий қонунига бағишланган бошқа адабиётлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Президент И.А.Каримовнинг Конституцияни ўрганиш бўйича 2001 йил 4 январь Ф-1322 фармони бажариш мақсадида қолган синфларга ҳам Конституцияни ўрганиш бўйича мактаб ихтиёридаги соатлардан вақт ажратилди.

1-4 синфда "Конституция алифбоси" (О.Каримова ва б. 2001 й) ўқув қўлланмаси ўқитилади.

5-7 синфларда "Конституция оламига саёҳат" (Г.Тансиқбоева ва б. 2001 й) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

Юқорида кўрсатилган синфларда Конституцияни ўрганиш бўйича Республика Таълим маркази томонидан (2001 йил) "Мактабгача, УЎТ тизимида Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш учун зарур бўлган дастурлар, курслар, методик кўрсатмалар, дидактик воситаларга қўйиладиган талаблар дастури" методик қўлланмасидан ва бошқа қўшимча адабиётлардан фойдаланиш тавсия этилади.

ДИНЛАР ТАРИХИ

9-синфда Ўзбекистон ва Жаҳон тарихи таркибида (Ўзбекистон тарихидан 17 соат, "Жаҳон тарихи"дан 17 соат) "Динлар тарихи" 34 соат ўрганилади.

Машғулотни ўтишда "Дунё динлари тарихи" (Й.Саиджонов ва У.Жўраев Т."Шарқ" 2001 й) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади. Ушбу курс таркибида "Диний экстремизм ва фундаментализм тарихи, моҳияти ва бугунги ҳавфи" мавзусида (10 соат) махсус курс ўрганилади. Курсни ўрганишда (М.Лафасов ва б. 1999 й) "Диний экстремизм ва фундаментализм" ўқув қўлланмасидан фойдаланилади.

Шунингдек, "Динлар тарихи" курси таркибида "Ҳадис илми сабоқлари" мавзусида ҳам машғулотлар ўтказиш тавсия қилинади.

ИНСОН ВА ЖАМИЯТ

"Инсон ва жамият" курсини ўрганишга 34 соат ажратилган бўлиб, ушбу ўқув йилидан бошлаб барча умумтаълим мактабларининг 11-синфлари учун Халқаро Қизил Хоч кўмитаси, Ўзбекистон Қизил ярим ой жамияти ва Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги ҳамкорлигида яратилган "Инсон ва жамият" курси бўйича қўшимча ўқув қўлланмасидан ва методик тавсиялардан фойдаланилади.

Шўъбанинг асосий вазифаларидан яна бири тарих фанидан янги ўқув Дастурини таҳлил қилиш билан бирга ундаги ўзгаришлар, янгиланган билан ўқитувчиларни таништириш, янги дарсликлар, ўқув қўлланмалар, илмий ва илмий-амалий адабиётлардан хабардор қилишдир. Бундан ташқари, ўқитувчилар томонидан тайёрланган методик маърузалар ва ахборотларни тинглаш мумкин.

МАЪРУЗА ВА АХБОРОТЛАРНИНГ ТАХМИНИЙ МАВЗУСИ

1. Тарихни янги педагогик технология асосида ўқитиш усуллари.

2. Ўзбекистон тарихига оид дидактик материаллардан ЭҲМ ёрдамида фойдаланиш.

3. Мактабда тарихий ўлкашунослик ишларини ташкил этиш методикаси.

4. Методбирлашма ишларини диагностик таҳлил асосида ташкил этиш йўллари.

5. Тарихдан ўқув ўйинларини ўтказиш тажрибасидан.

6. Ўқувчиларни тест синовларидан ўтказиш ва уларни рейтинг усулида баҳолаш тажрибасидан.

7. "Инсон ва жамият" ва ҳуқуқ дарсларида Ўзбекистон Президенти И.Каримов асарларидан фойдаланиш тажрибасидан.

8. "Инсон ва жамият" дарсларида умуминсоний қадриятларнинг устуворлиги ғоясини ўқувчилар онгига сингдириш.

9. Ҳуқуқ дарсларида ҳуқуқшуносликнинг турли тармоқларига оид Республика қонунлари моддаларидан фойдаланиш тажрибасидан.

10. Ўқувчи-ёшларнинг ҳуқуқий тарбияси ва саводхонлигини юксалтириш борасида ҳуқуқни муҳофаза этувчи органлар билан ҳамкорлик.

11. Давлат ва жамият қурилишини янада эркинлаштириш.

12. "Сиз ҳуқуқни биласизми?" танлови ва олимпиадага ўқувчиларни тайёрлаш.

13. Тарих дарсларида курслараро боғланиш воситасида таълим самарадорлигини ошириш усуллари.

14. Тарих дарсларида миллий ғоя ва миллий мафкурани шакллантириш йўллари.

15. Тарихий хотира, аждодлар ёди — муқаддас туйғу, буюк келажакни яратиш омили

16. Дин тарихини ўқитишни ташкил этиш.

ГЕОГРАФИЯ

Янги дастурга мувофиқ, умумий ўрта таълим мактабларида география фани қуйидагича ўқитилиши белгиланган:

— 5-синфда "Табиий география бошланғич курси";

— 6-синфда "Материк ва океанлар табиий географияси";

— 7-синфда "Туркистон табиий географияси" (1-ярим йилда 34 соат), "Ўзбекистон табиий географияси" (2-ярим йилда 34 соат);

— 8-синфда "Ўзбекистон иқтисодий-ижтимоий географияси";

— 9-синфда "Жаҳон иқтисодий-ижтимоий географияси".

География таълими ўқувчиларда ер ҳақидаги илмий дунёқарашни шакллантиради, иқтисодий-ижтимоий билимларни таркиб топтиради, дунё давлатлари, халқлари ва турли ҳудудлардаги жамият ва табиатнинг ўзаро боғлиқлиги, географик объект, жараён ва ҳодисалар ҳақида билим ва тушунчалар

(Давоми 11-бетда)

(Давоми.
Боши 10-бетда)

билан ўқувчиларни куролланти-
ради, ўқувчиларда умуминсоний
маданиятнинг таркибий қисми
бўлган географик маданиятни
тарбиялайди. Шунга кўра, мав-
зулар мазмунига мос ҳолда мил-
лий истиқлол ғоясини сингди-
риш, Конституция бандларидан
ўринли фойдаланиш мақсадга
мувофиқдир.

5-синфда лотин ёзувига асос-
ланган янги ўзбек алифбосида
чоп этилган "Табиий география
бошланғич курси" (Ф.Мусаев,
А.Бахромова, "Ўқитувчи", 2000)
ўқув кўлланмасидан фойдалани-
лади. Ўқув кўлланмада 51 та па-
раграф мавжуд бўлиб, ундан
янги ўқув режа асосида фойда-
ланиб, дарс ўтишда вақт қуйи-
дагича тақсимланади:

Кириш	1 соат
Жой тарихи	2 соат
Географик хариталар	5 соат
Ер Кўёш тизимида	1 соат
Ер қобиқлари - Летосфера	5 соат
Гидросфера	5 соат
Атмосфера	5 соат
Биосфера	2 соат
Биот	
комплекслари	2 соат
Одам	2 соат
Ўз жойи, табиати	
ва инсон	
Якуний дарс	3 соат
1 соат	

6-синф "Материк ва океанлар
табиий географияси" (А.Абул-
қосимов, "Ўқитувчи", 2000) ўқув
кўлланмасидан ижодий фойда-
ланилади. 7-синф. "Ўрта Осиё
(Туркистон) табиий географияси"
(П.Фуломов, Х.Ваҳобов,
А.Ҳасанов, "Ўқитувчи", 2000)
ўқув кўлланмаси ва "Ўзбекистон
табиий географияси" (О.Мўмин-
ов, П.Баратов, М.Маматкулов,
Р.Раҳимбеков, "Ўқитувчи", 2000)
ўқув кўлланмаларидан фойдала-
ниш тавсия этилади.

8-синфда янги дастур асоси-
да "Ўзбекистон ижтимоий-иқти-
содий географияси" (З.Ақромов,
П.Мусаев, "Меҳнат", 2001) дарс-
лигидан фойдаланилади. "Ўзбе-
кистон ижтимоий-иқтисодий
географиясини ўрганишда рес-
публикамиз халқ ҳўжалигидаги
микро ва сифат кўрсаткич ўзга-
ришларини баён этишда Пре-
зидент И.Каримовнинг "Ўзбеки-
стон иқтисодий ислохотларни
чуқурлаштириш йўлида", "Ўзбе-
кистон буюк келажак сари" асар-
лари, Олий Мажлис XVI сессия-
си, "Ўзбекистон XXI асрга интил-
моқда", "Иқтисодий эркин-
лашган" сарлавҳали материал-
ларидан фойдаланиш тавсия
этилади.

Вазирлар Маҳкамасининг
1998 йилдаги 213-Ф Фармойи-
ши билан яратилган "Ўзбеки-
стон географик атласи" (7—8-
синф) ўқув кўргазмалари кўллан-
масидан унумли фойдаланиш
тавсия этилади.

"Ўзбекистон географик атласи"
республикамиз мустақилли-
ги даврида эришилган иқтисо-
дий ютуқлар, маънавий бойлик-
ларни ўзида мужассам этган.

9-синфда "Жаҳон иқтисодий-
ижтимоий географияси" курси
бўйича янги ўқув кўлланма чоп
этилганга қадар "Жаҳон иқтисо-
дий-ижтимоий географияси"
(муаллиф В.Максаковский) дарс-
лигидан ижодий фойдаланиш
мумкин.

10-синфда "Амалий геогра-
фия" курси бўйича аввалги ўқув
йилида берилган тавсия ва режа
асосида таълимни ташкил этиш-
да "Амалий география" (А.Рафи-

ков, Ш.Азимов, "Ўқитувчи",
2000) ўқув кўлланмасидан фой-
даланилади.

География фанини ўқитишда
қуйидаги картографик кўллан-
малар ва чоп этилган хариталар-
дан фойдаланиш керак:

1. 7—8-синф. "Ўзбекистон
географик атласи".

2. 8-синф. "Ўзбекистон иқти-
содий-ижтимоий географияси"
атласи ва контурли хариталар
тўплами.

3. 9-синф. "Жаҳон иқтисо-
дий-ижтимоий географияси" ат-
ласи ва контурли хариталар
тўплами.

4. "Ўзбекистоннинг табиий
географик харитаси".

5. "Ўзбекистоннинг сиёсий-
маъмурий харитаси".

"Ўзбекистоннинг иқлим хари-
таси".

7. "Ўзбекистоннинг экологик
харитаси".

8. "Ўзбекистоннинг геологик
харитаси".

9. "Ўзбекистон аҳолиси хари-
таси".

10. "Ўрта Осиё ва Қозғистон-
нинг табиий харитаси".

11. "Дунё сиёсий-маъмурий
харитаси".

12. "Табиий география бош-
ланғич курси" атласи.

География таълимидаги ўзга-
ришларни инobatга олиб,
ўқитувчиларнинг анъанавий ав-
густ кенгашларида қуйидаги
мавзулар бўйича маъруза, таж-
риба алмашиш, бахс ва муно-
заралар ташкил этиш мақсадга
мувофиқ.

Маърузалар мавзуси:

1. 2001-2002 ўқув йилида
умумий ўрта таълим мактаблари-
да география фанининг ўқити-
лишини режалаштириш.

2. Тажриба-синов майдонла-
рида олиб борилаётган ишлар
хусусида.

3. География дарсларида
янги педагогик технологиялар-
ни қўллаш.

4. Дарсларда миллий истиқ-
лол ғоясини сингдириш.

5. Дарс жараёнида Конститу-
ция бандларини ўрганиш таж-
рибасидан.

Бахс-мунозара:

1. География курсининг
ўқитилишида Олий Мажлис сес-
сияси материалларидан фойда-
ланиш.

2. "Ўзбекистон географик ат-
ласи"дан таълим жараёнида
фойдаланиш тажрибасидан.

3. Ўқувчилар билимини рей-
тинг тизимида баҳолаш.

4. "Табиий география" (П.Му-
саев ва б.) ўқув кўлланмаси юза-
сидан фикр ва мулоҳазалар).

5. География таълими жара-
ёнида миллий кадрлардан
фойдаланиш тажрибасидан.

КИМЁ

2001-2002 ўқув йилида кимё
фани янги дастур, янги дарс-
лик асосида ўқитилади.

Ҳозирги илм-фан, техника ва
саноат жадал ривожланаётган,
ижтимоий, экологик ҳолат кес-
кинлашиб бораётган пайтда мак-
табларда кимё фанини мазмун
жиҳатдан янгилаш ўқитиш бир то-
мондан зарурият бўлса, иккин-
чи томондан замон талабидир.

Ўзбекистон ўз ёр ости бой-
ликлари билан ҳақли суратда
фахрланади. Бу ўринда машҳур
Менделеев даврий системаси-
нинг деярли барча элементла-
ри топилганлиги ҳақида маълумот
бериш мақсадга мувофиқ-
дир.

2001-2002 ўқув йилида

7-синфлар учун янги дастур асо-
сида яратилган "Анорганик
кимё" (М.Нишонов, С.Тешабоев,
"Ўқитувчи", 2000) дарслиги
тавсия этилади. Таълим рус ти-
лида олиб бориладиган мактаб-
ларда 1998 йилларда ўзбекча-
дан таржима қилинган "Анорган-
ик кимё" (8-синф), (М.Нишо-
нов, С.Тешабоев, "Ўзбекистон",
1997) дарслигидан фойдаланиш
тавсия этилади.

Шунингдек, мактабда "Кимё-
дан лаборатория ишлари" (М.Ни-
шонов, С.Тешабоев, "Ўқитувчи",
1995), "Мўъжизалар оламига
саёҳат" (Б.Ақбаров, "Ўқитувчи",
1997) кўлланмаларидан фойда-
ланиш ҳам яхши самара бера-
ди.

7-синф ўқувчилари кимё
фани ДТС талабларига кўра қуйи-
даги билим ва малакаларга
эга бўлишлари назарда тутил-
ган:

— модда, унинг таркиби, ту-
зилиши, хоссалари таркибини
билиш;

— кимёвий элемент ва улар-
нинг бирикмадаги валентлиги-
ни ҳамда кимёвий формулани
туза олиш;

— кимёвий қонунлар ва назар-
ияларни, атом молекуляр таъ-
лимотини билиш;

— анорганик бирикмаларнинг
энг муҳим бирикмалари тарки-
би, хоссалари ва қўлланишини
билишлари керак.

Дастур ва дарсликда режа-
лаштирилган лаборатория ва
амалий машғулотлар тўлиқ ба-
жарилиши шарт.

2001-2002 ўқув йилида
8-синфлар учун янги дастур асо-
сида яратилган "Анорганик
кимё" (М.Нишонов, С.Тешабоев,
"Ўзбекистон" 2000) дарсли-
гидан фойдаланилади.

Дарсликларга Марказий Осиё
ва Ўзбекистонда кимё саноати,
Ўзбекистондаги кимёгар олим-
ларнинг фанга қўшган ҳиссалари
ҳақидаги маълумотлар ўрин
олган.

Рус мактабларида (8-синф)
юқоридаги муаллифларнинг
1999 йилдаги таржимасидан
фойдаланиш тавсия этилади.
Қўшимча адабиёт сифатида "Ки-
мёдан масала ва машқлар"
(М.Нишонов, С.Тешабоев,
"Ўқитувчи", 2001) кўлланмаси,
"Ёрдамчи тестлар" (Р.Зияев,
Б.Ақбаров, "Ўқитувчи", 2000,
101-бет), "Кимёдан тестли савол
ва масалалар" (А.Абдусаматов,
Р.Зияев, Б.Ақбаров, "Ўқитувчи",
1989) каби кўллан-
малардан фойдаланиш тавсия
этилади.

8-синф ўқувчиларининг кимё
фанидан таълим олиш жараёни-
да қуйидаги тушунчаларни
эгаллашлари назарда тутилган:

— кимёвий элементлар дав-
рий қонуни ва даврий система-
сини билиш;

— кимёвий боғланиш турла-
ри;

— кимёвий реакция асосий
қонуниятлари;

— кичик даврда жойлашган
кимёвий элементлар тавсифи;

— кислота, ишқор, тузлар-
нинг диссоцияланиши;

— ион алмашилиш тенглама-
лари;

— металл ва металмасларнинг
айрим вақиллари, хоссалари ва
қўлланилиши;

— буюк алломаларимиз ва
уларнинг кимё фани ривожига
қўшган ҳиссалари ҳақида тасав-
вурга эга бўлиш.

— Ўзбекистонда олинadиган
кимёвий хом ашёлар ва улар-
нинг моҳиятини англаш ва ҳоқа-
зо.

Дастур ва дарсликда кўзда

тутилган амалий ишлар, лабора-
тория машғулотларини ўз вақ-
тида ўтказиш шарт.

Шуни таъкидлаш жоизки,
"Анорганик кимё" дарслигида
ҳар бир мавзу учун 10-20 тадан
ва орилиқ ҳамда якуний назорат
учун тестлар берилган.

9-синфда эса амалдаги
"Анорганик кимё" (М.Нишонов,
С.Тешабоев, "Ўқитувчи", 2000)
дастур ва дарслигидан фойдала-
нилади.

Рус мактаблари "Химия—9"
(Ф.Г.Фельдмен, Г.Е.Рудзитс,
"Ўқитувчи", 1993) дарслигидан
фойдаланиш тавсия этилади.

"Анорганик ва умумий кимё-
дан масалалар ечиш" (И.Асқаров
ва б., "Ўқитувчи", 1995), "Кимё-
дан тест" (И.Асқаров ва б.,
"Ўқитувчи", 1997) кўлланмаси-
дан ҳам фойдаланиш мумкин.

Шуни қайд қилиш лозимки,
9-синф дастурида кўзда тутил-
ган лаборатория ва амалий
машғулотларни ўтказишда, са-
ноат миқёсида анорганик мод-
далар олинadиган корхоналар,
заводларга экскурсия уюшти-
риш, унда инсон хавфсизлиги
асосларига риоя қилиниши
шарт.

10—11-синфларда "Кимё"
(Г.Е.Рудзитс, Ф.Г.Фельдман,
"Ўқитувчи", 1995) бўйича дастур
ва дарсликлардан фойдалани-
лади.

Шўъба йиғилишида қуйидаги
мавзулар юзасидан фикр алма-
шиш кўзда тутилади:

1. Ўқувчилар билимини рей-
тинг асосида баҳолаш.

2. Кимё дарсларида ўқувчи-
ларни мустақил ишлашга ўрга-
тиш.

3. ДТС ва янги дастурни (7—
8-синф) ҳаётга татбиқ этиш.

4. Кимё фанидан ноанъана-
вий дарслар.

5. Дарс жараёнига янги пе-
дагогик технологияларни жорий
этиш.

6. Ўзбекистон Республикаси
Конституциясидаги "Жамият-
нинг иқтисодий негизлари"ни
(54-55-моддалар) кимё дарсла-
рида ёритиб бериш.

БИОЛОГИЯ

Биология дарсларида ўқитув-
чи ўқувчиларга Ўзбекистоннинг
бой, ранг-баранг ўсимлик ва
хайвонот оламини ўргатибгина
қолмай, уларнинг тиббиёт ва
халқ ҳўжалигидаги аҳамиятини
таърифлаб, чуқур маълумот бе-
риши лозим.

Дарсликларга кирган Ўзбеки-
стон биолог олимларининг фан-
га қўшган ҳиссалари, айниқса
хайвон ва ўсимлик селекцияси,
инсон саломатлигини сақлашга
оид амалга оширган ишлари
ҳақида ҳам тушунча бериши
керак.

Ўзбекистон ҳудудида яшаёт-
ган, ўсаётган ва ривожланаётган
ўсимликлар, хайвонот олами,
камайиб бораётган ва "Қизил
китоб"га кирган ўсимлик ҳамда
хайвонлар ҳақида ўқувчиларга
маълумот берилиши назарда
тутилади.

"Одам ва унинг саломатлиги"
курсини ўрганишда ўқитувчи
балоғат ёшига етган йигит ва
қизларни мактабдаёқ оилавий
ҳаётга психологик, жисмоний ва
тиббий жиҳатдан тайёрлаш
ҳақида йўл-йўриқлар бериши
лозим.

БОТАНИКА

2001-2002 ўқув йилида 5—6-
синф янги дастур асосида (У.
Пратов, "Ўқитувчи", 2000) "Бо-
таника" дарслиги бўйича ўқити-
лади.

Таълим рус тилида олиб бо-
риладиган мактабларда 1998—
1999 йилларда ўзбекчадан тар-
жима қилинган "Ботаника" дарс-
лигидан, шунингдек, "Ўсимлик-
ларнинг аниқлагичи" (С.Холи-
ков, У.Пратов ва А.Файзиев,
1995), "Ўзбекистоннинг юксак
ўсимликлари оилаларининг за-
монавий тизими ва ўзбекча
номлари" (У.Пратов), "Ёрдамчи
тестлар" (У.Пратов ва б.), 1999-
2000 йилларда чоп этилган
кўлланмалардан фойдаланиш
тавсия этилади. Дастурда ва
дарсликда режалаштирилган ла-
боратория ва амалий машғулот-
лар тўлиқ бажарилиши шарт.

5—6-синф ўқувчилари бота-
ника фани орқали қуйидаги
билим ва малакага эга бўлиш-
лари лозим:

— гулли ўсимлик органлари-
нинг тузилиши, ҳаётий шаклла-
ри, уларнинг ички ва ташқи ту-
зилиши, органик моддалар
хосил бўлиши, моддаларнинг
ҳаракатланиши, ўсимликларнинг
табиатдаги ва одам ҳаётидаги
аҳамияти, уларни муҳофаза
қилиш ва оқилона фойдаланиш,
ўсимликларнинг уруғдан ва ве-
гетатив органлардан кўпайиши,
шифобахш ўсимлик турлари,
камёб ва йўқолиб бораётган
ўсимликлар, ўсимликлар олами-
нинг тарихий ривожланиш жара-
ёнида улар тузилишининг му-
раккаблашиб бориш белгилари-
ни билиши керак.

ЗООЛОГИЯ

6—7-синфда янги дастур асо-
сида қайта ишланган "Зоология"
(О.Мавлонов ва б., 2000 й.)
дарслигидан фойдаланилади.

Рус мактабларида (6—7-
синфлар) юқоридаги муаллиф-
ларнинг "Зоология" дарслиги-
дан фойдаланиш тавсия этила-
ди.

Қўшимча адабиёт сифатида
"Зоология ўқитишда ўлкашуно-
лик материалларини ишлатиш"
(М.Жабборов), "Зоология" дарс-
ларида назарияни амалиёт билан
боғлаш" (Х.Шокиров), "Ёр-
дамчи тестлар" (О.Мавлонов,
У.Пратов ва б., 1999-2000),
"Биология"дан 2100 тест топши-
риқлари (О.Мавлонов, 1999),
"Биологиядан маълумотнома"
(1999), "Ўқитувчиларнинг муста-
қил ўқишини ташкил этиш ва ўз-
ўзини баҳолашда кўп ахборот-
ли тест топшириқлари" кўллан-
маларидан фойдаланиш тавсия
этилади.

Ўқувчиларнинг Зоология фа-
нидан оладиган билим ва мала-
ка, тушунчалари шундан иборатки,
хайвонларнинг яшаш шаро-
ити, муҳити, уларнинг қайси
тур, уруғ, оила, туркум, синф ва
тилга мансублиги, хайвонлар-
нинг ташқи ва ички тузилиши,
тарихий ривожланиш жараёни,
уларнинг табиатда, халқ ҳўжали-
ги ва инсон фаолиятидаги
аҳамиятини билишлари керак.

Зоологияни ўқитишда эколо-
гик тушунчалар, соғлом авлод,
миллий мафкура, миллий ғоя,
табиатни муҳофаза қилишга оид
маълумот ва Ўзбекистон шаро-
итида камайиб бораётган қуш ва
хайвонларни ўрганиш, асраш
ҳақида тушунчалар берилади.
Дастур ва дарсликда кўзда ту-
тилган амалий ишлар, лабора-
тория машғулотлари, табиатга
саёҳат ўз вақтида ўтказилиши
шарт.

Шуни эслатиш жоизки,
(О.Мавлонов ва б., 2000 й.),
"Зоология" дарслигида ҳар бир
мавзу учун 10-20 тадан орилиқ
ҳамда якуний назорат учун тест-
лар берилган. Булардан ҳам
фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

(Давоми 12-бетда)

(Давоми.
Боши 10—11-бетларда)

ОДАМ ВА УНИНГ САЛОМАТЛИГИ

Янги ўқув йили 8-синфда янги дастур асосида қайта ишланган "Одам ва унинг саломатлиги" (Б.Аминов ва Т.Тилолов. 2001) дарслигидан фойдаланилади.

9-синфда юқоридаги муаллифларнинг амалдаги "Одам ва унинг саломатлиги" дарслигидан фойдаланилади. Худудимиздаги таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактаблар учун рус тилидан таржима қилинган дарсликлардан фойдаланиш тавсия этилади.

"Соғлом авлод" дастури асосида болани оилавий ҳаётга тайёрлашда (М.Толипов ва б.) "Одам ва унинг саломатлиги" предмети таркибида берилган методик тавсиясидан қўшимча материал сифатида ҳам фойдаланиш мумкин.

Қўлланмада "Ўқувчилар нима-ларга эътибор бериши керак", "Ўсмирларнинг балоғатга етиш давридаги ўзига хос физиологик хусусиятлар ва айрим жинсий органларга боғлиқ бўлган касалликларнинг олдини олиш чоралари", "Ўғил ва қиз болаларнинг шахсий гигиенаси", "Қиз болаларни оила қуришга тайёрлаш", "Мактаб болалари асаб гигиенаси (салбий ва ижобий характерлар)", "Овқатланиш гигиенаси", "Спиртли ичимликларнинг организмга зарари" каби мавзулар қамраб олинган.

Биология ўқитувчиси бу курс орқали ёзинг қуруқ ва иссиқ кунларида инсон гигиенаси меъёрларига қатъий риоя қилиш, модда алмашинувидаги физиологик ўзгаришлар, чанқоқлик, озикланиш режими, қуёшнинг ультрабинафша нурлари ва бошқа масалаларни баён этишда инсон саломатлигини яхшилашга оид тушунчаларни шакллантириш кўзда тутилади.

Дарсликка қўшимча "Анатомия ва физиология бўйича практикум" (А.Қодиров) методик қўлланмаси, тест топшириқлари, "Ёрдамчи тестлар" дан фойдаланиш тавсия этилади.

Дастурда бажарилиши лозим бўлган амалий ва лаборатория машғулотларини ўтишда тиббиёт муассасалари билан ҳамкорлик қилиш кўзда тутилган.

УМУМИЙ БИОЛОГИЯ

10—11-синфларда амалдаги "Умумий биология" (Ё.Тўрақулов ва б., 1996) дастури ва дарсликларидан фойдаланилади.

Рус синфларида "Умумий биология" (Ё.Тўрақулов ва б., 1999) дарслигидан фойдаланилади. Дарсликка қўшимча "Генетик билимларни пухта ўзлаштириш ва масалалар ечиш методикаси" (А.Фахуров ва б.), 5—11-синф "Биологиядан тест топшириқлари" (О.Мавлонов), "Ёрдамчи тестлар" (У.Тошмухамедов ва б.) тўплами, "Молекуляр биология" (Ё.Тўрақулов) қўлланмасидан фойдаланиш тавсия этилади.

5—11-синф дастурларида кўзда тутилган лаборатория ва амалий машғулотлар ўтказишда табиатга, турли қишлоқ хўжалиги корхоналарига экскурсия қилинганда "Инсон хавфсизлиги асослари"га риоя қилиниши шарт.

Шўба йиғилишида қуйидаги масалалар муҳокама учун тавсия этилади:

— ўқувчилар билимини рейтинг асосида баҳолаш;

— ўқувчиларни мустақил ишлатиш усуллари;

— "Соғлом авлод" дастурига биноан йигит ва қизларни мустақил ҳаёт қуришга тайёрлаш;

— ДТС ва янги дастурни (5, 6, 7-синфлар) ҳаётга татбиқ этиш;

— биология дарсларида миллий ғоя, миллий мафкура, урф-одат, қадриятларни синдириш;

— илғор педагогик технология асосида ишлаш тажрибасидан;

— ўқувчилар билимини баҳолашда рейтинг усулидан фойдаланиш.

ФИЗИКА

Физикадан ДТС ва ўқув дастурини ишлаб чиқишда тўққиз йиллик умумий ўрта таълим мактабини битирган ёшларни умумий физика курсининг барча бўлимларидан маълум даражада тугалланган билимга эга бўлишлари зарурлигига эътибор қаратилган. Умумий ўрта таълим мактабларининг 6—8-синфларида физика ўқув режага асосан 2 соатдан ўтилади.

Янги дастур бўйича 8-синфда ўрганиладиган физиканинг механика курси мазмунини амалдаги 9-синф дастури мазмунига мос келади. Амалдаги дастур бўйича 9-синфда механика 102 соатда ўрганилган бўлса, янги дастур бўйича 8-синфда механика курси 68 соатда ўрганилади. Янги дастур бўйича механика курси соддалаштирилган бўлиб, мазмунан амалдаги дастур бўйича ўтиладиган механика курсидан фарқ қилмайди. Бунда физика-математика ҳамда табиий фанлар йўналишидаги академик лицейларда механика курси чуқурлаштириб ўрганилиши назарда тутилган. 8-синф механика курси "кинематика асослари", "сакланиш қонунлари", "суюқлик ва газлар механикаси асослари" ҳамда "тебраниш ва тўлқинлар" бўлимларини ўз ичига олган. Ўқувчилар 6-8-синф курсини ўрганиш давомида ҳодисалар тўғрисидаги тасаввурга эга бўлишлари, тушунча, катталиклар, қонуниятларни ишлари, тажриба ва лаборатория ишларини бажара оладиган, масалалар еча оладиган бўлишлари керак. 2001-2002 ўқув йилида Д.Шодиёв ва бошқалар муаллифлигидаги (6-8 синф учун ўқув қўлланмасидан "Ўқитувчи" - 2001 й.) фойдаланадилар. А.Юсуповнинг "Физикадан дидактик материаллар" ("Ўқитувчи" - 1997 й.), А.Юсуповнинг "Физикадан қизиқарли савол ва жавоблар" ("Ўқитувчи" - 1998), А.Юсупов, Р.Юсуповларнинг "Физикадаги масала ва саволлар тўплами" (6-7 синфлар учун, "Ўқитувчи" - 2000.)

Бундан ташқари, А.Юсуповнинг 6-синфларда "Масалалар ечиш" методикасидан ҳам фойдаланишлари мумкин. Ўқитувчи физика дарсларини ташкил қилишда дарс самарадорлигини ошириш, ўқитиш усулининг турли шаклларида, шунингдек дарс беришнинг ноанъанавий усулларида фойдаланишда амалий лаборатория ишларини бажаришга алоҳида эътибор қаратиши мақсадга мувофиқдир.

ДТС ва Республика олимпиадаси натижаларининг таҳлилига кўра кейинги йилларда ўқувчиларнинг физикадан билим даражаси пасайиб кетган. Вилоят, шаҳар туманларида ўтадиган август кенгашларида вилоят, ту-

ман, Республика олимпиадаси якунлари, иқтидорли ўқувчилар ва улар билан ишлаш, мактабларда фанга оид қизиқарли тўғаракларни ташкил қилиш, амалий ишларни бажаришда ижодкор ўқитувчиларнинг иш тажрибасидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Ўқувчиларнинг билим самарадорлигини ошириш мақсадида илғор ўқитувчиларнинг иш тажрибаларидан фойдаланган ҳолда дарс жараёнида янги усуллар асосида масала ечиш дарсларини ташкил этиш, физикадан кўргазмалар, лаборатория ишларини бажаришга эътиборни қаратиш мақсадга мувофиқдир.

Шўба йиғилишларида муҳокама этиш учун қуйидаги мавзуларни тавсия этамиз:

— физика математика фанларини ўқитиш, янгиликлар, муаммолар, уларнинг ечимлари;

— фанга ихтисослашган ва чуқур ўқитиладиган мактаб, синфларда таълим-тарбия жараёнини ташкил этиш;

— миллий ғоя, маънавий мафкура ва маънавиятини дарс жараёнига синдириш;

— ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқишини ўстиришда дарсни кўргазмалар, дарсда ва дарсдан ташқари ишларни ташкил қилишга, олимпиада масалаларини ечишга эътиборни қаратиш;

— ўқувчилар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими;

— ўқитувчининг ижодий ишлаши ва ўқувчиларга пухта билим бериш, иш самарадорлигини ошириш учун янги педагогик технологиялардан фойдаланиш;

— анкета саволлари ёрдамида ўқитиш жараёнидаги муаммоларни ҳал этиш;

— ўқитишнинг янги интерфасол усуллари;

— фан хоналарини жиҳозлаш ва унумли фойдаланиш каби масалаларга эътиборни қаратиш мақсадга мувофиқдир.

МАТЕМАТИКА

Ўқитувчиларнинг август анжумани шўба йиғилишларида математика фанлари ўқитувчилари "Қандай ютуқларга эришдик, қандай муаммоларини ҳал этиш зарур?" деган саволларга жавобларни излаш билан бир қаторда кейинги ўқув йили учун режаларни белгилаш ва уларни амалга ошириш учун керакли шарт-шароитларни яратишлари зарур.

Янги мазмунга янги шакл мос келишини чуқур ва пухта англаб етган бунёдкор ўқитувчилар таълимнинг замонавий шакл ва усулларини ҳаётга тобора кенгроқ татбиқ этиш устида изланадилар.

Дарс турларидан ташқари таълимнинг муаммоли-қидирув методлари (эвристик суҳбат, тадқиқот методи, турли қизиқарли ўйинлар, муаммоли беллашувлар ва ҳоказолар) билан ўқувчиларнинг ижодий фаолиятларини ривожлантириш зарур.

Математикага бўлган қизиқишни ўстиришда узоқ ва нисбатан яқин ўтмишимиздан қолган мерослардан фойдаланиш тарбиявий аҳамиятга эга. Яратилган янги математика дарсликларидан ҳар бир синф учун мўлжалланган материаллар аниқ кўрсатилган бўлиб, жаҳонда илғор мамлакатлар таълим даражасига мос келади.

Математика ва алгебра курсини ўтишдан мақсад ҳар бир синф учун белгиланган ДТС асосида ўқувчиларга билим беришдир.

2001-2002 ўқув йилида лотин графикасига асосланган ўзбек алифбоси асосида таълим ўзбек тилида олиб бориладиган мактаблар "Алгебра-8" (Ш.А.Алимов ва б.), "Геометрия-8" (А.Ортиқбоев, Файбуллаев муаллифлигида) ўқув қўлланмалар бўйича иш бошлайдилар. "Алгебра-8" курсини ўтишдан асосий мақсад ўқувчиларга тенгсизликлар, тақрибий ҳисоблашлар, квадрат илдизлар, квадрат тенгламалар, рационал кўрсаткичли даража ва уларнинг хоссалари воситасида масала ва мисолларни системали равишда ўргатишга қаратилгандир.

Шунингдек, геометрия фанини ўқитишдан қўзланган мақсад эса, геометрик жисмларнинг юзлари, учбурчакда метрик муносабатлар, пифагор теоремаси, айлана ва кўпбурчаклар, вектор тушунчалари, хоссаларини ўргатиш ва масалаларни ечишга ҳамда ўқувчиларнинг фазовий тасаввурини ўстиришга қаратилгандир.

Барча синфларда математика фанининг дастурини бажаришда, ўқитишнинг дарс жараёни билан бир қаторда, мавзуларнинг ўқувчилар томонидан қай даражада ўзлаштирилишини аниқлаш учун назоратнинг барча турларини ҳам ўз вақтида амалга ошириш (ўқувчиларнинг оғзаки жавоблари, уй вазифаларини баҳолаш, қисқа муддатли мустақил ишлар, ёзма ишлар, тест синовлар, ижодий ишларни баҳолаш) зарур.

Республика таълим маркази томонидан тасдиқланган ҳар бир синф учун математика фани ўқитилиши бўйича мавзуй режалар "Халқ таълими" журнали ва "Маърифат" газетаси ҳамда рисоаларда берилган.

Шўба йиғилишлари муҳокамаси учун мавзулар:

1. Янги дарсликлар ва методик қўлланмалар билан таништириш.

2. Янги педагогик технологияни татбиқ этиш.

3. Ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини бошқариш муаммолари. (ДТМ таҳлиллари, олимпиада босқичлари мисолида).

4. Илғор педагогик тажрибаларни ўрганиш ва оммалаштириш.

5. Математика кабинетига қўйиладиган талаб, ундан фойдаланиш ва хонани жиҳозлаш.

6. Математика дарсларида машғулотлар самарадорлигини ошириш мақсадида компьютердан фойдаланиш.

7. Ўқувчиларда математикага бўлган қизиқишни ўстиришда:

— тўғараклар фаолияти;

— олимпиада масалаларини ечиш;

— фанга оид кечалар, суҳбатлар, конференциялар, викториналар ўтказиш;

— иқтидорли ва истеъдодли ўқувчилар билан яқка тартибда ишлашга асосий эътиборни қаратиш.

8. Назорат турларини ўтказиш тажрибасидан.

ИНФОРМАТИКА ВА ҲИСОБЛАШ ТЕХНИКАСИ АСОСЛАРИ

Жорий ўқув йилида 8-синфда ХТВ "Ахборотномаси"да (4-махсус сон) чоп этилган янги дастур, шунингдек ДТС талаблари асосида ёзилган дастурга мувофиқ тайёрланган янги дарсликдан (Б.Болтаев, М.Маҳкамов, А.Далиев, Т.Азларов ва А.Абдуқодиров) фойдаланилади.

9-11-синфда 1996 йил тавсия

этилган амалдаги дастурдан ҳамда унга асосланиб тайёрланган дарслик ва ўқув қўлланмадан (адабиётлар рўйхати 2000 йилдаги август кенгаши материалларида келтирилган) фойдаланиб, дарс ташкил қилиш тавсия этилади. Мазкур дарс жараёнида ўқувчиларнинг замонавий ахборот воситаларидан фойдаланганида фан асосларини чуқур эгаллашларига эътибор қаратилиши керак.

Замонавий компьютерлар ёрдамида жонхон тармоқларидан олинаётган ахборотларни тўғридан-тўғри қабул этмай, ундан ўзимиз учун энг мақбулини танлаб олишимиз лозим. Жумладан, фан услубчилари ўқув жараёнига тавсия этилган дарсликлардаги мавзуларга имкон қадар миллий ғоя, мутаффакир аллома ҳамда олимларнинг фан ривожига қўшган ва қўшиб келётган янгиликларига доир материалларни тавсия этишлари зарур. Шу билан бирга шўба йиғилишида ечимини кутаётган муаммоларни ҳал этиш тадбирлари ишлаб чиқилади.

Турли хил типдаги мактабларда, ИХТА фанини ўқитишда мавзу режасини тузишга алоҳида тўхталиш керак. Чунки айрим мактабларда аниқ фанлар чуқурроқ ўзлаштирилса, айримларида табиий фанлар, баъзи мактабларда ижтимоий фанларга кўпроқ эътибор қаратилган. Йўналтирилган мактаблардаги барча ўқувчилардан бир хил билимни талаб қилиш ўринли эмас, лекин асосий датур ва ДТС томонидан қўйилган талаб бажарилиши шарт.

ЭХМ йўқ мактабларда ИХТА фанини ўқитишга, ўқув жараёнини режалаштиришга алоҳида тўхталиб ўтиш зарур. Бу борада оммалаштирилган тажрибаларни ўқитувчиларга етказиш катта аҳамиятга моликдир.

Дарс жадваллари, синф журналлари ва барча ҳужжатларда фаннинг ЭХМ эмас, "Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари" ёки ИХТА деб ёзилиши лозим.

Шўбада қуйидаги масалалар кўрилиши мумкин:

— рейтинг синовини натижалари;

— 8-синфда янги дастур ва дарсликлар билан ишлаш;

— янги дарсликдаги мавзуларни ёритишдаги қийинчиликларни бартараф этиш йўллари;

— илғор педагогик технология асосида дарс самарадорлигини ошириш;

— дарсни ташкил этишда ахборот технологиясидан самарали фойдаланиш;

— ИХТА фанини ўқитишда, дастур, дарслик, масала в машғулотларидан, ўқув педагогик дастур воситаларидан ҳамда плакатлар мажмуасидан фойдаланиш бўйича тажриба алмашиш;

— ИХТА фанини турли хил йўналишли мактабларда ўқитишда амалдаги дастур ўрнида қилиниши назоратга олиш;

— олимпиада якунлари бўйича таҳлил;

— Самарқанд шаҳрида ўтказилиб келинаётган (Ўқув педагогик дастур ва ўқув методик адабиётлар) кўрик-танловида вилоят вакиллари иштирокининг натижалари;

— "Ёш информатиклар" ёзги мактаб иштирокчиларининг ўқув фаолияти;

(Давоми 13-бетда)

(Давоми.)

Боши 10—12-бетларда)

—мактаб предметларини ҳисоблаш техникаси кабинети негизда ўқитишга ўтиш;

—кўргазмаларни қўроллардан фойдаланиш самарадорлигини оширишда видеотехника воситаларидан фойдаланиш;

—синфдан ташқари машғулотларнинг самараси;

—компьютерсиз мактабларни компьютер билан таъминланган мактабларга бириктириб, ўқув жараёнини ташкил этиш.

ИҚТИСОДИЙ БИЛИМ АСОСЛАРИ

2001-2002 ўқув йилида “Иқтисодий билим асослари” фани 8-синфларда ДТС, ўқув дастури ва янги дарслик асосида ҳафтаига 1 соатдан ўқитилади.

Анъанавий август кенгашларида иқтисодий таълим йўналишидаги янгиликлар, ДТС ва дастурнинг жорий қилиниши, иқтисодиётни ўқитиш бўйича илғор ва чет эл педагогик технологияларини қўллаш, дарслик ва ўқув қўлланмаларининг яратилаётган янги авлоди ва амалдаги дастурдан фойдаланишга доир муаммоларни таҳлил ва муҳокама қилиш тавсия этилади.

“Иқтисодий билим асослари” 8-синф учун дарслиги (Э.Сариқов ва б.) “Умумтаълим мактаблари учун дарсликлар ва ўқув қўлланмаларни яратиш тизимини такомиллаштириш” лойиҳаси доирасида яратилган бўлиб, унинг замирида интерфаол ўқитиш услуби ётади. Унинг мазмунини, материалларни бериш услуби, структураси бошқа амалдаги дарслик ва ўқув адабиётлардан тубдан фарқ қилади. Дарслик билан бир қаторда ўқитувчилар учун назарий ресурслар ва услубий қўлланмалар китоблари нашрдан чиқарилади. Жумладан:

—I-IV синфларда “Иқтисод арифмоси” курсининг ўқув материаллари она тили, ўқиш, математика фанлари таркибида;

—V-VII синфларда “Иқтисод сабоқлари” ўқув курслари она тили, хорижий тиллар, математика, география ва меҳнат таълими фанлари таркибида;

—IX-XI амалдаги “Иқтисодиёт ва бизнес асослари” (Э.Сариқов ва б.) алоҳида фан сифатида ўқитилади.

Таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактабларда (IX-XI синфларда) амалдаги дастур асосида, VIII-синфларда эса янги қўлланмалардан фойдаланилади. Таълим рус тилида олиб бориладиган мактабларда (IX-XI синфларда) “Основы экономических знаний” (В.Матвеев) ўқув қўлланмасидан фойдаланилади. (Таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактабларнинг 8-синфи учун “Иқтисодий билим асослари” дарслиги (таржимаси) 2002-йилда нашрдан чиқариш режалаштирилган). Шунингдек, VI-IX-синфлар учун “Ёшлар ютуқлари” ташкилотининг “Шахс иқтисодиёти”, “Бизнес муаммолари”, “Халқаро бозор”, “Иқтисодиёт мактаб худудида” ўқув-услубий қўлланмалари, “Макроленд” компьютер дастурлари ҳамда иқтисодий таълим миллий кенгаши томонидан нашр этилган тўпламлардан қўшимча адабиётлар сифатида фойдаланиш тавсия этилади.

Шўба йиғилишида муҳокама учун қуйидаги мавзуларни тавсия этилиши:

1. “Иқтисодий билим асослари” фани бўйича ДТС ва ўқув дастурининг жорий этилиши.

2. Иқтисодий таълимда ўқитишнинг интерфаол услублари.

3. Иқтисодий таълим мазмунига миллий истиклол ғоясининг сингдирилиши.

4. “Иқтисодий билим асослари” фани бўйича ўқувчилар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими.

5. “Иқтисодий билим асослари” фани дарсларида Конституцияни ўрганиш.

6. “Иқтисодий билим асослари” фани дарсларида иқтисодий, илмий мероснинг ўрни.

7. Иқтисодий таълимда интеграция масалалари.

8. “Иқтисодий билим асослари” фани дарсларида Президент И.А.Каримовнинг асарларидан фойдаланиш.

9. “Иқтисодий билим асослари” фани дарсларини ташкил этишнинг ўзига хос томонлари.

10. “Иқтисодий билим асослари” фани бўйича оралиқ назоратларни ташкил этиш йўл-йўриқлари.

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ

Фарзанд оиланинг қувончи, жамият ва келажаkning бўлғуси боғбони. Шу боис ўсиб келаётган ёш авлодни саводли, жамият ишига яроқли, етук, баркамол инсонлар қилиб тарбиялаш ҳар бир ота-она ва тарбиячининг кечиктириб бўлмас вазифасидир.

Бугунги кунда таълим соҳасида, жумладан, унинг биринчи поғонаси ҳисобланмиш мактабгача таълим соҳасида ҳам катта ўзгаришлар юз берди. “Ўзбекистон Республикасида мактабгача таълим тўғрисида”ги Қонун, “Мактабгача ёшдаги болаларнинг таълим-тарбиясига қўйиладиган давлат талаблари” қабул қилинди. Давлат талабларига таянган ҳолда интеграллашган, яъни ўз ишига барча таълим-тарбия йўналишларини муассамлаштирган “Учинчи минг йилликнинг боласи” таянч дастури чоп этилиб, янги ўқув йилидан бошлаб сиз мутахассисларга тақдим этилади.

Бу дастур бугунги кунга қадар мактабгача таълим давлат ва нодавлат муассасаларига жалб этилган ва жалб этилмаган 3 миллиондан ортиқ болани тарбиялаш, ягона давлат талаблари асосида мактабга тайёрлаш имконини беради.

“Учинчи минг йилликнинг боласи” дастури мактабгача таълим билан шуғулланадиган барча муассасалар учун бажарилиши зарур бўлган таянч дастури ҳисобланади. Таянч дастурининг пировард натижаси “Мактабгача ёшдаги болалар таълим-тарбиясига қўйиладиган давлат талаблари”нинг бажарилишига эришишдан, яъни мактабга ақлан ва маънан етук болани тайёрлашдан иборат.

Янги 2001-2002 ўқув йилида мактабгача ёшдаги болаларга таълим-тарбия беришнинг асосий мақсади болаларни жисмоний ва ақлий жиҳатдан мукамал ривожлантириш, уларнинг руҳияти, шахсий қобилиятлари, интилиш ва эҳтиёжларини қондириш, миллий ва умуминсоний қадриятларга, мустақиллик ғояларига содиқ ҳолда вояга етиб боришнинг таъминлаш, уларни мактабгача ёшдаги болалар таълим-тарбиясига қўйилган давлат талабларига мувофиқ мактаб таълимига тайёрлашдан иборат.

Бу мақсадни амалга ошириш учун эса қатор вазифаларни ҳал қилиш назарда тутилади. Асосийси, болани жисмоний, ақлий

ҳамда маънавий жиҳатдан камол топтириш, уларнинг соғлигини муҳофаза қилишдир.

2001 йилнинг сентябрь ойидан бошлаб республика мактабгача таълим муассасаларида миллий истиклол ғоясини ўргатиш бўйича 14 та тажриба майдонларида синов ишлари олиб бориш режалаштирилмоқда.

Мактабгача ёшдаги болаларга миллий истиклол ғоясини бамисоли нозиклик ва меҳр билан, оқилона йўл билан ғоят долзарб ва масъулиятли вазифа — болаларни маънавий-ахлоқий, бадиий-эстетик ва жисмоний тарбиялаш жараёнларида узвий боғлиқ тарзда бажарилади.

Мактабгача ёшдаги болаларга Конституция ҳақида илк тushunchalar бериш мақсадида “Конституция сабоқлари” номли дастур, методик тавсия ва “Нима яхши-ю, нима ёмон” расмий альбом муаллифлар гуруҳи томонидан ишлаб чиқилди ва янги ўқув йилида барча таълим муассасалари ушбу тўплам асосида ишлай бошлайдилар.

Мактабгача таълим соҳасида илғор педагогик технологияларни қўллаш бўйича муайян ишлар амалга оширилмоқда. Янги услубий қўлланмалар ишлаб чиқилмоқда, методбирлашмалар фаолияти семинар-тренинглари, амалий кенгаш, амалий конференциялар ноанъанавий шаклда ўтказилиб, муваффақиятларга эришилмоқда.

Болага ёшлиқдан тўғри таълим-тарбия беришда ота-она, маҳалла фаоллари ҳамда мактабгача таълим муассасаларининг ўрни бекиёс. Шу боис таълим муассасаларида “Қисқа муддатли гуруҳлар”, “Шанба ва якшанбалик мактаблари”, “Ота-оналар университети”, “Ёш ота-оналар мактаби”, “Саводхонлик мактаблари”нинг фаолиятини янада кучайтириш, давлат тасарруфидан чиқариладиган ва хусусий мулк сифатида сотиладиган мактабгача таълим муассасаларини давлатга қарашли бўлмаган мактабгача таълим муассасаларига айлантириш ҳозирги кун талабидир.

Ушбу муассасаларнинг иш фаолиятини янада такомиллаштириш чораларини кўриш, уларни керакли методик адабиётлар, ва тавсиялар билан таъминлаш, таълим-тарбия жараёни тўғри йўлга қўйилганларини эса ўрганиб, оммалаштириш муаммоларини ҳал қилиш муҳимдир.

Мактабгача таълим шўба йиғилишларини ноанъанавий тарзда, яъни жойлашиш бўйича бир-бирига яқин бўлган (5 дан 10 гача) мактабгача таълим муассасаларида ҳамкорликда ўтказиш тавсия этилади.

Шўба йиғилишида боғча мудири, методист, психолог, мусиқа раҳбари ва ҳамшира қатнашиши кўзда тутилади.

Шўба йиғилиши учун мавзулар

1. Мактабгача таълим муассасаларида Конституцияни ўрганиш:

— “Конституция ва биз”;

— “Конституция сабоқлари”;

— “Қонун муқаддас”;

— “Биз ўз Комусимизни қандай биламиз?”;

— “Менинг ҳуқуқларим”.

2. Мактабгача таълим муассасаларида болаларга миллий истиклол ғоясини ўргатиш масалалари:

— “Ўзбекистон — ягона Ватан”;

— “Ватанга муҳаббат остонадан бошланади”;

— “Тил — миллатимизнинг улкан бойлиги ва бебаҳо мулки”;

— “Давлат рамзлари — байроқ, герб, мадҳия”;

— “Она тили — миллат руҳи”;

— “Оила муқаддас даргоҳ”.

3. Бугунги кун мутахассиси қандай бўлиши керак?

— “Учинчи минг йилликнинг боласи” таянч дастури амалда;

— “Касбни бурч дея англа”;

— “Соғлом авлод халқимиз келажаги”;

— “Тарбиячи — аёл, она, мураббия”;

— “Миллий характер миллий тарбияда улғаяди”;

— “Оила нуфузи — жамият кўрки”.

2001 йилда мактабгача таълим бўйича қуйидаги янги методик адабиётлар чоп этилди:

— М.Расулова ва бошқалар.

“Учинчи минг йилликнинг боласи”. Болаларни ривожлантириш ва мактабгача тайёрлаш таянч дастури;

— М.Расулова ва бошқалар.

“Учинчи минг йилликнинг боласи”. Ўқув қўлланмаси;

— Х.Аҳмедова ва бошқалар. “Болангиз мактабга тайёрми? Ўқув қўлланмаси”;

— А.Левиев. “Ўзбек халқ чоғуларидан ижрочилик”. Методик қўлланма;

— Р.Жанненсова. “3-4 ёшли болаларни геометрик шакллар билан

таништириш”. Услубий қўлланма;

— У.Фофурова. “Мактабгача таълим муассасаларида навоий-хонлик ҳафталигини ўтказиш”. Методик тавсия;

— У.Фофурова. “Мактабгача таълим муассасаларида мустақилликнинг 10 йиллигини ва билимлар кунини ташкил этиш ва ўтказиш”. Методик тавсия.

БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ

Бошлангич таълим учун истикболли, устувор йўналишлардан бири шахсни умуминсоний ва миллий қадриятлар руҳида ҳар томонлама ривожлантиришдир.

Кичик мактаб ёшидаги болаларни ўқитиш ва уларда миллий ғоя ҳамда умуминсоний тарбия элементларини таълимий матнлар орқали сингдириш назарда тутилади. Жумладан, 1—4-синфларда “Миллий истиклол ғояси: тушунчалар ва тамойиллар” “Одобнома” дарслари таркибида ҳар бир синфда 6 соатдан ўқитилади, жами 24 соат. Ўқитувчи, энг аввало, ўқувчиларда муқаддас Ватан туйғуси, она халқи, ватандошларга меҳр-муҳаббат, Давлат рамзлари, Конституциямизга ҳурмат ҳиссини тарбияламоғи керак.

“Конституция алифбоси” ўқув қўлланмаси асосида 1—4-синфларда фанлар таркибида (40 соат) ҳуқуқий таълим-тарбия ўқитилиши назарда тутилган.

Дарс соатлари қуйидагича тақсимланади: 1-синф, “Она тили” (4 соат), “Атрофимиздаги олам” (4 соат), “Одобнома” (2 соат). Жами 10 соат.

2-синф, “Ўқиш” (4 соат), “Она тили” (3 соат), “Атрофимиздаги олам” (2 соат), “Одобнома” (1 соат). Жами 10 соат.

3-синф, “Ўқиш” (5 соат), “Она тили” (3 соат), “Табиатшунослик” (2 соат), “Одобнома” (2 соат). Жами 10 соат.

4-синф, “Ўқиш” (3 соат), “Она тили” (3 соат), “Табиатшунослик”

(2 соат), “Одобнома” (2 соат). Жами 10 соат.

Диний урф-одатлар, қадриятлар ҳамда уларнинг тарихи “Одобнома”, “Атрофимиздаги олам” (1—4-синфлар) дарслари ҳамда “Истиклол алифбоси” (1—4-синфлар) курсининг ўқув материаллари эса она тили, ўқиш, математика фанлари таркибида ўқитилади.

Бола ривожланишининг муайян даври учун хос бўлган психологик асосларга таянган ҳолда ҳосил бўлган кўникма ва малакалар сифат самараси рейтинг усулида баҳоланади. Худди шу тарзда билиш фаолиятининг турли шакллари ҳам рейтинг тизимида баҳоланиши мумкин.

Бошлангич синфларда дарсни янги, такомиллаштирилган педагогик технологиялар асосида ўқиш мақсадга мувофиқ бўлади.

2001 йил июнь ойида Ўзбекистон Республикаси ўқитувчиларининг биринчи анжумани бўлиб ўтди. Анжуманнинг шўба йиғилишларида қуйидаги масалаларга эътибор қаратилди:

— бошлангич таълим дарсликларининг янги авлодини яратиш, уларнинг онига миллий истиклол ғоясини чуқурроқ сингдириш;

— янги педагогик технологияларни жорий этиш бўйича изланиш, чет эл ва маҳаллий илғор тажрибаларни ўрганиш, оммалаштириш;

— ўқитувчилар касб салоҳиятини яхшилаш, педагогика билим юртларини битириб ишлаётган амалиётчи ўқитувчиларга олий маълумот бериш.

Ўзбекистон Республикаси ўқитувчиларининг биринчи конференцияси ўзининг тавсияларини ишлаб чиқди. Анъанавий Август кенгашлари бошлангич таълим шўба йиғилишларида мазкур масалалар чуқур ўрганилиб, ҳар бир ўқитувчи ўз вазифасини белгилаб олиши лозим.

2001-2002 ўқув йилида бошлангич синфларда “Умумий ўрта таълимнинг ДТС ва ўқув дастури” (“Таълим тараққиёти”, ХТВ махсус 7-сон Аxbоротномаси, “Маърифат”, 2000 йил 14 октябр) газетаси саҳифасидаги дарслик ва ўқув қўлланмалари рўйхатидан фойдаланилади.

“Она тили” (1, 2, 3-синфлар), “Ўқиш” (1, 2, 3, 4-синфлар), “Атрофимиздаги олам” (2-синф), “Табиатшунослик” (3—4-синфлар) дарсликларига миллий истиклол ғояси мазмунини сингдириш мақсадида мазкур дарсликлар айрим шеър, матн, машқ савол-топириклар қайта ишланиб, 2001 йил учун чоп этилди. Бу ўқув йилида ДТС талабларига мос янги тайёрланган 3-синф “Математика” (Н.Бикбоева ва бошқалар) дарслигидан (“Ўқитувчи” нашриёти, 2001 йил) ҳамда 4-синф, “Математика” дарслигидан (1999-2001 й.) тавсиянома асосида фойдаланишини мумкин.

Шўба йиғилишлари муҳокамаси учун мавзулар:

1. Бошлангич таълим жараёнида миллий ғоя, миллий мафкура масалалари.

2. Мустақиллик дарсларини ўтказиш тажрибасидан.

3. Бошлангич синфларда янги педагогик технологияларни қўллаш.

4. Давлат таълим стандартлари амалиётга.

5. Ўқувчилар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими.

(Давоми 14-бетда)

(Давоми.)

Боши 10—13-бетларда)

6. Тест топшириқлари билан ишлаш тажрибасидан.

7. Она тили, математика дарсларида ўқувчиларни мустақил фикрлашга ўргатиш.

8. Кичик ёшдаги ўқувчиларда хаттотлик малакаларини шакллантириш.

9. Ўқувчиларга экологик, иқтисодий, ҳуқуқий, диний таълим-тарбия бериш.

10. Бошланғич синф ўқувчиларида эркин фикрлаш қobiliятларини ўстириш иш тажрибасидан.

Республика Таълим маркази томонидан нашр этилган қуйидаги ўқув-методик адабиётлардан 2001-2002 ўқув йилида фойдаланишингиз мумкин.

1999 йил

1. 1-синф. "Она тили дарслари" (1-синф), (Қ.Абдуллаева ва б., 1999 й.).

2. "Ўқиш дарслари" (2-синф), (Қ.Абдуллаева б., 1999 й.).

3. "Математикадан оғзаки машқлар" (1-синф), (Н.Бикбоева ва б., 1999 й.).

4. "Математикадан оғзаки машқлар" (2-синф), (Н.Бикбоева ва б., 1999 й.).

5. "Математикадан оғзаки машқлар" (3-синф), (Н.Бикбоева ва б., 1999 й.).

6. "Математикадан оғзаки машқлар" (4-синф), (Н.Бикбоева ва б., 1999 й.).

2000 йил

1. "Новые педагогический технологии в начальной школе" (илгор тажриба), (Н.Ахмедова ва б., 2000 й.).

2. "Она тили дарсларида саёҳат" (илгор иш тажриба), (Н.Ахмедова, 2000 й.), рисола.

3. Бошланғич синф. "Математика дарсларида тест-топшириқлари". Тўплам (Ф.Мардонова, 2001 й.).

4. "Она тили дастури" (1-синф), (Т.Ғаффорова, Х.Ғуломова, 2000 й.).

5. "Бошланғич синфларда саломатлик дарсларини ўтказиш". Методик тавсия (А.Григорьянц ва б., 2000 й.).

2001 йил

1. "Мактабгача умумий ўрта таълим тизимида Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш учун зарур бўлган дастурлар, курслар, методик кўрсатмалар, воситаларига қўйиладиган талаблар ва дастури" (Х.Бобоев ва б., 2001 й.).

2. "Конституция алифбоси" (О.Каримова ва б., 2001). Ўқув қўлланма.

3. "Бошланғич синф инглиз тили синов ўқув дастури" (З.Каржакова ва б., 2001 й.).

4. "Бошланғич таълимда математикадан ДТСни амалиётга жорий этиш". Тавсия (Н.Бикбоева ва б., 2001 й.).

5. "Бошланғич синфларда баҳолашнинг рейтинг тизими" (М.Тожиев ва б., 2000 й.).

МУСИҚА ВА САНЪАТ

Янги 2001-2002 ўқув йилида ўқитувчиларга амалий ёрдам сифатида қуйидаги методик тавсиянома ва дарсликлар тавсия этилади.

1. 4-синф учун "Муסיқа маданияти" ўқув фанидан методик тавсиянома. Муаллифлар: И.Ибрагимов, Й.Ботиров, М.Абралова.

2. 7-синф учун "Муסיқа маданияти" ўқув фанидан йўриқнома. Муаллифлар: Д.Каримова, Й.Ботирова, М.Абралова.

3. 2-синф учун "Муסיқа"

дарслиги. Муаллифлар: Х.Нурматов, Н.Норхўжаев ва бошқалар.

4. 3-синф учун "Муסיқа" дарслиги. Муаллифлар: Х.Нурматов ва бошқалар.

5. 5-синф учун "Муסיқа" дарслиги. Муаллифлар: А.Мансуров, Д.Каримова.

6. "Ўзбекистон — Ватаниманим". Қўшиқлар тўплами. 4—5-китоблар.

Муסיқа маънавиятнинг бир тармоғи сифатида инсонлардаги бадиий-эстетик дидни тарбиялайди. Ватанга меҳр-муҳаббат туйғуси қўшиқ ва куйлар орқали уйғотилса, бу уларнинг дилида бир умр қолади, ҳаётда ҳамisha ҳамроҳ бўлади, келажакда баркамол ва олижаноб бўлиб вояга етишига кўмаклашад.

Сирасини айтганда, келажакда мактабларга барча ўқувчиларни бўйича дарсликларнинг янги авлодини муқобиллик асосида яратиш, синовдан ўтказиш ва амалиётга жорий этишнинг янги тизимини ишлаб чиқиш ва қўллаш лозим бўлади. Чунончи, мактабларда иқтидорли болаларни аниқлаш ва улар билан мақсадли ишларни амалга ошириш, шу жумладан, давлат таълим стандартларида белгиланган меъёрдан юқори даражадаги таълим мазмунини белгилаш, зарурий дарсликлар ва ўқув-методик адабиётлар яратиш ҳам кун тартибидида муҳим масалалардир.

Давра суҳбати ва баҳс-мунозара учун мавзулар

1. Мустақил таълимда муסיкий маданият дарсларининг жорий этилиши.

2. Муסיқа таълимига миллий ғоя ва миллий мафқуранинг сингдириш.

3. Ўқувчилар билимини рейтинг усулида баҳолаш.

4. Замонавий дарсликларни ташкил қилиш муаммолари.

5. Янги педагогик технологияларни қўллаш усуллари.

6. ДТС ва янги дастур асосида ўқувчиларнинг билим даражасини янги поғонага кўтариш.

7. Миллий маънавиятда "Муסיқа" таълимининг тугган ўрни.

ЧИЗМАЧИЛИК

2000-2001 йилда РТМ орқали чизмачилик фанидан "Рейтинг тизими" ва тест намуналари мажмуаси яратилиб, Республикамиз вилоятлари ўқитувчиларига амалий ёрдам берилди. Келажакда ҳам бу каби ишлар давом эттирилади. Шу аснода энди 8-синфда дарс ДТС ва янги дастур (П.Одилов ва б.) қўлланма асосида олиб борилишини таъкидлаб ўтиш жоиз.

Дастур мазмунини акс эттирилган мавзуларнинг кетма-кетлиги ва улар учун белгиланган соатларнинг ҳажми имкон қадар ўзгартирилмаган ҳолда олиб борилиши тавсия этилади. Дастурнинг 8-синф учун белгиланган ўқув материаллари саккизта бўлимдан иборат. Унинг "кириш" қисми маъруза шаклида берилган. "Чизмаларни тахт қилиш қоидалари"ни ифода этувчи иккинчи бўлим ўқув материаллари ёдлашга мўлжалланган.

"Чизма шрифти" ўқув материаллари ёрдамида эса ўқувчиларнинг стандарт шрифтларда харфлар ҳамда рақамларнинг ёзилиши бўйича максимал билим ва кўникмаларга эга бўлиши кўзда тутилган. Мазкур мавзуни "Ўлчам қўйиш қоидалари"дан олдин ўрганилиши тавсия этилади.

"Геометрик ясашлар" мавзусининг самарали, ўрганилиши учун ўқувчилар чизма асбоблар билан тўла қуролланган бўлишлари зарур.

Чизмачилик курсининг асосий негизи бўлган "Проекциялаш асослари", "Тўғри бурчакли проекциялар" ва "Кўринишлар" бўлими мазмунига мураккаб-лаштирилмаган ҳолда чизма геометрия элементлари сингдирилиши ҳамда октант ва эпюр ҳақидаги тушунчалар киритилиши тавсия этилади.

"Аксонетрик проекциялар" бўлимидаги ўқув материалларининг тўғри бурчакли проекциялар мавзуси билан параллел ўрганилиши ўқувчиларнинг фазовий тасаввурини ўстиришга кўпроқ имконият яратади.

"Чизмаларни ўқиш" бўлимида аксонетрик ва тўғри бурчакли проекцияларни таққослаш ҳамда таҳлил қилиш ишларига алоҳида эътибор берилиши зарур.

Саккизинчи синф учун 8 та график иш бажарилиши мўлжалланган бўлиб, у ҳар чоракка 2 тадан тўғри келади. График ишларнинг бажарилиши мажбурий бўлиб, улар мазмунининг соддалаштирилиши ёки мураккаблаштирилиши жойлардаги шароитдан келиб чиққан ҳолда ўқитувчи томонидан амалга оширилиши мумкин.

Мактабларда иқтидорли болаларни аниқлаш, ДТС белгиланган меъёрдан юқори даражадаги таълим мазмунини белгилаш, тегишли дарсликлар ва ўқув-методик адабиётлар яратиш, ихтисослашган синфлар ва мактабларни кўпайтириш, вилоятларда "Олимпиада" мусобақаларини ташкил этиш ва иқтидорли болалар билан ишлашнинг йўлга қўйиш ҳам асосий вазифалар сирасига киради.

Шўъба йиғилишида муҳокама учун мавзулар:

1. ДТС ва янги дастур асосида ўқувчиларнинг билим даражасини янги поғонага кўтариш.

2. Ўқувчиларнинг билим даражасини назорат қилишда рейтинг тизимини такомиллаштириш.

3. Янги педагогик технологияларни амалиётга жорий қилиш.

4. График ишлар самарадорлигини ошириш.

5. Чизмачилик шрифтлари ёзилишининг энг қулай усуллари амалиётда қўллаш.

6. График таълимда геометрик шаклларнинг тугган ўрни.

7. Чизмачилик дарслигидаги янгилик ва ўзгаришлар.

8. Чизмачилик фанини бошқа фанлар билан боғлиқлиги.

9. Ўқувчиларнинг фазовий тасаввурини ўстириш.

10. Чизмачиликдаги янги терминлар ҳақида фикр-мулоҳазалар.

МЕҲНАТ ТАЪЛИМИ

● Меҳнат таълими бўйича 2000-2001 ўқув йили якуни бўйича ва давлат таълим стандартлари 1-босқич якунига кўра йўналишлар бўйича дарсларни ўтишда ижобий ишлар билан бир қаторда айрим вилоят бошқармалари ходимлари томонидан ўқув режани тайёрлашда камчиликларга йўл қўйилган. Навоий вилояти халқ таълими бошқармасига қарашли "ZIYOKOR" 2000 йил 8 июль сонидан чоп этилган вилот Август кенгаши ходимларига меҳнат таълими бўйича берилган тавсияда ўқув-режа ДТС асосида

тайёрланмаганлиги, бу камчиликлар Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш ходимларини меҳнат таълими бўлими томонидан ҳам қайд этилгани маълум бўлди. Ҳозирги пайтда меҳнат таълимини йўналишлар бўйича дарс ўтишда муаммо ва камчиликлар мавжуд. Хусусан:

— амалда ўтилаётган меҳнат таълими бўйича республика умумий ўрта таълим мактабларидаги қўшма устакхоналар (комбинированный) ДТС талаблари асосида йўналишлар бўйича ўқитиш учун реконструкция қилиниши шарт;

— ДТС асосида йўналишлар бўйича дарс бериш учун режа, дастур, дарслик етарли даражада эмас;

— мавжуд бўлган устакхоналарнинг кўпчилиги моддий базаси талабларга жавоб бермайди;

— мактабларда меҳнат таълими бўйича мутахассис ўқитувчилар етишмайди. Бу каби муаммоларни бартараф этиш борасида муайян ишлар амалга оширилди. Масалан, 2001—2002 ўқув йилида Республика Таълим маркази ходимлари иштирокида 5 та кўрсатилган йўналишлар бўйича меҳнат таълими дарсларини ўтиш учун ўқув-режа ишлаб чиқилди ва чоп этилди. Мутахассис ходим К.Давлятов ва бошқа ҳаммуаллифлар томонидан 5-синф учун "Ёғочга ишлов бериш технологияси" бўйича дарслик тайёрланди, "Пазандачилик асослари" ва "Газламага ишлов бериш технологияси" бўйича эса дарсликлар тайёрланаяпти. Шу қаторда 8 — 9-синфлар учун "Касбга тайёрлаш" бўйича режа мутахассис ходимлар томонидан ишлаб чиқилди, методик қўлланма бўйича якуний ишлар олиб борилмоқда.

Янги 2001-2002 ўқув йили жараёнига қуйидагиларни тавсия этиш қаторида. Умумий ўрта таълим мактабларининг меҳнат таълими ўқитувчиларига ўқув режасини тузишда, мазмун жиҳатдан машғулот кетма-кетлиги, мавсумийлиги ва мактаб шароитини ҳисобга олган ҳолда ташкил этиш мақсадга мувофиқлигини алоҳида таъкидлаш жоиздир.

Шунингдек, ДТС талабларини ўрта умумтаълим мактаблари ҳаётига татбиқ этиш ва шу асосда ўқувчилар, билим, кўникма ва малакаларини ошириш зарур. Мавжуд бўлган 5 касбий йўналишдан қайси бирини ўқувчи танласа (5-7-синфларда 68 соат, 8-9-синфларда 34 соат), дарсларни ўтишда ўқитувчиларнинг мутахассисликлари ва фан кабинетининг жиҳозланган даражаси танланган касбий йўналишга мос келиши лозим. Мутахассис бўлмаган ўқитувчиларни меҳнат таълими фанидан дарс билан таъминлаш тавсия этилмайди.

ДТС бўйича ҳар бир бўлимнинг охирида ўтилган машғулотлар юзасидан ўқувчиларга ижодий иш ёздириб бориш ва таҳлил қилиш, ўқувчиларни ижодий изланишга, мустақил фикрлашга ундайди.

2001-2002 ўқув йили учун меҳнат таълимидан дастур ва режалар тайёрлашда қуйидагиларни тавсия этамиз. Хусусан, меҳнат таълимининг йўналишлари, мактаб атрофидаги корхона, ташкилот ва касб-хунар коллежларида кенг тарқалган касб-

хунарга мувофиқи танлаб олинади. Шунга кўра ҳар бир мактабда меҳнат таълимининг қуйидаги йўналишлари асос қилиниб олиниши мумкин:

— ёғоч ва унга ишлов бериш технологияси;

— металл ва унга ишлов бериш технологияси;

— газламага ишлов бериш технологияси;

— пазандачилик асослари;

— қишлоқ хўжалиги асослари ва бошқалар.

Жойларда 5 та йўналишга тааллуқли бўлмаган, лекин корхона, ташкилот ва касб-хунар коллежларига зарур бўлган радиоэлектроника, алоқа ва миллий хунарсандчиликка оид касблар бўйича дастур ва режа (ДТС бўйича) тайёрланган ҳолда дарс ўтилишига рухсат этилади.

5—8-синфлар учун дастур ва режа тайёрлаш жараёнида стандартда кўрсатилган ва йўналиш бўйича берилган банддаги жумалар ва режа соатларидан чиқиб кетиш ҳолларига рухсат этилмайди. 2001-2002 ўқув йилида 9—11-синфлар амалдаги дастур асосида ўқитилади.

Амалий машғулотлар барча йўналишлар бўйича режа асосида (5—6-синфларда 6 кун, жами 24 соат, 7-синфда 10 кун, жами 40 соат, 8-синфда 16 кун, жами 96 соат) режалаштирилган бўлиб, улар ўқув йилининг ёзги, баҳорги ва қишки амалий машғулотлари даврида ўқитувчининг ихтиёрий танлаши асосида ўтказилади. Қишлоқ хўжалиги асослари йўналиши бўйича амалий машғулотлар ўқув йилининг тегишли мавсумларида ташкил этилади.

Таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактабларда меҳнат таълимидан дарс ҳам давлат таълим стандартлари асосида ўтилиши шарт.

Шўъба йиғилишларида муҳокама учун қуйидаги мавзулар тақлиф этилади:

— давлат таълим стандартлари бўйича меҳнат таълими дарсларининг 1-босқич якуни;

— меҳнат таълими йўналишлари бўйича тайёрланган янги ўқув-режалар таҳлили ва улар билан ишлаш;

— меҳнат фанини ўқитишда давлат таълим стандартлари асосида дастур, дарслик, плакатлар мажмуасидан фойдаланиш бўйича тажриба алмашиш;

— меҳнат таълими дарида ишлаб чиқарилган маҳсулотлар кўрик-танловини ташкил этиш ва сотувга чиқариш тажрибаси;

— меҳнат таълими фанини ўқитиш жараёнида рейтинг тизимининг қўлланилиши ва улар билан ишлашда тажриба алмашиш;

— 8-синфларга меҳнат таълимидан янги технология бўйича дарс ўтиш жараёнида тажриба алмашиш;

— янги дарсликдаги мавзуларни ёритишдаги қийинчиликларни бартараф этиш йўллари;

— илгор педагогик технология асосида дарс самарадорлигини ошириш;

— дарсни ташкил этишда ахборот технологиясидан самарали фойдаланиш;

— касбий йўналиш бўйича дарс беришда ўқув хоналарнинг жиҳозланишини ўрганиш ва тажриба алмашиш;

— меҳнат йўналишлари бўйича машғулотларни ташкил қилиш ва ўтказишда маҳаллий шароит ва имкониятларни ҳисобга олиш йўллари.

(Давоми 15-бетда)

(Давоми.
Боши 10—14-бетларда)

МАХСУС ТАЪЛИМ

Алоҳида ёрдамга муҳтож ногирон болалар ва ўқувчиларни ижтимоий қўллаш, ўқитиш, касб-хунарга ўргатиш, соғлом ҳамда маънавий баркамол қилиб тарбиялаш масалалари давлатимиз томонидан тасдиқланган меъёрий ҳужжатларда, жумладан, Вазирлар Маҳкамасининг 433-қарори, “Соғлом авлод”, “Оила”, “Она ва бола скрининги” (1998 й) ва “Оналар ва болалар” дастури тадбирларида алоҳида қайд этилган. Бундай болалар ҳамма вақт давлатимиз эътиборида бўлиб келган.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси “Таълим тўғрисида”ги Қонунда республикамиздаги барча болалар қатори жисмоний ёки психик жиҳатдан ривожланишида нуқсонлари бўлган болаларни илк болаликдан, мактабгача таълим-тарбиядан меҳнат фаолиятига ўтгунга қадар таълим олиши назарда тутилган. Ногирон болаларни махсус мактабгача таълим муассасаларида, таълим-тарбия бериш учун имконияти ёхуд хоҳиши бўлмаган ота-оналар ўз фарзандларини коррекцион-педагогик реабилитация марказлари ёрдамида мактабгача тайёрлаш имконияти яратилмоқда.

Кейинги йилларда махсус таълим тизими ва мазмунини янгилаш, такомиллаштириш, уни ривожланган хорижий давлатларнинг илғор тажрибалари билан бойитиш, янги педагогик технологияларни махсус таълимда қўллаш бўйича бир қатор ишлар амалга ошириб келинмоқда.

“Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”и талаблари асосида ХТВнинг 7.02.2000 йилдаги 23-сон буйруғига биноан махсус таълим мазмунини такомиллаштиришнинг дастлабки босқичида махсус таълим бўлими томонидан махсус мактабларнинг барча йўналишлари бўйича фан ва коррекцион дастурлар, меъёрий ҳужжатлар, ўқув режалар ДТС талабига мувофиқ янгиланди, яъни умумтаълим дастурлари махсус таълимга мослаштирилди.

Коррекцион фанлардан янги дастур, ўқув-методик қўлланма ва дарсликлар яратилди. Мазкур дастур, дарсликлар мазмунига халқимизнинг миллий қадриятлари, тарихий обидалари, миллий истиқлол ғоялари киритилди ва илк бор рангли, сифатли дарсликлар давлат бюджети асосида бепул махсус таълим муассасаларига юборилди. Махсус мактабларда фанларни ўқитиш бўйича методик ва амалий ёрдамлар кўрсатилди.

2001-2002 ўқув йилида республикамиздаги кўзи ожиз ва кар болалар мактаб-интернатлари куйидаги тартибда янги ўзбек алифбосига ўтади.

Кар болалар мактабларини лотин ёзувиге асосланган янги алифбога ўтиш масаласи эса Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2000 йил 14 февралдаги 26-сон буйруғига биноан Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ва республика Таълим маркази томонидан тузилган ишчи гуруҳини кар болалар мактабларида амалиётчилар билан ҳамкорликда ўрганилди. Бу ҳақда

“Халқ сўзи”, “Маърифат”, “Қадрият” газеталарида мақолалар чоп этилди.

Соҳа мутахассисларининг фикрича, кар болалар мактабларининг лотин ёзувиге асосланган янги алифбога ўтиш масаласини ҳал қилишда асосий фикр карлар жамиятига тааллуқли бўлиб, бу Ўзбекистон Республикаси 1991 йилдаги “Ногиронларни ижтимоий ҳимояси ҳақида”ги Қонуннинг 27-бандида ҳам таъкидланган. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикасида дактил алифбосининг ҳарф белгилари Карлар жамияти томонидан тасдиқланди. Ўзбек тилининг лотин ёзувиге асосланган дактил алифбосига ўтилмоқда. Шунга боғлиқ равишда жамоатчиликка биз ўзбек дактил алифбосининг янги вариантини тавсия қиляпмиз. Шу асосда кар болалар мактаблари учун амалда қўлланаётган дастур ва “Алифбе” дарслигига ҳам ўзгаришлар киритилмоқда.

Шунингдек, кўзи ожиз болалар мактаб-интернати ўқувчиларини янги ўзбек алифбосига асосланган Брайль ёзувидаги алифбога ўргатиш масаласи ҳам шу тарзда ўрганилди. Ўзбекистон Республикаси Кўзи ожизлар жамияти вакиллари ва соҳа мутахассислари иштирокидаги илмий-методик кенгашда олимлар, амалиётчилар, услубийчилар томонидан кўриб чиқилиб, 10 та ҳарф белги киритилди. Шу ҳарф белгилари асосида Брайль ўғирилган янги алифбо Ўзбекистон кўзи ожизлар босмахонасида чоп этилиб, янги ўқув йили учун жойларга тарқатилди.

Давр талабларидан келиб чиқиб, Брайль ёзувидаги ўзгаришлар кўзи ожиз болаларни жамиятга ижтимоий интеграция қилинишига ва чет тилларни ўрганишда, компьютер билан ишлашда, халқаро алоқалар ўрнатишларига ижобий таъсир кўрсатади.

Махсус мактаб ўқувчиларини миллий истиқлол ғоясида тарбиялаш, касбга йўналтириш, уларнинг маънавий камол топишини яхши йўлга қўйиш мақсадида барча фанлар қаторида Тошкентдаги Й.Охунбобоев номидаги кўзи ожиз болалар мактаб-интернатида мусика дарслари бўйича услубий бирлашма олимларининг амалиёти ўрганиб чиқилиб, унинг таҳлили асосида ва мактаб-интернат маъмуриятининг ташаббусини эътиборга олиб, мусика дарслари бўйича ўқув режаларига бир қатор ўзгаришлар киритилди. Ўқувчиларнинг мусика санъати-га бўлган қизиқишларини, иқтидорини ўрганиб чиқиб, уларни миллий мусика санъати бўйича чуқурлаштирилган ва касбга йўналтириш мақсадида 5 йилга мўлжалланган мусика мактаби режаси ишлаб чиқилди ва маъмурий органлар билан келишилган ҳолда уни ташкил этиш масаласи кўриб чиқилмоқда.

Ёрдамчи мактаблар 9 йиллик таълимга ўтиши муносабати билан 8—9-синфларда касбга йўналтиришга оид чуқурлаштирилган меҳнат таълими янги ўқув-режада кўрсатилган соатлар асосида ўтилади.

Ёрдамчи мактаб ўқувчиларини касбга йўналтириш жараёнида ҳозирги бозор иқтисоди шароитларига мос касбларни танлаш ва ўқувчиларни қобили-

яти, имкониятларини эътиборга олиб кишлоқ хўжалик тармоқларида ижтимоий-маиший хизматларда фаолият кўрсатадиган (миллий хунармандчилик, чорвадорлик, боғдорчилик, қосиблик, фаррошлик) ва бошқа касбларни ривожлантиришга йўналтирилади. Шу касблар бўйича муқобил дастурларни яратиш режалаштирилган. Бу ишларни амалга ошириш учун мактаб маъмуриятлари, маҳаллий органлар, халқ таълими бошқармалари, мактабларнинг моддий-техника базасини такомиллаштириш, янгилашга оид чора-тадбирларни кўриш ва бунинг учун нодавлат ҳомий ташкилотлар, чет эл инвестицияларидан фойдаланиш тавсия этилади.

Махсус мактабларнинг ўқув режаларида кўрсатилган синфларда “Давлат ва ҳуқуқ асослари”, “Миллий истиқлол ғояси”, “Конституция ҳуқуқи курслари”, “Иқтисодий билим асослари”, “Одобнома”, “Ватан туйғуси” умумтаълим мактаблари учун тавсия этилган ўқув-методик мажмуалар ҳар бир йўналишдаги мактаб ва мактабгача тарбия муассасалари тарбияланувчиларининг қобилияти, имкониятларини эътиборга олган ҳолда мослаштириб фойдаланиш тавсия этилади.

2001-2002 ўқув йилида нашр этилган ўқув-методик адабиётлар рўйхати “Маърифат” газетасида эълон қилинади.

“Оналар ва болалар” дастури асосида мактабгача ёшдаги таълим муассасалари, ота-оналар, нодавлат таълим муассасаларида фаолият кўрсатувчи логопед ўқитувчилар учун нутқидан нуқсон бўлган болалар билан ишлашга оид “Талаффузга ўргатиш ва нутқ ўстириш”, ёрдамчи мактаб ўқувчилари учун “Логопедик-дидактик ўйинлар”, “Кувноқ ҳарфлар” ўқув-методик қўлланмалари илк бор янги ўзбек ёзувида чоп этилган. Ушбу қўлланмалар болаларнинг товуш талаффузидаги нуқсонларни тузатиш, нутқини ўстириш ва мактабга тайёрлашда кенг фойдаланишга тавсия этилади.

Ёрдамчи мактаблар учун тайёрланаётган касбга йўналтирувчи меҳнат таълими дастурларини Тошкент шаҳридаги 66, 130, 52, Наманган вилоятидаги 48, Фарғона вилоятидаги 4, 5, Бухоро вилояти, Тошкент вилоятидаги ёрдамчи мактабларнинг тажриба-синов майдончаларида синовдан ўтказиш режалаштирилмоқда. Махсус мактабларнинг ялпи йиғилишида, ўқитувчиларнинг биринчи республика конференциясида кўрилган масалаларни махсус ва мактабгача таълим муассасаларининг шўъба йиғилишларида қатнашувчи мутахассисларга таништириш тавсия этилади.

Алоҳида ёрдамга муҳтож болаларни илк ёшдан нуқсонини аниқлаш, таълим-тарбия бериш оилада, мактабгача таълим муассасаларида ва умумтаълим муассасалари қошида нодавлат интеграция гуруҳлари, турли хил йўналишдаги жамоа марказлари, бирлашмалари, ногирон болалари мавжуд бўлган ёш ота-оналар клублари тармоқларини кўпайтириш ва уларнинг фаолиятини кучайтириш давр талабидир.

Шўъба йиғилиши мавзулари:

1. Махсус мактаб ва мактабгача таълим муассасаларида Конституцияни ўрганиш:

— Конституция сабоқлари;

— Қонун барчамиз учун муқаддас;

— Сиз ўз ҳуқуқингизни била-сизми?

— Конституция моддаларини шарҳлаб бериш;

— истиқлол ғояларига чексиз садоқат, она-диёрга меҳр-муҳаббат, обод ва озод Ватан барпо этишдек улуг ва олижаноб мақсадга эътиқод, жасурлик ва фидойилик руҳини ўқувчилар онгига янада чуқур сингдириш;

— миллий қадриятларимиз ва улуг мутафаккирларимиз меросидан, ислом динининг инсонпарварлик фалсафаси ва ғояларидан ёш авлод тарбиясида фойдаланиш самарадорлигини оширишга эришиш;

— давлат рамзлари — байроқ, герб, мадҳиялар мазмунини тушунириш ва амалий тасвирлаш; — “Она тилим — жону дилим”, “Тилга эътибор — элга эътибор” каби тушунча ва мисоллар болалар имконияти, қобилиятига кўра талқин қилинади.

2. Янги педагогик технологияларни жорий этиш орқали махсус таълимни такомиллаштириш.

3. Махсус мактаб-интернат ва мактабгача тарбия муассасаларини ўқув-методик адабиётлар билан таъминланиш ҳолати, унга бўлган эҳтиёж ва замонавий дарсликлар яратишга бўлган талаб.

4. Жисмоний ва руҳий ривожланишида нуқсон бўлган болаларни саралаш ва махсус муассасаларда ўқитиш, тарбиялаш муаммолари.

5. Махсус мактаб, мактаб-интернат ва мактабгача махсус муассасаларда таълим-тарбияни амалга оширишда миллий анъаналар, урф-одат ва маросимларда фойдаланиш.

6. Мактабгача ёшдаги болалар нуқсонини илк ёшда аниқлашга эришиш.

7. Махсус мактаб ўқувчиларини ижтимоий ҳаёт ва меҳнатга тайёрлаш.

8. Болалар ҳуқуқлари тўғрисидаги Конвенцияни тарғиб этиш.

9. 2001 йилдан ёрдамчи мактабнинг 8—9-синф ўқувчилари касб-хунарга йўналтирилган билимларни эгаллайдилар.

10. Оналар ва болалар йили тадбири бўйича сентябрь ойида республика миқёсида “Она-жоним, суратингни чизаман” мавзусида кўрик-танлов ўтказилади. Танлов жараёнига барча махсус мактаб-интернат, меҳрибонлик уйлари ўқувчи, тарбияланувчилари жалб этилади.

Шўъба йиғилишида мактаб, мактаб-интернат раҳбарлари, мактабгача таълим муассасаларининг мудиралари, методистлар, дефектолог ўқитувчилар, логопедлар, олимлар, дастур, дарслик муаллифлари, ногиронлар жамиятлари вакиллари, ХТБ ходимлари қатнашишлари талаб қилинади.

ОДОБНОМА

(1-4 синф)

1998-99 ўқув йилидан бошлаб умумтаълим мактабларининг I-IV-синфларида “Одобнома” фани давлат ўқув режаси асосида ўқитилиб келинмоқда. “Одобнома” фанининг мақсад ва

вазифаси фарзандларимизни юксак маданиятли, ахлоқли, юртпарвар ва комил инсон қилиб тарбиялашдан иборатдир. Бу дарслар замирида ёшларимизда миллий урф-одат, расм-русум, анъана, маросим, байрам, шарқона ибодат, ҳаё, андиша, покизалик боболаримиз қадрлаган гуруҳ, жасорат, мардлик, аждодларимизнинг бой меросидан намуналар, ватанга садоқат, ота-онага ҳурмат ва шу каби халқимизга хос бўлган фазилатларни тарбиялаш ётади.

Ҳар бир халқнинг ўз ўтмиш, қадриятлари, урф-одат, расм-русум ва удумлари бор. Улар асрлар мобайнида ардоқланган, қадрланган ва замонга мослаб такомиллаштирилган. “Одобнома” фани ўқувчи ёшларни ана шу қадриятларни билишга, амал қилишга, уларни давом эттириб, ўзидан кейинги авлодга етказишга ҳам ундайди.

“Одобнома” дарсларини миллий истиқлол ғоясисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Бу жараёнда ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини, қабул қилиш даражаларини инобатга олиниши керак.

Миллий истиқлол мафкурасининг асосий илдиэларидан бири бўлмиш, оила, маҳалла, эл-юрт тушунчаларининг муқаддаслиги, ота-онага, маҳалла-қўйга ҳурмат, она тилига муҳаббат, каттага ҳурмат, кичикка иззат, аёлга эҳтиром, сабр-бардош, меҳнат-севарлик, ҳалоллик, меҳроқибатларга оид ҳислатларни “Одобнома” фанининг қатор мавзуларида кўриш мумкин.

“Одобнома” дарсларини ўқиш ўқитувчидан чуқур билим, маҳорат, ижодкорликни талаб этади. Ўқитувчи ҳар бир мавзунини ўқишда тарбиявий аҳамиятга эга бўлган “Ҳадиси шариф” намуналаридан, эртақ, мақол, достон ва ҳикоят, ривоят ва ҳикматлардан, жумладан, Имом ал-Бухорийнинг “Ал-адаб ал-муфрат”, Хайковуснинг “Қобуснома”, Юсуф Хос Ҳожибнинг “Кутадгу билиг”, Маҳмуд Қошғарийнинг “Одоб ас-солиҳин”, Воиз Кошифийнинг “Жавоҳирнома”, “Ахлоқи муҳсиний”, Саъдий Шерозийнинг “Гулистон ва Бўстон”, Жомийнинг “Баҳористон”, Навоийнинг “Маҳбуб ул-қулуб”, “Хайрат ул-аброр”, Авлонийнинг “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ”, шунингдек, Фитрат, Чўлпон, Ажзий каби истиқлол фидойиларининг асарларидан фойдаланилса, мақсадга мувофиқ бўлади.

“Одобнома” дарсларида мавзуларга қараб Президент Ислам Каримовнинг барча асарлари ва нутқларидан фойдаланиш, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг жамиятдаги ўрни ва аҳамиятини, маъно-мазмунини ҳамда моҳиятини, фуқароларнинг ҳуқуқий онги, ҳуқуқий маданиятини, яъни, асосий Қонунимизни ўқувчилар қалбига сингдириш катта аҳамият касб этади.

Дарс жараёнида турмушдаги ахлоқ-одоб қоидаларига тўғри амал қилиб келаётган оилалар ҳаёти билан таништириш, меҳнат ва уруш фахрийлари, ҳалол меҳнати туфайли элда обрў топган касб-хунар усталари, олимлар, санъаткорлар билан учрашувлар ўтказиш, табиат қўйнига сайр, дарс жараёнида одоб-ахлоққа оид видеофильмлар кўйиб бериш лозим.

(Давоми 16-бетда)

**(Давоми.
Боши 10—15-бетларда)**

Ўқувчилар учун уйга вазифа қилиб мустақил топшириқлар бериш, ижодий иш, қизиқарли ўйин, суҳбат, савол-жавоблардан фойдаланиш, шунингдек, расмга қараб гапириб бериш, тест-синовлардан унумли фойдаланиш дарс самарадорлигини оширади. Чорак ва ўқув йили охирида тадбирлар ўтказиш ва унга миллий истиқлол ғояларини сингдириб юбориш айна муддаодир.

1. Одобнома (1-синф) — О.Ҳасанбоева.

2. Одобнома (2-синф) — К.Абдуллаева, М.Юсупова.

3. Одобнома (3-синф) — О.Ҳасанбоева, А.Неъматова, М.Туропова.

4. Одобнома (4-синф) — О.Ҳасанбоева, А.Неъматова, Г.Ибрагимов.

Изоҳ: Ўқитувчилар тендер асосида яратилган янги дастур ва ўқув қўлланмаларни фойдаланишлари мумкин.

Шўба йиғилишига қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

— “Одобнома” дарси мавзуларини ўқувчи онгига сингдиришда кўргазмалар қўлланмалардан фойдаланиш;

— Одобнома дарси мавзуларини ўқитишда миллий истиқлол ғояси тушунчаларини сингдириш;

— “Одобнома” дарсларини янги педагогик технология асосида ташкил этиш;

— “Одобнома” дарсларида рейтинг тизимидан фойдаланиш;

— “Одобнома” дарсида тест-саволларидан фойдаланиш;

— “Одобнома” дарсларини ўқишда Ҳадиси Шариф, Ўзбек халқ эртаклари, дoston, ҳикоят, ривоят ва ҳикматлардан фойдаланиш.

2001-2002 ўқув йилида 1-4-синфларда “Одобнома” фани бўйича қуйидаги қўшимча адабиётлар рўйхати тавсия этилади:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Тошкент. Ўзбекистон, 1997.

2. И.А.Каримов “Баркамол авлод орзуи” Тошкент. “Шарқ” 1997.

3. Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти, фотоальбом. Тошкент. “Ўзбекистон” 1999.

4. Имом ал-Бухорий “Адаб дурдоналари” Тошкент. “Ўзбекистон” 1990.

5. Юсуф Хос Ҳожиб “Кутадгу билиг” Тошкент. “Юлдузча” 1992.

6. Воиз Кошифий. “Футувватномаи султони” Тошкент. 1994.

7. Насиҳатнома. Тошкент 1994.

8. Абдулла Авлоний. “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ”. Тошкент. “Ўқитувчи” 1993.

9. Т.Содиқова “Ҳазрати аёл” Тошкент. “Ғофур Фулом” 1999.

10. Кайковус “Қобуснома” Тошкент. “Истиқлол” 1994.

Қолган фойдаланилган адабиётлар ўқув дастурида тўлиқ келтирилган.

ВАТАН ТУЙҒУСИ

(5-6-синф)

“Ватан туйғуси” фани ўқув

қўлланмалари ўқувчиларда ватанпарварлик, Ватан туйғуси, фидоийлик, эл-юртга муҳаббат, меҳнатсеварлик, миллий ғоя, миллий мафкура, миллий ифтихор, аждодларимиз меросига ҳурмат қадриятларини шакллантиришни асосий мақсад қилиб олган.

“Ватан туйғуси” фанини ўқитишда ўқувчиларни Ўзбекистон Давлат рамзларига садоқат руҳида тарбиялаш асосий ўрин эгаллаши кўзда тутилмоғи шарт. Уларда давлат рамзларига нисбатан бурч ва масъулият, ғурур ва ифтихорни шакллантириш лозим.

Ватан инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ, уни камол топтирадиган, ҳаётига маъно-мазмун бахш этадиган табаррук маскан. Ватан аждодлардан авлодларга қоладиган буюк саждагоҳ, энг азиз хотира экани, Ватан — ота-боболаримизнинг хоки-пойлари жо бўлган муқаддас замин, Ватан — бу она, Ватан бу юрт, уни ардоқлаш, кўриклаш, қадрига етиш ҳар бир йигит-қизнинг бурчи эканлигини тушунтириш, унинг шаъни ва қадрини ўз тақдири каби авайлаб-асраш хусусиятларини шакллантириш кўзда тутилади.

Аҳмад Фарғоний, Мотурудий, Марғиноний, Хоразмий, Форобий, Ибн Сино, Беруний, Навоий каби буюк аждодларимизнинг эзгу ишлари, кашфиётлари, комил инсон даражасигача босиб ўтган йўлларини мисоллар билан ўқувчиларга тушунтириш, уларнинг ҳаётий ва ижодий, фаолиятлари ҳақида батафсил тўхталиб ўтилади.

Конституция давлатни давлат, миллатни миллат сифатида дунёга танитадиган Қомус эканлиги, асосий қомусимизда халқимизнинг иродаси, руҳияти, ижтимоий онги ва маданияти акс этишини модда ва боблар мисолида очиб берилмоғи мақсадга мувофиқдир.

Ўқитувчи ўқувчилар онги ва қалбида “Ўзбекистон — ягона Ватан” деган тушунчани шакллантириши ва ривожлантириши лозим.

Маросим ва байрамлар ҳам миллий мафкуранинг асосий ғояларини ўзида сингдиришига алоҳида эътиборни қаратиш керак. Жумладан, “Мустақиллик”, “Ўқитувчилар ва мураббийлар куни”, “Хотира ва қадрлаш куни” каби байрам ва маросимлар жамият ҳаётига замонавий мазмун бахш этишини ўқувчилар дунёқарашига мос қилиб тушунтирилиши зарур. Энг асосийси, “Ватан туйғуси” фанини ҳар бир ўқитувчи чуқур билмоғи ва ўқувчи онгига етказмоғи шарт. Жумладан:

— Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримов раҳнамолигида миллий давлатчиликни ривожлантириш учун амалга оширилаётган кўп йилларга мўлжалланган иқтисодий-ижтимоий сиёсий, маданий ислохотлар, буюк келажагимизга ишонч руҳида суғорилган миллий истиқлол ғоялари;

— Ўзбекистонда адолатли, ҳуқуқий демократик, фуқаролик жамияти қарор топаётганлиги ҳақидаги билим, кўникма ва маънавият ўқувчиларда шакллантириш;

— Ҳар бир дарс машғулотининг мазмунида миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойилларини аниқ, лўнда

ифода этишга эришиш;

— Она Ватанга бўлган муҳаббат, уни асраб-авайлаш, ардоқлаш;

— Ўқувчиларда Ватан туйғуси тушунчаларининг мазмун моҳиятини англаш, Ватан ғурури ва ифтихори билан яшаш;

— Ўзбекистон давлати ва унинг рамзларига содиқ бўлиш, юрт байроғини жаҳон узра янада баландроқ кўтариш, буюк давлатимизнинг қудрати ва шон-шўхрати ниҳоятда кучли эканлигини ҳис этиш, унга муносиб фарзанд, баркамол авлод бўлиб ўсишга эришиш;

— Ўқувчиларни она юрт тарихини билиш, миллий ва умуминсоний қадриятларга садоқат руҳида тарбиялаш ва ҳ.з.

Изоҳ: 5-6-синф “Ватан туйғуси” фани ўқишда Абдуқаҳҳор Иброҳимов, Хайриддин Султонов, Нарзулла Жўраев муаллифлигидаги “Ватан туйғуси” номли талабалар, ўқувчи ёшлар, аспирантлар ва маънавият масалалари билан шуғулланувчи мутахассислар учун мўлжалланган китобдан (Т. — “Ўзбекистон” - 1996 й) фойдаланиш тавсия этилади.

Шўба йиғилишига қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

— “Ватан туйғуси” дарсини ўқишда Ислон Каримов асарларидан фойдаланиш;

— “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” рисоласи ҳақида маълумот;

— Янги дарслик ва қўлланмалардан дарс жараёнида фойдаланиш;

— Ўқувчилар билимини рейтинг асосида баҳолаш;

— Янги ўқув дастурларидан фойдаланиш;

— Конституция давлатни — давлат, миллатни-миллат сифатида дунёга танитадиган қомусдир;

— Маросим ва байрамлар ҳам миллий мафкуранинг асосий ғояларидир.

2001-2002 ўқув йили учун 5-6-синфларда “Ватан туйғуси” фани бўйича қуйидаги адабиётлар рўйхати тавсия этилади:

1. И.Каримов “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда” Т. “Ўзбекистон” 1999 йил.

2. И.Каримов “Тарихий хотирасиз келажак йўқ”. “Шарқ” нашриёти матбаа концерни Бош муҳарририяти 1998 йил.

3. И.Каримов “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари улар тараққиёт кафолатлари” Т. “Ўқитувчи” 1997 йил.

4. “Баркамол авлод орзуи” Т. “Шарқ” нашриёт матбаа концерни Бош муҳарририяти 1999 йил.

5. “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” Т. “Ўқитувчи” 2000 йил.

6. Ж.Тўленов “Қадрият фалсафаси” Т. “Ўзбекистон” 1998 йил.

7. К.Маҳмудов “Турмуш зийнати” Т. “Ўқитувчи” 1991 йил.

8. Х.Исмоилов “Ўзбек тўллари” Т. “Ўзбекистон” 1992 йил.

9. Т.Содиқова “Меҳр қолур” Т. “Меҳнат” 1997 йил.

10. Р.Усмонов “Саодатнома” Т. “Ўқитувчи” 1996 йил.

Қолган фойдаланиладиган адабиётлар ўқув дастурида тўлиқ келтирилган.

**МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ
ҒОЯСИ ВА МАЪНАВИЯТ
АСОСЛАРИ**

(7-8-9-синфлар)

Ўзбекистон ўзининг мустақил тараққиёт йўлига қадам қўйган дастлабки кунларидан эски мафкурадан бутунлай воз кечиляётган, янги мафкура эса ҳали ишлаб чиқилмаган, миллий асослар берилмаган кезларда маънавият соҳасида бўшлиқ пайдо бўлди. Шунинг учун ҳам миллий ғоя, миллий мафкура яратиш зарурати кун таркибидаги асосий масала бўлиб қолди.

Ўзининг ҳаётини, олдида қўйган мақсадларини, аниқ тасаввур қилаоладиган, ўз келажаги ҳақида қайғурадиган миллат ҳеч бир даврда миллий ғоя ва миллий мафкурасиз яшамайди ва яшай олмайди. Мафкура бўлмаса ҳар қайси давлат ва жамият, ҳар қандай инсон йўлини йўқотиши муқаррарлиги энди аён бўлиб бормоқда.

Умумий ўрта таълим мактаблари 7-9 синфлари учун тузилган “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” ўқув дастурининг асосий мақсади миллий истиқлол ғоялари, миллий мафкура тушунчалари асосида ўсиб келаётган ёш авлод маънавиятини шакллантиришдан иборатдир.

Дарснинг мақсади истиқлол ғоясининг маъно-моҳияти, дунёдаги турли мафкуралар тарихи, бугунги кундаги мафкуравий курашлар, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган юксак фазилатлар, истиқлолга эришган она юртимизнинг асосий Қомуси ва унинг моҳияти, жамиятдаги ўрни, фуқароларнинг ҳуқуқий онги, ҳуқуқий маънавиятини, инсоннинг Ватан ва халқ олдидаги бурчи, уларни асраб-авайлаш тўғрисидаги дастлабки тасаввурни ҳосил қилиш фаннинг асосий мақсади-дир.

Унинг асосий вазифаси эса ўқувчилар онгига маънавият, миллий ғоя, мафкура ҳақидаги содда тушунчалар, миллий мафкурамининг асосий тамойилларини маърифий йўллар билан сингдириш, уларда юксак фазилатларни қарор топтириш, ғоявий дунёқараш ва эътиқод асослари ҳамда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, ўқувчилар қалби ва онгида бўшлиқ вужудга келишига йўл қўймасликдан иборат.

Мазкур фани жорий этишдан асосий мақсад “Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт куриш” учун руҳий маънавий куч-қудратга эга бўлган баркамол шахсни тарбиялаш, уларнинг онгида миллий ғоя ва мафкурани шакллантиришдир.

“Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” (7-9-синф)лар учун дарсда қуйидаги адабиётлардан фойдаланилади:

1. “Миллий истиқлол ғояси ва асослари” (7-синф) О.Мусулмонова, С.Нишонов, М.Қаршибоева.

2. “Миллий истиқлол ғояси ва маънавий асослари” — С.Нишонов, О.Мусулмонова, М.Қаршибоева.

3. “Маърифат” рўзномасининг 2001 йил 17-24 февраль сонларидаги “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари”ни ўқитилиши бўйича берилган тавсиялар.

Изоҳ: Ўқитувчилар тендер асосида яратилган янги дастур ва ўқув қўлланмаларини фойдаланишлари мумкин.

Шўба йиғилишларида “Одобнома” (1-4-синф), “Ватан туйғуси” (5-6-синф), “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” (7-9-синф) фани ўқитувчилари таълим ва тарбияга оид қуйидаги мавзуларда давра суҳбатлари ўтказишлари мумкин.

1. Янги ўқув дастурларидан фойдаланиш (1-4; 5-6; 7-9; синф).

2. Янги ва мавжуд дарслик ҳамда қўлланмалардан дарс жараёнида фойдаланиш.

3. “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фанининг ўзига хос хусусиятлари, мақсад ва вазифалари.

4. Жамият режаси ва бунёдкор ғоялар.

5. Вайронакор ғоя ва мафкуралар.

6. Истиқлол ғоясининг тарихий илдиэлари ва маънавий асослари.

7. “Ўзбекистон — ягона Ватан” ғояси.

8. Ўқувчилар билимини рейтинг асосида баҳолаш.

9. Соғлом авлод — бизнинг келажагимиз.

2001-2002 ўқув йилида 7-9-синфларда “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фани бўйича қуйидаги адабиётлар рўйхати тавсия этилади.

1. И. Каримов “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда” Биринчи чакриқ Олий Мажлиснинг ўн туртинчи сессиясидаги маъруза. 1999 йил. 14 апрель. Т. “Ўзбекистон”.

2. И.Каримов. “Жамиятимиз мафкураси халқни халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат этсин” “Тафаккур” журнали 1998 йил, 2-сон.

3. И.Каримов. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли” Т. “Ўзбекистон” — 1992 йил.

4. И.Каримов. “Истиқлол ва маънавият” Т. “Ўзбекистон” 1994 й.

5. “Миллий истиқлол ғояси асосий тушунча ва тамойиллар” Т. “Ўзбекистон” -2000 йил

6. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Т. “Ўзбекистон” 1998 й.

7. “Баркамол авлод орзуи” Нашр учун масъул Тўхтапўлат Рисқиев.

8. Абдулла Авлоний “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ” Т. “Ўқитувчи”-1992 йил

9. М. Восиқов “Оила ва қонун” Т. “Адолат” 1996 йил.

10. А.Фозилов “Ҳуқуқий давлат ва ҳуқуқий таълим.” “Халқ таълими” журнали 1992 йил, 3-сон.

Қолган фойдаланилган адабиётлар ўқув дастурида тўлиқ келтирилган.

ИЗОҲ

1.Таълим тожик тилида олиб бориладиган мактаблар учун тожик тили ва адабиёти бўйича “Овози тожик” газетасининг 2001 йил 16 май сониди “Тавсиянома барои машварати августии омўзгорони фанҳои забон ва адабиёти тожик” мавзусида тавсиялар чоп этилган.

2. Таълим қозоқ тилида олиб бориладиган мактаблар учун Август кенгашига тавсия “Нури жол” газетаси орқали чоп этилди (24 июль 2001 йил сониди).

3. Қирғиз мактаблари учун методик тавсиянома хат орқали вилоятларга тарқатилди.

Миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойилларини ёш авлоднинг онги ва қалбига сингдириш вазифаси бугун ҳар қачонгидан кўра улкан тарбиявий аҳамият касб этмоқда. Бунинг нечоғлик долзарблигини Ўзбекистон Президентининг айнан мазкур вазифани кўзда тутган қуйидаги даъватидан ҳам илғаш қийин эмас: "Маърифатпарвар шоирларимиздан бирининг сўзларини бир оз ўзгартириб айтидиган бўлсак, бу борада барчамиз учун фикрлаш ва ишлаш замони келди".

Бу борада мустақиллик мафкураси асосларини кенжа бўғин қалбига етказишнинг таъсирчан ва самарали йўлларини топиш ниҳоятда муҳим.

"Оқ йўл" болалар маркази томонидан Ўзбекистон Файласуфлари миллий жамиятининг ишчи гуруҳи билан бирга тайёрланган "Истиқлол сабоқлари" номли махсус ўқув дастури ва ўқитиш усули бошқа манбалар билан бирга, "Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар" (Тошкент, "Ўзбекистон", 2000 й.) рисоласининг етакчи тезисларини ёш болаларга "шеърӣ сабоқлар" орқали ўқитиш-ўргатишни кўзда тутди.

Шу ўринда "шеърӣ сабоқлар" усулининг янгилиги ва ўзига хослиги нимадан иборат, деган савол туғилиши мумкин. "Шеърӣ сабоқ", энг аввало, илмий тафаккур билан бадиий тафаккурнинг туташган жойида туғилган жанр бўлиб, ўзида билим билан кечинманинг бирлигини акс эттиради ва унинг бош хусусияти шу билан белгиланади. "Шеърӣ сабоқ" деганда, номидан ҳам кўриниб турганидек, бирор тушунча ёки тимсолга шунчаки шеър бағишлаш эмас, балки аниқ мақсад асосида ўша тушунча ва тимсол ҳақида шеърӣ шаклда таълим бериш назарда тутилади. Шу билимларни етказиш учун болаларда кўпроқ қизиқиш ва ҳиссиёт уйғотадиган шеърӣ шаклнинг танланиши эса кичкинтой ўқувчиларга ҳозирча оғирлик қиладиган илмий тушунча ва атамаларни тушунишни осонлаштириш ҳамда ўхшаш образлар ёрдамида уларнинг таъсирчанлигини ошириш мақсадини кўзлайди. Шунингдек, "шеърӣ сабоқлар" усули билан таълим беришда ҳар қандай шеърлардан фойдаланиш мумкин.

"Истиқлол сабоқлари" номли махсус ўқув дастуридан ўрин олган қуйидаги шеърӣ сабоқлар **"Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар"** рисоласи ва унинг бош манбаи бўлган Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари асосида ёзилган. Бунда олдин мазкур рисоланинг етакчи тезислари келтирилади, кейин ҳар бир тезиснинг мазмун-моҳиятини бола онгига таъсирчан шаклда етказадиган ихчамгина (8-12 қаторлик) шеърӣ сабоқ берилади.

1. Ёшларда миллий истиқлол ғояси юзасидан дастлабки тасаввурни ва унга нисбатан меҳр-ҳурмат туйғусини шакллантириш:

"Инсоният тарихи ғоялар тарихидир. Ғоя — инсон тафаккури маҳсули, миллий ғоя эса миллат тафаккурининг маҳсулидир" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 9-бет).

**Юлдузсиз осмондир — ғоясиз инсон,
Ғоядир — башарга зебу дурдона.
Юлдузлар сафида қуёш нурафшон,
Ғоялар ичида ўзинг ягона.**

**Истиқлол байроқли миллий
ғоясан,
Буюк келажакка пиллапоясан!**

**Сенда жам миллатнинг кўнгил жавҳари,
Юртнинг асрий орзу-интилишлари.
Сенда жам мафкура дурлари бари,
Чорларсан бахтиёр истиқбол сари.**

**Истиқлол қанотли миллий
ғоясан,
Олтин зафарларга пиллапоясан!**

2. Болаларда муқаддас динимизга эҳтиром туйғусини шакллантириш баробарида, уларни ҳар қандай бидъатга, жумладан, ақидапарастликка қарши курашчанлик руҳида тарбиялаш: "Ақидапарастлик, қандай шаклда бўлмасин, ҳамма замонларда ҳам жамият учун бирдек хатарлидир" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 11-бет).

**Ислом яшар ҳар бир тилагимизда,
Олий ҳақиқатга келтириб иймон.
Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда,
Қўллар йўлимизни эзгулик томон.**

**Лекин дилга ётдир бидъату иллат,
Бизни чалғитолмас энди жаҳолат!**

**Боболардан олиб ҳар бобда ибрат,
Турфа ақидага қарармиз сарбаст.
Шиоримиз фақат илму маърифат,
Сен ҳам билиб қўйгин, ақидапараст!**

**Ортиқ дилга ётдир бидъату иллат,
Бизни кўрқитолмас энди жаҳолат!**

3. Ўқувчиларда мустақил Ўзбекистон фани ютуқлари ва унинг буюк келажакига чуқур ишонч уйғотиш: "Илм-фан ва маданият борасидаги ютуқлардан оқилона фойдаланиш учун ҳам жамиятга соғлом ғоя, соғлом мафкура керак" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 19-бет).

**Мангулик баҳордай чарақларсан ёш,
Қанча асрларни бир-бир қаритиб.
Шаънингга қўшиқлар битмоқда қуёш,
Фарзандлар дилидан ғамни аритиб.**

ИСТИҚЛОЛ САБОҚЛАРИ

(Миллий истиқлол ғоясини ўқитиш усулларига доир)

**Зафар қўшиғидан бошқаси унут,
Олга, Ўзбекистон, олға, она юрт!**

**Олтин Олимпия чўққиларидан
Келар ғалабанинг хуш дараклари.
Исмингни соғинар осмон қаъридан
Янги мингйилликнинг зарварақлари.**

**Зафар қўшиғидан бошқаси унут,
Олга, Ўзбекистон, олға, она юрт!**

4. Ёшларда мустақил тафаккур ва кўпфиррилиқ тамойилига нисбатан рағбат ҳиссини шакллантириш: "Плюрализм тамойили эркин сайловлар, эркин матбуот сингари демократиянинг асосий шартларидан биридир" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 19-20-бетлар).

**Хур халқимизнинг зўр ҳикмати бор:
"Бир калла-калла, иккиси тилла".
Яъни тортинмай фикрини ошкор,
Ҳар ким айтиб берсин баралла.**

**Шунда кўп гулнинг атрига тўлиб,
Яшнаб доимо Ватан боғимиз.
Турли фикрдан баҳраманд бўлиб,
Ўсар халқимиз—суянч тоғимиз!**

5. Кенжа бўғинда Ўзбекистоннинг ўзига хос ва мустақил тараққиёт йўлига чуқур ишончу умид туйғусини тарбиялаш:

"Ўзбекистон—ўзига хос мустақил тараққиёт йўлини танлаб олган давлат. Бу йўл жаҳонда ўзбек модели деб тан олинган ривожланиш йўлидир". (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 36-бет).

**Хур Ўзбекистон бир жону бир тан,
Тутгандан бери Истиқлол йўлин,
Улуғ йўлбошчи кашф этиб берган
Гуллаб ўсишнинг ўзбек усулин.**

**Бизга хуш ёқар ўзимизга хос,
Ўзимизга мос шаклу шамоил.
Келажак сари йўлимизни соз
Ёритиб турар бешта тамойил.**

6. Жажжитойларда тараққиёт учун иқтисодиётнинг асосий омил эканлигига мустаҳкам ишонч ҳосил қилдириш:

"Биринчи тамойил. Иқтисодиётнинг сиёсатдан устунлиги" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 36-бет).

**Донолар синаб маърифат кучин,
Ҳаётнинг дури—калом деганлар.
Лекин дурларни яратиш учун,
Каломдан аввал таом деганлар.**

**Яъни иқтисод етакчи бўлиб,
Сиёсатлардан устун туради.
Ўсиши учун у кучга тўлиб,
Мафкуралардан холи юради.**

7. Болаларда "давлат" ва "ислоҳот" тушунчалари тўғрисида лўнда тасаввур туғдириш баробарида, уларнинг онгига давлатнинг бош ислоҳотчи эканлигини сингдириб юбориш:

"Иккинчи тамойил. Давлат—бош ислоҳотчи" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 37-бет).

**Ислоҳот ўзи камолот томон,
Янгиланишу ўзгариш деган.
Яшнаётган юрт ғамини ҳар он,
Ҳар доим унинг давлати еган.**

**Ўзгаришлардан кўнгил тўлсин деб,
Ишнинг бошида давлат туради.
Янги режалар пухта бўлсин деб,
Давлат тузади, давлат куради.**

8. Ўсмир-ўспиринларга қонуннинг моҳияти ҳақида етарлича маълумот бериш ҳамда уларни Асосий Қонунимизга ва Ўзбекистон қонунларига нисбатан ҳурмат ва садоқат руҳида тарбиялаш:

"Учинчи тамойил. Жамият ҳаётининг барча соҳаларида қонуннинг устуворлиги" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 37-бет).

**Ҳақ-ҳуқуқимиз ҳимоясида,
Турган Асосий Қонуни-
миз бор.
Ҳаётимизнинг ҳар соҳасида,
Қонун пойдевор, қонун устувор.**

**Илк вазифамиз — яхши билишдир,
Фуқароликнинг биринчи бурчин.
Яъни оғишмай ҳурмат қилишдир,
Қонуннинг ҳукмин, қонуннинг кучин.**

9. Жажжи авлодда бозор муносабатларини ўрнатиш даврида аҳолининг ёрдамга муҳтож қисмининг давлат ва жамият ҳимоясида эканлигига теран ишончу умид туғдириш:

"Тўртинчи тамойил. Аҳолининг демографик таркибини ҳисобга олган ҳолда кучли ижтимоий сиёсат юритиш" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 37-бет).

**Ўтиш даври бу—кўпга келган тўй,
Ҳадемай тугаб қолиши керак.
Лекин бу тўйдан ҳар қишлоқ, ҳар уй,
Ўз улушини олиши керак.**

**Қарияларни, ёш болаларни
Ҳимоя қилиш—ҳукумат иши.
Ойлик тушуми кам оилаларни,
Қўллаб турар ҳар давлатли киши.**

10. Ёш болаларда бозор иқтисодиётига ўтишнинг энг тўғри йўли—шошмасдан, фаннинг қонуниятларига суяниб иш тутиш эканлигига дадил ишончу қаноат ҳосил қилдириш:

"Бешинчи тамойил. Бозор иқтисодиётига объектив иқтисодий қонунларнинг талабларини ҳисобга олган ҳолда, тадрижий асосда, пухта ўйлаб, босқичма-босқич ўтиш" (Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, 37-бет).

**Бошқа фанларда бўлгани каби,
Иқтисоднинг ҳам ўз қондаси бор.
Катта бозорнинг катта талаби,
Ўз харажати, ўз фойдаси бор.**

**Шу қонунларни олмай назарга,
Топиш қийиндир сирларга очқич.
Барчасин пухта ўйлаб, бозорга,
Ўтиш керакдир босқичма-босқич.**

Хуллас, "шеърӣ сабоқлар"нинг бир қисмидагина иборат мазкур намуналар миллий мафкура ниҳолининг келажакда соғлом мевалар бериши учун уни ёш авлоднинг қон-жонига сингдиришнинг қанчалик муҳимлигини ўқитиш билан бирга, ушбу вазифани амалга оширишнинг яна ҳам самарали йўллари ва усуллари ни излашга ундайди.

А.БАҒИРОВ,
филология фанлари номзоди

1934 йили Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институтининг ёрдамчи бўлинмаларидан бири сифатида асос солинган Республика илмий педагогика кутубхонаси Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлиги тизимидаги кутубхоналарнинг илмий-методик, библиография-ахборот ва мувофиқлаштирувчи маркази ҳисобланади.

Ҳозирги вақтда кутубхона беш мингдан ортиқ китобхонга хизмат кўрсатмоқда. Булар илмий ҳодимлар, аспирантлар, мактаб ўқитувчилари, педагогика олий ўқув юрлари ва педагогика билим юрларининг профессор ўқитувчилари ва талабаларидир.

РИПК Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлиги тизимидаги кутубхоналар, олий педагогика ўқув юрлари, педагогика билим юрлари, ўқитувчилар малакасини ошириш институтлари, мактаблар кутубхоналари устидан ташкилий-методик раҳбарликни амалга оширади.

Тизимга қарашли кутубхоналар учун методик қўлланмалар, тавсияномалар, хатлар тайёрланади. Семинар-кенгашлар ташкил этилади, кутубхона ходимларининг малака ошириш курслари ўтказилади. Кутубхоналардаги илгор тажрибалар аниқланиб, умумлаштирилмоқда ва амалиётга татбиқ этилмоқда.

Кутубхонани методик жиҳатдан бошқаришнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат: идораларга тааллуқли кутубхоналар китоб фондиди такомиллаштириш ва уларни шакллантириш.

Кутубхона кадрларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, ўқитувчиларга маълумотнома-библиография ва ахборот хизмати кўрсатиш муаммолари.

Қуйида эътиборингизга республика илмий педагогика кутубхонасининг ўқитувчилар август кенгашларига тавсияларини ҳавола қилмоқдамиз.

КУТУБХОНА ЖАМҒАРМАСИНИ ҲИСОБГА ОЛИШ

(Мактаб кутубхона жамғармасини ҳисобга олишни ташкил этиш масалалари бўйича кўрсатма-методик тавсиялар)

Шахснинг шаклланиши ва ривожланишида, кишининг таълимий ва билиш фаолиятида, маънавий-маърифий тарбиясида китобнинг ўрни катта. Шу сабабли ҳам халқ таълими тизими кутубхоналарининг таркибий қисми ҳисобланган республика мактаб кутубхоналари ўқув-таълимий жараёнларни амалга ошириш, китобхонларнинг эҳтиёжларини тез, мумкин қадар тўла қондириш, кутубхона жамғармасининг яхши сақланишига қафолат беришга жалб этилган.

Кутубхона жамғармалари билан шуғулланишда уларни ҳисобга олишни тўғри ташкил этиш муҳимдир. Бу эса жамғарманинг сақланганлигини, уни ташкил этиш ва фойдаланишни тўғри йўлга қўйиш, келтирилган ва олиб чиқиб кетилган адабиётларни ифодалаш, жамғарманинг жами ҳисобини олиш имконини беради. Мактаб кутубхоналари ходимларининг китоб жамғармасининг сақланганлигини, тўғри ҳисобга олинганлигини таъминлашдаги маълумотини ошириш мақсади-

РАҚАМЛАР ТИЛГА КИРГАНДА

Республикаимизда:

мактаб кутубхоналари — 9521 та
мактаб кутубхоначилари — 10645 нафар
китоб жамғармаси — 40136294 нусха
китобхонлар сони — 4967226 нафар
китоб бериш — 55917584 нусха

Ўқувчиларда китобга ҳавас уйғотиш, уларни китоб билан ишлашга одатлантириш муҳим тарбиявий аҳамиятга эга. Бу ўқувчилар мустақил ишининг жуда муҳим туридир. Китобхонлик ёшларнинг маънавий бойлигини оширади, уларни меҳнат ва ижодий йўлга бошлайди. Китоб ҳаётнинг улғуворлигини тушуниб олишга, у ҳақида мустақил фикр юритиш-

оиланинг катта ёшли аъзолари бўлишлари керак.

Хонадон кутубхонасининг асосини— энциклопедиялар, лугатлар, хариталар, бадий китоблар каби адабиётлар ташкил қилади.

Унинг бойиб бориши эса ҳар бир оила аъзосига боғлиқ. Кутубхонани шундай ташкил қилиш керакки, у ҳар бир оила аъзосининг, шу жумладан, боланинг энг сеvimли хонасига айланиши керак.

Боланинг зеҳни, ақлли инсон бўлиб етишиши учун унда китобга бўлган эътиборни, ҳурматни, муҳаббатни уйғотиш керак. Китобни йиртмасликка, тартибли сақлашга, авайлаб асрашга ўргатмоқ лозим.

Китоб устида мустақил ишлаш, мустақил фикр юритиш ҳиссини ўстириш йўллари ҳақида маслаҳатлар бериш фойдадан холи бўлмайди. Китобнинг қандай мутолаа қилинаётганини, ўқийдиган қандай таассурот ҳосил қилаётганини

лар, тўғарак ишларини ўтказиш учун материал тайёрлашда кўмаклашади. У ўқув йили давомида нишонланадиган барча муҳим кунлар ва юбилей саналарига материаллар ҳозирлайди.

Китобхонларнинг фаоллиги кутубхоначининг ишчанлигига ва фаоллигига боғлиқ. Чунки болалар ўқишига раҳбарлик қилиш ҳар бир ўқитувчи олдида турган вазифаларнинг бир қисми бўлса, мактаб кутубхоначиси учун эса асосий вазифа, барча ишлар мазмунидир.

Аммо шунинг таъкидлаш керакки, ҳозирги кунда мактаб кутубхона жамғармасининг аҳволи жуда танг аҳволда. Мафкурамизга зид ва мазмунан эскирган адабиётлар кутубхона жамғармасидан чиқариб ташлангандан сўнг сон жиҳатидан анча камайиб қолган эди.

Ҳозирда мактаб кутубхоначисининг, умуман мактаб жамғармасининг асосий муаммоси кутубхонани бадий, илмий-омма-

КИТОБ—ЭЖЗ ЯХШИ ҚОЗҒА

га ёрдам беради.

Китобхонликка одатланган ўқувчида ақл, фикр, тушунча, билим, нутқий маданият, ахлоқ-одоб ўқимайдиган ёшларга нисбатан юқори бўлади. Китоб орқали болалар ундан йўл-йўриқ олишга, мустақил фикрлашга, ўзларини қизиқтирадиган масалаларга жавоб топишга отланадилар. Демак, баркамол бўлиб етишишга интилаётган ёшлар учун китоб худди мактаб каби керак.

Китобга муҳаббат, асосан, оила муҳотида бошланади. Кузатиш ва тажрибадан маълумки, буюк аллома Алишер Навоий, таниқли шоир Ҳамид Олимжон каби сўз санъаткорлари ёшликларида оналари ва бувиларидан халқ эртак ва ривоятларини, ҳикояларини эшитиб, китобга меҳр қўйганлар.

Комил инсон бўлиб етишиш, инсонни севиш, ҳурмат қилиш, меҳнат самараларидан маънавий баҳраманд бўлиш ҳиссининг ривож топиши учун ҳар бир оилада шахсий кутубхоналар ташкил қилиш айтиш мумкин бўлар эди.

Хонадон кутубхоналари қандай шаклланиб боради? Бунда асосий ташкилотчи—

назорат қилиб бориш керак. Шундай қилиш керакки, бола бўш вақти бўлди дегунча, китоб мутолаа қилиши ва кутубхонадан соатлаб чиқмаслигига эришилсин.

Турли байрамларда, туғилган кунларда қимматбаҳо буюмларни қидириб юрмасдан, бола учун оммабоп, турли хил саргузашт, тарихий, бадий адабиёт, энциклопедиялар совға қилинса айтиш мумкин бўлар эди.

Худди шундай ишларни мактаб кутубхоналарида ҳам омалаштириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Зеро, ёш авлодни тарбиялаш ва ғоявий чиниқтириш, унинг онгини, эътиқодини, фуқаролик ҳис-туйғусини шакллантиришга фаол ёрдам берадиган маскан—бу мактаб кутубхонасидир.

Мактаб кутубхонасининг асосий вазифаси ушбу билим даргоҳининг барча ўқувчиларини китобхонликка жалб қилишдир.

Кутубхона ўз ишини мактабнинг таълим-тарбия вазифаларига бўйсундиради. Мактаб кутубхоначиси эса ўқувчиларнинг синфдан ташқари ўқишларини ташкил қилишда, суҳбат-

боп адабиётлар билан тўлдиршдан иборат бўлиб қолди.

Ушбу муаммонинг асосий сабаби, маблағ ажратишнинг чегараланганлиги бўлса, бундан ташқари яна комплекташнинг турли шакллари ҳал этиш лозим.

Мактаб маъмурияти раҳбарлигида Наврўз, Мустақиллик байрами нишонланадиган анъанавий шодиёналарда "Китоб марафони" ўтказилиб ундан тушган барча маблағ мактаб кутубхонаси учун сарфланса нур устига аёло нур бўлар эди. Марафонга бутун маъмуриятни, ота-оналарни, маҳаллани, алоҳида шахсларни, мактабнинг барча битирувчиларини жалб қилишга эришмоқ керак.

Ўйлайманки, биздан мактабимиз учун қоладиган энг яхши эсдалик чин юракдан совға қилинган китобимиз бўлиб қолади ва ана шу ҳақда кейинги авлодларга ҳам насиб этади.

Келинлар, кутубхонанинг мактабнинг энг бой, маънавий-маърифий масканига айланишига ўз ҳиссамизни қўшайлик.

Д. ҒАНИЕВА,
Республика илмий педагогика кутубхонаси директори

ДАЛОЛАТНОМА

Ушбу далолатнома "___" _____ 2001 йилда

(далолатномани тузишда қатнашган шахслар фамилияси, исми шарифи ҳамда вазифаси)

Кутубхонага _____ (нима ва кимдан олинди) _____ та нусхада _____ сўм қийматида, шунингдек, инвентар дафтарга ёзилган китоблар _____ та нусхада _____ сўм миқдоридagi адабиётлар келтирилган вақтда тузилди.

Аниқ дастхатда ёзилади.
Имзолар: _____ (жумладан, китобларни топширган шахслар).

Китоблар рўяхати ва бошқа материаллар илова қилинади.

Мазкур далолатнома икки нусхада тузилиб, бири ҳисобхонага берилади. Чунки бу нашрлар (инвентар дафтарда қайд этилган тақдирда) нархи кутубхона балансида кўрсатилган бўлади. Далолатноманинг иккинчи нусхаси эса кутубхонанинг ўзида қолади. Қабул қилинган нашрларнинг барча нусхаларига тамғалар босилади. Думалоқ муҳрдан фойдаланиш ман этилади.

Тамға белгилари китобнинг титул varaғига қўйилади. Агар титул varaғи бўлмаса, у китобнинг биринчи бети юқори чап бурчагида акс этади.

(Давоми 19-бетда)

да республика илмий-педагогика кутубхонаси кўрсатма-методик тавсияномаларни чоп этиб, келиб тушаётган адабиётларни қабул қилиш, жами ва яқка ҳисобга олиш, инвентар дафтарда кўрсатилмаган нашрларни, йўқолганлари ўрнига китобхонлардан айирбошлаш қилиб олинган нашрларни ҳисобга олиш, шунингдек ҳисобга олиш ҳужжатларини юритишнинг асосий талаблари каби масалаларни ёритиб боради.

КЕЛИБ ТУШАЁТГАН АДАБИЁТЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Кутубхона жамғармасини ташкил этишга — китоблар ва бошқа босма нашрлар ёки материаллар кутубхонага келиб тушиши кунидан бошлаб киришилади. Бу жараён ҳужжатлар орқали (далолатнома, ҳисоб-китоб қоғози, чиқим қоғози) билан расмийлаштирилади.

Етарли акс этмаган ёки талабга жавоб бера олмайдиган иловали ҳужжатлар, яроқсиз нашрлар аниқланса, икки нусхада далолатнома тузилади. Унинг бир нусхаси китобларни берган ташкилотга йўл қўйилган камчиликлар кўрсатилган талабнома билан жўнатилади. Иккинчи нусхаси кутубхонада қолади. Иловасиз ҳужжатлар билан олинган (у ёки бу муассаса томонидан совға тариқасида, йўқолганлари ҳисобига берилган китоблар) адабиётлар бўйича ҳам далолатнома тузилади.

ЖАМҒАРМАНИ ҲИСОБГА ОЛИШНИНГ ТУР ВА ШАКЛЛАРИ

(Давоми. Боши 18-бетда)

Мактаб кутубхона жамғармасига кирувчи нашр ва материалларнинг барча тури жамғарма ҳисобига тегишлидир. Мактаб кутубхонасида адабиётларни икки хил ҳисобга олиш тартиби мавжуд: кутубхоначилик жамғармасини жами ҳисобга олиш дафтаридида юритиладиган жами ҳисобга олиш ва инвентар дафтарда юритиладиган якка ҳисобга олиш. Жами ҳисобга олиш китобларнинг умумий миқдорини, баҳосини ҳамда билим соҳалари бўйича таркибини белгилайди. Якка ҳисобга олиш ишида эса нашрларнинг ҳар бир нусхаси ҳисобга олинади.

Кутубхона жамғармасини ҳисобга олишда қанча китоб келгани, чиқиб кетгани, йил давомида қанча китоб бўлгани, ҳамда уларнинг тури ва мазмунига қараб тақсимланишига эътибор қаратилади. Ҳисобга олиш ҳужжатлари асосида жамғарманинг сақланганлиги назорат қилинади, бир ходимдан иккинчи бир ходимга ўтказилиши текширилади, статистик ҳисобот амалга оширилади.

Нашрлар ва материалларни ҳисобга олишда китоб нусхалари асосий ўрин тутди. Босма асарлар ҳисобини нусха бирлигида ҳисобга олиш:

- китоб ва рисолалар учун — нашрнинг ҳар бир нусхаси;
- кўп жилдли нашрлар учун — жилд нашрининг ҳар бир нусхаси;
- журналлар учун — ҳар бир нусхаси (сони) асосида ташкил этилади.

ЖАМЛАМА ҲИСОБ-КИТОБ ҚИЛИШ

Жамлама ҳисоб-китоб қилишга барча нашрлар ки-ради. Жамлама ҳисоб-китоб қилиш учун учта қисмдан иборат кутубхона жамғармасининг "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари" ҳужжат бўлиб ҳисобланади. Биринчи қисм кутубхонага олинган нашрлар, иккинчи қисм чиқиб кетган нашрлар, учинчи қисм кутубхона жамғармаси ҳаракати якунидан иборатдир.

"Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари" кутубхонада доимо сақланади. Кутубхонага адабиётларнинг дастлабки түпи келиб тушгандан эътиборан дафтарга ёзиш бошланади.

Дафтарнинг биринчи ва иккинчи қисмига барча китоб ва рисолалар, шунингдек, иловали ҳужжатлар билан келган ва олиб кетилган бошқа материаллар қайд этилади.

Кутубхонага келиб тушган китоб ва рисолалар түпи "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"нинг "Олинган нашрлар" деган биринчи қисмига ёзилади. Бундай ёзув ҳар йили №1 (биринчи қисм, 2-устун)дан бошланади. "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"нинг иккинчи қисмида чиқиб кетган нашрларни рақамлаш ёзуви йилдан йилга давом эттирилади (иккинчи устун) инвентар дафтарида (6,7-устун) фақат китоблар нархи-га кўрсатилади.

Инвентар дафтарга ёзилмайдиган адабиётлар "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"нинг I-қисм 10-устунига, унинг қиймати кўрсатилмаган ҳолда ёзилади, сўнгра, китоблар билан тенг равишда мазмуни бўйича тақсимланади. "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"га рақам тартиби инвентар дафтарнинг 1-устунида юқоридан пастга қараб ёзилади. Обуна йўли билан кутубхонага олинган даврий нашрларга бир йилда бир марта далолатнома тузилади. Бу иш "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"га олинган журналлар сонини ёзиш ҳамда мазмуни бўйича уларни тақсимлаш асосида

амалга оширилади. Журналлар нархи кўрсатилмайди.

"Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"нинг I ва II қисми кўрсаткичлари ҳар йили умумлаштириб борилади. III қисм кўрсаткичлари эса бир йилда бир марта умумлаштирилади, яъни навбатдаги йилнинг биринчи январига кутубхонада бўлган, олиб келинган ва чиқиб кетган китоблар аниқланади. "Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"да олиб келинган ва чиқиб кетган тўғрисидаги ҳар бир ёзув бир қаторга ёзилиб, рўйхатга олинган вақти, иловали ҳужжатларга қўйилган рақам, олинган манбалар ва уларнинг нусхалари сони кўрсатилиб, билимлар бўйича тури ва соҳасига қараб тақсимланади.

ЯККА ҲИСОБГА ОЛИШ

Якка ҳисобга олиш келтирилган адабиётлардан ташкил топган китоб жамғармасини рўйхатга олишдан иборатдир. Бундай ҳисобга олиш китобларнинг ҳар бир нусхасини аниқ ҳисоблаш имконини беради. Китобларни инвентаризация қилиш якка ҳисобга олишнинг асосий шакли ҳисобланади. Якка тартибда ҳисобга олиш дафтарига ёзилган китоблар мактаб балансига ки-ради.

Инвентар дафтари доим сақланаётган адабиётларга оид кутубхонанинг муҳим ҳужжати-дир. Инвентар даф-

тарини кўчириб олиш ман этилади. Фавқулудда вазиятлардагина халқ таълими органлари ёзма буйруғи билан уни кўчириб олишга рухсат берилади. Китобнинг бетлари рақамлаштирилиб, китобнинг охирига мактаб муҳри босилган ёзув ёпиштирилади. Инвентаризация қилиниши давом этаётган китоб инвентар дафтарига ёзилиб, ўзининг индивидуал, тартиб ёки инвентар тартиб рақамига эга бўлади. Ҳар бир қаторига биттадан ёзув ёзилади. Хатоликка йўл қўйилганда эса тартиб рақами инвентар дафтарида нашрни ёзишдан олдин қўйилади, тартиб рақами бир вақтнинг ўзида нашрнинг ўзига — титул варағига қўйилади.

Инвентар дафтарида ҳар бир китобнинг унга қўйилган нархи ва иловали ҳужжатга мувофиқ қиймати қайд этилади (ҳисоб-китоб қоғози, далолатнома). "Кутубхона жамғармасини текширган вақти белгиси" — 3-устунида мазкур нашрнинг жамғармада бор ёки йўқлиги шартли белгилар билан кўрсатилади.

"Муаллиф ва сарлавҳа" устунда нашр муаллифи, фамилияси ҳамда сарлавҳаси келтирилади. Агар китоб икки муаллиф томонидан ёзилган бўлса, икковининг номи ёзилади. Бордию, муаллифлар уч нафардан иборат бўлса, биринчисининг фамилияси ёзилиб, "ва бошқалар" деб қўшиб қўйилади. Агар муаллифлар сони учтадан ошса фақат китобнинг номи кўрсатилади ҳамда у қўштирноқ ичида ёзилмайди. Агар сарлавҳа бир неча сўздан иборат бўлса, мазмуни тушунарли ҳолда ифодаланади. Бордию, номи узун (5 сўздан ортиқ) бўлса, фақат 2-3 та сўзи ёзилади. Жилдлар, қис-

млар ва чоп этилган вақти тартиб рақамида кўрсатилиши шарт.

Бир ёки унга ўхшаш бошқа нашрнинг иккинчи нусхаси ёки бир сарлавҳали кўп жилдли нашрларнинг бир бетига 4-устун қаторига қўштирноқ қўйиб ёзилади ҳамда унга жилднинг тартиб рақами 5-устунда чоп этилган йилининг кейинги икки рақами кўрсатилади. Инвентар дафтарнинг бир бетига бир йилнинг ўзида чиққан нашрлар ёзилади, кейинги қаторда эса 5-устунига қўштирноқ остида кўрсатилади. "Нарх" устунига нашр муқовасида кўрсатилган нарх ёзилади. Кутубхонага бепул берилган ва нархи кўрсатилмаган нашрлар баҳоланмайди. Инвентар дафтарга ("б/й") шартли белгиси қўйилади. Нодир ва қимматбаҳо нашрларга коллектор ёки эски китоблар дўкони билан маслаҳатлашган ҳолда, баҳо қўйиш тавсия этилади.

8-устунда муайян нашрни жамғармадан чиқариш тўғрисидаги далолатнома рақами ёзилади ҳамда ушбу далолатнома тузилган йилнинг кейинги икки рақами тире — орқали кўрсатилади. Масалан, (2-99).

"Эслатма" устунидан кам фойдаланилади. Унда инвентар ёзувида йўл қўйилган камчиликлар, муҳим нашрларда йўл қўйилган турли жиддий нуқсонлар кўрсатилади. Бу каби тузатишлар кутубхона мудири ва мактаб директори томонидан тасдиқланмоғи лозим. Ҳар бир нашр инвентар дафтарида кўк ёки бинафша рангдаги сиёҳ билан асл тилида ёзилади. Инвентар дафтарида ёзиладиган сўз ва рақамлар тартибли ва очиқ қилиб дастхатланади. Ўчиришга йўл қўйилмайди. Кутубхоначи инвентарнинг муқоваси ёки титул варағида жойлашган реквизитларни тўлдириши шарт. Бунда кутубхона номи, инвентар дафтарининг тартиб рақами ёзилиши ҳамда ушбу инвентар дафтарда инвентар рақами қайси рақамдан то қайси рақамгача қайд этилгани кўрсатилиши керак.

ИНВЕНТАР ДАФТАРИГА ЁЗИЛМАГАН НАШРЛАРНИ ҲИСОБГА ОЛИШ

"Жамлама ҳисоб-китоб қилиш дафтари"да нархлари кўрсатилмаган, аммо сон жиҳатдан ҳисобга олинган нашрлар инвентар дафтарида ёзилмайди. Булар вақтинча сақланаётган рисолалар, журналлар, плакатлар, иллюстратив каталоглар, варақа кўринишидаги портретлардир. Инвентар дафтарида ёзилмайдиган адабиётлар "Инвентар дафтарда қайд этилмайдиган нашрларни ҳисобга олиш дафтари"да ифодаланади.

Ёзиб олиш вақти	Нашр муаллифи ва унинг номи	Туғилган йили	Нархи	Жами ҳисобга олиш дафтарида ёзиш №	Ташқарига чиқиш белгиси	Эс-латма
1	2	3	4	5	6	7

Журнал ва газеталар алоҳида рўйхатга олиш картотекасида ҳисобга олинади.

Журналларни ҳисобга олиш картотекаси журналлар сонларини кўрсатиш ҳамда уларнинг келиб тушиши ва сақланишини аниқлаш учун тутилади. Қайд қилинган картотекалар асосида тузилган журналлар картотекаси журнал жамғармасини аниқлашда асосий восита бўлиб хизмат қилади. Картотекалар устки томонининг юқори қисмига журналлар номи ва уларнинг даврийлиги кўрсатилади (асл тилида). Ҳисобга олиш карточкасида келиб тушган ва сақланаётган газеталар сонлари кўрсатилади. Карточка бир йил давомида олинган газеталарни ҳисобга олишга мўлжалланган. Қайд қилувчи карточкалар ҳар бир ном бўйича тузилади ва журнал ҳамда газеталар учун алоҳида алифбо тартибидаги номда жойлаштирилади.

МАКТАБ МЕДИАТЕКАСИ ЖИММА?

Таълим мазмуни комплекс билимларни ўз ичига олади. Уларни пухта ўзлаштиришда кўплаб ахборот манбаларига асосланилади. Айниқса, ҳозирги компьютерлар, интернет каби алоқа воситалари таълим жараёнига кенг қириб бораётган бир вақтда ахборотлар билан яқиндан ошно бўлиш муҳимдир.

Билимлар ҳажмининг ортиб бориши ўқитувчилар ва ўқувчиларнинг ахборотларга бўлган эҳтиёжини янада тўлароқ қондириш зарурятини туғдирмоқда.

Мактаб кутубхоналарида ахборот хизматини йўлга қўйиш мактабнинг таълим дастурларини амалга ошириш билан бирга умумий ку-

тубхоначилик тармоғини ривожлантиришга ҳам хизмат қилади. Бинобарин, мактаб кутубхонаси ўқувчиларда ахборотларга бўлган қизиқиш ва улар билан ишлаш кўникмасини ўстиришда муҳим ўрин тутди.

Мактаб кутубхонаси мактаб ичигаги янгиликларни ёйишда мактаб билан жамият ўртасида кўприк вазифасини ўтайди. Шу тариқа у ўқувчиларни зарур ахборотлар билан қуроллантириб боради. Бунда "Мактаб медиатекаси" муҳим ўрин тутди.

Ҳўш, "мактаб медиатекаси"нинг ўзи нима?

Мактаб медиатекаси деганда маълум мутахассислар томонидан ташкил этилиб, мак-

табда марказлаштирилган ҳолда тўпланган босма ва аудиовизуал материаллар йиғиндиси тушунилади. У компьютер ёки бошқа алоқа воситалари ёрдамида қўшимча ахборот манбалари ва материалларига кириш имконини беради.

Мактаб медиатекаси фаолияти дастури ўқитувчи ва ўқувчилар томонидан ўқув дастурига мувофиқ тўпланган аудиовизуал материалларни ўз ичига олади ҳамда мактабдаги педагогик ишларнинг асосий қисми ҳисобланади. Мактаб медиатекаси дастуридаги индивидуал ва технологик манбалар, ўқитувчилар, медиатека мутахассислари ҳамда ўқувчилар ўртасидаги ўзаро алоқани таъминлайди.

Мактаб фаолияти мақсадларига қаратилган дастурларни амалга оширишда мактаб медиатекаси асосий восита бўлиб хизмат қилмоғи лозим. Унинг бу аҳамияти қўйидаги ҳолатларга шаклланади:

1. Мактаб дастурига мувофиқ мактабдаги доимий фойдаланиладиган жамғарма, хоналар ва жиҳозларнинг самарали манбалари.

2. Таълимни такомиллаштириш мақсадига ўқитувчилар билан медиатека мутахассислари ҳамкорлиги.

3. Барча ўқитувчи ва медиатека мутахассисларининг ахборотлар билан ишлаш кўникмасини шакллантириш ҳамда шу асосда уларни ўқувчиларнинг зарур эҳтиёжига татбиқ

этишнинг умумий мактаб стратегияси.

4. Ўқитувчининг йўналтирилган манбаси эволюцион жараёнини ўқув фаолияти манбасига йўналтириш.

Мактаб медиатекаси мутахассислари мактабдаги қўйидаги педагогик ишларга қатнашишлари керак:

1. Ўқишга ўргатиш, шунингдек, визуал тарбия беришни йўлга қўйиш. Бунинг учун қўйидагиларга эътибор берилади:

— ўқув вазифалари ва индивидуал эҳтиёжни адо этиш мақсадига ўқитувчи ва ўқувчиларни зарур материаллар билан ўз вақтида қуроллантириш;

(Давоми 20-бетда)

МАҚТАБ МЕДИАТЕКАСИ ЖУМЛА?

ни (адабиётлар ёрдамидан) ўтказиш.

2. Ўқув дастури ва уларни режалаштириш:

— мактабда дастлабки ўқиш йилларидаёқ ахборотларни излаш ва топиш ҳамда бу жараёни ҳар бир ўқувчининг кундалик ҳаёти учун одамга айлантириш мақсадида соҳалар бўйича ахборотлар билан ишлашга ёндошиш кўникмасини оширишда ўқитувчилар билан ҳамкорликни йўлга қўйиш; — барча фанларга доир босма ва аудиовизуал материаллар билан танишишда ўқитувчилар ва ўқувчиларга ёрдам бериш; — фанларни ўқиш бўйича илгор тажрибалар

ҳамда янги таълим методларини ўзлаштириш мақсадида ўқитувчилар ва таълим муассасалари билан ишлаш.

3. Ўқув жараёнини такомиллаштириш:

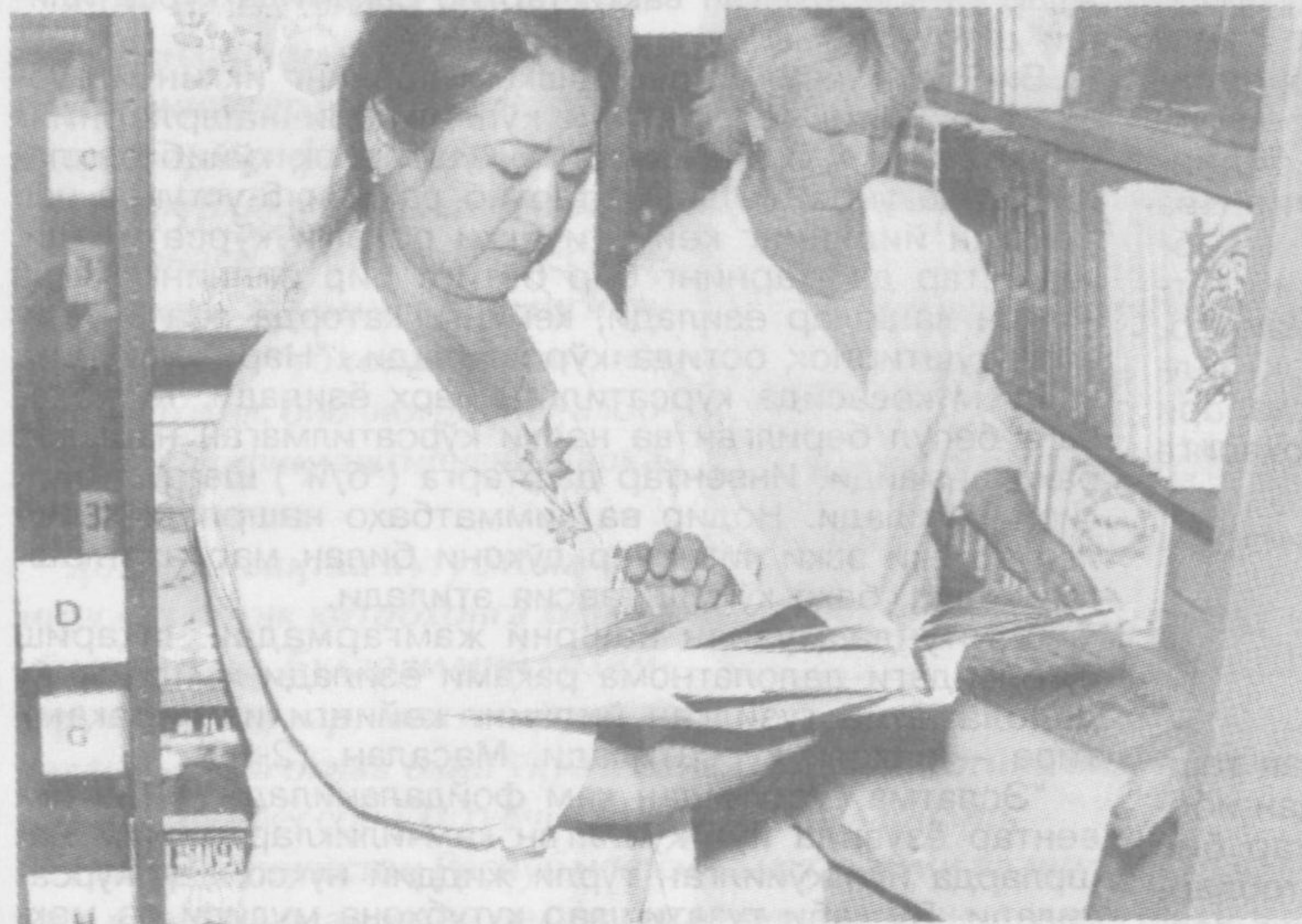
— ўқитувчилар ва ўқувчиларга таълим жараёнига ёндошувга қизиқиш уйғотадиган самарали ахборотларни танлашда ёрдам бериш. Айрим ҳолларда мактаб медиатекаси мутахассислари педагогик вазифаларга эришиш мақсадида материаллар тайёрлашда ўқитувчилар билан ҳамкорлик қиладилар. Ўқувчилар билан иш олиб боришда эса турли ахборот характеридagi синф тадбирларига эътибор берилади;

— ўқув мақсадларида фойдаланиладиган материал ва жиҳозларни қўллашнинг янги истиқболли методлари билан танишишда ўқитувчиларга ёрдам бериш;

— ўқитувчи ва ўқувчиларни ахборотларни бир манбадан иккинчисига ўтказишнинг амалий усуллари билан қуроллантириш.

Бундай йўналишдаги ишларни ҳар бир мактаб амалга ошириши лозим.

Узлуксиз таълим учун яхши шароит яратилаётган мактабда мактаб медиатекаси хизмат қилиб, унинг дастурлари ёшларнинг, ўқитувчи ва медиатека мутахассисларининг қизиқишларига таянади.

(Давоми. Боши 19-бетда)

— таълимий ва индигуал эҳтиёж ҳамда қизиқишнинг қондириш мақсадида ахборотлар ва улар манбаларининг фойдалигунини баҳолашга оид ахборотларни

таҳлил қилиш тажрибасини такомиллаштириш;

— ўқувчилар ҳаёт тажрибасини бойитиш ҳамда уларни маданият бойликлари билан таништиришга хизмат қилувчи тадбирлар-

МУСТАҚИЛЛИКНИНГ МУНАВВАР ЙЎЛИ
ТАВСИЯ БИБЛИОГРАФИК РЎЙХАТ

Ёшлар билан ишлаш масалалари алоҳида эътиборни талаб қилади. Биз мамлакатимизнинг истиқболи ёш авлодимиз қандай тарбия топишига, қандай маънавий фазилятлар эгаси бўлиб вояга етишига, фарзандларимизнинг ҳаётга нечоғли фаол муносабатда бўлишига, қандай олий мақсадларга хизмат қилишларига боғлиқ эканлигини ҳақиқатан ёдда тутишимиз лозим.

Шу муносабат билан Республика педагогика илмий кутубхонаси Истиқлолиятнинг 10 йиллиги муносабати билан қуйидаги туркум рисола ва мақолалар рўйхатини тавсия этади. Бу библиографик тавсия рўйхатидан мактаб кутубхоначилари, тарбиячилар, педагог ва мутахассислар, ўқувчилар ва бошқа омма вакиллари ўз фаолиятларида фойдаланишлари мумкин.

Каримов И.А. Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган нутқи, 1997 йил 29 август // Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. — Т., 1997. — Б.4-9.

Каримов И.А. «Истиқлол ва маънавият». — Т.: «Ўзбекистон», 1994. — 676.

Каримов И.А. «Камолот» ёшларимизнинг чинакам суянчи ва таянчи бўлсин». — Т.: «Ўзбекистон», 2001. — 486.

Каримов И.А. «Магистратура, академик лицей ва касб-ҳунар коллежларининг биринчи битирувчиларига» // «Халқ сўзи». — 2001. — 16 июн.

Каримов И.А. Миллий истиқлол мафкураси — халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир: «Фидокор» газетаси мухбири саволларига жавоблар. — Т.: «Ўзбекистон», 2000. — 406.

Каримов И.А. Озод ва обод ватан эркин ва фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз. — Т.: «Ўзбекистон», 2000. — 5286.

Каримов И.А. Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда. «Туркистон-пресс» ахборот агентлиги мухбирининг саволларига жавоблар. — Т.: «Ўзбекистон», 2000. — 166.

Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. — Т.: «Ўзбекистон», 1998. — 6866.

Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т.1. — Т.: «Ўзбекистон», 1996. — 3646.

Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. — Т.: «Ўзбекистон», 1992. — 786.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўйбга чиқаришнинг I босқичида амал-

га оширилган ишларнинг дастлабки натижалари ва II босқичдаги вазифаларни режалаштириш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ҳайъат мажлисининг қарори. 2001 йил 26 январь // «Таълим тараққиёти». — 2001 — №1-2 — Б.178-187. Илова Б. 188-223.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни // Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. — Т.: «Ўзбекистон», 1997. — Б.20-29.

Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори, 1999 йил 16 август // «Халқ таълими». — 1999. №5. — Б.4-5.

Республика ўқитувчиларининг биринчи анжумани ҳамда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ижросига бағишланган илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент, 2001 йил 28-29 июн // «Таълим тараққиёти». — 2001 №3-4. — Б.9-218.

Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандарти // «Халқ таълими». — 1999. №5. — Б.6-36.

Ўзбекистон Республикаси умумий ўрта таълим муассасаларининг 2001-2002 ўқув йилига мўлжалланган ўқиш дастури режаси // «Маърифат». — 2001. — 6 июн.

Қурбонов Ш. Кадрлар тайёрлаш ва миллий истиқлол ғояси // «Халқ таълими». — 2001. — №1. — Б.4-13.

Ғозиев Э. Педагогик технологиянинг психологик масалалари // «Халқ таълими». — 1999. — №6. — Б.36-38.

Ғаниева Д. Отабек, Кумуш, Зайнаб ва ҳозирги ёшлар: Театрлаштирилган баҳс-мунозара дарслар // «Тил ва адабиёт таълими». — 2000. — №4. — Б.14-21.

Учинчи минг йилликнинг боласи. — (Таянч дастурини амалиётга татбиқ этишга

йўналтирилган ўқув қўлланма. — «Ma'rifat-Madadkor» нашриёти, 2001. — 3366.

Тошев Т. Мустақиллик болалари ёхуд асрга татигулик ўн йил // «Адолат». — 2001. — 6 июл.

Ҳосилова З. Маънавият ва яхши хулқ тарбияси // «Халқ таълими». — 2001. — №1. — Б.43-46.

Аҳмедова Ҳ. ва бошқ. Болангиз мактабга тайёرمи? — Т.: «Ma'rifat-Madadkor» нашриёти, 2000. — 3206.

Комилов Н. Мустақиллик мафкураси: А.Иброҳимов, Ҳ.Султонов ва Н.Жўраевлар қаламига мансуб «Ватан туйғуси» китоби ҳақида // «Халқ сўзи». — 1997. — 27 феврал.

Раҳматова Н. Компьютер уммининг ғаввослари. XXI аср — баркамол авлод асри // «Халқ сўзи». — 2001. — 20 июн.

Шарафуддинов О. Сардафтар саҳифалари: Мустақиллигимизни кадрлайлик мавзусида: Мақолалар, хотиралар. — Т.: «Ёзувчи», 1999. — 2026.

Ўқувчи маънавиятини шакллантириш (Тузувчилар: Ж.Ғозиев, Р.Султонов, Ҳ.Саидов. — Т.: «Ma'rifat-Madadkor» нашриёти, 2000. — 3046.

Қурбонов Ш. Кадрлар тайёрлаш ва миллий истиқлол ғояси // «Халқ таълими». — 2001. — №1. — Б.4-13.

Ғозиев Э. Миллий мафкура ва миллий ўзликни англаш // «Халқ таълими». — 2001. — №1. — Б.21-26.

Набиев А. Мустақиллик учун кураш ёхуд парчаланган Туркистон тарихи. — Т.:

«Ёзувчи», 1998. — 966.

Ризо Б. Ўзбек тарихи — ўзлик тарихи: Ўзликни англаш, миллий руҳ ҳақида. Мустақилликнинг 10 йиллигига бағишлаб туркум давомий мақолалар: // Тошкент оқшоми. — 2001. — май.

Ҳаким С. Орият ёхуд тимсоллари тикланган ватан: Ўзбекистон истиқлолиятининг 10 йиллигига // «Халқ сўзи». — 2001. — 21 июн.

Хоразмшоҳ Жалолиддин Мангуберди: (Даври, маданият ҳаёт, манбалар): (Тўплам) (Ўзбекистон Респ. ФА, А.Р.Беруний номидаги Шарқшунослик ин-ти — Т.: «Фан», 1999. — 1056.

Ўзбекистоннинг янги тарихи (Туз: Н.Жўраев, Т.Ғайзуллаев: Таҳрир хайъати: А.Азизхўжаев (раис), Б.Аҳмедов, С.Камолов ва бошқ. — Т.: «Шарқ», 2000. — 5606. К.З. Мустақил Ўзбекистон тарихи.

Бекназар, Жуманазар. Она ва бола таянчи. 2001 йил — Оналар ва болалар йили ҳамда Ўзбекистон Республикасининг мустақиллигига 10 йил тўлиши муносабати билан. — Т.: Абу Али ибн Сино номидаги тиббиёт нашр., 2001. — 956.

Каримова В. Оила соғлом ва мустақил бўлса... // «Оила ва жамият». — 2001. — 16-20 май.

Мусурмонова О. Оила — мўъжаз ватан // «Халқ сўзи». — 1999 — 14 июл.

Ғайзуллаев Ш. Миллий тарбия зарурати // Гулистон. — 1999 № 6.

Б.РИЗОКУЛОВ олган
суратлар.

2001-2002 ўқув йилида ташкил этилиши мумкин бўлган китоб кўргазмалари ва оммавий тадбирларнинг тахминий мавзулари

1. Танланган йўлга содиқлик (Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 10 йиллиги муносабати билан).
2. Мен қатъий адолатлиликка амал қилдим (Амир Темур таваллудининг 666 йиллигига).
3. Ёшлар ва мамлакатнинг Асосий Қонуни (Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кунига).
4. Аёллар ва ҳуқуқ (Жамият ҳаётининг барча соҳасидаги ислохотлар иштирокчиси бўлиш аёлларнинг ҳуқуқий саводхонлиги).
5. Халқ хотираси олдида бош эгамиз (Хотира ва қадрлаш кунига).
6. Ватан ва унинг халқига муҳаббат ила ёнамиз (Ватан ҳимоячилари кунига).
7. Маънавий тараққиёт сарчашмалари (Қадимий ёзма ёдгорлик "Авесто" яратилганлигининг 2700 йиллиги муносабати билан).

8. Мамлакатнинг улкан хазинаси (Термиз шаҳрининг 2500 йиллик юбилейига).
9. Наврўз — меҳр-мурувват ва саҳийликнинг порлоқ байрами.
10. Маънавият ва шон-шухратнинг ўчмас овози (Аҳмад ал-Фарғоний таваллудининг 1205 йиллиги муносабати билан).
11. Таълимоти ва маърифати доимо куйланади (Юсуф Хос-Ҳожиб таваллудининг 980 йиллигига).
12. Шоир, файласуф, маърифатпарвар (Аҳмад Яссавий таваллудининг 960 йиллигига).
13. Унинг мероси асрлар оша яшаяжак (Навоий таваллудининг 561 йиллигига).
14. Исёнкор шоир (Шоир Бобораҳим Машраб таваллудининг 345 йиллигига).
15. Менинг бутун ҳаётим бир лаҳзалик-дир (Шоира Нодирабегим таваллудининг 210 йиллигига).
16. Замонавий таълимда аънавийлик

- ва новаторлик, таълим ва тарбияда аънаваларнинг янгиликлар билан боғлиқлиги.
17. "Қамолот" — баркамоллик демак-дир (Янги ёшлар ҳаракатида тарбия масалалари).
18. Замонавий ёшларнинг ижтимоий бойликлари ва ахлоқий йўналишлари.
19. Олий ўқув юрти ва коллежларда касбий таълим, тарбия жараёни ва натижалари.
20. Яхши умидлар ва ютуқлар байрами (Ўқитувчилар ва мураббийлар кунига).
21. Имтиёзлар авлоди. (Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунига, "Она ва бола" миллий дастурини амалга оширишга бағишланади).
22. Билимлар олами ва ижодий ишлар билан шугулланиш (Янги ўқув йили бошланишига).
23. Биринчи кўнғироқ синфга, билим-

- лар оламига чорламоқда.
24. Мустақиллик дарси, яъни шахс камолоти дарсини мактабнинг биринчи кунига бошлаб беради.
25. Этнопедагогика тушунчаси ва атамаси, уларнинг таълим жараёнида ва ижтимоий фаолиятдаги аҳамияти.
26. Музей педагогикаси ва унинг ўқув фаолиятдаги ўрни.
27. Ёшлар жамоани театр педагогикаси воситасида тарбиялаш.
28. Ижтимоий педагогнинг таълимий мазмуни.
29. Ўсимлар орасида наркотик моддаларнинг истисмол қилинишига қарши профилактик тадбирларни ташкил этиш, режалаштириш ва амалга ошириш.
30. Миллий ғоя ва маънавият асослари руҳида тарбиялашда фольклор материалларидан фойдаланиш.
31. Экологик маданиятсиз келажак йўқ.

2001-2002 ўқув йилидаги муҳим ва унутилмас воқеалар ҳамда юбилей саналари тақвими

2001 йил СЕНТЯБРЬ

- 1 — Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 10 йиллиги байрами (1991).
- 3 — Янги ўқув йилининг бошланиши "Билимлар кунига" (1984).
- 18 — Халқаро тинчлик кунига (1981). БМТ Бош Ассамблеясининг 36-сессиясида белгиланган. Ҳар йили сентябрнинг учинчи сешанбасида нишонланади.
- 27 — Бутунжаҳон туризм кунига.

ОКТАБРЬ

- 1 — Ўқитувчилар ва мураббийлар кунига (1996).
- Қариялар кунига.
- 21 — Ўзбекистон Республикаси Давлат тили кунига (1989).
- 24 — Бирлашган Миллатлар Ташкилати ташкил топган кун (БМТ). БМТ Низоми 1945 йилдан кучга кирган.

НОЯБРЬ

- 4 — БМТ ҳузуридаги маориф ва маданият масалалари бўйича ташкилот ЮНЕСКО ташкил топган кун (1946).
- 7 — Театр ва кино актёри, режиссёр, Ўзбекистон халқ артисти Наби Раҳимов (1911-1994) таваллудига 90 йил тўлади.
- 8 — Ўзбек театр ва кино артистаси, театр ва жамоат арбоби Сора Эшонтўраева (1911-1998) таваллуд кунига.
- 10 — Бутунжаҳон ёшлари кунига.
- 11 — Рус ёзувчиси Ф.М.Достоевский (1821-1881) таваллудига 180 йил тўлади.
- 17 — Халқаро талабалар кунига (1946).
- Ўзбекистон Республикаси Давлат Байроғи тасдиқланган кун (1991).

ДЕКАБРЬ

- 1 — Бутунжаҳон ОИТСга қарши кураш кунига.
- 8 — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган кун (1992).
- 10 — Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси қабул қилинган кун (1992).
- Инсон ҳуқуқлари кунига (1948) БМТнинг Бош Ассамблеяси инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон

декларацияси орқали эълон қилинган кун.

- 28 — Ўзбекистон халқ шоири, жамоат арбоби Эркин Воҳидов (1936) таваллудига 65 йил тўлади.

2001 йилда:

- Термиз шаҳрининг 2500 йиллиги.
- Олим ва мутафаккир, адабиётшунос, туркшунос Юсуф Хос Ҳожиб таваллудига 980 йил.
- Шоир, маърифатпарвар, файласуф Аҳмад Яссавий таваллудига 960 йил тўлади. (1041-1167).
- Шоир, маърифатпарвар, мутафаккир Низомий Ганжавий Абу Муҳаммад Илём ибн Юсуф (1141-1209) 860 йил тўлади.
- Ўзбек шоири, мутафаккири Лутфий (1366-1465) таваллуд топган кун.
- Бухоро тарихчиси Муҳаммад Ёқуб Кенжа ибн Али Мирза Бухорий (1771-1831) таваллудига 230 йил тўлади.
- Буюк қозоқ шоири, халқ оқини Жамбул Жабаев (1846-1945) таваллудига 155 йил тўлади.
- Ўзбек маърифатпарвари, педагог Саидрасул Саидазизов (1866-1933) таваллудига 135 йил тўлади.
- Ўзбек олими, шоир, ёзувчи, драматург Абдурауф Фитрат (1886-1938) таваллудига 115 йил тўлади.
- Журналист, драматург, жамоат арбоби Зий Саид (1901-1938) таваллудига 100 йил тўлади.
- Таниқли рассом, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Рўзи Чориев (1931) таваллуд кунига.
- "Ўқитувчи" нашриёти ташкил этилганлигига (1936) 65 йил тўлади.
- "Ёш куч" журнали ташкил этилганлигига (1986) 15 йил тўлади.

2002 йил ЯНВАРЬ

- 1 — Янги йил байрами.
- 5 — Ўзбек мусикаси (мақомлари) меросини тўловчи, мусикачи кўшиқчи Юнус Ражабий (1897-1976) таваллудига 105 йил тўлади.
- 14 — Ватан ҳимоячилари кунига. Ўзбекистон Республикасида 1994 йилдан бошлаб нишонланиб келинади.
- Ҳарбий арбоб, биринчи ўзбек

- генерали Собир Раҳимов (1902-1945) таваллудига 100 йил тўлади.
- 30 — Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.А.Каримов (1938) таваллуд топган кун.

ФЕВРАЛЬ

- 9 — Буюк ўзбек шоири, гуманист-инсонпарвар, мутафаккир ва давлат арбоби Алишер Навоий (1441-1501) таваллудига 561 йил тўлади.
- Ўзбек композитори, дирижёр, жамоат арбоби Толибжон Содиков (1907-1957) таваллудига 95 йил тўлади.
- 21 — Наврўз байрами.
- 27 — Халқаро театр кунига.

АПРЕЛЬ

- 1 — Кулги ва ҳазил кунига.
- 2 — Халқаро болалар китоби кунига. Бу кун Х.К.Андерсеннинг (1805-1875) таваллуд кунига билан бирга белгиланади.
- 7 — Бутунжаҳон саломатлик кунига. Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилати Низоми кучга кириши муносабати билан таъсис этилган.
- 9 — Давлат арбоби, улў соҳибқирон, саркарда Амир Темур (1336-1405) таваллудининг 666 йиллиги.
- 12 — Бутунжаҳон авиация ва космонавтика кунига (1962).
- 15 — Италия рассоми ва олими Леонардо да Винчи (1452-1519) таваллудига 550 йил тўлади.
- 21 — Фан ходимлари кунига (1979). Ҳар йили апрелнинг учинчи яшанба кунига нишонланади.
- 23 — Республика "Маънавият ва маърифат" (1994) жамоатчилик маркази ташкил этилганлигига 8 йил тўлади.
- Китобни ва муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш халқаро кунига.

МАЙ

- 9 — Хотира ва Қадрлаш кунига. Ўзбекистон Республикасида 1999 йилдан нишонланади.
- 15 — Бутунжаҳон оила кунига (1994).
- 18 — Халқаро музейлар кунига (1977). Ҳар йили Халқаро музейлар Кенгашининг II Бош конференцияси қарори бўйича нишонланади.

ИЮНЬ

- 1 — Болаларни ҳимоя қилиш кунига (1949).
- 5 — Бутунжаҳон атроф-муҳитни муҳофаза қилиш кунига (1972).
- БМТнинг Халқаро конференцияси қарорига оид ҳар йили нишонланади.
- 6 — Пушкин поэзияси байрами кунига.
- 11 — Ўзбек бастакори, дирижёр, педагог, мусикашунослик арбоби Мухтор Ашрафий (1912-1975) таваллудига 90 йил тўлади.
- 26 — Халқаро гиёҳвандликка қарши кураш кунига.
- 27 — Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари кунига.

ИЮЛЬ

- 2 — Ўзбекистон Республикаси Давлат Герби тасдиқланган кунга 10 йил тўлади (1992).
- 20 — Машҳур ҳофиз, Ўзбекистон халқ артисти, бастакор Комилжон Отаниёзов (1917-1975) таваллудига 85 йил тўлади.

АВГУСТ

- 20 — Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуннинг янги таҳрири ва "Қадрлаш тайёрлаш миллий дастури" қабул қилинганлигига 5 йил тўлади (1997).
- 31 — Қадагон қурбонларини хотирлаш кунига.

2002 йилда:

- Таниқли астроном-олим, Шарқ математиги ва географи Аҳмад ал Фарғоний (797-865) таваллудига 1205 йил тўлади.
- Ўрта Осиёнинг буюк шоири ва олими Жалолиддин Румий (1207-1273) таваллудига 795 йил тўлади.
- Хоразм шоири ва мутафаккири Пахлавон Маҳмуд (1247-1326) таваллудига 755 йил тўлади.
- Ўзбек исёнкор шоири, маърифатпарвар Бобораҳим Машраб (1657-1711) таваллудига 345 йил тўлади.
- Давлат арбоби ва маърифатпарвар ўзбек шоираси Нодирабегим (Моҳларойим (1792-1842) таваллудига 210 йил тўлади.
- Ўзбек шоири, халқ оқин-бахшиси Фозил Йўлдош ўғли (1872-1955) таваллудига 130 йил тўлади.
- Ўзбек шоири, ёзувчи, адабиётшунос Чўлпон (Абдулҳамид Су-

лаймон ўғли) (1897-1938) таваллудига 105 йил тўлади.

- Ўзбек театр-санъат арбоби, актёр, режиссёр, драматург Маннон Уйғур (1897-1955) таваллудига 105 йил тўлади.
- Таниқли ўзбек киноактёри, Ўзбекистон халқ артисти Раҳим Пирмуҳаммадов (1897-1972) таваллудига 105 йил тўлади.
- Ўзбек математик олими, педагог, давлат ва жамоат арбоби Т.Н.Қори-Ниёзий (1897-1970) таваллудига 105 йил тўлади.
- Қозоқ ёзувчиси, адабиётшунос, жамоат арбоби М.Ауэзов (1897-1961) таваллудига 105 йил тўлади.
- Ўзбекистон халқ ёзувчиси, жамоат арбоби, драматург Абдулла Қаҳҳор (1907-1968) таваллудига 95 йил тўлади.
- Ўзбекистон халқ шоири Қуддус Муҳаммадий (1907-1997) таваллудига 95 йил тўлади.
- Ўзбек ёзувчиси, шоир, тарихчи, таржимон Миркарим Осим (1907) таваллудига 95 йил тўлади.
- Ўзбек шоири, драматург, таржимон Усмон Носир (1912-1952) таваллудига 90 йил тўлади.
- Ўзбек болалар шоири, жамоат арбоби Зафар Диёр (1912-1946) таваллудига 90 йил тўлади.
- Кўшиқчи, жамоат ва театр санъати арбоби Карим Зокиров (1912-1977) таваллудига 90 йил тўлади.
- Ўзбек ёзувчиси, давлат ва жамоат арбоби Ш.Рашидов (1917-1983) таваллудига 85 йил тўлади.
- Ўзбекистон халқ ёзувчиси, драматург, публицист, таржимон, адабий танқидчи, жамоат арбоби Одил Ёқубов (1927) таваллудига 75 йил тўлади.
- Ўзбек филолог олими, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби Наим Каримов (1932) таваллудига 70 йил тўлади.
- Ўзбекистон ёзувчилар Уюшмасининг адабий-бадиий журнали "Шарқ юлдузи" ташкил топган кун.
- Биринчи ўзбек алифбоси "Устои аввал" (1902) нашрига 100 йил тўлади.

Mehmonxona

Кўпчилик уни кинокомедиялар яратувчиси деб ўйлайди. Фантастикага мойилроқ, деб ҳам баҳолайдилар. Яна кимлардир унинг фильмларини болаларга тааллуқли, деб талқин этади. Аслида эса айнан бир услубга киритиш мушкул бўлган гайриоддий ва умумийликдан йироқ, меҳр-оқибат, эзгулик, дўстлик ғояларини тараннум этувчи "Абдуллажон", "Бомба", "Кичкина табиб", "Яратганга шукр" фильмлари режиссёри Зулфиқор Мусоқов яқинда Япония сафаридан қайтди. Биз у кишини меҳмондан келгач, меҳмонга чорладик ва сиз азиз мухлисларимизни "Меҳмонхона" мизда бўлиб ўтган навбатдаги суҳбатдан воқиф этмоқчимиз.

— Зулфиқор ака, келинг мулоқотимизни сафар тафсилоти билан бошласак.

— Япониядан халқимизга ажойиб совға тайёрлаб келдик. Биз у ерда янги "Ойи-жон" фильмининг суратга олдик.

— Фильм тўғрисидаги маълумотлар мухлисларимиз учун қизиқarli бўлса керак, деб ўйлайман...

— "Ойи-жон" фильми устида ҳамкасбим Баҳодир Одилов билан биргаликда ишладик. Лавҳаларни Абдурахим Исмоилов ва ёш оператор Абдувоҳид Фаниев тасвирга туширдилар. Фильм тўғрисида қисқача гап-ради-ган бўлсам, унинг бош қахрамони Наргиза онасидан эрта айрилиб, отаси ва бувисининг қарамоғида қолади. Ана шу мурғак қалбнинг изтироблари, соғинчлари ва умидлари фильмнинг мазмунини ташкил этади. Такдир қизалокқа янги "ойи-жон" тўхфа қилади. У бир аёлни "ойи-жон" деб чақиради. У худди унинг онасига ўхшайдиган. Кейко исмли япон аёли эди. Фильмдаги бу ролни ва унга қиёфадор Наргизанинг онаси Рисолат ролини япониялик актриса Акио Сатоко ижро этди. Бош қахрамонни эса актриса Фотима Режаметованинг қизи Фарангиз Жамолхонова яратди. Фарангиз "Кичкина табиб" фильмида ҳам кичкина роль ижро этган эди. "Ойи-жон" фильмида эса унинг зиммасига катта вазифа юкланди ва суратга олиш жараёнида у ўзининг ижрочилик маҳоратини намоён этди. Фильмдаги бошқа ролларга эса Тўти Юсупова, Баҳром Матжонов, Жумадилла Раметовлар таклиф этилди. Суратга олиш ишлари Тошкент, Самарқанд ва Токиода бўлиб ўтди.

— "Кичкина табиб", "Абдуллажон" фильмларингизда илгари суртилган ғоя, яъни катталар ва болалар ўртасидаги муносабатни навбатдаги асарларингизда ҳам давом эттирибсиз. Болалар билан ишлаш қийин эмасми?

— Ҳар гал улар билан ишлаганимда қайтиб ишламасликка қарор қиламан. Болалар инжиқ, эркатой бўлади. Суратга олиш пайтида тез чарчайди. Айниқса, сизда заррача носамимийлик пайкаса, ўртага девор курадики, қулатиш амри-маҳол. Шунга қарамай улар билан ишлаш жуда завқли. Яна бир бор болаликка қайтгандай бўласан киши. Чунки болалар — ажойиб бир олам, кўнгли нозик ва бегубор инсонлар. Биз кўпинча кичкиналар ҳеч нарсани тушунмайди деб ўйлаймиз, бефарқ муносабатда бўламиз. Ваҳоланки, биз улардан ўрганишимиз ке-

Зулфиқор МУСОҚОВ:

ЎЗБЕК АКТЁРЛАРИНИ ДУНЁ ТАНИСА

рак бўлган фазилатлар кўпроқ. Биз йиллар давомида йўқотиб борган самимийлик ва энг бокира туйғулар уларда мужассам. Қолаверса, катталар оламидаги муаммолар ва ўзгаришларни болалар биз билан барабар ҳис этадилар, дардимизга шерик бўладилар. Улар билан "алдагани бола яхши" қабилида эмас, самимий муносабатда бўлиш тўғрироқ деб ўйлайман.

— Болалигингизда сизга қандай муносабатда бўлишганини эслай оласизми?

— Ота-онам менинг қизиқишларимга ҳеч қачон бефарқ қарамагандлар. Отам, иш соҳаси санъатдан узок бўлишига қарамай, кинони жуда яхши кўрардилар. Менинг болаликдан кинога бўлган қизиқишимнинг ўсиб боришида отамнинг ҳиссаси катта бўлган. Мактабда ўқиб юрган кезларимда Республика ўқувчилар саройидаги тўгаракка қатнашар эдим. 8-синфда отам менга кинокамера совға қилган. У киши менинг кинорежиссёр бўлишимни жуда ҳам хоҳлардилар. Афсуски, орзуси ушалган кунларга ўзлари етмадилар. Менинг бирорта ҳам фильмимни кўролмади ва фот этдилар.

— Фильмларингизни ишлаш пайтида болалигингизда рўй берган воқеалардан ҳам фойдаланганмисиз?

— Кўп йиллар олдин юртимизда учар ликопчалар пайдо бўлибди, ўзга сайёрадан одамлар учиб келган эмиш, деган гаплар тарқаб кетган эди. Кимлардир ушбу гапларга ишониб таҳликага тушган бўлса, кимлардир ишонганларнинг устидан кулдилар. Мен эса уларни ўз кўзим билан кўргандим. Кейинчалик "Абдуллажон"нинг яратилишига ҳам ўша воқеа сабаб бўлган. Бу фильмни учар ликопчалар воқеасини кўрганларим асосида ишлаганимиз.

"Бомба" фильми ҳам ҳаётда содир бўлган воқеалар асосида яратилган. Қишлоқда бир кампирнинг томорқасига бомба тушиб, портламаган эди.

Бир куни автобусда кетаётиб иккита кампирнинг суҳбати қулоғимга

чалинганди. Бу суҳбатни ёш пайтларимда эшитган бўлишимга қарамай, хотирамда бир умрга муҳрланиб қолди ва "Камбағал одамлар" фильмининг дунёга келишига сабаб бўлди.

Умуман олганда, фильмларимдаги қишлоқ ҳаёти, унинг содда ва камтарин инсонлари акс этган лавҳаларнинг ҳаммасида болалик хотираларимдан фойдаланганман.

— Асарларингиз умумийликдан йироқ. Уларда акс этган гайриоддий ҳаётга шўнғиб кетасан киши. Фильмларингизнинг шунга ўхшаш хусусиятлари фақат халқимизга аёнми ё...

— Фильмларимни хорижий давлатларда ҳам севиб томоша қилишарди. "Абдуллажон" Японияда бир неча йиллардан бери намоёиш этилади. Бир неча кун олдин Москвада "Рен-ТВ"дан "Бомба"ни кўрсатишди. "Яратганга шукр" ўзбек ва япон киночилари ҳамкорлигида яратилган биринчи фильмдир. Японлар маблағи ҳисобига суратга олингани боис улар бу фильмни кўплаб телеканаллардан намоёиш этишади. Ўзбек киносидан биринчи марта менинг "Ойи-жон" фильмида япон актёрлари роль ўйнашди. Айни кунларда бизни япон ҳамкасбларимиз Токиода премьерарафасида кутишарди.

— Бундай ютуқларга эришишнинг ўзи бўлмайди...

— Адашмасам кўмак берган устозларим тўғрисида сўрамоқчисиз. Улар билан фахрланаман. Ўз билимини, меҳнатини, маслаҳатини мендан аямаган устозларимнинг ҳаммасини қадрлайман. Айниқса, Тошкент санъат институтида дарс берган мархума Ольга Чернова, Нина Тимофеевалар, ҳозир ҳам ишлаб келаётган Улуғбек Зуфаров, кинорежиссурадаги домларим Владимир Меньшов, Грамматиков, Никита Михалковларга чин юракдан ташаккур айтаман. Илк бор кўлимга қалам тутқазган, менинг мана шу кунларимга пойдевор қурган биринчи ўқитувчим Мария Василов ва Нина Павловналарга миннатдорлигимни қандай изҳор этишга ожизман.

— Агар сир бўлмаса, улар кўмакда яратган фильмларингизни санаб бера оласизми?

— Мен илк ижодимни образ яратишдан бошлаганман. 1978 йилда, Театр ва рассомчилик санъати институтида ўқиб юрган кезларимда Қамара Камолова мени, "Ўзгалар бахти" фильмига таклиф қилди. Институтни битириб, Ўзбекистон телевидениесида ишлаб юрганимда икки серияли "Ҳамма билан юзма-юз" видеофильмининг ишладим. Кинога бўлган ҳавасим сўнмаган эди. "Ўн минут", "Суд куни", кейинчалик, Москвада икки йиллик режиссёрлар курсини ўқиб юрганимда эса биринчи қисқа метражли фильмим "Қалдирғоч"ни суратга олдим. Диплом фильми эса Америка ва Францияда фестиваллар совриндори бўлган "Аскарлар эртаги" бўлди. Буларнинг ҳаммасида устозларимнинг сабоқлари тиргак бўлган.

— Агарда илк ишлаган фильмларингиз муваффақиятсиз чиққанида, кинорежиссёр бўлиш фикридан қайтармидингиз?

— Ўйлайманки, илк ижодим томошабинга манзур бўлмаганда ҳам касбимга хиёнат қилмасдим. Чунки мен учун энг муҳими фильмни ишлаш. Фильм учун актёр танлаш, танлаган актёрларимнинг қутилмаганда мен билмаган маҳорат қирралари намоён бўлганда яратилажак фильмимни тасаввур қилиб завқланишларининг ўзи менга етарли. Қолаверса, кинорежиссура мураккаб касбдир. У биздан катта кунт ва чидам, тинимсиз меҳнат талаб этади. Озгина меҳнатидан бир талай самара кутган қалбаки режиссёргина бундай воқеадан тушкунликка берилиб кетади.

— Бир қанча фильмларнинг сценарийсини ёзгансиз, рол ҳам ижро этгансиз. Ўзингиз яратган фильмларда ҳам рол ўйнадингиз келадими?

— Қисқагина эпизодчаларда ўйнаганман. Фақат ўйнагим келганидан эмас, у ёки бу актёрнинг суратга олиш майдончасига келмай қолганлиги туфайли.

— Кинонинг тарбиявий аҳамияти тўғрисида фикрингиз?

— Унинг тарбиявий роли боғча ва мактаб билан бир даражада туради, деб ўйлайман. Сабаби, ҳаётда тарбиячи ва ўқитувчининг гапи болага қонун бўлса, кинода ҳам бош қахрамон нима қилса, бола ҳам шуни такрорлагиси келади. Баъзан муаллимнинг сабоғидан кўра кинонинг таъсири болада кучлироқ сезилиб қолади. Чунки қуш уясида кўрганини қилади деганларидек, бола кўпроқ эшитганларига эмас, кўрганларига риоя қилади. Аммо шуниси ачинарлики, кейинги пайтларда ёшларимизнинг ғарб жангари фильмларига қизиқиши кучайиб бормокда. Мен қаратэ ёки таэквандога, умуман, спортга асло қаршилигим йўқ. Лекин фақатгина мушакларни зўрайтириб, ёш мияда Шварцнеггердан бошқа ижобий қахрамон топилмаса, ачинарли ҳол. Бизнинг ўзбек киноларимиз ватанга, ота-онага меҳр, дўстлик туйғуларини тараннум этади, ҳақиқий тарбия вазифасини ўтайди. Шахсан менинг асарларимда зўравонлик, фоҳиша кадрлари ва бир миллатни иккинчисига гиж-гижлаш ҳеч қачон бўлмаган, бўлмайди ҳам.

— Тилак ва таклифларингиз?

— Таклифим бўлажак киноижодкорларимиз кўпроқ китоблар ўқишса, изланса, нодир кинофильмларни кўриб ўрнат олишса. Тилагим ўзбек актёрларини (ваҳоланки, режиссёрлар кадр ортида) бутун дунё таниса. Ўзбек киносининг жаҳон миқёсидаги ўрни юксалиб, мустақамланиб бораверса.

Ўзбек киносининг мухлисларида эса фильмларимиз қаҳрамонларининг барча ижобий хислатлари му- жассам бўлишини истаб қоламан.

ОЙДИННИСО
суҳбатлашди.

Олий ўқув юртига ҳужжат топширган абитуриентнинг бутун саъй-ҳаракатлари давлат томонидан ажратиладиган грантга қаратилади. Ўз-ўзидан маълумки, бюджет таълимида талабага бериладиган имкониятлар катта ва кенг. Бозор иқтисодиёти шароити талабларидан келиб чиқиш, дунё мамлакатлари тажрибасига таяниш, юртимиз олий таълим муассасаларида ҳам ўқитушнинг тўлов-контракт шакли жорий қилинишини тақозо этди. Илк бор бу ишга 1996 йилда қўл урилди. Имконияти бор талабалар нақд ёки корхона-муассасалардан пул кўчириш орқали тўловни амалга оширган бўлсалар, аксарият ёшларнинг бунга қўли калталиқ қила бошлади. Шу боис шартнома асосида талабалikka қабул қилинган минглаб ёшлар ўқишдан воз кечишга мажбур бўлдилар. Давлат томонидан бунга бирор енгиллик ёки имтиёз яратилармикин, деган орзунинг рўёби бугунги кунда минглаб абитуриентлар, талабалар ва уларнинг ота-оналари қалбига хотиржамлик туйғусини солди.

ёт, чет инвестиция ва маркетинг хизмати бош бошқармаси бошлиғи М.Саидовларнинг қарор юзасидан билдирган шарҳлари эшитилди.

Қайд қилиндики, 2001-2002 ўқув йилида олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига бакалаврлар тайёрлаш бўйича умумий қабул 49500 тага белгиланган бўлса, шундан 19800 нафар талаба давлат грантига, 29700 нафар талаба эса тўлов-контракт асосида ўқишга қабул қилинади. Пуллик таълимда ёшларни ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга қаратилган ушбу қарор чин маънода катта аҳамиятга эга.

САВОЛ: — Қарор ва Низомда кўрсатилишича, кредит беришнинг уч хил усули белгиланган. Фоизсиз, имтиёзли ва фоизли. Буларга ажратиладиган қарзлар бир-биридан қандай фарқланишини тушунтириб берсангиз?

ЖАВОБ: — Қарорда кўрсатилганки, чин етимларга, меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларига ва болаликдан 1, 2-гуруҳ ногиронларига ҳеч қандай фоизсиз кредит берилди. Фоизлар Марка-

Dolzarb mavzu

қўйилган молнинг 80 фоизи миқдорида кредит ажратилади.

САВОЛ: — Масалан, талаба ўқиш жараёнида ёки таълимдан кейин катта маблағга эга бўлиб қолди. У қарзнинг умумий суммасини бирдан узиши мумкинми?

ЖАВОБ: — Нур устига нур. Бунда у қолган даврлар учун фоизларни тўлашдан ҳам озод қилинади.

САВОЛ: — Хусусий очик акциядорлик тижорат банклари талабанинг талабини рад этиши мумкинми?

ЖАВОБ: — Аввало, ҳукумат доирасида ва даражасида қабул қилинган қарорни ижро этишдан бош тортишга ҳеч қимнинг ҳаққи йўқ. Лекин тижорат банклари ўз ички имкониятларини чамалаб иш олиб боради.

САВОЛ: — Кредит беришда пулнинг, нарх-навонинг инфляция даражаси ҳисобга олинадими?

ЖАВОБ: — Инфляция даражасининг ўзгаришига қараб

ТАЪЛИМ КРЕДИТИ ҚАНДАЙ БЕРИЛАДИ?

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Олий ўқув юртларида тўлов-контракт асосида ўқиш учун таълим кредитлари бериш тўғрисида"ги шу йил 26 июлда қабул қилган қарори бунга тўла маънода асос бўлади. Ана шу қарор ижросини таъминлаш, уни амалга ошириш тартиб-қоидаларига бағишланган ўқув семинари Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигида уюштирилди. Бу ерда ҳозир бўлган олий таълим муассасаларининг маркетинг ва тадбиркорлик масалалари бўйича мутасаддилари, банк муассасалари вакиллари илк бор эзгуниятда қўл урилайётган ишни қай тарзда амалга ошириш хусусида ўзаро фикр алмашишди, саволларига жавоб олишди. Шунинг қилиш керакки, ОУЮ вакиллари томонидан берилган саволлар жуда кўп эди. Бунда уларнинг қарор матни билан тўлиқ танишиб чиққан-чиқмаганликлари ҳам сезилиб турди.

Олий ва ўрта махсус таълим вазири С.Ғуломовнинг кириш сўзидан сўнг Вазирлар Маҳкамасининг масъул ходими М.Ақбаров ҳамда вазирлик иқтисоди-

зий банк кўрсатмалари асосида ҳисобланади ва кредит шартномасида кўрсатилган жадвал асосида тўланади. Масалан, бундай тоифадаги шахслар ойма-ой тўлаб бориладиган фоиз ставкаларидан соқитдирлар. Имтиёзли тўлов эса кам таъминланган оилаларнинг фарзандларига нисбатан белгиланган. Улар умумий кредит суммаси фоиз ставкаларини ойма-ой тўлашда имтиёзга эга. Яъни уларга белгиланган фоиз тахминан 1200 сўм миқдорида бўлса, шунинг ярми 600 сўмни ойма-ой тўлаб борадилар. Кредит бўйича қўшилган фоизларнинг 50 фоизи эса меҳнат, аҳолини мулк билан таъминлаш ва ижтимоий муҳофаза қилиш туман бўлимлари томонидан, иш билан таъминлашга кўмаклашиш давлат жамғармаси маблағларидан тўланади. Фоизли кредит беришда эса умумий қоидаларга амал қилинади.

САВОЛ: — Гаровга қўйилган буюм, мол-мулк, қимматбаҳо қўғозларнинг нархи кредит суммасига тенг миқдорда бўлмаса, банк муассасаси қандай йўл тутати?

ЖАВОБ: — Бу ҳолда гаровга

Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг амалдаги қайта молиялаш ставкаси ўзгаради. Бу ҳолда кредит фоизлари қайта қўриб чиқилади.

Ўқув семинарига таклиф қилинган «Савдогарбанк», «Саноатқурилишбанк», «Заминбанк», «Ғаллабанк», «Пахтабанк», «Халқ банки» каби тижорат банклари вакиллари семинар иштирокчиларида туғилган саволлар ва тушунмовчиликларга изоҳ беришди.

Янги ўқув йилига санокли кунлар қолди. Республикаимизда фаолият кўрсатаётган Марказий банк назоратидаги 36 та турли банклар амалдаги тартиб-қоидалар асосида талабаларни қўллаб-қувватлашга, ёрдам беришга тайёр туришлари кераклиги семинарда қайд қилинди. Ўз навбатида олий ўқув юртлари ҳам бу масалага ҳар жиҳатдан пухта, ҳеч қандай чигалликсиз тайёргарлик кўришлари лозим. Зеро, барча шароитлар муҳайё қилинганда, талабанинг билим олиш имкониятлари тўлиқ юзага чиқади.

Х.ТҲЙМАНОВА,
"Маърифат"нинг махсус мухбири

ДАРСЛИКЛАР ТАНЛОВИГА МАРҲАМАТ!

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида белгиланган вазифалардан келиб чиққан ҳолда яратилган умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартлари лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбоси билан ҳамоханг таълим-тарбия жараёнига босқичма-босқич жорий этилмоқда. 2002-2003 ўқув йилида давлат таълим стандартлари ва янги алифбо 9-синф-ларга жорий этилиши муносабати билан ушбу синф учун янги дарсликлар яратилади ва нашр этилади.

Вазирлар Маҳкамасининг "Она ва бола" давлат дастурида 2001 йил мобайнида бошланғич синфлар учун дарсликлар яратиш учун танлов ўтказилиши белгиланган. Мазкур давлат дастури ижросини таъминлаш ҳамда бошланғич синфлар учун мавжуд дарсликларнинг таҳлилидан келиб чиққан ҳолда 1 ва 4-синф дарсликлари учун ҳам танлов эълон қилиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

Дарсликларни мунтазам равишда замон талабларига мувофиқ такомиллаштириб бориш, ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасидан ижодий фойдаланган ҳолда уларнинг янги авлодини яратиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги қуйидаги номдаги дарсликлар

ТАНЛОВИНИ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

1-синф учун алифбо, она тили, ўқиш, математика, табиёт (атрофимиздаги олам).

4-синф учун она тили, ўқиш, рус тили, математика, табиёт.

9-синф учун она тили, адабиёт, рус тили, чет тили (инглиз, немис, француз тиллари), Ўзбекистон тарихи, Жаҳон тарихи, Давлат ва ҳуқуқ асослари, иқтисодий билим асослари, алгебра, геометрия, информатика, физика, кимё, биология, география.

Замонавий дарсликлар яратиш танловига олимлар, методистлар, ўқитувчилар ҳамда нашриётлар таклиф этилади.

Талаб даражасидаги дарслик яратиш учун унинг дизайни, макетини тайёрлашда муаллиф бевосита иштирок этиши, дарсликдаги расм ва иллюстрациялар мазмун билан уйғунлашган бўлиши мақсадга мувофиқ. Шу муносабат билан муаллифларга шароит яратиш мақсадида қўлёзмаларни компьютерга киритиш, дизайни устида ишлаш ва дарслик макетини тайёрлаш, замонавий дарслик яратиш бўйича зарурий маслаҳатлар олиш, хорижий тажрибаларни ўрганишлари учун Республика Таълим марказида, шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар Педагогларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтларида муаллифлар марказлари ташкил этилган.

Танловда муаллифлар ёки нашриётлар дарслик макети билан иштирок этадилар.

Танловга тавсия қилинган дарсликлар макети 2001 йил 15 декабр-гача Республика Таълим маркази томонидан қабул қилинади.

Танлов ғолиблари белгиланган тартибда моддий ва маънавий рағбатлантирилади.

Танловда иштирок этишни истаган муаллиф ва нашриётлар қўшимча маълумотларни ҳамда танлов ҳужжатларини қуйидаги манзилдан олишлари мумкин.

700078 Тошкент, Мустақиллик майдони, 5-уй.
Халқ таълими вазирлиги ҳузуридаги
"Ўқув дастурлари ва дарсликлар бўйича эксперт
гурухи", 510-хона. Тел: 139-10-23.

БОЛАЛАР КОНВЕНЦИЯНИ БИЛИШАДИ

Яқинда Бўз тумани маданият саройида "Бола ҳуқуқлари тўғрисида"ги конвенциянинг мақсад ва моҳиятларини мактаб ўқувчиларига етказиш, шундан фойдаланишни ўргатиш мақсадида катта тадбир ўтказилди.

Болалар ҳуқуқлари бўйича Конвенцияга аталган ушбу мусиқий дастур қатнашчилари тадбир бошиданқош томошабинларнинг меҳрини қозондилар. Улар ўз чиқишларида ушбу Конвенциянинг тарихи, келиб чиқиши, моддалари ҳақида саҳна кўринишлари орқали маълумот беришди.

Ушбу тадбирда сўзга чиққан туман ҳокимининг уринбосари М.Тўйчиева ҳозирги кунда болаларнинг ўз ҳуқуқларини англаб етишлари долзарб масала эканлигини эътироф этди. Сўнгра туман прокурори, адлия маслаҳатчиси Н.Бойназаров ўз сўзида конвенциянинг ҳозирги кундаги

аҳамияти, унинг нечоғли кераклиги, тараққий этган давлатларнинг болалар ҳуқуқлари Конвенцияни қабул қилишининг кенг жамоатчилик орасида тасдиқланганлигини айтиб ўтди.

Тадбир якунида Андижон вилояти болалар жамғармаси томонидан иштирокчи ўқувчиларга ҳамда турли мактаблардан келган ўқувчиларга ҳам қимматбаҳо совғалар топширилди.

Туманда фаолият кўрсатаётган корейс миллий маркази аъзолари миллатлараро дўстлик ҳамда тинчликни тараннум этиб, ўз совғалари билан иштирокчиларни хурсанд қилди.

Болалар ҳуқуқлари бўйича Конвенцияга аталган ушбу байрам тумандаги ўқувчи-ёшларнинг эътиборини қозонди.

Г.ҶОЙ,
26-лицей-интернат
директори

ЁШЛАРНИ ЁМОН ИЛЛАТЛАРДАН САҚЛАЙЛИК

Усмир йигит-қизларнинг буш вақтларининг мазмунли ва кўнгилли утишини ташкил этиш, уларнинг турли иллатларга берилиб кетишининг олдини олиш бугунги кундаги энг долзарб муаммолардан биридир. Шу муаммоларни бартараф этиш мақсадида республика "Биозкосан" ўқув-услубий мажмуасида бир қатор тадбирлар режаси ишлаб чиқилди. "Экология, табиатшунослик" йуналишидаги бир қанча тугарак ва клублар фаолиятининг олиб борилиши шулар жумласидан. Кичик ҳайвонот боғи, агроучастка (кичик экин майдони)да болалар ўз қизиқишларига қараб буш вақтларини мазмунли ўтказадилар. Республика микёсидаги турли анжуманлар, маҳаллалар билан ҳамкорликдаги турли тадбирларни ташкил этиш ҳам анъанага айланган.

Ана шундай тадбирлардан бири яқинда

Шайхонтоҳур тумани "Олмазор" маҳалла кўмитаси билан ҳамкорликда "Гиёҳвандлик ва ёшлик" мавзусида, давра суҳбати тарзида бўлиб ўтди. Ушбу тадбирда туман ҳокими уринбосари Раҳмонжон Бобоев, хотин-қизлар кўмитаси раиси Дилбар Каримова, маҳалла фаоллари, усмир-ёшлар қатнашдилар.

Тадбирда Д.Турсунова раҳбарлигидаги "Табиат дизайнери" тугараги қатнашчилари ўз бадий чиқишларини намойиш этдилар. Шунингдек, тадбирнинг асосий мавзуси — гиёҳвандлик, унинг оқибатлари ҳақида жонли мунозара, қизгин давра суҳбати бўлиб ўтди.

Мажмуа бундай тадбирларни нафақат маҳаллада, балки мактаб, лицей, коллеж, олий ўқув юртлари ва бошқа муассасаларда ҳам ўтказишни режалаштирган.

Х.ХОТАМОВА,
"БЮЕКOSAN" бўлим бошлиғи

Таълим-тарбия фидойи кишиларни ўз сафида бирлаштирган катта соҳа. Унда ишлаб ҳурмат-эътибор қозониш осон эмас. Гарчи инсон қалбида эзгуликка рағбат бўлмаса, уни мураббий ёки ўқитувчи қилиб ишлатишнинг ўзи амри маҳол. Бирок, ҳар қанча машаққатли бўлмасин ёш авлод тарбияси йўлида жон қийитиб меҳнат қилаётган минглаб опа-сингилларимиз эркаклар қаторида эл юкига елка туганликларини кўриб дилимиз равшан тортади.

Самарқанд вилояти Оқдарё тумани халқ таълими бўлими раҳбари Шохидда опа Нигматова билан ана шу соҳанинг пасту баланд йўллари ҳақида суҳбатлашдик.

— **Шохидда опа, сиз бошланғич синф ўқитувчилигидан мактаб директори, сўнгра туман халқ таълими бўлими мудираси лавозимларида ишлаб келмакдасиз. Аёл кишига катта жамоага раҳбарлик қилиш қийинчилик туғдирмайдими?**

— Дастлаб бошланғич синфларда ўқиб юрган кезларимдаёқ ўқитувчиларимга ҳавас қилганман. Ана шу ҳавас орзуга айланиб, Самарқанд шаҳридаги хотин-қизлар педагогика билим юртига ўқишга кирдим. Билим юртини тугаллагандан сўнг бошланғич синф ўқитувчиси бўлиб ишлай бошладим ва шу йилларда педагогика институтига ҳам ўқишга кирдим.

1974 йилда тумандаги ўзим ишлаётган мактабга директор этиб тайинландим. Бу менга билдирилган катта ишонч ва масъулият эди. Мен кўлимдан келганича жамоа билан яқин бўлдим. Доимо уларнинг фикри ва маслаҳати билан иш тутдим. Ҳаётда ҳамма бир-бирига устоз. Энди раҳбарликка келсак, ҳар бир соҳанинг ўз қийинчилиги бор, уни фақат меҳнат орқали енгиш мумкин. Раҳбар ҳаммадан бир хил талаб қилиши керак, иш жараёнида аёл ва эркак киши дея ажратмаслиги лозим. Менимча, ўз ишини севган киши унинг машаққатларини ҳам ҳаловат деб билади.

— **Халқимиз аҳолиб сана, юртимиз мустақиллигининг 10 йиллигини катта шодияна билан кутиб олиш арафасида турибди. Оқдарёлик таълим жонқуярлари бу байрамга қандай ҳозирлик кўришган?**

— Республикаимизнинг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни, "Қадрлар тайёрлаш миллий дастури" ва уни ҳаётга татбиқ этиш, жаҳон андозалари-

га мос Давлат таълим стандартлари асосида иш юритишни йўлга қўйиш жамоанинг ҳар бир аъзосидан янгича ишлашни тақозо этади. Мутахассислар малакасини ошириш, таълим соҳасидаги янгиликларни амалиётга татбиқ этиш, Мониторинг, Ташхис марказлари ишини такомиллаштириш, таълим муассасаларининг ўз-ўзини маблағ билан таъминлаши ва бошқа шу каби ишлар барча раҳбарлардан ташкилотчилик ва тadbиркорликни талаб қилмоқда.

Шуни мамнуният билан айтишим мумкинки, жамоамиз 1999-2000 ўқув йили якунига кўра вилоят халқ таълими бошқармасида туманлар кесимидаги кўрсаткичларга биноан биринчи ўринни эгалладим.

Юртимиз мустақиллигига энг катта тухфамиз, жамоамизнинг қўлга киритаётган ютуқлари деб биламан. Қолаверса, туманимиздаги 51 та мактаб, 28 та мактабгача таълим муассасаси бу санага ало-

га қараманг, асосий муаммолар маблағ билан боғлиқ. Таълим муассасаларида сармоядан ташқари маблағ топиш ишлари қандай йўлга қўйилган?

— Туман халқ таълими бўлими қошида "Таълим-таъминот" кичик корхонаси ташкил этганмиз. Корхонанинг оҳакни тайёрлаш ва блок гишт ишлаб чиқариш цехлари мав-

ган ночор бинода иш юритар эди. Жамоа ҳашар йўли билан бинони қайта қуриб, кўркам замонавий иш жойига айлантирди.

— **Шохидда опа, сиз ўзингиз кишлоқ болаларига мактабгача таълим муассасаси қуриб берган экансиз...**

— Таълим соҳасида меҳнат қилаётган кишилар атрофдагиларга ўрнак бўлиши керак. Одамлар ўзлари учун чиройли уйлар қура бошладилар. Нима учун мактаб ёки мактабгача таълим муассасаси ана шу уйлар олдида ночоргина бўлиб кўриниши керак? Шунинг учун оила аъзоларим билан маслаҳатлашиб, оиламиз жамғармасидан кичкинтойлар учун таълим-тарбия маскани қуриш режасини туздик. Кишлоқдошлар ҳам қараб туришмади. Қурилишнинг асосий қисми ҳашар йўли билан битди. 600 минг сўмлик зарур қурилиш материалларини харид қилиб бердик.

Ҳозир мўъжазгина 50 ўринли мактабгача таълим муассасаси

ИШЛАЙДИГАН ЗАМОН КЕЛДИ

ҳида тараддуд кўришмоқда. Таътил пайтида таълим муассасаларида жорий ва капитал таъмирлаш ишлари бажарилиб, бинолар янги ўқув йилига шай қилиб қўйилди.

— **Жамоани бошқаришда муваффақиятлар калити нимада деб ўйлайсиз?**

— Халқ таълими соҳасида, аввало, ўқимишли, зиёли кишилар меҳнат қилишади. Уларни ҳар бирининг қалбига йўл топа билиш, аҳил қилиб жипслаштириш раҳбарнинг зиммасида. Аҳиллик йўқ жойда иш ҳам бўлмайди. Хатолар, камчиликлар ҳаспўшланган жойда кишилар ўртасида норозилик, келишмовчилик келиб чиқади. Беш қўл баробар бўлмаганидек, биздаги баъзи мактаблар жамоасида ҳам ўзаро келишмовчилик ҳолатлари учраб туради. Бундай вазиятда раҳбар сифатида ҳолисона ёндашишга ҳаркат қиламан.

Тўғриси айтсам, ташаббускор, изланувчан ўқитувчиларни рағбатлантириш ва улар меҳнатини қадрлашни ёқтираман. Иш жараёнида муваффақиятларга эришиш калити вақт ва меҳнатни қадрлашда деб биламан.

— **Бугунги кунда қайси соҳа-**

жуд. Барча муассасаларимиз учун таъмирлаш ишларида ишлатилаётган бўёқлар ҳам кичик корхонамиз орқали етказиб берилади.

Бундан ташқари "Таълим-таъминот" корхонаси икки йилдан буён туман халқ таълими бўлимига қарашли мактабгача таълим муассасаларини барча турдаги озик-овқат маҳсулотлари билан таъминлаб келмоқда. Мактаблардаги яроқсиз ҳолатга келиб қолган парта, стол-стул ва доскаларни таъмирлаш ҳам кичик корхонада бажарилади.

Туманимиздаги 15 та мактаб ўзининг алоҳида ҳисоб рақамига эга. Бу мактабларда бошқариш ва маблағ билан таъминлаш ишлари яхши йўлга қўйилган.

Ўн йил мобайнида 33 та мактабимизда янги ва қўшимча синф хоналари қурилиб фойдаланишга топширилди. Деярли 92 фойиз мактабларимиз газлаштирилган. Таъмирлаш ва қайта қуриш ишларига сарфланган маблағларнинг катта қисми тadbиркорлик йўли билан топилган.

Ўтган йилга қадар туман халқ таълими бўлими 1960 йилда қурил-

ишлаб турибди, у ерга қатнаётган кичкинтойларни кўрганимда, ўзим ҳам қувонаман.

— **Ўқувчиларнинг таълим олишга муносабати қандай?**

— Мактабда ўқитувчиларнинг, оилада ота-онанинг таълим-тарбияга берган муносабати ўқувчининг келажакада ким бўлишини белгилайди. Чунки ўқитувчи ўз касбини севса, бу ўқувчини бефарқ қолдирмайди. Шунинг учун туманда кадрлар малакасини оширишга биринчи галдаги вазифа деб қаралади. Фақатгина кейинги 4 йил ичида таълим соҳасида меҳнат қилаётган ўқитувчи, тарбиячиларнинг 41 фойизи малака ошириш институтларида таҳсил олишди. Уч йил ичида эса 250 нафарга яқин ёш мутахассислар ишга қабул қилинди. Ёшларни ўз соҳасининг устаси бўлиб қолишлари учун барча имкониятлар яратилган. Мактаб ва оила ҳамкорлигига ҳам алоҳида эътибор берилган, турли мавзулардаги оилавий тadbирларда ота-оналар фаол иштирок этишмоқда. Ҳар йили туманда ўтказиладиган "Иқтидорли болалар" кўрик-танловлари, олимпиада ғолиблари ота-оналар иштирокида тантанали равишда тақдирланади.

Jarayon

Айниқса, ўқувчиларнинг дарслик китоблар билан таъминлиниш масалалари юзасидан ҳам ота-оналар билан юзма-юз суҳбатлашиб иш олиб боришмоқда. Ўқувчиларнинг ўқиш-ўрганишга бўлган иштиёқининг ошганлиги битирувчиларимизнинг касб-хунарга бўлган интилишларида яққол сезилмоқда.

Тумандаги 2, 6, 8, 15, 20, 30, 38, 45, 47-мактабларда фанлар бўйича ота-оналарнинг талаб ва таклифларига биноан репетиторлик гуруҳларининг ташкил этилганлиги фикримизнинг далилидир.

Мактабгача таълим муассасаларидан бошлаб ота-оналар фарзандларининг билим олиши ва тил ўрганишига тобора кўпроқ эътибор бераётганлиги бизни қувонтиради.

— **Сиз ортда қолаётган 10 йилни қандай баҳолайсиз?**

— Юртимиз мустақиллика эришгандан кейинги 10 йил бизнинг соҳа мутахассислари учун катта синов босқичи бўлди. Бу давр биринчи навбатда кадрларимизни саралаб берди. Ўз касбига содиқ кишиларгина бир умр шу соҳанинг эгаси бўлиб қолишини исботлади. Қилинган ишларни чамалаб энди астойдил ишлаш учун ўқитувчи, тарбиячиларимизда кўникма ҳосил бўлди, қўлларида янги дарслик ва дастурлар бор. Энди ҳар бир ходим ўзи бажариши лозим бўлган ишни тўғри англаб, ўз соҳасида энг юқори манзилларни кўзлаб меҳнат қилмоқда. Ўтган йиллар давомида туманимиздаги 2, 15, 20-мактабларнинг чет тили ўқитувчилари М.Муҳаммадиев, Е.Аннаева, Р.Рашидовлар Франция, Дания мамлакатларида малака ошириб қайтдилар. Ҳозир улар илғор педагогик технологияларни ҳамкасблари билан ҳамкорликда амалиётда қўлламоқдалар.

6-ўрта мактабнинг кимё фани ўқитувчиси Насриддин Аслиев эса 7—9-синфларда "Кимё курсида оралиқ назорат ўтказиш учун тест топшириқлари" тўпламини тайёрлади. Бу ҳозир вилоят кимё ўқитувчиларига қўлланма сифатида етказилган.

Хуллас, барча қилинган ишларни санаб ўтиш қийин. Энг асосийси эртага кекаги ва бугунгидан-да яхшироқ ишлаш учун имконият яратилган. Мен халқимизнинг, мустақиллигимизнинг келажагига ишонаман.

— **Суҳбатингиз учун раҳмат! Суҳбатдош: Н.ШЕРБОВЕВА**

Пойтахтнинг Мирзо Улуғбек туманидаги 447-максус болалар боғчасида нутқида нуқсони бўлган жажжи ўғил-қизлар тарбияланаётди. Болалар маскани мослаштирилган бинога жойлашган. У ердаги учта миллий ва иккита русийзабон гуруҳларда 84 нафар кичкинтой тарбияланаётди.

Болалар гулшанига нутқида нуқсони бўлган 4-5 ёшдаги ширинтойлар поликлиника йўлланмаси билан қабул қилинади. Муассасада таълим-тарбия ИМЕН, Монтессори услуги, иқтисод ва экологияга йўналтирилган. Ҳар бир гуруҳ болалари билан алоҳида логопед шуғулланадиган.

— Ўрта гуруҳ болалари билан Мария Монтессори услуги асосида, яъни сезги органларини ривожлантириш устида ноанъанавий машғулот ўтаман, — деди 1-тоифали тарбиячи Муҳаббат Ахророва. — Ранг, шакллarga оид машғулотларда болаларнинг мантикий фикрлаш қobiliятлари, салқин ичимликларнинг турли рангдаги қопқоқларидан мозаика, дарaxт ва гулларнинг ҳар хил шакллари қўллари билан пайпаслаб яшашлари натижасида эса бармоқ мускуллари ривожланмоқда.

Ўрта гуруҳ тарбияланувчилари билан логопед Шаҳ-

ПСИХОЛОГ, ЛОГОПЕД ВА ТАРБИЯЧИ ҲАМКОРЛИГИ

ноза Алимўхамедова шуғулланади. У болалар билан аввал умумий равишда машғулот олиб боради, сўнгра улар билан алоҳида-алоҳида шуғулланади. Логопед товушларнинг аниқ айтилишига алоҳида эътибор беради. Масалан, "у" товуши билан ишлаганда "у" товуши уй, уйку каби сўзларнинг қаерида келаётганини сўраб, болаларнинг фикрларини мустаҳкамлайди.

Гуруҳда дарaxтлар мева туғиши ҳақида таянч схема — моделлаштирилган расм — йўлланма мавжуд. Болалар билан ана шу йўлланмага қараб дарaxтда олма қизариб пишганини айтиш билан бирга ўзлари шафтоли, нок каби дарaxт мевалари, уларнинг шакллари, ранглари айтиб берадилар.

Maktabgacha ta'lim

Боғча психологи Гулнора Хўжаева нуридийдаларнинг машғулотларни ўзлаштиришларига қараб логопед ва тарбиячи қўшимча топшириқлар беради. Демак, боғчада психолог, логопед ва тарбиячи ҳамкорликда иш юритмоқда. Логопед ҳар куни ўз гуруҳида ўтказган машғулотида болаларнинг товушларнинг ўзлаштириши, нафас олишдаги нуқсонларини аниқлагач, гуруҳдаги логопед ва тарбиячининг алоқа дафтарида нималарга эътибор қаратиш лозимлигини қайд этади. Тарбиячи куннинг иккинчи ярмида аввал логопед топширган вазифани, сўнгра кундалик машғулотларни ўтади.

Янги педагогик технологиялардан психогимнастика — эртақ қаҳрамонларнинг эмоционал ҳолатини тасвирлашга алоҳида эътибор берилаётди. Жумладан, тарбиячи куён деганда болалар куённинг кўрқоқлигини, тулки деганда эса унинг айёрлигини ҳар хил мимикада намоиш этадилар.

— Мустақиллигимизнинг 10 йиллигини муносиб кутиб олмоқдамиз, — деди болалар боғчаси мудираси Адолат Нуриддинова. — Кичкинтойлар гулшани янги ўқув йилига таъмирдан чиқарилди. Эндиликда "Она-Ватанни қўлайимиз" мавзусидаги байрам эрталлигига қизгин ҳозирлик кўрмоқдамиз. Тайёрлов ва ўрта гуруҳ ширинтойлари "Бўғирсоқ ҳамда Бароқхон" эртаклари асосида театрлаштирилган кўнгило-чар ўйинлар ташкил этдилар.

Муассаса 99, 142-мактаб билан мустаҳкам алоқа ўрнатган. Тайёрлов гуруҳи болалари "Учинчи минг йилликнинг боласи" таянч дастури асосида мактаб таълимига тайёрланди. 142-мактаб остонасига илк бор қадам ранжида қилган мурғак қалбларга ўқитувчи Дилором Каримова сабоқ беради. Демак, муассаса тарбияланувчилари ўз тенгдошлари қатори равон нутқ билан мактабда таълим оладилар.

Нуридийдаларнинг маънан ва жисмонан соғлом бўлиб вояга етишлари учун боғчада шароит яратилган. Жисмоний тарбия машғулотлари ўтказиш учун спорт зали бўлмаса-да, кичкинтойлар Марина Чайкина раҳбарлигида спортга оид машғулотларни муסיқа хонасида ўтмоқдалар. Хона обруч, нарвон, гимнастика скамейкаси, халқача, мат каби жиҳозлар билан жиҳозланган.

Масканда фитобар мавжуд. Физотерапия, УВЧ, тубус, даволоччи бадантарбия, уқалаш каби муолажалар амалга оширилаяпти. Болалар шифокори, психоневролог болалар саломатлигидан бохабардирлар.

Дилбар ХЎЖАЕВА,
"Маърифат"нинг махсус мухбири
Суратда: тарбиячи Муҳаббат Ахророва
дўмбоқчалар билан машғулот олиб бораётди.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Иброҳим Раҳим Шохимардон ҳалокати ва шохимардонликларнинг жасорати ҳақида “Жонкуяр” қиссасини ёзиб тамомлади. Унинг бош қаҳрамони қишлоқ ўқитувчиси Тўхта Тўхтасин қизи Жонкуярдир. Қуйида ушбу қиссадан парча босмоқдамиз.

Жонкуярни ҳаёти Шохимардон билан боғлиқ эди. Аввало ота-онаси уни Шохимардондан талаб олган эдилар. Уларнинг никоҳига ўн бир йил ўтса ҳамки, фарзанд кўрмадилар. Ўшанда отаси Тўхтасиннинг тоқати тоқ бўлиб, нолаю фигон қилиб юрган кунлари бир туш кўрибди. Тушида унга оқ либосли оқсоқол учраб, “фарзандингни қидираётган бўлсанг, Тўхтасин, Шохимардонга бор, болақайингни ўша жойдан топурсан” деди...

Унинг тирноққа зор пада-ри бузруквори башоратга бош эгиб, етти йил Шохимардон зиёратгоҳларига қатнабди. Унинг ноласи осмонга, оқи худога етиб, танг-рининг илтифоти билан улар уст-устига фарзанд кўра бошлабдилар. Аммо нимагингдир аломати бўлиб, уларнинг талаб олган фарзандлари туғилибди, нобуд бўла бошлабдилар. Жонкуярга ҳомиладор онаизор тўлғоқ тутгач, уни яхши ният ила Шохимардонга бориб туғибди ва зиёратгоҳнинг Оқсув билан Кўксув туташган жойида қулоғига азон чақиртириб, қизалоққа Тўхта Тўхтасин қизи, деб ном берибдилар. Ота-она қуръон тиловати ила “Энди шуни-си Тўхтасин” деб худога нола қилибди. Уларнинг ноласи инobatга ўтиб, шу қизидан кейинги фарзандлари ҳам яшай бошлабдилар.

Бу воқеа қиссаси йўргакдаёқ қизалоқнинг дилига жо бўлиб қолганди. Шохимардон Тўхта Тўхтасин қизи — Жонкуяр учун муқаддас даргоҳ! Шу боисдан ул қиз эс таниган оналаридан буён бу азиз даргоҳнинг тоғларига бош эгиб, ҳар бир дарахтини тавоб айлаб, шифобахш Оқсув, Кўксувларида чўмилиб, катта бўлган. Жонидан азиз жойларни тўсатган сел босди. Ҳамма қатори унинг ҳам тинчлиги бузилди. Фафлат уйқусидан уйғон, Тўхтасин қизи! Қўлингдан нималар келса, ўшани қил, — деди ўзига-ўзи.

Бу савобли ишни Жонкуяр нимадан бошласин экан? “Нимадан бўларди, ота-она, ёру биродарлар, азиз фарзандинг ўтган жойлар харобасини тиклашга ҳисса қўшолмайсанми? Мана сенга фаолият майдони!..” деб ўзига иш режаси тузиб олиб иш бошлади.

Қишлоқ мактабининг тарих ўқитувчиси, маҳаллий ҳокимият депутати, Жонкуяр деб ном чиқарган Тўхта Тўхтасин қизи қишлоқма-қишлоқ, уйма-уй юриб, ўқувчиларнинг ота-оналарини мактаб биносига тўплади. Ёзги таътил бўлгани учун бўшаб турган мактаб дарсхоналарига йўғилди одам, йўғилди одам! Ҳамма, Тўхта Тўхтасин қизи Жонкуяр нималар дер экан бизга, хаёли-

да унинг оғзига тикилиб, кўзларига термулиб турарди. Жафокаш аёл, митинглардаги нотиқликларини такрорлаб, баланд овозда жонбозлик билан жон куйдириб, гапирар кетди.

— Халойиқ! Мана шу Шохимардон меники, сизники, барчамизники! Шу азиз юрт, шу муқаддас Ватан, гўзалликнинг гўзали оромгоҳ маскан хароб бўлди. Унинг жароҳатлар азобига инграб ётишини томоша қилиб ўтираверамизми ёки унинг жароҳатига малҳам бўламизми?

— Томошабин бўлиб туруш гуноҳ!

— Нима қилишимизни айттинг!

— Ҳаммамиз ҳар ишга тайёرمىз!

Жонкуяр аҳолидан мана шундай сафарбарлик ҳолатини кутган эди, мақсадига эришди ва ўзича режалаб қўйганларини шу заҳоти эълон қилди.

Иброҳим РАҲИМ ЖОНКУЯР Қисса

— Кетмон, белкурак, ҳаскашу супурги кўтара оладиганлар шаҳидлар мазорини тартибга солсинлар. Норғул йўғитларимиз бузилган кўприклар, сув босган уйлардаги аҳолига кўмаклашсинлар. Ҳукуматдан ёрдам келгунча қиладиган ишларимиз кўп!

Мактабга йўғилган эркак ва аёл, ёшу қари гуриллаб кўзғолди. Тўхта Тўхтасин қизи Жонкуяр хоним шу пайт уларнинг йўлини тўсди.

— Аёлларга бўлакча, алоҳида ва савобли иш бор!

— Қандай иш, буюринг!

— Шохимардонни тиклаб, янада обод оромгоҳ қилиш учун аёлларнинг мадади зарур бўлқолди. Уруш вақтида онахону она-сингилларимиз қилган ишларни қиламиз!

Йўлакда қаторлашиб қолган аёллар бири-бирига навбат бермай, уруш вақтида кенг авж олган ватанпарварлик намуналарини гапирар бошлабдилар.

— Уруш вақтида Онамиз менинг сеплигимни ҳам Га-лаба учун, деб танқлар колонна-сига опчиқиб берган.

— Менинг қайнонам келинлигидаги тақинчоқларининг ҳаммасини ҳада қилган эдилар.

— Шохимардон учун ҳеч нарсамизни аямаймиз! Ўзимиз омон қолганимизга шукр!.. — деди-га Жонкуяр қулоғидан олтин балдоқ, билагидан тилло билакузгини

суғуриб олиб, ўртага қўйди.

Бир зумда сув сепгандай жим-жит бўлиб қолган мактаб биноси ҳаял ўтмай, яна гавжум бўлиб кетди. Ким нима топса, кўтариб келиб “Шохимардонни тиклаш жамғаруви қутиси”га ташлай бошлади. Биров исирға, кимдир билакузук — ким нима топса, баҳоли-қудрат келтираётган матоларини, пул инъомларини рўйхатга олаётган Барноҳон мени ёзинг, меникини ёзиб қўйинг, дегувчилардан шошиб қолди. Унинг ўзи ҳам қулоғидаги исирғанинг биттасини қўлига олганича, иккинчисини олишга вақт тополмасди.

«Шохимардонни тиклаш жамғаруви қутиси»ни кўтариб Ҳожиёвнинг кабинетига кирган Жонкуяр унинг ёзув столига қутини қўйди:

— Мана, Сизга! Ичи тўла олтин! — деди мамнун оҳангга кўзлари ёниб.

Ҳожиёв ҳайрон бўлиб қолди. “Қаёқдан? Қанақа олтин?” Жонкуяр бўлиб ўтган воқеани тушунтириб улгурмай, Ҳожиёвни рацияга таклиф қилдилар. “Президент келяпти! Президент келяпти!” деганича у ташқарига чиқиб кетди-га, яна изига

ган, водилликлар кўриб турган бу ҳаракатни манман деган дунё журналистлари кўрсалар эди, “Буюк Турон яна оёққа турди!” деб юборишлари эҳтимолдан нари эмасди.

Бизнинг Жонкуяр ташаббуси билан табиий офат фожеаси оқибатларини битириш, қочқинларни, ярадор, ҳалок бўлганларни ташиб кетиш учун тоғ ёнбағирларида айланма йўллар қурилди. Йўлсозларга “Офарин” дейди Жонкуяр. Онахон, хайр-эхсон кўтариб келиб, харобаларни тиклаб, бузилган йўл кўприкларни ўпиртишларни ямаб, эл бошига тушган қулфатни даъф қилишга отланган ватанпарвар дўстларни “барака топинглар!” деб дуо қилишдан чарчагани йўқ.

“Дўст билан обод бўлув гар бўлса ул вайрона ҳам”, деган эди шоир. “Бу ҳақиқат тошқин вайрон қилган Шохимардонда, Кўксув ва Оқсув дарёлари соҳилларидаги харобаларни тиклашга намоён бўлмоқда. Инсонни йиқилганда таянчи, суянчи бўлиши керак экан. Бу айланма йўллардаги автокранларни, Шохимардонга, Водилу Фар-

оз таскин топгандай бўларди, аммо йўқотиш миқдорию қўламини эслаб, қалблар қайишади.

Не бахтки, мустақил юртимизнинг ватанпарварлари кўп экан. Беминнат Ҳиммат ила мурувват кўрсатаётган одамларни кўриб, ҳам қувонасан, ҳам ачинасан. Қувончинг шундаки, бошингга қулфат тушганда, мадагга келган дўстларинг беҳисоб эканидан, дунёда яхши одамлар кўп эканидан бағринг бутун бўлади, беихтиёр қалбинг тўлиб, кўзингга қувонч ёши келади. Зиёратгоҳ тикланиб, янада обод бўлишидан шогланасан. Ачинишинг шундаки, сарфланаётган шунча маблағ, материал ва куч мамлакатнинг буюк келажиги учун бунёдкорлик ишларига эмас, ҳалокат вайронасини ямашга сарфланаяпти. Афсус!

Буни биргина Жонкуяр эмас, кўпчилик ўзбек англаётганидан мамнун бўлмаган киши йўқ. Биргина мисол: Водил марказига Мерседес-Бенс юк машинаси, ағдарма машина тезлаб келиб, тақилаб тўхтади. Кабина ичидан чиққан одам бош эгиб, салом бериб, кексаларга хос босиқлик ила таъзим бажо этди.

— Шохимардонга боряпмиз. Ниятимиз манави хатда битилган, шунини штабга бериб қўйинглар, — деди-га, қўлидаги қоғозни Жонкуярга тутқазиб йўлида давом этди.

Қоғозда қуйидагилар ёзилган экан:

“Табиий офат — кучли тошқиндан зарар кўрган ҳамюртларимизга Оллоҳ йўлида олтиариқлик Собир-жон Ҳожи Мирзажонов, рафиқаси Тожинисо Ҳожи она, ўғиллари Солижон Ҳожи, Абдуваҳоб, Абдувоҳид, Муҳаммадхалил ва Обиджонлар номидан табиий офат натижасига ўз яқинларидан айрилган ҳамюртларимизга чуқур ҳамдардлик билдириб, уларга Оллоҳдан сабрду қаноат талаб, ҳақларига дуойи фотиҳалар қиламиз. Шу билан бирга, 3375 килограмм ун, 300 килограмм гуруч, 200 килограмм шакар, 150 шиша мой, шунингдек, кўп миқдорда нон, макарон, картошкаю сабзи-пиёз, қовун-тарвуз олиб келдик. Шунингдек, техника билан ҳам кўмаклашгимиз келиб, Рефрежератор Мерседес-Бенс юк машинаси, КамАЗ автокрани, МАЗ самосвали инъом қиламиз! Оила номидан Собир-жон Ҳожи Мирзажонов имзо чекдим”.

Бундай саховатпеша, чин инсон, ҳақиқий дўстлардан ким қувонмайди, дейсиз. “Шу қувончлар кучиданми ёки Оллоҳнинг иродасими, умримнинг охиригача, сўнгги қатра қоним қолгунча Шохимардон кўрбонларига тиловат ила дуойи фотиҳа айлаб, Шохимардонни қайта тиклаётган беминнат ҳашарчи, марду саҳоватли кишиларни улуғлашга хизмат қиламан, омин!”, деди Жонкуяр.

қайтди. “Кечирасиз, деди узр сўраб, бугундан эътиборан “Шохимардон хайрия ҳисоби” очамиз. Сизнинг улушингиз — биринчи!”

Халқ банкининг Водил бўлимида триллион рақамли “Шохимардон” хайрия ҳисобига мўмай ҳисса қўшган аёллар годхоси Тўхта Тўхтасин қизининг тили узун бўлмай, яна кимнинг тили узун бўлсин. У кўринганни Водил аёлларидан ибрат олишга чақирди. “Шохимардон сизники, меники, барчамизники, Шохимардон фожиасидан ҳалок бўлган, зарар кўрган жабрдийдалар ўзимизники! Уларга ёрдам қўлини чўзмаган бир жон қолмасин!” Шу сўзлар билан нафақат Водил, ундан нари Новкенту Янги-обод, ҳатто Дамқўл қишлоқларига айланиб чиқди. Тўғриси, бу ўртада унинг ватанпарварлик чақирғи етмаган хонадону жамоат ва ташкилот қолмади ҳисоби. Хоҳиш билдирган кўплаб одамларни Жонкуяр халқ банкига ўзи бошлаб келди.

Бу хайрли ишда у ёлғиз эмасди. Шохимардон фожиасидан хабар топган ҳар бир виждонли инсон четда туролгани йўқ. Аввало водийликлар, улар қатори фарғоналиклар, қўйингки, жами ўзбеклар оёққа туриб, Шохимардонга мурувват қўлини чўздилар. Қўлларини чўздиларгина эмас, унинг жароҳатини даволашда жонфидо бўлиб ишга тушдилар. Жонкуяр Онахон билиб тур-

ғонага ташилаётган юкларию минг-минг ҳашарчиларни кўриб, Жонкуярни юраги андак шифо топаётгандай бўлди, аммо ҳалок бўлганларни эслаб, яна ўртанди. Ўртаниш қачонгача?!

Қарс икки қўлдан чиқади, деганларидай, шохимардонликлар ҳам яқиндагина Қува тумани Қақир қишлоғида селдан вайрон бўлган 15 та уйни беғул тиклаб берган эдилар. Туман ҳокими ўз жамғармасидан икки юз элик минг сўм сарфлаб, бева Муҳаррам онага олди айвон, икки хонали уй қуриб берганди. Жабрдийда аёл Шохимардон фожиасини эшитгани ҳамон яхшиларга ҳамдардлик билдириб, баҳоли-қудрат топганини қўлтиқлаб, ёрдамга келибди. Унинг кетидан топганини кўтариб, ёрдамга келаётганларнинг кети узилмасди.

Шу орада ҳукумат комиссияси жалб этган вазирликлару ташкилотлар, вилоятлардан ҳам ёрдам кела бошлади. Тошкент вилояти юборган 130 юк машинадаги озиқ-овқат ҳам-манинг кўзини қувонтирди. Шохимардоннинг сув ювган масканларию дарёлари соҳилларида турли-туман ташкилот ва соҳа мутахассисларини, мамлакатимизнинг барча вилоятлари ва қўшни давлатлар маркази билан келган кучли техникаю транспорт воситалари ишлаётганини кўрган кишининг кўнгли бир

Ушбу битигимиз фидойи инсон, келажак учун хизмат қилиб келаётган устозимиз, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Эркин Маликов ҳақида.

Саксонинчи йилларнинг боши эди. Эркин Маликов Ўзбекистон радиосининг "Болалар ва ўсмирлар учун эшиттиришлар бош муҳарририяти"га катта муҳаррир этиб хизматга олинди. Унга қадар "Саодат" журналида, раҳматли Зулфия опа ардоғида ҳалол меҳнат қилиб келдилар. Биз ёшми, у давр мутасаддилари янглиш кетган битта ҳарф учун бошимизни оладиган вақтлар. Эркин ака билан бирга янги бир мусавфо ҳаво келгандек бўлди муҳарририятга. У киши сиёсатни ҳам, бола тарбиясини ҳам, ижодкорнинг меҳнатини ҳам яхши биладиган одам эмасми, биринчи галда бизга қаловини топиб, қорни ёндириш сирларини ўргатдилар. Керак бўлган вақтлари машинка ёнида бирга ўтириб, биринчи синфга келган кичкинтойни устози жажжи бармоқларидан ушлаб ҳарф ёздиргани каби, эринмасдан "журналист" деган касб кўчасига етакладди.

Ислон илмида мўмин атамаси мавжуд. Ёшлар тарбиясини ибодат даражасида кўрган, савобталаб, ўзгаларга на тили, на жисми ва на кўзи билан озор етказмайдиган ва инсон тугул чумолига ҳам озор бермайдиган мусулмонга мўмин мақоми бериларкан. Биз тилга олган мўмин мақоми ҳеч иккиланмай устозимиз Эркин Маликовга ҳам тегишли дейиш мумкин. Сўзимизни далиллайлик-а? Эркин ака ўнлаб мағзи ширин китоблар яратганлар. Фақат ёшлар эмас, биз катталар ҳам мазза қилиб ўқиймиз. Уларни энди мана шу ижод ва ақл маҳсулларини тафтиш қилиб кўрайлик. Болаларга ёзарканлар, у киши ҳаётимизнинг фақат ёркин, рангин ва ибратли томонларини ёритиб келганлар. Қаранг, Эркин Маликовнинг ижоди ҳам умуминсоний, энг яхши ҳислатларни тарғиб қилувчи, истиқлол йилларида эса миллий мафкура, маънавият сабоғини берувчи мақола, ҳикоя ва бошқа асарлардан иборат. Маънавиятимизнинг олмос қирраларини сингдирувчи ўша "7-А"..." дан тортиб то "Шайтонвачча"ларигача, радиодаги "Субҳидам"дан тортиб, телевидениедаги ижодкор ёшлар учун тайёрланиб келинадиган кўрсатувларгача ҳаммаси бир мақсадга яъни, фарзандларимизнинг покиза, мурғак қалбини авайлабгина тарбиялашга қаратилган...

Шу вақтгача Эркин Маликовдан маслаҳат олганлар ҳали бирортаси адашгани йўқ. Жар ёқасида турган ёшларни Эркин ака суяб қолганлари рост. Бундайларни суяб қўйиб, кўнглини кўтариб иш топиб берганлари ҳам чин. Бундай мисоллар керагидан ҳам кўп.

У киши истиқлолнинг дастлабки йилла-

рида Ўзбекистон радиосининг Болалар ва ўсмирлар учун эшиттиришлар бош муҳарририятига Бош муҳаррир этиб тайинландилар.

Муҳарририят ходимларининг, биз шоғирдларнинг қувончини тасаввур қилишнинг ўзи қийин. Эркин ака келиб, янги ижодий шабада эгандек бўлди. Ишни муҳарририят хоналарини тартибга келтириш, таъмирлаш ва болаларбоп этиб жиҳозлашдан бошладилар. Раҳбарларга "Уни бер, буни қилиб бер..." деб эмас баҳоликудрат ўз имкониятларимиздан келиб чиқиб, иш тутдилар. Ҳаммамиз ишга киришдик, шанба, якшанба кунлари келиб ишладик. Таъмирладик, эшик-ромларни мойладик. Коридор ва пиллапоёлари ҳам поёндоз шаклида буёқлаб чиқдик. Икки катта хонага, линолиум йиртиқларини беркитиш учун, палас олиб солдик. Ўзун коридорга иқтидорли болаларнинг, Ўзбекистон ёшларининг ижодлари, чизган суратлари, учрашувлар акс этган фотосуратлардан намуналарни илиб чиқдик.

ЧУЗ УСТОЗ

Қарабсизки, ҳаммаёқ бинойидек бўлди-қўйди. Муҳарририятда киши ортидан ғийбат қилиш эмас, ҳамжиҳатлик, камчиликларни ўзаро юзига айтишни одат қилдик. Эркин Маликов бу орада неча маротаба "Мусулмон-мусулмоннинг ойнаси..." деган ҳадиси шарифни такрорлагандилар. Бир-биримиздаги ютуқ ва камчиликларимизни айтиб, ҳулосалашимиз лозимлигини ҳам мана шу устозимиздан ўрганганимиз рост.

"Меҳр кўзда" деганларидек, бирор яхши кун борми, тантана ё рамазон ойи борми Эркин ака даврида дастурхон ёзиб, чойлашадиган одат чиқарган эдик. Ким нима топса олиб келади. Муҳими ўн, ўн беш кунда бор қувончларимиз, ташвишларимиз, ижодларимизни ўртага ташлаймиз. Сирлашамиз, тиллашамиз. Хатто Эркин ака ўзлари обод этган, гулдек дала-ҳовлиларига олиб бориб, бола-чақа, оиламиз билан муҳарририят ходимлари мазза қилиб дам олишни ҳам одат қилгандик. Бир оила фарзандларидек, ҳамжиҳатликда ҳордик чиқарган кунларимиз кўп бўлган.

Буни қарангки, Эркин Маликовнинг ижодхонаси ҳам антиқа. Ва болаларга кўпроқ муносиб кўрилади. Аслида ёзувчи ё шоирнинг ижодхонаси деганда кўз ўнгимизда кито-

Oramizdagi odamlar

блар терилган катта жавон, заррин матоли дарпардалар, жимжимадор стол, стул ва албатта, кўркем бир стол чироғи пайдо бўлади.

Эркин Маликовнинг ижодхонаси Бўстонлик тумани, Ҳожикент қишлоғининг қалам соҳиблари чорбоғлари қаторидаги мўъжазгина боғчадир. Икки хонадан иборат файзли уй. Кичигида танча бор. Қиш фаслида танчага оёқларини бериб, кўрпа тўшалган курсидаги патнис устида ижод қиласиз, атрофда эса оппоқ қорлардан бўлак манзара йўқ. Какликлар париллаб қолади ва баъзан итларнинг ҳуриши эшитилади...

Бошқа фаслларда эса ижодхона боғчага кўчади. Сархил мевалар, сабзавот, полиз экинлари заминга бағрини бериб етилаяпти. Сўрида осилиб ётган узум бошлари ортидан мўралаб чиққан қуёш нурида товланади...

Ана шу жаннатмакон боғчининг бир бурчида, лучкак шафтоли тағида бир харсанг тош бор, худди ўриндиқнинг ўзгираси. Ва яна бир кўк мрамор харсанг тош. Худонинг қудрати билан айнан хонтахтанинг ўзи бўлган-қўйган. Бу тошларда қандайдир белгилар, ёзувлар ҳам бор. Эркин ака сўнгги ўн, ўн беш йил орасида мана шу тош ўриндиқ ва тош хонтахта устида ижод қиладилар. Бу икки тошни у киши томорқа учун ер очаётганида кавлаб олганлар. "Судра-судра" қилиб, мана шу шафтоли дарахти соясига келтирганлар.

— Эркин ака, бу ерда ҳаёлингиз бузилмайдими, фикрлар чалғиб қолмайдими? — сўраймиз устоздан.

— Аксинча, бу муҳит, табиат қўйнидаги қимирлаган жон борки, менга илҳом бағишлайди. Ердан қувват, мадад олаётгандек ишлайман, — деб жавоб бердилар Эркин ака. Устоз минг бора ҳақлар, тупроқдан яралган инсон осмонда учиб эмас, ерга оёғи тегиб, заминга яқин юрсин экан.

Эркин Маликов ҳамон ғайратга тўлиб меҳнат қилиб келаётганлари кишида ҳавас уйғотади. У киши ёш авлод камоли учун, фарзандларимиз иқболи йўлида "Шарқ" матбаа акционерлик компанияси қошидаги "Бинафша" болалар адабиёти муҳарририятини бошқариб келаяптилар. Минглаб номда, ранг-баранг мавзудаги асарлар лотин ёзувида chop этилаётган экан, бу савоб ишларга устоз Эркин ака ҳам кўз нурини тўккан. Уларнинг ҳар бирига қалб қўрини сингдиргани аниқ...

Абдурашид ИСРОИЛОВ,
Насибхон ЗИЁВУДДИНОВА,
Муаттархон УСМОНОВА

ЭЪЗОЗ

Умрни оқар сувга менгза-шади. Ҳақ гап. Кимдир ана шу умрни фақат одамлар корига елка тутишга, хайрли ва савоб ишларга бағишлайди. Бундай кишиларни бир сўз билан комил инсонлар, дейимиз.

Шахрисабз консерва ишлаб чиқариш очик ҳиссадорлик жамияти раиси, Олий Мажлис депутати Неъмат Исмоилов қалбида доимо эзгуликни ва яхшиликни туйиб яшайдиган кишилардан.

У катта жамоага раҳбарлик қилиш билан бирга, корхонада ишлаб чиқаришнинг янги-янги технологияларини жорий қилди. Эндиликда корхона маҳсулотлари наинки мамлакатимизда, балки хорижий давлатларда ҳам танилиб, тан олинмоқда.

Неъмат Исмоиловдаги раҳбарлик ва ташаббускорлик салоҳиятини эрта илғаган шахрисабзликлар уни Олий Мажлис депутатлигига сайлашган.

Бугунги кунда у ўзи етакчилик қилаётган корхона худудидаги А.Қаҳҳор номли мактаб ва "Ширин", "Гулгунча" номли мактабгача таълим муассасаларига бевосита ҳомийлик қилади. Шу билан бирга туман халқ таълимига қарашли бошқа мактаб ҳамда мактабгача тарбия муассасаларининг таъмирлаш ишлари ва моддий таъминотида яқиндан кўмаклашиб келади.

Йил давомида ўтаётган турли тадбирларга эса бош-қош бўлади.

Саховатпеша бу инсоннинг қадри баланд. Доимо у эл эъзозиди. Ҳамма уни бирдай ҳурмат қилади. Бахтимизга шундайлар бор бўлсин, дея олқишлашади.

Абдунаби БОБОЁРОВ

Ҳар бир касбнинг ўзига яраша завқли ва машаққатли томонлари бўлади. Қаҳрамонимиз Насим Жабборов дастлаб илмфан йўлини тутган бўлса-да, кейин вужудига оқаётган қон боис муаллимлик касбини танлаб, шу кунгача ўқитувчилик нонини еб келмоқда. Биз уни вужудига оқаётган қон боис муаллимликдек заҳматли касб бошини тутди, дедик. Чунки у кишининг отаси Фаффор ака ҳам эллик йилга яқин бир даргоҳда, Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институтида талабаларга сабоқ берган эди.

Иш фаолиятини Ўзбекистон фан, энергетика ва автоматика институтида илмий ходимликдан бошлаган Н.Жабборов ўша ерда эътибор-обрў қозонди. Ўша ерда оддий ходимликдан бўлим бошлиғи даражасигача кўтарилди. Домла 1982 йилдан то шу кунгача Тошкент Ирригация ва қишлоқ хўжалиғини механизациялаш инженерлари институтида доцент лавозимига ишлаб келмоқда.

— Мен умрим давомида қадрдон мактабимни, ўқитувчиларим меҳрини гулдан сақлаб, улар олдидаги қарздорлик туйғусини юракдан ҳис қилиб

яшайман. 55 йилдан буён бир жойда — М.Уйғур номидаги 22-мактабда меҳнат қилаётган муаллимим Ҳ.Ҳошимовни ҳаёт йўли, машаққатларга бардош бериб танлаган касбидан қайтмаганлиги мени ҳам фарзандларимизга билим беришга, уларни энергетика ва автоматика сирларидан воқиф этишга ундамоқда. Устозлик буюк юмуш. Инсонийлик, одамийлик фазилатлари аввало устознинг ўзига бўлиши керак. Энг олийжаноб туйғуларни ўқувчи қал-

ОТА ИЗИДАН БОРГАН ЎҒЛОН

бига сингдириш эса буюк санъат, сўнгра олий бахт.

1955 йилда 8 нафар синфдош Тошкент Давлат политехника институтига (ҳозирги Тошкент Давлат техника университети) ҳужжат топширади. Уларнинг барчаси энергетика факультети талабаси бўлади. Ана шу билим олишга иштиёқманд йигитлар орасида Н.Жабборов ҳам бор эди.

— Институтда ҳам мен талабчан, меҳрибон устозлар қўлида таълим олдим. Илмфан сирларини ўргатган академиклар Ҳ.Ҳошимов, Ҳ.Ҳошимов, М.Ҳомудхоновлардан олган билимларим асосида, бугун касбимга оид сабоқларни ўз ўқувчиларимга ҳам ўргатмоқдаман. Айниқса, илмий изланишларим давомида менга ёрдам бериб, маслак йўлида сабр-тоқатли

бўлишни, қийинчиликлардан чўчимасликни, ишчанликни ўргатган устозларимдан ҳам умр бўйи миннатдор бўлиб ўтмоқдаман, дейди қаҳрамонимиз.

Тошкент Ирригация ва қишлоқ хўжалиғини механизациялаш инженерлари институтига энергетика сир-синоатларини талабаларга ўргатаётган Н.Жабборов бугунги кунда "Қадрлар тайёрлаш миллий дастури" асосида, янгича анъаналарни қўллаган ҳолда иш

олиб бормоқда.

Фарзандларимиз биз, кекса авлод вакиллари ҳавас қиладиган даврда яшамокдалар. Мустақиллик уларга кенг имкониятларни амалга оширишларига йўл очди. Президентимизнинг "XXI аср — интеллектуал авлод асри" деб таъкидланганларида ҳам жуда катта маъно бор. Ёшларнинг илм олиб, касб-хунар ўрганишлари учун

замонавий услубда академик лицейлар, касб-хунар коллежлари қурилмоқда. Улар давлатимиз ғамхўрлиғи остида "Умид" жамғармаси грантларига эга бўлиб, чет элларда таҳсил олиб келмоқдалар. Бундан қувонмай бўладими, деб тўлқинланиб гапирарди Н.Жабборов.

Биз домла билан суҳбат жараёнида у кишининг ёзган илмий ишлари, тайёрлаган шоғирдлари ҳақидаги қувонарли воқеаларни тингладик. Насим Жабборов кўпроқ устозлари, бугунги кун ёшлари ҳақида тўлиб-тошиб гапирди.

Насим Жабборовнинг олти нафар фарзанди ҳам илмга, зиёга интилиб улғайди. Ўн бир нафар набиранинг сеvimли буважониси турмуш ўртоғи Ҳадижа опа билан 40 йилдан буён умргузаронлик қилмоқда.

Шоирнинг "Илмдан бир шуъла гулга тушган он, шунда билурсанки, илм бепоён" деган мисраларини ҳаётини шориға айлантириб олган Н.Жабборов мана шу ҳикматни талабаларига ҳам сингдириб яшамокда.

Шарифа
МАДРАХИМОВА

Bu safar biz Misr Arab Respublikasining bolalar shoiri va uning she'riyati haqida so'z yuritamiz. Misr deganda ko'z o'ngimizda qadimgi ehromlar, Kleopatra tarixlari, ming bir kecha ertaklari, sokin Nil daryosi jonlana boshlaydi. Bizning Markaziy Osiyomiz singari Misr boshida ham ko'p voqealar yuz bergan. Ne-ne sulolalar o'zgardi, ne-ne bosqinchilar kelib ketdi. Eng yangi tarixga nazar tashlasak, Misr, Buyuk Britaniya saltanati iskanjasida yashaganini ko'ramiz. Va ingliz mustamlakachilik zulmidan 1952 yilda qutulgan edi. Arab xalqining ajoyib farzandi Jamol Abdul Nosir boshchiligidagi Misr xalqi Angliyaga qaram qiroli Farruxxonning qo'g'irchoq hukumatini ag'darib tashlab, o'z jumhuriyatlarini barpo etdi. Mustaqillikka erishish yo'lida madaniyat, san'at, adabiyotning xizmatlari beqiyos bo'ldi. Ozodlik

befarq qaraydigan bolalar shoirini uchratish qiyin. Iskandar al-Huriy ham bundan mustasno emas. Aytaylik, "Po'rtaxol" va "Zaytun daraxti" she'rlari bilan shoir vatanning, o'zi tug'ilib o'sgan, otabobosiga vatan bo'lgan tuproqning har bir giyohi, har o'simligi, har mevasi aziz demoqchi bo'ladi. Shoir, po'rtaxolni daraxtda oltinday sarg'aygancha turgani uchun emas, u go'zal meva vatanning ehsoni bo'lgani uchun she'rga soladi. Yoki zaytun haqida yozarkan, o'zini xuddi daraxt haqida emas, sevgan kishisi yoki jigari, yaqini haqida gapirayotganday tutadi. Issiq-issiq so'zlar topadi. Daraxtga "Zaytunjon" deb murojaat qiladi.

Ezgulikni tarannum etuvchi hamma shoirlar kabi Iskandar al-Huriy vatanparvarlikdan tashqari, ilmparvarlikdan, mehru oqibatdan va albatta sadoqatdan ham bahs yuritadi. Uning sadoqat

OZODLIK RUHINI TARBIYALAGAN SHE'RIYAT

uchun katta kurash oilb borgan arab adabiyoti tarkibida bolalar adabiyoti ham bor edi. Va bu adabiyotning eng e'tiborga molik bolalar shoiri Iskandar al-Huriy edi.

Iskandar al-Huriy adabiyotga XX asrning 30-40-yillarida kirib keldi va butun boshli bir avlodda ozodlik ruhini tarbiyalash yo'lida katta xizmat qildi. Bolalarda milliy g'ururni o'stirish, ruhiy poklik, o'zligini anglash ishiga butun zakovati va salohiyatini sarfladi.

Iskandar al-Huriy bir qator she'rlarida kattalar va kichiklar o'rtasida mehr-muhabbat ko'prigini mustahkamlashga intiladi. Ammo uning barcha intilishlari yalang'och shaklda emas, shirin va yoqimli ohanglarda va albatta bolalarga xos

humoristik vaziyatlarni unutmagan holda ifodalaydi. Biz bolalar adabiyotida ko'p uchratgan mavzularni, chunonchi, ota-onaga mehr mavzuini ishlarkan, bolalardagi o'yinchoqni yaxshi ko'rish va ota-onani yaxshi ko'rish o'rtasida bir tafovut bo'lib qolishini, shunda bola o'zini noqulay sezishlarini kulgili, ammo yorqin detallarda ifodalaydi. Biz shoirning "Oyim bilan dadam" she'rini o'qiganimizda, bir lahza odam bolasi o'z ota-onasini sevib-sog'inib tursa, u albatta ezguliklar ichida yashaydi, mehirsiz bo'lib qolmaydi, degan xayollarga boramiz. Bunday she'rlar inson qalbini yangilaydigan she'rlar sirasiga kiradi.

Jahon bolalar adabiyotining muqaddas mavzularidan biri vatan muhabbatidir. Bu mavzuga

haqidagi she'rlari o'ziga xos manzara, o'zgacha ko'rinishlarga ega. Bunga ishonch hosil qilish uchun shoirning "Kitob", "Qish", "Kuchuk bola" singari she'rlariga diqqat qaratishning o'zi kifoya.

Iskandar al-Huriyning hazil-huzul, quvnoqlik, kulgi-yumorga boy bir qator she'rlarida samimiyat bilan millat hayoti manzaralari tasvirlansa, ba'zilarida kundalik hayotdagi kamchiliklar kulgi nishoniga olinadi.

Xullas, Iskandar al-Huriy o'z millatini, o'z tuprog'ini katta muhabbat bilan sevuvchi shoir sifatida hamda she'rlarining tarovati, badiiy kashfiyotlarga boyligi bilan biz, o'zbek o'quvchilari uchun ham qadrlidir.

Miraziz A'ZAM

Iskandar al-Huriy ZAYTUN DARAXTI

Zaytun daraxtidan munis nima bor?
Zaytun daraxtiday to'kis nima bor?
Qara shoxlariga, mevasiga boq,
Yellarda shildirar minglarcha yaproq.

O, zaytun daraxti, sendan tushmaymiz:
Hosilingni terib ko'ngil xushlaymiz.
Zumrad mevalaring oftobda pishar,
Yeb ko'rsak, hovlimiz jannatga o'xshar.

Zaytunjon, sen bilan do'stmiz qadrdon,
Qaynoq kun ostida gullayver omon.
So'ngra ber quyoshday zarrin toza moy,
Moy uchun pul olib tez bo'laylik boy.

Zaytunjon, shamolda shovulla, yashna!
Sen bilan bo'laylik abadiy oshna.
Qish o'tar, o'zgarar bir-bir fasllar-
Yoningga qo'sharmiz yangi nasllar.

KITOB

Kitob odamlarga xizmat qiladi,
Odamlar kitobni do'st deb biladi.
Chunki odamlarga bu kitob-bu do'st
Olamni ko'rsatar bekamu beko'st.

Men baytlar qatorin saf-saf teraman,
Semiz kitoblarga joylab yuraman.
Bu yorug' dunyoda ko'rganlarimni
Hamma bolalarga so'ylab beraman.

Mana, bolajonlar, bu kitob sizga —
Bilim istaganga — har o'g'il-qizga,
Kattalarga hunar berar betinim...
Bu kitob ichida juda ko'p ilm.

Ertaklar, suvratlar — bari siz uchun —
Ehtiyotlab, ko'zdan kechiring ichin.
Sekin-sekin o'qib mag'zini chaqing —
Yaxshi kitoblarga do'st bo'ling yaqin.

Qo'shni degan har xil bo'lar: ba'zan turqi sovug'i bor...

Bizning qo'shni ochiq xotin, "kurk bo'lgan" bir tovug'i bor.

Yalintirmas, poylatmaydi, o'z ishini yaxshi bilar:

U har kuni kanda bilmay bitta-bitta tuxum qilar.

Qo'shni xotin kula-kula "tovuqqinam kurk bo'lgan" der,
Tuxumini bir kuni men, bir kun esa ukacham yer.

XO'ROZ

Kecha tugab, oqarganda bir oz shafaq,
Eng birinchi hovlimizdan o'tar babaq.
Qorong'iga ko'kragini tutgancha u
Uyg'otadi oilani: -Quq-ququq-qu!

Ey turinglar yotavermay, tugadi tun
Ha demasdan ko'taradi boshini kun.
Azizlarim, ag'nayvermang, basdir uyqu,
Ostonaga keldi-ku kun: - Quq-ququq-qu.

Haliyam ko'z ochmadingmi,
mitti Kamol?
Tashqarida esayotir sarin shamol.
Quloq solgin: Ariqlarda shildirar suv
Axir seni chaqiryapman:
-Quq-ququq-qu!

OYIM BILAN DADAM

Men oyimni va dadamni yaxshi ko'raman
Xuddi yaxshi ko'rganimday o'yinchoqlarni.
Yo'q, ularni ancha ko'proq yaxshi ko'raman
Yaxshi ko'rganimdan ko'ra o'yinchoqlarni.

Kim kechalar menga qarab
yotar boshimda?
Kim kunduzi ko'chalarda meni o'ynatar?
Kim vaqtida ovqat berar menga peshinda?
Kim o'yinchoq olib berib meni yayratar?
Oyijonim, dadajonim emasmi axir?!

«KURK» TOVUQ

Biz tuxumni pishirmasdan, chaqib, tuzlab yeb qo'yamiz,
Uni maqtab: "Yaxshi tovuq bu kurk tovuq" deb qo'yamiz.

Po'chog'ini hech kim ko'rmas, qidirib ham o'tirmaydi,
U "kurk bo'lgan tovuq" esa bizni sira kuttirmaydi.
"Tovuq-tovuq!" derlar doim: "Tovuq hech vaqt qush bo'lmaydi!"
Tovuqlarni siylamasang, kuzatmasang-ish bo'lmaydi!

Ular meni sevishadi hammadan ko'proq.
Oллоh uzun umr bersin ularga bardam.
Men uchun ham hech bir zot yo'q
ulardan xo'broq,
Rostin aytsam, men sevaman
o'yinchoqni ham.

KUCHUK BOLA

Kuchuk bolamiz aqlli, ongli,
Chiroyli junlari oppoq.
Kuchuk bolamizning burni qora rangli,
O'zi ziyrak, fe'li qat'iyroq.

Mehmonni tishlamas,
o'ynab borar yoniga,
O'g'ri kelsa, shimin yitib tashlaydi.
Tunda qo'l uzatsa birovning topganiga,
Vovillab naq qiyomat boshlaydi.

Naqadar aqlli bu kuchuk bola,
Kunda yotar oq junlarin yiltiraytib.
Miskachaga tumshug'ini ura-ura
Ovqat yegach, yotar dumin o'ynatib.

O'ynashgisi kelar men bilan goho,
Sho'xlik qilar, o'ynoqlab chopadi.
Kechalari esa uxlab qolmas aslo,
O'ymakor eshikni poylab yotadi.

CHIVIN BILAN BUQA

Ola buqa keng dalada haydardi yer,
Harsillardi, junlaridan chiqardi ter,
Birdan shundoq ko'z o'ngiga uchib keldi

Surbetlikda qiyosi yo'q chivin "botir".
So'ng shoxiga qo'ndi sekin
G'ing-g'ing qilib xira chivin.

Omoch og'ir, tuproq esa qattiq edi.
Tepada kun qizdiradi, issiq edi.
Shoxning orqa tomonida, soya joyda
Chivin uchun hayot juda tansiqlik edi.
Bu dunyoda hamma har xil,
Bekorichiga hayot yengil.

Salobatli edi buqa, ammo qari.
Vujudidan taralardi issiq pari.
Chivin esa u shoxidan bu shoxiga
G'ingshib-g'ingshib o'tar edi nari-beri.
So'ng buqaga bir gap qotib
Dedi chivin ketayotib:

— Ey, sen buqa, o'qimagan, shoxli hayvon,
Men ketyapman,
rahmat deb qo'y menga, nodon.
"Ha, bo'li! ha bo'li!"
deb turmasam senga bugun
Holing nima kechar edi, ey notavon?
"Hayt" deb madad bermasam men
Yer haydolar edingmi sen?

— Rahmat, do'stim! — dedi
buqa odob bilan,
Chin do'stlikka, kechir,
uncha ko'nikmabman.
Faqat seni ko'rmayapman, qayerdasan?
Ko'zlarimga ko'rin, do'stim ochiq-ravshan!
Do'st vasliga hamma, tashna!
Qani, ko'rin menga, oshna!
Ruschadan Miraziz A'ZAM tarjimai

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ 10 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

Тошкент Давлат шарқшунослик институти мамлакатимиздаги 61 та олий ўқув юртларидан биридир. Институтда таҳсил олган собиқ талабалар нафақат Ўзбекистонда, балки МДХ давлатларида ҳам топилади. Бугунги саҳифамизни ана шу даргоҳ фаолиятига бағишладик.

ХИТОЙДАН
ЯПОНИЯГА ҚАДАР

Миср Араб Республикасининг Қохира, Айн аш-Шамс, Ал-Азҳор, Ал-Мансура университетлари, АҚШнинг Сан-Диего университети, Хитойнинг Пекин университети ва Сиань педагогика институти, Япониянинг Хосей университети, Токио чет тиллар университети, Фукусима аёллар коллежи, Фукуока педагогик илмий тадқиқот институти, Кореянинг Сунг-Куль университети, Сеул миллий университети, Франциянинг Париж шарқ тиллари ва цивилизацияси институти, Хитойнинг Тяньцзин ташқи алоқалар политехника институти билан алоқа ўрнатганмиз.

Xalqaro aloqalar

Аспирант ва талабалар ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг хорижий давлатлар олий ўқув юртлари аспирантлари ва мураббийлари билан алмашув сафарлари ҳам кенг йўлга қўйилган. Хозирги кунгача институтнинг 209 нафар профессор-ўқитувчиси хорижий мамлакатлар олий ўқув юртларида малака оширди. 611 талаба ва аспирант қатор хорижий мамлакатларда таҳсил олишди. Ўз навбатда чет мамлакатлардан 77 нафар профессор-ўқитувчилар келиб, институтда дарс бердилар. Хозирги кунда Япония, Корея, Туркия, Миср Араб Республикаси, Хитой Халқ Республикаси, АҚШ, Хиндистон ва Афғонистондан келган 40 қа яқин профессор-ўқитувчилар дарс бермоқда.

Баҳодир НАЗАРОВ

1990 йилда шарқ факультети негизида Тошкент Давлат университети қошида Шарқшунослик институти ташкил қилиниши, 1991 йилнинг 15 июлида эса бу институтнинг Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан Тошкент Давлат шарқшунослик институтига айлантирилиши қувончли воқеа, тарихий сана бўлиб қолди.

Республикаимизнинг бугунги эҳтиёжларини инобатга олган ҳолда, институтда шарқшунослик соҳасидаги турли иқтисодликлар ва йўналишларнинг доираси янада кенгайтирилди. Институт факультет бўлган даврда мутахассислар фақат филология, тарих ва иқтисод

Pektor minbari

кистонда шарқшунослик фанининг ўсиши, тараққий этиши билан чамбарчас боғлиқ. Чунки бу давр ичида мазкур билим маскани республика шарқшунослик фани учун 400 дан зиёд фан номзодлари, 80 дан ортиқ фан докторларини етиштириб берди. Олимларимиздан 8 нафари Ўзбекистон ФАнинг ҳақиқий аъзоси этиб сайландилар. Шунингдек, шарқшунос олимларимиздан 14 нафари Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби, 12 нафари Беруний ва Ҳамза номидаги Давлат мукофотлари лауреати, 7 нафари халқаро Фирдавсий, Аҳмад Яссавий, Маҳмуд Қошғарий, Жавоҳар-

ЗАМОН БИЛАН ҲАМНАФАСЛИК

иқтисодлиги бўйича тайёрланган бўлса, бугунги кунда бу ўқув масканида ўн икки мутахассислик бўйича таълим берилмоқда. Илгари факультетда 7 та кафедра фаолият кўрсатган бўлса, бугунги кунга келиб кафедралар сони 31 тага етди. Институт ташкил этилгач, араб, форс, дарий, ҳиндий, урду, хитой, пушту ва уйғур тиллари билан бир қаторда япон, корейс, турк тиллари ва адабиёти ҳам ўқитила бошланди. Хозирги кунда институтда 15 дан ортиқ тил ўқитилмоқда.

Талабаларга қўлғизма асарларни чуқур ўргатиш, келажакда ёзма манбалар устида илмий тадқиқот ишлари олиб бориш қўниқмасини ҳосил қилиш мақсадида манбашунослик ва матншунослик кафедраси ташкил этилди. Булардан ташқари, хорижий шарқ мамлакатларининг иқтисодий алоқаларини чуқурроқ ўрганиш мақсадида "Халқаро иқтисодий муносабатлар" ҳамда "Халқаро муносабатлар" кафедраси очилди. Шунингдек, Марказий Осиё мамлакатлари иқтисодиёти, тарихи, маркетинг ва менежмент каби иқтисодликлар бўйича ҳам кафедралар тузилди. Тил ўқитиш таълимини такомиллаштириш учун институтда "Педагогика ва шарқ тилларини ўқитиш методикаси" кафедраси ташкил этилди.

Ушбу қисқа давр ичида халқ

хўжалигининг турли соҳалари бўйича етук мутахассислар, илмий текшириш институтлари учун кадрлар, шарқ тиллари ўқитиладиган мактаб ва лицейлар учун ўқитувчилар, чет мамлакатларда ишлаш учун таржимонлар, дипломатия ходимлари ҳамда шарқшунослик билан боғлиқ бўлган кўплаб ташкилотлар, идоралар ва вазирликлар учун кадрлар етишиб чиқди.

Институт ўзидан етишиб чиққан фан арбоблари, давлат ва жамоат арбоблари, дипломатия ходимлари билан ҳақли равишда фахрланади. Қрим ФАнинг ҳақиқий аъзоси Айдар Маметов, Тожикистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби, машҳур ёзувчи, таржимон ва олим Расул Ҳодизода, Грузия Республикасининг Эрон-Ислон Республикасидаги элчиси Ж.Ш.Гиунашвилилар ҳам институтнинг собиқ талабаларидан.

Яна шунинг мамнуният билан таъкидлаш керакки, институтни битирган шарқшунослар АҚШ, Буюк Британия, Германия, Япония, Туркия, Бельгия, Исроил, Хиндистон, Покистон, Саудия Арабистони, Миср каби жаҳоннинг энг катта ва нуфузли давлатларидаги Ўзбекистон Республикасининг Фавқуллодда ва Мухтор элчиси вазифасида хизмат қилдилар ва қилмоқдалар. Институт фаолияти Ўзбе-

лаъл Неру ҳамда Имом ал-Бухорий номидаги мукофотлар совриндори деган фахрий унвонларга сазовор бўлдилар. Булардан ташқари бир неча киши "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими" фахрий унвонига мушарраф бўлган. Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг ҳар йили ўтказиладиган байрами муносабати билан 8 нафар шарқшунос олим "Эл-юрт хўрмати", "Буюк хизмати учун", "Меҳнат шухрати" орденлари ҳамда "Республикада хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси" фахрий унвони билан тақдирланди.

Шарқшунослик институти тарихига назар ташлар эканмиз, унинг улғу ва шарафли йўлни босиб ўтганлигининг шохиди бўлаемиз. Хозирги кунда у Марказий Осиёда ағона шарқшунослик марказига айланган йирик ўқув ва таълим маскани ҳисобланади. Катта тарих ва илмий салоҳиятга эга институтимиз бугунги кунда ҳам замон билан ҳамнафас ва ҳамқадамдир.

Неъматилла ИБРОҲИМОВ,
Тошкент Давлат шарқшунослик институти ректори, филология фанлари доктори, профессор,
Олий Мажлис депутати

АНЪАНАГА
АЙЛАНИБ
БОРМОҚДА

Илмий тадқиқот ишларини олиб бориш ихтисослашган кафедралар, Иқтидорли талабалар маркази, илмий тадқиқот марказлари, илмий тадқиқот гуруҳи, аспирантура ва докторантура тизими орқали амалга оширилмоқда. Хорижий Шарқ мамлакатлари тиллари ва адабиёти тарихи ва назарияси, Шарқ мамлакатлари ва халқлари тарихи, иқтисоди, иқтисодий алоқалар, бу давлатларда кечаётган иқтисодий-сиёсий жараёнлар институт илмий тадқиқот фаолиятининг мазмунини ташкил этади.

Институтда Урта Осиё маданияти ва тарихига оид араб тилидаги адабий ёдгорликлар, Урта Осиёда тасаввуф тараққиёти, ўзбек тилининг тарихий лугати, ҳозирги замон хорижий шарқ

Milliy dastur —
amalda

мамлакатларида ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий жараёнлар, эркин иқтисодий ҳудуд тараққиётининг хорижий мамлакатлардаги тажрибаси, Шарқ фалсафаси, мовароуннахрлик ислом алломалари, ўзбек тилининг тарихий лугати, суфизм лугати, урду-узбекча лугат, форс курфазии давлатларида ижтимоий-сиёсий жараёнлар каби мавзуларда иш олиб бораётган илмий гуруҳлар республика Фан ва техника давлат қўмитаси грантлари асосида фаолият кўрсатмоқда. Хорижий мамлакатлар илмий тадқиқот муассасалари ва ташкилотлари билан илмий ҳамкорлик асосида муштарак тадқиқотлар олиб бориш ҳам яхши анъанага айланиб бормоқда. Институт профессор-ўқитувчилари ҳар йили бир неча халқаро илмий анжуманларда иштирок этишади.

Музаффар КОМИЛОВ,
тарих фанлари номзоди

Суратда: япониялик хоним Сугано Рейко талабалар билан.

Институтимиз кутубхонасида ўқитиладиган барча фанлардан дарслик ва ўқув қўлланмалари, сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий фанлардан адабиётлар, ўзбек, рус, Европа ва шарқ тилларида нашр этилган 60000 дан ортиқ китоб сақланмоқда. Кутубхона кун сайин бойиб, китоблар миқдори ва мазмуни ортиб бораётир.

Бундан ташқари эрон, хитой, япон, корейс филологияси, Жанубий Осиё тиллари, исломшунослик ва бир қанча бошқа кафедраларнинг махсус хоналарида ўқитиладиган мамлакатлар тарихи, адабиёти,

Kutubxona —
nurxona

УЛКАН ТАЯНЧ

тили ва маданиятига оид юзлаб шарқ ва гарб тилларида нашр этилган китоблар мавжуд бўлиб, уларни хорижий мамлакатларнинг Ўзбекистондаги элчихоналари, маданий марказлари институтга тортиқ қилишган. Шунингдек,

Гарбий Европа тиллари кафедрасида ҳам европа халқлари тилларида нашр этилган фаннинг турли соҳаларига оид адабиётлар мавжуд. Мазкур ўқув хоналаридаги 20000 дан ортиқ китобдан аъзоларимиз фойдаланишяпти.

Кутубхонанинг библиография бўлимида республика Президенти Ислон Каримов асарларининг тематик библиографияси, газета ва журналларда босилган мақолалар картотекаси тузиб берилади.

Марғуба ЙЎЛДОШЕВА,
институт кутубхонаси мудири

БОСҚИЧМА-БОСҚИЧ

Институтда сўнгги йилларда ўқув жараёни бутунлай ўзгарди. Таълим тизими жаҳон стандартларига яқинлашиб бормоқда. Ўқув ишларида замон талабига жавоб берадиган турли усул ва методлар жорий этилган. Талабаларга таълим бериш ва уларнинг билимини текшириш рейтинг тизими асосида олиб борилаётган.

Кейинги йилларда институт профессор-ўқитувчилари томонидан маърузалар матни, жаҳон стандартларига жавоб берадиган ўқув режалари, барча ўқитиладиган фанлар бўйича тест саволлари, ўқув дастурлари яратилиб, ўқитувчилар шу қўлланмалар асосида дарс бериб келмоқдалар. Шунингдек, асосий фанлар бўйича дастур ва дарсликлар яратиш борасида ҳам анчагина ишлар амалга оширилди.

Хозирги вақтда бакалаврият ва магистратура бўйича ДТС ва дастурлар ишлаб чиқилди 4 йил ўқиб, бакалавр даражасини олади. Ўқишни давом этдорли талабалар яна илмий даражасига

Jarayon

Институт ўқитувчилари ҳар 3 йилда ЎЗМУ қошидаги олий педагогика институтида ҳамда институт минтақа тил таълими марказида малака оширадилар.

Ўқув жараёнини такомиллаштириш мақсадида барча кафедралар компьютерлаштирилган. Махсус компьютер хонасида талабалар ўзлари ўқийдиган фанлар бўйича турли машғулотлар ўтказиб, билимларини мустақамлаб борадилар. Лингафон хонаси эса ўқув жараёни учун зарур бўлган аудио ва видео аппаратлари, магнитофон ва бошқа замонавий техник воситалар билан жиҳозланган. Тил ўрганишни осонлаштириш мақсадида турли тиллар бўйича магнитофон тасмаларига ёзилган матн ва машқлар, диафильм ва диапозитивлар, хорижий мамлакат кинофильмларидан парчалар мавжуд бўлиб, дарс вақтида ва дарсдан ташқари пайтларда талабаларнинг тилни амалий жиҳатдан ўрганишларида асосий восита бўлиб хизмат қилмоқда.

Абдурахим МАННОНОВ,
ўқув ишлари бўйича ректор муовини,
филология фанлари доктори, профессор

АҚШ СЕНАТОРИ КОРЕЯДА

Қўшма Штатлар сенати аъзоси Жозеф Байден бошчилигидаги делегация Жанубий Кореега ташриф буюрди. Пойтахт Сеулда эса у мамлакат раҳбари Ким Дэ Чжун билан музокара ўтказди. Сенатор Байден президент Буш маъмуриятининг Жанубий Кореега нисбатан кескин ёндашувини юмшатиш ниятида.

Куни кеча эса у Пекинда Хитой раҳбари Цзян Цземин билан Американинг Ракета Хужумидан Мудофаа (РХМ) бора-сида юритаётган сиёсати бўйича музокаралар олиб борди. Унинг билдиришича, агарда Бушнинг РХМ дстурига хорижий давлатлар рози бўлмасалар, АҚШ Конгресси дастури-ни молиявий хижатдан таъминламайди.

ЖИНОЯТ УЧУН
ЖАВОБ
БЕРАДИЛАР

Македония ҳукумати-нинг хавфсизлик кенга-ши куни кеча албан жа-гариларининг ҳужуми туфайли 10 нафар аска-рининг ҳалок бўлганини албанларга маълум қилишларини билдир-ди. Айни дамда эса исёнчилар Тетеве шах-рининг маълум бир қис-мини эгаллаб туришиб-ди. Хавфсизлик кенга-шининг билдиришича, албанлар эгаллаб тур-ган ҳудудларидан чиқиб кетишган тақдирдагина Охрида эришилган тин-члик битими ҳаётга тат-биқ этилади.

Ундан аввалроқ эса, Европа Иттифоқининг вакили Франсуа Леотар тинчлик шартномаси келгуси душанба куни расман имзоланади, деб айтган эди.

Бироқ македониялик-лар ўз ҳарбийлари ўли-ми муносабати билан Скопье ҳамда Прилип шаҳарларида норози-лик намойишлари ўт-каздилар ва масжид-ларга ўт қўйиб, албан-ларга тегишли дўкон-ларни бузиб ташлади-лар.

БЕГУНОХ
МАРҲУМЛАР
ХОТИРЛАНДИ

Япониянинг Нагасаки шаҳрида бундан 56 йил аввал Қўшма Штатлар томонидан атом бомба-си ташланиши оқибати-да ҳалок бўлганларни хотирлаш маросими ўтказилди. Унда сўзга чиққан мамлакат бош вазири Дзюньтиро Ко-идзуми, расмий Токио келгусида бутун дунё микёсида ядровий қуролларга барҳам бе-риш учун фаол ҳаракат қилади, дея гапирди.

Биргина, Нагасаки-даги атом бомбаси асо-рати туфайли ўтган йили 2439 нафар киши ҳаётдан кўз юмган. Хи-росимада эса ҳозирга қадар қурбон бўлганлар сони 222 минг кишини ташкил қилади.

КОЧОК
МАҲБУСЛАР

Венесуэла пойтахти Каракас шаҳридаги "EL RODEO" хибсхонасидан 34 нафар жиноятчи қочишга муваффақ бўлган. Полициянинг маълум қилишича, улар чиқиндилар оқувчи тру-балар орқали озодлик-ка чиққанлар.

Айни дамда маҳбус-ларни қидириш ишлари олиб борилаётган бўлиб, ҳозирда фақат биттаси ушланган.

ХОРИЖЛИКЛАРГА ИМТИЁЗ

Афғонистонда фаолият кўрсатаётган халқаро инсонпарвар-лик ташкилоти ходимларининг айтишларича, Толибон ҳарака-ти мамлакатдаги хорижлик фуқароларга нисбатан янги кўрсат-ма жорий этди. Унга кўра, афғонлар ўртасида ўзга динни тарғиб этган шахс озодликдан маҳрум этилади. Бошқа динни қабул қилганлар ҳам худди шундай жазога маҳкумдирлар.

Ушбу янги кўрсатма яшанба куни ҳибсга олинган "Shelter Now International" ташкилоти аъзолари учун фойдали бўлди. Чунки, бу хилдаги жиноятлар учун ҳозирга қадар ўлим жазо-си бериларди.

Шунингдек, кўрсатмага мувофиқ, хорижликлар мусиқа тинглашлари, чўчка гўшти ва спиртли ичимликлар истеъмол қилишлари мумкин. Фақат, жамоат жойларида эмас.

Nobel mukofoti sohiblari

қиладиган бошқа бир модда бўлиши керак.

1898 йили Мария Кюри ўз тадқиқотлари хусусида Фран-ция Фанлар Академиясида маъруза қилганидан сўнг, бу илмий йўналишнинг қанчалик муҳимлигини ўз вақтида ту-шуниб етган Пьер Кюри ўзи-нинг бошқа соҳалардаги бар-ча тадқиқотларини тўхтатади ва барча имкониятларни ишга солиб, Мария Кюри би-лан биргаликда радиоактив-ликнинг янги қирраларини ўрганишга киришади. Улар бир-бирлари билан шунчалик иноқ ва бирдамлик билан иш олиб бордиларки, ҳатто лабо-раториядаги ишчи дафтар-ларда ҳам "биз" деган ибора ишлатиларди. Уларнинг олди-

радийнинг атом массаси аниқланганлиги тўғрисида хабар берилди. Янги модда-нинг атом массаси 225га тенг эканлиги аниқланди. Кю-рилар полоний элементини ажратиб ололмадилар, бу-нинг сабаби полоний радий-нинг емирилишидан ҳосил бўладиган элемент бўлиб чиқ-ди. Ойлавиқ олимлар номи-дан 1898 - 1904 йиллари 40 дан ортиқ радиоактивлик со-ҳасидаги жуда муҳим илмий рисола ва мақолалар чоп қилинди.

Радий тузи ўзидан мовий нур ва иссиқлик чиқаради. Бу фантастик хусусиятга эга бўлган модда бугун жаҳон олимлар аҳлини қизиқтириб қўйди. Қилинган меҳнат тез кунда ўз махсулини берди ва эр-хотин олимларни шон-шух-ратга буркади.

Швеция Қироллик Акаде-мияси Мария ва Пьер Кюри-ларга "профессор Анри Бек-керел кашф этган радиация ҳодисаси соҳасидаги ўтказ-ган илмий тадқиқотлари учун" 1903 йилги физика соҳаси-даги мукофотининг ярмини бериш тўғрисида қарор қабул қилди. Мукофотларни топши-риш маросимида Кюрилар-нинг иккаласи ҳам бетоблик-лари сабабли кела олмади-лар. Кучли радиация ўз кучи-ни кўрсата бошлаган эди. Радий элементи табиатда жуда кам учраши боис, тиб-биётда қўллаш борасида унга бўлган қизиқиш ва унинг нар-хи тез ўса борди. Кюрилар оиласи камхарж бўлиб яшаш-ларига қарамасдан радийдан тижорат йўлларида фойдала-нишдан бош тортидилар.

1904 йилнинг октябрь ойи-да Пьер Кюри Сарбоннада (Париж университети) физи-кадан профессор лавозими-га тайинланади. Ўз меҳнат-лари эвазига оладиган даро-мадларнинг ортиши ва ил-мий натижаларнинг ўз вақти-да тан олиниши иш ўринла-рини, илмий жиҳозларни ва шароитларни яхшилашга йўл очиб берди. Янги-янги илмий режалар тузилди ва уларни амалга оширишга киришил-ди.

Лекин, Беккерел каби Пьер Кюрининг ҳам умри қисқа экан. Бемаъни бир та-содиф билан, ёмғирли кунда катта кўчани кесиб ўтаётган Пьер Кюри ногоҳ сирғаниб йиқилади ва катта тезликда келаётган извошнинг гилди-раги олимнинг ноёб бошини босиб ўтади. Бу воқеа 1906 йилнинг 19 апрел куни юз берди.

Олимнинг икки қизи бор эди. Катта қизи Ирен ота ва онаси изидан борди ҳамда йиллар ўтиб у ҳам турмуш ўртоғи билан Нобел мукофо-тига сазовор бўлади. Бу тўғрида кейинги мақоламиз-да сўз юритамиз.

Абдумажит Тўраев,
физика-математика
фанлари номзоди,
Ўзбекистон Физика
Жамияти хайъати аъзоси

ДЕХҚОНЛАР
НОРОЗИ
БЎЛИШМОҚДА

"Новости" ахборот маҳкамасининг маълум қилишича, Мексикада 40 мингга яқин деҳқон-лар намойиш ўтказди-лар. Улар ҳукуматнинг ҳозирда олиб бораётган аграр сиёсатидан норози бўлмоқдалар. Мам-лакат пойтахтидаги на-мойишларнинг ўзида 20 мингдан ортиқ киши иштирок этди. Айнан шу куни Миллий Конгресс соҳага алоқадор уч ва-зирнинг қишлоқ хўжа-лиги тараққиёти йўли-даги муаммолар юзаси-дан ҳисоботларини тинглади. Маълумот-ларга қараганда, Мек-сиканинг қишлоқларида яшовчи аҳолининг кўпчилиги бугунги кун-да қашшоқлик шарои-тида турмуш кечирмоқ-далар.

ТАЛАБА
ЎҚИШНИ
ДАВОМ
ЭТТИРАДИ

Рейтер агентлигининг хабар беришича, Фулб-райт коллежи талабаси Жон Эдвард Тоббин ва-танига қайтиб келди. У Кеннеди аэропортида отаси ҳамда ўзининг хибсдан озод этилиши-га катта ҳисса қўшган сенатор-демократ Жеймс Мэлони билан учрашди.

Ушбу 24 ёшли Аме-рика фуқароси Россия давлатида ўз ёнидан ги-ёҳванд модда топилиши боис, бир йилга озод-ликдан маҳрум этилган эди. У озодликка чиқ-кунга қадар жазо муд-датининг ярмини ўтаб қўйган эди.

ИККИНЧИ
МУДДАТ
БОШЛАНДИ

Эронда ўтказилган президентлик сайловла-рида муваффақият қозонган мамлакатнинг амалдаги раҳбари Му-ҳаммад Хотамий давлат бошқарувининг иккинчи муддатини бажаришга киришди. 57 ёшли Хо-та-ий мамлакатда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун хизмат қилаётгани билдирди. Шунингдек, у сиёсий қучларни барқарор ди-ний демократия барпо этиш учун музокаралар бошлашга чақирди.

Кюри янги ташкил этилган физика ва кимё саноати му-ниципал мактаби илмий ла-бораториясига раҳбар этиб тайинланди. Ойлик маоши-нинг камлигига қарамасдан ёш олим бу ерда қарийб йи-гирма уч йил ишлади. Ора-дан бир йил ўтгач, ака-укалар-нинг биргаликдаги олиб бор-ган илмий изланишлари тўхтаб қолди. Бунинг сабаби Жак Кюрининг Монпел уни-верситети профессори бўлиб ишлаш учун Париждан жўнаб кетиши бўлди.

Янги жойда ўз илмий иш-ларини тиклаш билан Пьер Кюри 1885 - 95 йиллари кристаллар физикасига доир бир қатор тадқиқотлар ўтказ-ди ва кўплаб илмий рисола-лар яратди.

У ўзининг турли темпера-тураларда моддаларнинг маг-нитик хусусиятларини ўрга-

нишга бағишланган доктор-лик диссертацияси устида ишлаш давомида 1894 йили Сарбонна физика факультети талабаси бўлган ёш польша-лик Мария Склодовская би-лан танишиб қолади. Орадан бир йил ўтгач, Пьер Кюри Ма-рияга уйланди ва шу йили у докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилад-ди. Мария Кюри эса радио-актив моддаларнинг хусуси-ятларига қизиқиш қолади ва шу соҳадаги илмий изланиш-ларга астойдил киришади.

Маълумки, 1896 йили Анри Беккерел уран модда-сидан фотоластинкаларни куйдира олиш имкониятига эга бўлган нурлар чиқишини кашф қилган эди.

Ўш докторлик диссертаци-ясини шу мавзуга бағишла-ган Мария турмуш ўртоғи Пьер Кюрининг ёрдами би-лан бошқа моддалар ҳам "Беккерел Нури"ни ҳосил қила оладими, йўқми деган масалани ҳал қилишга кири-шади. Урандан чиқаётган нур-лар яқин атрофдаги ҳаво электр ўтказувчанлигини оши-риб юборишини Беккерел ўз вақтида аниқлагани боис, Мария бу ҳодисани чуқурроқ ўрганиш мақсадида электр ўтказувчанликини ўлчаш учун ака-ука Кюрилар яратган кварцли балансирдан фойда-лана бошлади. Тажрибалар-нинг бошидаёқ уран рудаси бошқа радиоактив моддалар-дан ҳам кучлироқ нур чиқара-ётганилиги маълум бўлиб қол-ди. Бу нарсга Мария ва Пьер Кюриларни ўйлантириб қўйди, демек уран рудаси таркибидан ҳатто тоза урандан ҳам кучлироқ нурлар ҳосил

да турган асосий вазифалар-дан бири уран рудасидан янги радиоактив моддани ажратиб олишдан иборат эди.

Ўтказилган ўта мураккаб тажрибалар натижасида уран рудасидан унча кўп бўлмаган ва кучли радиоактивликка эга бўлган модда ажратиб олин-ди. Кейин маълум бўлишича, бу ажратиб олинган янги мод-да бир эмас, икки хил радиоактив элементдан иборат экан.

1898 йилнинг июль ойида эълон қилинган илмий мақо-лада, янги кашф қилинган дастлабки радиоактив мод-да Мария Кюрининг ватани шарафига "полоний" деб аталгани айтилган. Шу йил-нинг декабрь ойида эса ик-кинчи радиоактив элемент "радий" деб номлангани тўғрисида хабар тарқатилди. Иккала элемент ҳам уран ва торийга қараганда бир неча баробар кучли радиоактив-ликка эга бўлиб, массаси бўйича уран рудасининг мил-лиондан бир улушининг таш-кил қилар эди. Радийнинг атом оғирлигини аниқлаш учун етарли бўладиган мод-дани ажратиб олиш учун улар тўрт йил давомида бир неча тонна уран рудасини қайта ишлаб чиқдилар. Маб-лагнинг етишмаслиги ва иш шароитининг оғирлигига қарамай ҳамда бу ишлар со-ғлиқ учун жуда зарарлигини билган ҳолда улар ўзлари-нинг яхши жиҳозланмаган лабораторияларида тинимсиз иш олиб бордилар.

Уларнинг меҳнати зое кет-мади. 1902 йили ўндан бир грамм микдордаги хлорид радий ажратиб олингани ва

БҲХОРОДА МИЛЛИЙ КИНО БАЙРАМИ

“Ўзбеккино” давлат акционерлик компанияси, Ўзбекистон киноарбоблари бирлашмаси, Бухоро вилояти ҳокимлиги шу йил 17-22 август кунлари Бухоро шаҳрида ўзбек миллий фильмларининг 4-фестивалини ўтказди.

Фестиваль олдидан давогар фильмларнинг кўриктанлови Республика киночилар уйининг кичик залида ўтказилди. Танловга 5 та бадиий фильм, 3 та мультпликацион фильм, ўттиздан ортиқ ҳужжатли ва телефильмлар тақдим этилган эди. Бу асарлар орасида М.Ражабовнинг “Пари Момо” фильми, С.Назармухамедовнинг “Чаёнгул” асари, Зулфигор Мусоқовнинг “Ойижон” фильми, Малис Афзаловнинг болалар учун яратилган “Мешполвон” фильми, Ю.Собитовнинг “Бахт қад-

ри” фильмлари борлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз.

1998 йилда бўлиб ўтган фестивалда фақатгина “Ўтган кунлар” фильмигина намойиш этилганди. Бугунги кунга келиб фестивалда намойиш этиладиган фильмларнинг сони ҳам, жанри ҳам, мавзу кўлами ҳам анча кенгайди.

Ҳакамлар ҳайъати тақдим этилган фильмларни баҳолаб, қай бирлари Бухоро фестивалига юборилишини аниқлашди. Ҳакамлар ҳайъатига таниқли режиссёр, “Атроф оппоқ қорга бурканди” фильми ижодкори Камира Камолова раислик қилди. Ундан ташқари санъатшунос Саодат Хўжаева, “Кино” журнали бош муҳаррири Феруза Нодирова, кинобастакор Энмарк Солиҳов, актёр Ёдгор Саъдиев, рассом

Жавлон Умарбеков, кинодраматург Рихсивой Мухаммаджонов, “Ўзбектефильм” студияси бош директори Мирзааҳмад Олимовлар ҳам фильмларга ўз муносабатларини билдириб, ҳакамлик қилишди.

Шуниси қувончлики, фестивалда “Ёр-ёр”, “Мафтунингман”, “Маҳаллада дув-дув гап” каби бир қанча ўзбек киноси дурдоналари ҳам намойиш этилади.

Фестивалда энг яхши актёр, энг яхши актриса ҳам аниқланади. Ўзбек киносининг энг яхши актёри бўлишга интилаётганлар орасида Г.Жамилова, И.Раҳимжонов, Н.Раҳимова, Б.Холмиров, С.Ҳамрокуловлар бор.

Фестивалдан сўнг одатдагидек турли учрашувлар, кўнгилочар суҳбатлар, муҳокамалар, савол-жавоблар ўтказилиши кўзда тутилган.

МУХБИРИМИЗ

Машҳур ва барча томошабинларнинг сеvimли эркатойи бўлишга улгурган актёр Жеки Чан 1960 йилда суратга олинган ва янги вариантда яна ишланаётган режиссёр Жерри Льюиснинг “Олиб борувчи” номли

бирида югурдаклик вази-фасини бажаради. У ўз ишини севадиган, масъулиятли, доимо ёрдамга етиб келади-ган шахс. Аммо унда озгина шошма-шошарлик ва пала-партишлик бор. Бир куни Голливуд актёрларининг энг

ЖЕКИ ЧАН — БОШ
ҚАХРАМОН

комедиясида бош ролни ижро этмоқда. Бу фильмнинг қайта ишланган кўри-нишини ўтган йили суратга олишмоқчи бўлишган, ўшанда ҳам бош ролни Жеки Чан ўйнаши лозим эди. Аммо томонлар шартномани кунча имзолашди.

Гонконглик актёр бу фильмда Лас-Вегасдаги энг яхши меҳмонхоналардан

таниқлиси меҳмонхонага ташриф буюради ва унга жиддий ёрдамчи керак бўлади. Меҳмонхона хизматчилари ўз юмушларини давом эттирадилар, ўша вақтда Жеки Чан қаҳрамони билан боғлиқ муаммолар туғила бошлайди.

Фильм ичакузди воқеаларга жуда бой бўлиши кутилмоқда.

Мамлакатимиз мустақиллигининг ўн йиллиги муносабати билан Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги (ЎЗА), “Маънавият ва маърифат” кенгаши ҳамкорликда Бадиий Академиянинг кўргазмалар залида ўтказилаётган “Шу азиз Ватан-барчамизники” мавзудаги нав-батдаги фестиваль Самарқанд вилоятига бағишланди.

САМАРҚАНД—ТАНГРИ
НАЗАРИ ТУШГАН ЮРТ

—Бундан ўн йил аввал жонажон Ўзбекистонимизнинг истиқлолга эришиши ҳаётнинг барча соҳаларида туб ўзгаришлар ясади, деди Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Исмоил Жўрабеков. — Истиқлол йиллари Ўзбекистон халқи янги ва тоза ҳаводан эркин нафас олди. Турмушнинг барча жабҳаларини янгилаш ва ислоҳ этишга муваффақ бўлди. Бундай ижобий ўзгаришлар давлатимиз сиёсатида, иқтисодида, миллий мафкурасида, маданиятида ҳам яққол кўзга ташланди. Мустақиллик йиллари республикамиз ҳаёти нақадар янгиланганлиги истиқлолимизнинг ўн йиллиги арафасида “Шу азиз Ватан-барчамизники” мавзуда очилган вилоятлар

кўргазмасида ҳам ўзининг ёрқин ифодасини топди.

Биламизки, Самарқанд - Шарқ дурдоналаридан бири, буюк соҳибқирон бобомиз Амир Темур пойтахт қурган маскан. Самарқанднинг ноёб меъморий ёдгорликлари нафақат халқимизни, балки узоқ мамлакатлардан келаётган меҳмонларни ҳам лол қолдириб

келмоқда.

Кўргазмадан заргарлик асарлари, қандакорлик маҳсулотлари, табиий бўёқлар билан рангланган матолар, тарихий меъморий ёдгорликларнинг ёғочдан ишланган макетлари ўрин олган. Халқимизнинг миллий урф-одатлари, инсон тафаккурининг юксаклиги, гўзал табиат тасвирлари ўз аксини топган бу асарларни кўриб усталар маҳоратига қойил қоласиз.

Шунингдек, фестивалда “Каттакўргон ёғ-мой комбинати” ҳиссадорлик жамияти, “Nafis” чинни заводи, “Нуробод мармари”, “Булунгур шароб” комбинатлари ўзларининг ажойиб маҳсулотлари билан қатнашмоқдалар.

“Туркистон-пресс”

“МАДАГАСКАР”ДА МАДОННА,
КРИС РОК ВА БЕН СТИЛЛЕР
СУЗЛАЙДИЛАР

Голливуд кинотанқидчиларининг фикрига кўра, “Шрек” мультфильмининг муваффақият қозонишида фақатгина унинг ёрқин бўёқларида, мазмунли ишлангани эмас, балки унда машҳур актёрлар Камерон Диас, Эдди Мерфи ва Майк Майерснинг қаҳрамонларга овоз берганлиги ҳам муҳим ўрин тутди. Фақатгина Американинг ўзида ушбу мультфильм Great Works студиясига 250 миллион доллардан ортиқ даромад келтирди.

Стивен Спилберг компанияси ходимлари “Шрек” муваффақиятини такрорлашга қарор қилишди. Улар навбатдаги “Мадагаскар” деб номланган мультфильм лойиҳасини ишлаб чиқишди. Мультфильм қаҳрамонларига Бен Стиллер, Крис Рок ва Мадонна овоз берадилар. Қайси қаҳрамонларга ким овоз бериши ҳали аниқ эмас, аммо

“Мадагаскар”нинг асосий персонажлари ҳайвонлар.

Тўлиқметражли мультфильм ҳайвонот боғида бўлиб ўтган саргузаштлар ҳақида ҳикоя қилади. Ҳимоячилар ҳайвонларни қафаслардан озодликка чиқариш керак, деб ҳисоблашади. Улар барча тўртёқли қаҳрамонларни ҳайвонот боғидан табиат қўйнига жўнатишади. Мадагаскар қирғоқларида ҳайвонлар ўз биланларича иш тутушини бошлайдилар.

Мультфильмга таниқли актёрларнинг овоз бериши анъанага айланиб қолмоқда ва бунини томошабинлар яхши кўтиб олишмоқда. “Ўинчоқлар тарихи” мультфильми қаҳрамонларига Том Хэнкс ва Тим Аллен овоз берганлигини, “Чумоли Антца”да Сильвестер Сталлоне, Шарон Стоун, Вуди Аллен ва Женифер Лопеслар сўзлашганлигини эслатиш керак.

Зилола РУСТАМОВА

Ҳозирги ўзбек эстрадаси юлдузларидан бири, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мавлуда Асалхўжаева бугунги кунда нималар билан машғул эканлигини билиш ва хориж сафари қандай ўтганлигини сиз азиз ўқувчиларга етказиш ниятида у билан суҳбатлашдик.

—Яқинда хориж сафаридан қайтибсиз, таассуротларингиз билан ўртоқлашсангиз...

—Бир неча марта Туркияда ижодий сафарда бўлдим. У ерга миллий санъатимизни тарғиб ва ташвиқ этиш учун боргандим. У ерда телевидениеда чиқиш қилдим. Телевидениенинг афзаллиги шундаки, ўзбек кўшиқларини куйлаш билан бирга, томо-

борки, санъаткорлар ҳақида бири-бирини кўролмайдилар, деган гап юради. Мана шундай миш-

тишни билмадим-у, бунини камайитириш керак. Фонограммдан фойдаланаётган кўшиқчилардан энди халқимиз ҳақиқий овозни талаб қилиб олиши керак.

—Мавлуда опа, миллий чолғу асбобларидан қайси бирини мукаммал чалишни ўргангансиз?

—Чолғу асбобларини чалишга қизиқаман, лекин уларни мукаммал ча-

«ДОИРА ЧАЛИБ,
ҚЎШИҚ АЙТА ОЛАМАН»

шабинларга миллий кийимларимизни, урф-одатларимизни курсатиш имконияти булади. Масалан, бошқа чет давлатларга борганимда, фақат концерт залларида кўшиқ айтиб қайтардим холос. Туркияда бизнинг миллий кўшиқларимиз уларга манзур бўлди.

—Ҳозирги кунда дуэт айтмаган кўшиқчини учратиш қийинроқ бўлиб қолди. Лекин сизнинг эстрададаги дуэт йўналишида Равшан Комилов билан бирга айтган дуэтларингиз тезда тилга тушди. Шундан келиб чиқиб, дуэт санъатига бироз баҳо бериб ўтсангиз.

—Биласизми, ўша вақтларда халқимиз учун бир янгилик қилсам деб ўйлаб юрардим. Яна бир нарс

мишларга оз бўлса-да барҳам бериш учун Равшан Комилов билан бирга дуэт ижро этдик ва бу дуэтларга клиплар яратдик. Бунини халқимиз яхши қабул қилди.

—Бугун эстрада санъатимиз фонограмма деган “бал”га йўлиқди. Ижодий сафар билан чет элларда кўп бўладиган санъаткор сифатида чет элларда фонограммага муносабат қандайлигини айтиб бера оласизми?

—Ўзбекистонлик кўшиқчиларнинг ҳаммаси яхши биладики, хорижда фонограмма деган нарсани умуман қўллашмайди. Томошабин фонограммани эшитмайди ҳам. Лекин кўшиқчиларимиз орасидаги фонограммани қўллаш ҳолатларини қандай йўқо-

лишни биламан, деб айтолмайман. Доира чалишни биламан холос. Доира чалиб, кўшиқ ҳам айта оламан.

—Сафардан ҳам қайтингиз, энди мухлисларингизга қандай ижод намуналарини тақдим этмоқчисиз?

—Сафардан ўз таассуротларим билан қайтдим. Шуларни чиройли кўшиқ шаклида мухлисларимга етказмоқчиман. “Юртимизни асрайлик”, “Юрт соғинчи” каби кўшиқларим тайёр бўлди.

—Мухлисларингизга тилақларингиз?

—Улар билан айрилиқ кунини кўрмайлик. Ҳар доим дилларимиз дилларимизга талпиниб, интиқ яшасин.

Шерзод АХМАТОВ
суҳбатлашди.

ЧЕМПИОНЛАР
ЛИГАСИ

Туркиянинг "Галатасарой" клуби Чемпионлар лигасининг 3-босқич дастлабки учрашувида Болгариянинг "Левски" клубини ўз майдонида 2:1 ҳисобида мағлуб этди. Тўпларни турклардан Каран ва Дава-ла, болгарлардан Иванов киритди.

Жавоб учрашуви икки ҳафтадан сўнг Софияда бўлиб ўтади.

РИВАЛДОНИНГ
"ХЕТ-ТРИК"И

Польшанинг Краков шаҳрида бўлиб ўтган ўйинда эса маҳаллий "Висла" "Барселона" клуби билан кейинги босқичга чиқиш учун кураш олиб борди. Драматик тарзда ўтган ўйинда испанияликлар икки маротаба ҳисобда ортда қолган бўлишса-да, 4:3 ҳисобда голиб чиқишди. Бу ғалабага Ривалдо ўзининг 3 тўпи билан катта ҳисса қўшди. Энди улар жавоб ўйинида бемалол ҳаракат қиладилар.

ХЕНМАН КЕЙИНГИ
БОСҚИЧДА

"Президент кубоги"нинг голиби бўлган бу теннисчи Цинциннати шаҳрида бўлаётган "Masters" туркумига кирувчи навбатдаги йирик халқаро турнирнинг учинчи босқичига йўл олди. Хенман иккинчи босқичда корейлик Хьонг-Тайка Лини 1 соату 11 дақиқа давомида 6:3, 6:3 ҳисобида мағлуб этди.

ФАЙЗИЕВ —
ЭНГ ЯХШИ

Россия биринчилиги навбатдаги турида ЦСКА жамоаси ҳамда мамлакатимиз миллий терма жамоасининг ҳимоячиси Даврон Файзиев ЦСКАнинг энг яхши ўйинчиси деб топилди. Шунингдек, "Крылья Советов" плеймейкери Миржалол Қосимов турнирнинг раббий терма жамоаси таркибига киритилди.

«О'йиндан
tashqari holat»

Спортда катта муваффақи-ятларга эга бўлиб, кўпчилик мухлислар эътиборига тушган шахслар ҳаёти ҳам бир-бирига ўхшаш саргузаштларга бой бўлади.

Яқинда Литванинг кичик бир қишлоғида тўй бўлиб ўтди. ФИДЕ таснифида 13-ўринни банд этиб турган россиялик шахматчи 29 ёшли Алексей Широф литвалик ҳамкасби Виктория Чмилитега уйланди. Ҳозирда Испанияда

ШАХМАТЧИЛАР
ТЎЙИ БЎЛИБ
ЎТДИ

яшаётган Широфнинг иккинчи никоҳига олган турмуш ўртоғи Виктория 18 ёшда бўлиб, халқаро шахмат федерацияси аёллар рейтингига 17-ўринда турибди. У ўзининг ёш тоифаси бўйича энг катта ғалаба — Жаҳон чемпионлигини 12 ёшида қўлга киритган.

У 15 ёшида халқаро спорт устаси унвонини олган эди. Кейинги уч йиллик ҳаётидаги энг муҳим воқеа эса спортдан ташқари фаолиятида юз берди. У турмушга чиқди. Бўлиб ўтган тўй ҳақидаги илк фикрлар 2000 йил Истамбулда ташкил этилган шахмат олимпиадаси даврида билдирилган эди.

Мустақилликнинг 10 йиллик шодиёналари тобора яқинлашаётган шу кунларда юртимиз катта спорт тадбирига—эркин ва юнон-рум курашлари бўйича ёшлар ўртасидаги Жаҳон биринчилигига пешвоз чиқмоқда. "Ўзқўргазмасавдо"да мусобақанинг тантанали очилиши ва чемпионлик учун мurosасиз баҳслар бошланди.

Бу йилги жаҳон биринчилигига эркин ва юнон-рум курашлари бўйича терма жамоаларимиз анча жиддий тайёргарлик кўришди. Чунки ўзбекистонлик спорт иқшибозлари полвонларимиздан илк бор Тошкентда ўтадиган Жаҳон чемпионатида фақат юқори натижа-лар кутишмоқда. Шу боис мураббийлар, мусобақа иштирокчиларини саралаб олишга алоҳида аҳамият беришпти. Аниқроқ қилиб айтадиган бўлсак, терма жамоа таркиби, спортчиларнинг аввал қўлга киритган натижалардан қатъи назар, улар айнан шу кунларда, яъни Жаҳон биринчилиги олдидан қандай спорт формасида эканлигига қараб тасдиқланади. Шу тариқа

ТОШКЕНТ-ДУНЁ НИГОҲИДА

юнон-рум кураши бўйича терма жамоамиз сафида бир неча янги номлар пайдо бўлди.

Шулардан бири оғир вазнли спортчимиз Рудольф Ко-безевдир. У 1981 йилнинг 28 октябрида Фарғонанинг Қирғули туманида туғилган.

Шунингдек, 54 кг. гача вазнда гиламга тушадиган бухоролик Баҳодир Имомов ҳам Жаҳон чемпионатида юртимиз шарафини ҳимоя этади. У 1983 йил 28 апрелда Вобкент туманида туғилган.

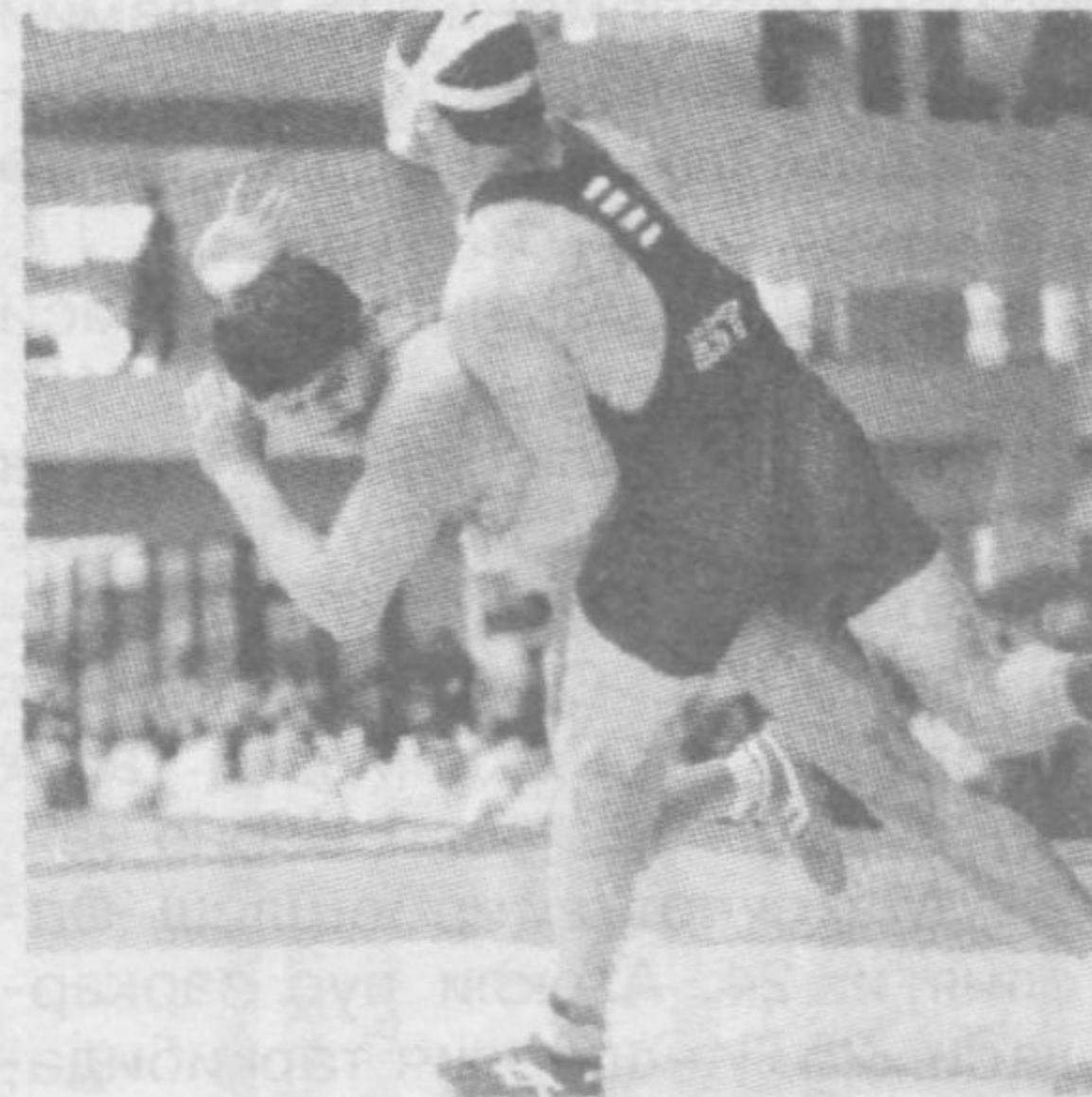
Терма жамоа сафига янги қўшилган Баҳодир Имомов бунгача қатор халқаро турнирларда голиб чиқди. У

Ҳиндистонда ўтказилган Осиё биринчилигида 4-ўрин билан кифояланган бўлса-да, ҳозир юқори спорт формасида.

Шу боис терма жамоа бош мураббийси Комил Фатхулин ушбу вазн тоифасида бир неча номзодлар орасидан айнан унга ишонч билдирди.

Яна бир оғир вазнли курашчиларимиздан бири Жаҳонгир Турдиев, 1982 йил 2 майда Қарши шаҳрида дунёга келган.

Юнон-рум кураши бўйича Жаҳон биринчилиги орасида умидли курашчиларимиздан бири Тимур Фатхулин ҳам бор. У бўлажак му-

собақада 69 кг. гача вазн тоифасида Ватанимиз шайни ҳимоя қилади.

Тимур Фатхулин, 1981 йилнинг 2 июлида Тошкент шаҳрида таваллуд топган.

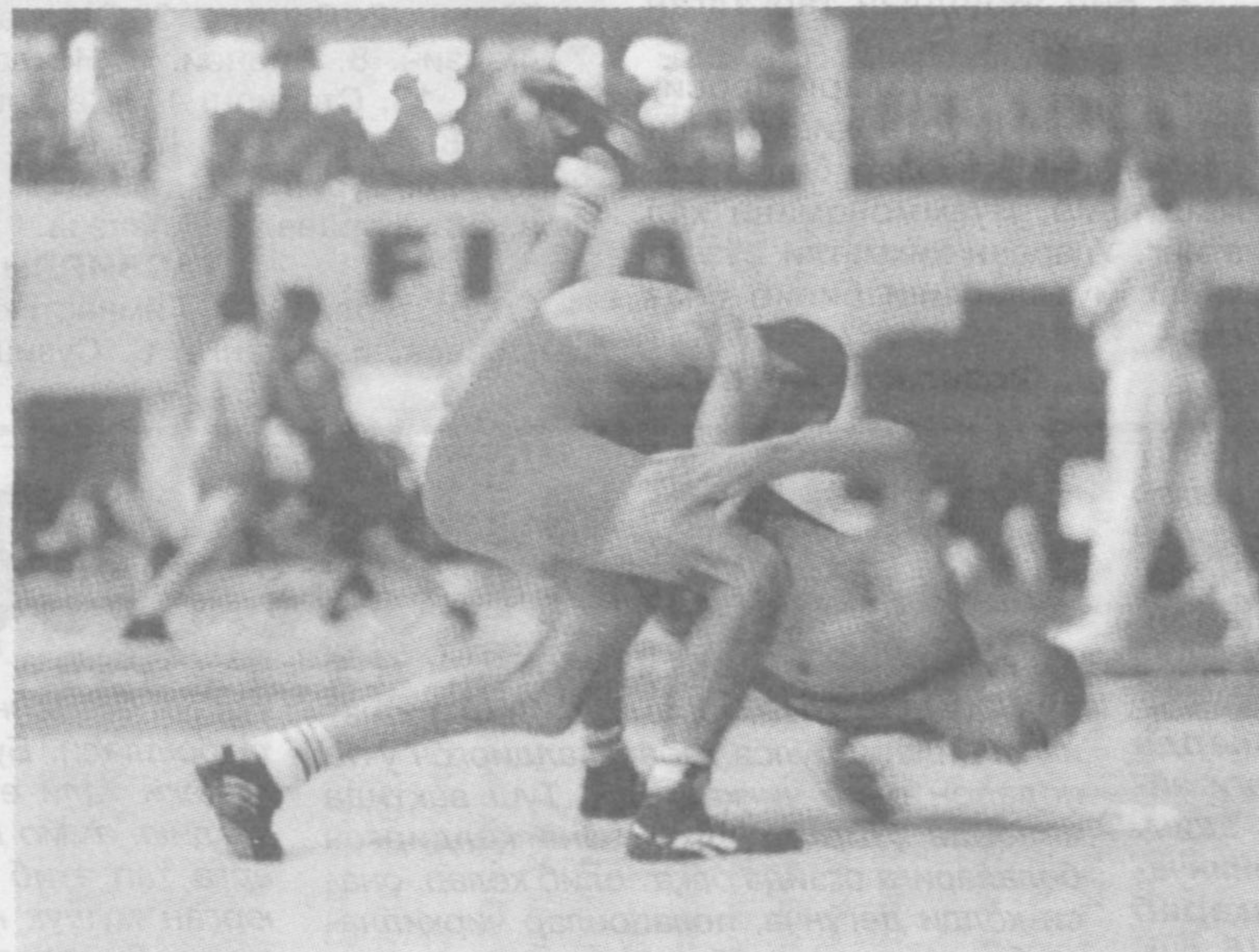
58 кг. гача бўлган оғирликда гиламга киришга шайланаётган Савриддин Наврўзов ҳам шубҳасиз, терма жамоа сафидаги энг номдор ва умидли курашчилардан биридир.

Савриддин Наврўзов, 1983 йилнинг 14 октябрида Бухоро туманида туғилган.

Жаҳон биринчилигида юнон-рум кураши бўйича мамлакатимиз шарафини 50 кг.да Акбар Қўзиев, 85 кг.да қаршилиқ Абдуғани Қурбон-нов, 63 кг.да Шухрат Ткаченколар ҳимоя қилишади. Шундай қилиб, 8та вазн бўйича чемпионликка даъвогар юнон-рум курашчиларимизнинг номи маълум.

Тошкентда бўлиб ўтаётган IX ўсмирлар ўртасидаги жаҳон чемпионати тафсилотлари билан навбатдаги сонда танишишингиз мумкин.

Абдуғани ЖУМА ва Индира олган суратлар.

ЎЙИН
БОШЛАНИШИДАН
ОЛДИНРОҚ...

Энг номдор жамоалардан бири "Селтик" клубининг ашааддий, ўйингоҳдаги "томоша"лари билан кўпчилик назарига тушиб улгурган 41 ёшли шотландиялик мухлиси отиб ўлдирилди. "Аякс"- "Селтик" учрашувидан бир оз муддат олдин юздан қаттиқ жароҳат олган футбол ишқибози касалхонада вафот этган.

Амстердам полициясининг хулосаларига кўра эса, қотилликнинг ўтказиладиган футбол матчида дахли йўқ, лекин суриштирув ишлари давом этмоқда.

Шу кунларда Американинг Цинциннати шаҳрида мукофот жамғармаси 2,95 миллион АҚШ долларига тенг "Masters" серияси турнири бўлиб ўтмоқда. Россиялик Евгений Кафельников мусобақанинг учинчи давра-

КАФЕЛЬНИКОВ
ЧОРАК ФИНАЛДА

сига ўтган биринчи қатнашчи бўлди.

6-рақам остида ўйнаётган Кафельников француз Фабрис Санторо устидан 6:1, 6:4 ҳисобида ғалаба қозонди ҳамда 1/8 финалда Пит Сампрас, Альберто Маркин беллашувида голиби чиққан теннисчи билан майдонга тушади.

«ҲОКИМ КУБОГИ»
МУСОБАҚАЛАРИ
ЯҚУНЛАНДИ

Наманганда бокс бўйича вилоят ҳокими кубоги мусобақалари ниҳоясига етди. Финал учрашувларида Тулашбой Шодиёров (48 кг. Наманган), Ракибин (91 кг. Малайзия), Улуғбек Бурибоев (54 кг. Қўқон), Жаҳонгир Нажмиддинов (57 кг. Фарғона), Отабек Саидов (60 кг. Тошкент), Бахит Сарсинбоев (63,5 кг. Чирчиқ), Аббос Отажонов (67 кг. Қўқон), Шароф Ҳусанов (71 кг. Фарғона), Шухрат Рузметов (75 кг. Хоразм), Нозим Азимов (81кг. Фарғона), Ш.Мелибоев (91 кг. Қўқон), Лазизбек Зокиров (91 кг. Жиззах) лар голиб чиқишиб, вилоят ҳокимлигининг совғалари билан тақдирландилар.

Португалиянинг "Порту" клуби сафида тўп сурган россиялик футболчи Дмитрий Алейничев Туркиянинг "Галатасарой" клубига ўтиши мумкинлиги ҳақида хабарлар тарқалган эди. Сўнгги маълумотларга қараганда, Алейничевнинг Туркияга йўл олиши муаммога айланган. Бунинг асосий сабаби "Галатасарой"нинг чемпионлар лигасида иштирокига боғлиқ. Маълумки, Алейничев Чемпионлар Лигасининг

СПОРТДАГИ
МИШ-МИШ

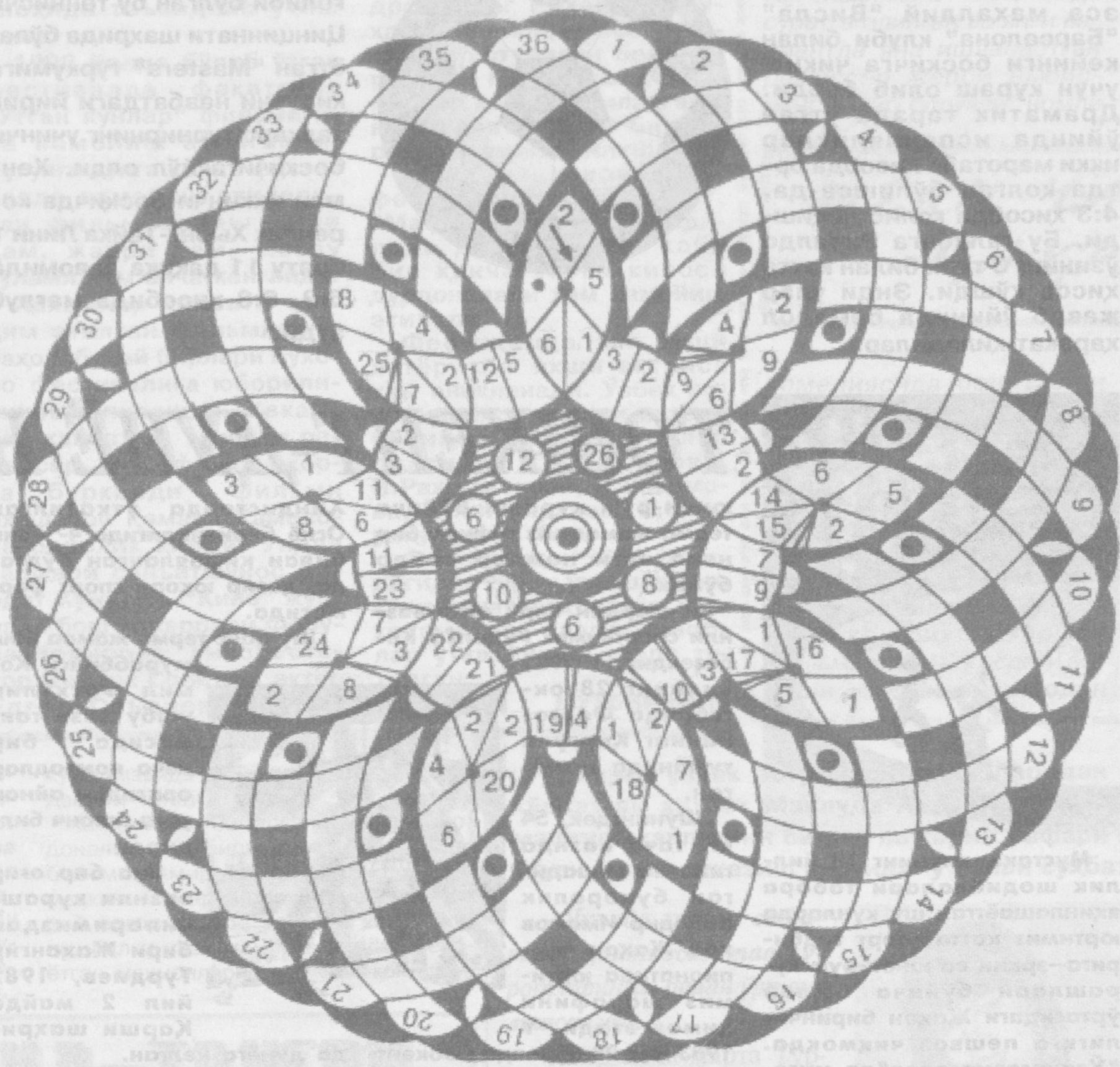
дастлабки босқичида "Порту" сафида майдонга тушган. УЕФА низомида эса бир футболчининг икки жамоа таркибиде чемпионлар лигасида иштирок этиши таъқиқланган. Шу боисдан "Галатасарой" бош мураббийи руминиялик мутахассис Мирчу Луческу, Туркиянинг "Сабах" газетасига берган интервьюсида, чемпионлар лигасида жамоа шарафини ҳимоя қилолмайдиган футболчи бизга керак эмас, деган фикрни билдирган. Натижада, Россия терма жамоаси ярим ҳимоячисининг янги жамоа сари бошланган ҳаракати ниҳоясига етмай қолди.

КРОССВОРД

Ёйлар бўйича: 1. Ҳарбий ун-вон. 2. Асосан Покистоннинг жануби-шарқий ҳудудида яшовчи миллат. 3. Сўз туркуми. 4. Шамсия йили ҳисобидаги тўртинчи, Жавзодан сўнг бошланувчи ой. 5. Усти гўмбаз шаклидаги гишт қурилма билан беркитилган сунъий ҳовуз. 6. Денгиз жонивори ҳосил қиладиган ранг-баранг товланиб турувчи ялтироқ модда. 7. От туси. 8. Аёлларнинг ёзги кўйлаги. 9. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, "Наврўз" романи муаллифи. 10. Фильм қисми. 11. Арманистондаги кўл. 12. Африкадаги давлат. 13. Гуруҳ бўлиб ўтказиладиган амалий машғулоти. 14. Шухратнинг "Олтин зангламас" романи қаҳрамони. 15. Назмий асар тури. 16. Талаффузи жиҳатидан бошқа-бошқа, аммо маъноси бир хил сўзлар. 17. Таркибида кремний кислотаси тузлари бўлган маъдан. 18. Металл хусусиятига эга бўлган кулранг модда. 19. Ўзбек халқ мақоли. 20. Марказий Осиёдаги дарё. 21. Одер дарёсининг юқори ва ўрта оқимидаги тарихий вилоят. 22. Гўзал, барно аёл. 23. Маҳсулот айирбошлаш фаолияти. 24. Атоқли рус саркардаси. 25. Индонезия таркибидаги орол. 26. Ҳашаматли бино. 27. Абдулла Қаҳҳор романи. 28. Ўзбек кимёгар олими. 29. Тинч океанидаги ороллар тўдаси. 30. Мухаммад (с.а.в.) авлодига мансуб киши. 31. Ип-газлама. 32. Аёлларнинг энг баланд овози. 33. Нефть маҳсулоти, мой. 34. Арқоғи ва ўриши диагональ тарзда тўқилган астарбоп газлама. 35. Ўсимлик жуда кам биёбон ҳудуд. 36. Ҳафта кун.

МУАММОНОМА

Очкич сўзлар: 1. Тиниш белги — 14, 22, 7, 1, 11.
2. Массулиятни ўз устига олган ҳолда ишонтириш — 26, 2, 10, 1, 3, 2, 9.
3. Хориждан келтирилган маҳсулот учун тўлов ундирувчи муассаса — 16, 1, 13, 19, 1, 4, 2.
4. Ақлий спорт ўйинида ҳал этиш учун берилган масала — 17, 9, 15, 5.

5. Мусиқа асари — 26, 23, 12.
6. Сўз туркуми — 7, 2, 18, 6, 8.
7. Хавфдан сақланиш, мудофаа — 24, 6, 21, 1, 25.
8. Бир аждоддан тарқалган авлод — 20, 1, 9.
Энди очкич сўзлари асосида шаклнинг ўрта қисмидаги рақамларни ҳарфлар билан алмаштириб, муаммонимани ҳал этинг. Улардан ҳикматли сўз ва унинг муаллифини билиб olasiz.

Фозилжон ОРИПОВ

ГАЗЕТАМИЗНИНГ ШУ ЙИЛ 4 АВГУСТ СониДА
БЕРИЛГАН "СПОРТ" АЙЛАНМА КРОССВОРДИНИНГ
ЖАВОБЛАРИ:

Белгиланган хонадан рақам атрофига соат мили йўналишида:
1. Рўзиев. 2. Портиш. 3. Отчопар. 4. Ҳодиев. 5. Теннис. 6. Човгон. 7. Фарзин. 8. Сидней. 9. Нокдаун. 10. Каратэ. 11. Салимова. 12. Чопқир. 13. Стадион. 14. Сакраш. 15. Рапира. 16. Агасси. 17. Граната. 18. Дуранг. 19. Григорян. 20. Фаниев. 21. Рискиев. 22. "Динамо". 23. Туризм. 24. Саидов. 25. Полвон. 26. Ибодов. 27. Марафон. 28. Жўраев. 29. Авазов.

ТАСВИРЛИ МУАММОНОМА

Спорт турлари: 1. Гимнастика. 2. Баскетбол. 3. Футбол. 4. Чавандозлик. 5. Штанга. 6. Сузиш.

Рўза кунлари эди. Эрталаб кеч қолмаслик учун чой ҳам ичмай дарсга отландим. Метро вагонидан бир нуроний отахон рўпарамга келиб ўтирди. Очлик хуруж қилавергач, чўнтагимдаги жийдадан битта-битта олиб ея бошладим. Шунда ҳалиги мўйсафид бироз тикилиб турди-да: "Қизим, одамлар гавжум жойда нараса емагин, рўза бўлишлари мумкин, гуноҳга қоласан", деди. Мен уялганимдан қизариб, "кечирасиз" дедим. Шу

БИР ДАҚИҚАЛИК
МУАЛЛИМНИНГ
БИР УМРЛИК
САБОФИ

вақт бир аёл чикди-да, ўтирмоқчи бўлди. Чол билан битта эркакнинг ўртасида жой бор эди. Аёл энди ўтираётган эди, қария "тўхтаб туринг" дея бояги эркакнинг ёнига сурилди ва аёлга чеккадан жой берди. Отахоннинг бизга қилган муносабатидан ихлосим ошди. Бегона бўлсамда, отахон менга ўз қизидек насиҳат қилди ва ўша аёл ҳам мўйсафидга ҳеч ким эмас, лекин шундай бўлса-да, қария аёл кишининг эркаклар орасида ўтиришини хоҳламади. Манзилга етгунча вагонда ўтирганлар чолнинг тартиблилигидан сал чўчиброқ ўтиришди.

Отахон керакли бекатда тушиб қолди, лекин унинг бир неча лаҳзалик тарбияси мени ўйлантириб қўйди.

Қани эди, шундай кексаларимиз кўпроқ ёшларимизга тарбия бериб, бизга намуна бўлиб юрсалар.

Назокат ХОЛМЕТОВА,
ЎзМУ журналистика
факультети талабаси

Илгариги вақтларда Тошкент шаҳар аҳолисининг аксариятида дала ҳовли бўларди. Эрта баҳорда кўчиб кетишар, кеч кузда эса қайтиб келишарди. Кўпчилик қатори бизнинг ҳам дала ҳовлимиз бор эди.

Мен тахминан 9-10 ёшларда бўлсам керак, дала ҳовлимиздаги айвонда нима биландир машғул эдим. Шундай воқеа содир бўлди. Кейинчалик бу воқеани ёдимдан чиқариб юборган эканман. Лекин, 15-16 ёшларда бўлсам керак, онам раҳматлигининг (бу меҳрибон, улуг зотдан Оллоҳ рози бўлсин) бир оғиз айтган сўзлари ўша воқеани бошқатдан ёдимга тушириб, умрбод ёдимдан чиқмайдиган қилиб, қалбимга муҳраб кўйган эди.

Воқеа шундай содир бўлган эди. Дала ҳовлимиздаги айвонга ҳар йили биз билан бирга баҳорда бир жуфт қалдирғоч келиб, ин қуриб, бола очиб, уларни учирма қилиб, куз бошланиши билан бошқа ўлкаларга учиб кетишарди.

ОЖА МЕҲРИ

Ана шундай йиллардан бири июнь-июль ойлари бўлса керак, қалдирғоч учта полапон очиб чиққан эди. Туш вақтида айвонда ўтирган эдим. Она қалдирғоч болаларига оғзида овқат олиб келар, онаси келди дегунча, полапонлар чирқиллашиб, оғзини очишиб онасига талпинишар эди. Онаси эса ҳеч адашмасдан болаларига галма-галдан овқат бериб чиқарди. Қалдирғочларнинг бу ҳаракатига қизиқиб, уларга қараб ўтирган эдим.

Она қалдирғоч болаларига овқатни бериб бўлди шекилли, тумшуғи билан битта боласини турта бошлади. Боласининдан учиб чиқиб, айвон ёнидаги ўрик шохига кўнди. Иккинчи боласини ҳам худди шундай туртгандан сўнг, у ҳам инидан учиб чиқиб, ўша ўрик шохига кўнди. Демак, болаларини биринчи бор учирма қилаётган экан. Она қалдирғоч энди

учинчи боласини ҳам тумшуғи билан турта бошлади. Бу боласи нимжонроқ эканми ёки ҳали етилмаганми, инидан учиб чиқдию, аммо дарахт шохига етолмасдан ерга тап этиб тушди. Шу онда ҳовлида юрган мушук югуриб келиб, полапонни тишлаб молхонага олиб кириб кетди. Она қалдирғоч фарёд чекиб чирқиллаганича молхона атрофини гир-гир айланди. У шундай фарёд қилар эдики, агар унинг ноласига тушунган одамнинг бағри ҳар қанча тош бўлса ҳам, кўзи ёшланган бўларди.

Бир маҳал мушук молхонадан мўйловини ялаб чиқиб келди. Она қалдирғоч эса дарахт шохига кўнди-да, бир дақиқа ўтар-ўтмас ерга кулаб тушди. Мен, яна мушук олиб кетмасин деб югуриб бориб кўтарсам, не кўз билан кўрайки, оғзидан қон келиб, жони узилган экан.

Шу воқеадан 5-6 йил кейин, ёшликми ёки нодонликми, билмадим, дилларига озор берган бўлсам керак, онам менга (у киши доим сиз деб гапирар эдилар): "Ўғлим, бугун сиз дилимни оғритдингиз, аммо сиз оқладар бўлиб (Оллоҳ ўзи асрасин), кўлингизга пичоқ ушлаб, томоғимга қадаб: каллангни олиб ташлайман, деганингизда ҳам мен сизни қарғамайман. Фақат тупроқ олсанг, олтин бўлсин, деб дуо қиламан", деганларида, кўз олдимдан мушукка ем бўлган фарзандининг доғига бардош бера олмай юраги ёрилиб ўлган она қалдирғоч оғидан қўлимда ўтар экан, онгсиз мавжудотнинг фарзандига бўлган меҳр-муҳаббатини шунчалик бекиёс бўлса, онгли мавжудотнинг — инсонларнинг фарзандига бўлган меҳр-муҳаббатини ўлчашига мезон бормикан, деган хаёл ҳамон ёдимда.

Гаффор ЖАББОРОВ

Ma'rifat

ТАБСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир ҳайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Шукр ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ (масъул котиб), Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ, Усмонали МУСАЕВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҮЙМАНОВА, Нурлан УСМОНОВ, Саъдулла ҲАКИМОВ, Ўткир ҲОШИМОВ

"Шарқ" нашриёт-матбаа акционерлик компанияси босмахонаси.
Қорхона манзили: "Буюк Турон" кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдилар. «Маърифат»дан материалларни кўчириб босиш таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газета материаллари «Ma'rifat-Madadkor» нашриётида терилди. Pentium компьютерида Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШОВА саҳифалади.

Навбатчи муҳаррирлар: Аҳмад ОТАБОВЕВ, Хулкар ТҮЙМАНОВА.
Навбатчилар: Хусан НИШОНОВ, Баҳодир ЖОВЛИЕВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат Матбуот Кўмитасида № 20 рақам билан 12 июнь 1998 йил рўйхатга олинган.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-2717. Тиражи 14.802.
Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табоқ.
Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 20.00